

Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi esitutkintalaki ja pakkokeinolaki.

Esitutkintalailla saatetaan tärkeimmät esitutkintamenettelyä koskevat säännökset lain tasoisiksi. Nykyisin esitutkintamenettely perustuu hallinnollisessa järjestyksessä annettuihin yleismääräyksiin. Esitutkinnan toimittaminen kuuluisi edelleen poliisille. Poliisin työtä selkeyttää se, että poliisi voi vastaisuudessa tukeutua esitutkinnassa lain säännöksiin. Se on myös omiaan lisäämään kansalaisten luottamusta esitutkintaan.

Rikoksesta epäillyn oikeusturvaa kohennetaan tehostamalla hänen puolustautumismahdollisuuksiaan jo esitutkinnassa. Kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet esitutkinnassa pyritään määrittelemään täsmällisesti. Tämä koskee erityisesti kuulusteluja. Oikeusvarmuutta pyritään lisäämään varaamalla esitutkinnan eri osapuolille mahdollisuus vaikuttaa esitutkinnan kulkuun ja sen tuloksiin. Sekä epäillyn että asianomistajan avustajalla olisi oikeus olla kuulusteluissa saapuvilla, jollei sitä olisi painavista rikostutkinnallisista syistä kiellettävä. Syyttäjälle, asianomistajalle ja epäillylle annettaisiin oikeus vaatia lisätutkimuksien suorittamista.

Pakkokeinolain mukaan vangitsemisesta päätäisi yksinomaan tuomioistuimien. Ennen oikeudenkäyntiä vangitsemisasiaa tutkittaisiin menettelyssä, joka pääsääntöisesti olisi julkista ja jossa kuulutaisiin vangitsemisvaatimuksen tekijää ja epäiltyä. Vangitsemisen edellytykset yksinkertaistettaisiin

ja säännökset tehtäisiin joustavammiksi. Kohutusnäkökohdat otettaisiin nykyistä paremmin huomioon. Pidättämisaajan enimmäispituus lyhennettäisiin kolmeen päivään. Sitä saataisiin kuitenkin jatkaa neljällä päivällä, milloin vangitsemisen edellytyksiä ei kolmen päivän pidätysaikana ole vielä täysin selvitetty, mutta epäillyn pitäminen pidätettynä on rikostutkinnallisista syistä erittäin tärkeää. Pidätysajan kuluttua pidätetty olisi päästettävä vapaaksi tai hänen vangitsemistaan olisi pyydettävä tuomioistuimelta. Tuomioistuimen olisi otettava vangitsemisasiasia käsiteltäväksi pikaisesti vaatimuksen saavuttua.

Määrätyissä tapauksissa ehdotetaan käytettäväksi vangitsemisen sijasta pakkokeinon kohteeksi joutuvalla vähemmän haitallista toimenpidettä, matkustuskieltoa. Sakon ja vahingonkorvauksen sekä menettämisseuraamuksen maksamisen turvaamiseksi ehdotetaan otettaviksi käyttöön vastaajan varallisuuteen kohdistuvat hukkaamiskiello ja vakuustakavarikko. Nykyisin rikoslain voimaannpanoasetukseen sekä takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annettuun lakiin sisältyvät säännökset pakkokeinoista siirrettäisiin osittain uudistettuina pakkokeinolakiin.

Useisiin muihin lakeihin ehdotetaan tehtäviksi edellä mainittuihin uudistuksiin liittyviä muutoksia.

Lait voidaan saattaa voimaan noin kahden vuoden kuluttua siitä, kun eduskunta on hyväksynyt lakiehdotukset.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	4	2 luku. Matkustuskielto	58
1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	4	3 luku. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko	63
1.1. Tavoitteet	4	4 luku. Takavarikko	66
1.2. Keinot	4	5 luku. Etsintä	71
2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu	5	6 luku. Muut pakkokeinot	73
2.1. Nykyinen tilanne ja siihen johtanut kehitys	5	7 luku. Erinäisiä säännöksiä	74
2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto	5	1.3. Laki rikoslain 3, 16 ja 17 luvun muuttamisesta	75
2.2.1. Aikaisemmat uudistus suunnitelmat	5	1.4. Laki oikeudenkäymiskaaren 10 ja 16 luvun muuttamisesta	76
2.2.2. Valmisteluelimet ja lausunnonantajajat	6	1.5. Laki poliisilain muuttamisesta	76
3. Esityksen organisatoriset vaikutukset	7	1.6. Laki rajavartiolaitoksesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta	79
4. Esityksen taloudelliset vaikutukset	7	1.7. Laki tutkintavankueudesta annetun lain muuttamisesta	80
4.1. Esitutkintaviranomaiset	7	1.8. Laki leimaverolain 12 §:n muuttamisesta	81
4.1.1. Poliisi	7	1.9. Laki valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta	81
4.1.2. Muut esitutkintaviranomaiset	9	1.10. Laki eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain muuttamisesta	82
4.2. Syyttäjälaitos	9	1.11. Laki alkoholilain muuttamisesta	82
4.3. Tuomioistuinlaitos	9	1.12. Laki huumausainelain 8 §:n muuttamisesta	82
4.4. Vankeinhoitolaitos	9	1.13. Laki teräselain 10 §:n muuttamisesta	83
5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	9	1.14. Laki säteilysuojauslain 11 §:n muuttamisesta	83
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	10	1.15. Laki räjähdysvaarallista aineista annetun lain 10 §:n 2 ja 3 momentin kumoamisesta	83
1. Lakiehdotusten perustelut	10	1.16. Laki paineastialain 8 §:n 2—4 momentin kumoamisesta	83
1.1. Esitutkintalaki	10	1.17. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain muuttamisesta	83
1.1.1. Johdanto	10	1.18. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta	84
1.1.2. Esitutinnan asema rikoksen oikeudellisessa selvittelyssä	10	2. Voimaantulo	85
1.1.3. Esitutinnan sisältö	11	LAKITEKSTIT	86
1.1.4. Yleiset esitutkintaperiaatteet	11	1. Esitutkintalaki	86
1.1.5. Esitutkintaviranomaiset	12	2. Pakkokeinolaki	92
1.1.6. Eräistä käsitteistä	13	1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen	92
1.1.7. Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet esitutkinnassa	14	2 luku. Matkustuskielto	96
1.1.8. Aineiston tallentaminen	14	3 luku. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko	97
1.1.9. Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa	15	4 luku. Takavarikko	99
1.1.10. Eräät täydentävät säännökset	15	5 luku. Etsintä	101
1.1.11. Säännöskohtaiset perustelut	16	6 luku. Muut pakkokeinot	103
1.2. Pakkokeinolaki	42	7 luku. Erinäisiä säännöksiä	104
1.2.1. Johdanto	42	3. Laki rikoslain 3, 16 ja 17 luvun muuttamisesta	105
1.2.2. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen	42	4. Laki oikeudenkäymiskaaren 10 ja 16 luvun muuttamisesta	106
1.2.2.1. Johdanto	42	5. Laki poliisilain muuttamisesta	106
1.2.2.2. Kiinniottaminen	42		
1.2.2.3. Pidättäminen	42		
1.2.2.4. Vangitseminen	44		
1.2.3. Matkustuskielto	44		
1.2.4. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko	45		
1.2.5. Takavarikko	45		
1.2.6. Etsintä	46		
1.2.7. Muut pakkokeinot	46		
1.2.8. Erinäisiä säännöksiä	46		
1.2.9. Muutokset eräisiin muihin lakeihin	46		
1.2.10. Säännöskohtaiset perustelut	46		
1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen	46		

	Sivu		Sivu
6. Laki rajavartiolaitoksesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta	107	sen (lakiehdotus 2) 4 ja 5 lukua vertaillaan takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annettuun lakiin (260/59)	115
7. Laki tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta	108	2. Rinnakkaistekstit lakiehdotuksista 3—14 ja 17—18	126
8. Laki leimaverolain 12 §:n muuttamisesta	109	3. Laki rikoslain 3, 16 ja 17 luvun muuttamisesta	126
9. Laki valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta	109	4. Laki oikeudenkäymiskaaren 10 ja 16 luvun muuttamisesta	127
10. Laki eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain muuttamisesta	110	5. Laki poliisilain muuttamisesta	128
11. Laki alkoholilain muuttamisesta	110	6. Laki rajavartiolaitoksesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta	130
12. Laki huumausainelain 8 §:n muuttamisesta	110	7. Laki tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta	131
13. Laki teräselain 10 §:n muuttamisesta	111	8. Laki leimaverolain 12 §:n muuttamisesta	133
14. Laki säteilysuojauslain 11 §:n muuttamisesta ...	111	9. Laki valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta	134
15. Laki räjähdysvaarallista aineista annetun lain 10 §:n 2 ja 3 momentin kumoamisesta	111	10. Laki eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain muuttamisesta	134
16. Laki paineastialain 8 §:n 2—4 momentin kumoamisesta	112	11. Laki alkoholilain muuttamisesta	136
17. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain muuttamisesta	112	12. Laki huumausainelain 8 §:n muuttamisesta .	138
18. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta	113	13. Laki teräselain 10 §:n muuttamisesta	138
LIITTEET	115	14. Laki säteilysuojauslain 11 §:n muuttamisesta	139
1. Rinnakkaisteksti, jossa pakkokeinolakiehdotuk-		17. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain muuttamisesta	140
		18. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta	142

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

1.1. Tavoitteet

Yleisesti hyväksyttynä tavoitteena on jo kauan pidetty vanhentuneen oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista. Uudistamisessa on kuitenkin jouduttu valitsemaan perättäisten osittaisuudistusten tie. Valtiontaloudellisista syistä ja sen vuoksi, että poliisi-, syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksen organisaation uudistamisen periaatteet ovat toistaiseksi osittain ratkaisematta, kokonaisuudistusta ei nykyoloissa voida toteuttaa.

Rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyä uudistettaessa on kiireellisimpänä tehtävänä pidetty esitutkintaa koskevien lain tasoisten säännösten laatimista. Voimassa olevat säännökset esitutkinnasta ovat niukat ja hajanaiset. Esitutkintamenettely on nykyisin käytännöllisesti katsoen hallinnollisessa järjestyksessä annettujen määräysten varassa. Tilannetta ei voida pitää kansalaisten oikeusturvan kannalta tyydyttävänä.

Pidättämistä ja vangitsemista koskevat säännökset ovat vanhentuneita. Vangitsemisesta esitutkinnan aikana päättävät hallinnolliset viranomaiset eikä yksinomaan tuomioistuin, kuten asian tulisi olla. Vangitsemista ja pidättämistä korvaavia pakkokeinoja ei ole olemassa, vaikka ne olisivat tarpeen erityisesti nuoria rikoksentekejiä varten. Sen sijaan suhteellisen uudet säännökset takavarikosta ja etsinnästä eivät kaipaa suurempia korjauksia.

Suomi on 23 päivänä kesäkuuta 1975 ratifioinut Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 16 päivänä joulukuuta 1966 hyväksymän kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen. Ratifioinnin yhteydessä Suomi joutui tekemään sopimukseen eräitä varauksia, koska lainsäädäntömme ei kaikissa suhteissa vastaa sopimuksen sisältöä. Sopimuksessa edellytetään, että jokainen rikoksesta epäiltyä pidätetty tai vangittu on viipymättä saatettava tuomarin tai muun lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän viranomaisen eteen ja että rikoksesta epäillyllä tai

syytetyllä on aina oltava oikeus saada oikeusavustaja varallisuudestaan riippumatta. Yleissopimuksen määräysten hyväksymistä koskevasta hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä eduskunnan ulkoasiainvaliokunta edellytti hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin lainsäädäntöme uudistamiseksi ja kehittämiseksi siten, että varaukset voidaan mahdollisimman nopeasti poistaa niiltä osin kuin se on oikeusjärjestyksemme kannalta tarkoituksenmukaista (ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 6/1974 vp.).

Jo tämän hallituksen esityksen valmistelun alkuvaiheissa ennakoitiin mainitun yleissopimuksen ratifiointia. Sen vuoksi ehdotukseen sisällytettiin alusta alkaen säännökset pidätysajan lyhentämisestä ja vangitsemisesta päättämisen siirtämisestä yksinomaan tuomioistuimelle. Tämän hallituksen esityksen valmistelun yhteydessä on laadittu myös ehdotukset laiksi puolustuksesta rikosasioissa ja laiksi maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain muuttamisesta, jotka tekevät mahdolliseksi oikeusavustajan saamista koskevan varauksen poistamisen. Valtiontaloudellisista syistä näitä lakiehdotuksia ei kuitenkaan ole voitu sisällyttää tähän hallituksen esitykseen.

1.2. Keinot

Edellä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi ehdotetaan säädettäväksi esitutkintalaki ja pakkokeinolaki. Moniin voimassa oleviin lakeihin ehdotetaan tehtäviksi edellä mainittujen lakiehdotusten aiheuttamat muutokset.

Hallituksen esitys on lakiteknisesti suunniteltu siten, että ehdotetut lait voidaan myöhemmin liittää yhtenäiseen oikeudenkäyntilakiin. Tavoitteena on, että esitutkintaa, syyttäjän toimintaa ja varsinaista rikosasiain oikeudenkäyntiä koskevat säännökset muodostavat yhden johdonmukaisen lainsäädäntökokonaisuuden.

Esityksen valmistelussa esillä olleet periaatteet on jo voitu ottaa huomioon valmisteltaessa esimerkiksi vuoden 1978 tullilakia (573/78) sekä

vuoden 1984 alusta voimaan tullutta uutta sotalasoikeudenhoitoa koskevaa lainsäädäntöä.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne ja siihen johtanut kehitys

Suomessa ei ole yhtenäistä esitutkintaa koskevaa lainsäädäntöä. Oikeudenkäymiskaaren säätämisen jälkeen 1734 ei erityinen esitutkintalainsäädäntö ollut aluksi tarpeen. Myös se osa rikoksen tutkinnasta, joka nykyisin suoritetaan esitutkinnassa ennen varsinaisen oikeudenkäynnin alkua, suoritettiin silloin tuomioistuimessa oikeudenkäynnin yhteydessä. Esitutkinnan suorittajiksi sopivia viranomaisia ei ollut.

Syyttäjä- ja poliisiorganisaation kehittyessä ryhdyttiin ennen varsinaista oikeudenkäyntiä suorittamaan valmistava tutkinta. Tutkintaa johti syyttäjä, jota poliisi avusti tutkinnan käytännöllisessä suorittamisessa. Tämän vuoksi ensimmäiset säännökset esitutkinnasta sisältyivät poliisia koskeviin säädöksiin. Viime vuosisadan vaihteessa annettiin hallinnollisessa järjestyksessä useita asetuksia ja johtosääntöjä poliisitoimen järjestämisestä, erikseen kaupunkia ja maaseutua varten. Niihin sisältyi myös esitutkintaa koskevia säännöksiä. Edellä mainitut asetukset ja johtosäännöt kumottiin poliisitoimesta Suomessa annetulla asetuksella (57/25), joka sisälsi yhteiset säännökset maalais- ja kaupunkipoliisille. Myös vuoden 1925 poliisitoimiasetukseen sisältyi säännöksiä esitutkinnasta.

Poliisin järjestysmuotoa ja yleistä toimivaltaa koskevat säännökset uudistettiin vuoden 1967 alussa voimaan tulleella poliisilalla (84/66). Yksityiskohtaisia säännöksiä esitutkinnasta ei poliisilakiin otettu, koska esitutkintalainsäädännön valmistelu oli silloin jo aloitettu. Poliisilain nojalla annetun poliisiasetuksen (119/69) 103 §:ään sisältyvän valtuutussäännöksen nojalla sisäasiainministeriö antoi poliisille yksityiskohtaiset määräykset esitutkinnan suorittamisesta. Nämä määräykset julkaistiin 16 päivänä heinäkuuta 1970 Poliisin käskylehdessä n:o 5/1970. Määräyksiä kirjoitettaessa käytettiin ohjeena vakiintunutta poliisitapaa ja myös vuosina 1947 ja 1964 valmistuneita ehdotuksia hallituksen esityksiksi esitutkintalaiksi.

Säännökset pakkokeinoista on perinteisesti annettu lain tasolla. Vuoden 1734 laissa

oli säännöksiä muun muassa vangitsemisesta ja etsinnästä. Nykyisen rikoslain säätämisen yhteydessä pakkokeinosäännökset sijoitettiin lainveroi- seen asetukseen rikoslain voimaannapemisesta (jäljempänä RVA).

Kiinniottamista ja vangitsemista koskevat säännökset ovat säilyneet peruspiirteiltään lähes samansisältöisinä vuoden 1889 rikoslain säätämisen jälkeen. Vangitsemisen esitoimenpide, pidättäminen, sisällytettiin käsitteenä sotatuomioistuinten sekä oikeudenkäynnistä niissä vuonna 1920 annettuun lakiin (93/20) sekä vuonna 1925 annettuun poliisitoimiasetukseen. Pidättämisen käsite oli aluksi epämääräinen eikä pidättämiselle ollut säädetty enimmäisaikaa. Kun kiinniottamista ja vangitsemista koskevat rikoslain voimaannapemisesta annetun asetuksen säännökset uudistettiin vuonna 1948, otettiin pidättämistä koskevat säännökset mainittuun asetukseen ja samalla säädettiin pidättämiselle enimmäisaika. Näitä pakkokeinoja koskevia säännöksiä on tarkistettu vuoden 1948 jälkeen useita kertoja, viimeksi vuonna 1984.

Rikoslain voimaannapemisesta annettuun asetukseen sisältyi vähäisiä säännöksiä etsinnästä. Niitä täydensivät tulli- ja alkoholilainsäädäntöön sisältyvät erityissäännökset. Takavarikosta, kotietsinnästä ja henkilöön kohdistuvasta etsinnästä annettiin yksityiskohtaiset säännökset takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annetussa laissa (260/59, jäljempänä takavarikkolaki).

Tämä esitys, erityisesti siihen sisältyvä esitutkintalakehdotus, on voitu huomattavalta osin perustaa vakiintuneeseen käytäntöön ja esitutkinnasta voimassa oleviin hallinnollisiin määräyksiin. Vakiintuneen poliisitoimen syntymiseen ovat vaikuttaneet jo viime vuosisadan lopulta lähtien kansainväliset rikospoliisin eettiset ohjeet. Myöskään toteuttamatta jääneiden lainsäädännön uudistussuunnitelmien merkitys ei ole tässä suhteessa vähäinen.

2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

2.2.1. Aikaisemmat uudistussuunnitelmat

Rikoksen oikeudellista selvittelyä koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus on ollut kauan vireillä. Toista maailmansotaa edeltävänä aikana uudistusta suunniteltiin tuomioistuinlaitosta ja oikeudenkäyntiä koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Ensimmäinen ehdotus tuomioistuin- ja oikeudenkäyntilainsäädännön kokonaisuudistukseksi valmistui vuonna 1901. Ehdotuksen oli laatinut vuonna 1892 asetettu komitea (R.A. Wrede — O. Vilskman — A. Juselius). Komitea laati ehdotuksen tuomioistuinlaiksi sekä laeiksi riita- ja rikosasiain oikeudenkäynnistä.

Ehdotukseen laiksi rikosasiain oikeudenkäynnistä sisältyi yhtenäinen jakso, joka sisälsi säännökset valmistavasta tutkinnosta (esitutkinta) ja varotoimista (pakkokeinot) sekä lisäksi todistelusta rikosasioissa. Valmistavaan tutkintoon olisi kuulunut syyttäjän johdolla tapahtunut tiedustelu ja tutkimus. Tiedustelulla ehdotuksessa tarkoitettiin esitutkintaa sanan nykyisessä merkityksessä. Tutkimus taas olisi muistuttanut tutkintatuomarin edessä tapahtuvaa asian valmistelevaa oikeuskäsittelyä niissä maissa, joissa on tutkintatuomarijärjestelmä. Tutkimuksen olisi kuitenkin suorittanut syyttäjä.

Ehdotuksen pakkokeinoja koskevassa osassa oli säännöksiä vangitsemisesta, takavarikosta, kotietsinnästä ja henkilöön käyvistä etsinnästä.

Vuoden 1901 ehdotus oli sittemmin työn pohjana laadittaessa uusia ehdotuksia. Asian oltua lainvalmistelukunnan käsiteltävänä professori Otto Hjalmar Granfelt laati oikeusministeriön toimeksiannosta vuonna 1925 valmistuneen ehdotuksen, johon sisältyivät samannimiset lakiehdotukset kuin vuoden 1901 ehdotukseen. Granfeltin ehdotuksessa oli kuitenkin luovuttu asian valmistelevalta käsittelystä ennen oikeudenkäyntiä, joten Granfeltin ehdotuksen käsite "valmistava tutkinta" tarkoittaa samaa kuin esitutkinta nykyisin. Esitutkinnan olisi suorittanut poliisi, mutta syyttäjällä olisi ollut oikeus sekä valvoa esitutkintaa että ottaa se asian niin vaatiessa suorittaakseen. Granfelt esitti myös pidättämisen käyttöönottamista vangitsemisen esitoimenpiteenä. Pidättämisen enimmäisaika olisi ollut kolme vuorokautta ja vangitsemisesta olisi päättänyt, kuten vuoden 1901 ehdotuksenkin mukaan, tuomioistuin. Lisäksi Granfelt lisäsi pakkokeinoin hukkaamiskiellon ja matkustamiskiellon. Edellistä olisi käytetty takavarikon, jälkimmäistä vangitsemisen sijasta.

Tämän jälkeen lainvalmistelukunta laati Granfeltin ehdotuksen pohjalta kolme eri ehdotusta vuosina 1927 (K.J. Ståhlberg — C.G. Möller), 1929 (K.J. Ståhlberg — C.G. Möller) ja 1937 (K.J. Ståhlberg — H. Malmberg). Näissä ehdotuksissa ei tehty olennaisia muutoksia esitutkintaa, puolustusta ja pakkokeinoja koskeviin säännöksiin. Oikeusministeriön määräämät asiantun-

tijat Onni Petäys, Wäinö Kannel ja B. Sjöström laativat vuoden 1937 ehdotuksen pohjalta uuden, vuonna 1939 valmistuneen ehdotuksen, jossa aikaisempiin ehdotuksiin sisältyneet kolme erillistä lakia oli yhdistetty yhtenäiseksi oikeudenkäymislaki. Yksikään näistä oikeudenkäyntilainsäädännön kokonaisuudistussuunnitelmista ei kuitenkaan johtanut lainsäädäntötoimenpiteisiin.

Kun oikeudenkäyntilainsäädännön kokonaisuudistus osoittautui mahdottomaksi, ryhdyttiin jo 1930-luvulla toteuttamaan kiireellisimpiä uudistuksia osittaisuudistuksina. Lainvalmistelukunnan (J.E. Kahla — Harry Venoja) vuonna 1947 valmistama ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle esitutkintalaiksi ja laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta (lainvalmistelukunnan julkaisu n:o 2/1947) ja oikeusministeriön asettaman esitutkintatoimikunnan ehdotus vuodelta 1964 (Komiteanmietintö 1964: B 58) eivät kuitenkaan johtaneet lainsäädäntötoimiin. Sekä lainvalmistelukunnan vuoden 1947 ehdotukseen että esitutkintatoimikunnan mietintöön sisältyi ehdotus hallituksen esitykseksi esitutkintalaiksi. Nämä ehdotukset rakentuivat samoille pääperiaatteille kuin nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys. Lainvalmistelukunnan ehdotuksen mukaan esitutkinnan olisi toimittanut poliisi tai syyttäjä. Syyttäjällä olisi ollut oikeus antaa poliisille tutkintaa koskevia ohjeita tai ryhtyä itse sitä johtamaan. Esitutkintatoimikunta taas ehdotti, että esitutkinnan olisi suorittanut poliisiviranomainen, joka ei ole samalla virallinen syyttäjä.

2.2.2. Valmisteluelimet ja lausunnonantajat

Oikeusministeriö antoi vuonna 1970 lainvalmistelukunnan tehtäväksi laatia ehdotuksen esitutkintaa, puolustusta ja pakkokeinoja rikosasioissa sekä valtion varoista maksettavia todistelukustannuksia koskevaksi lainsäädännöksi. Työn kestäessä laadittiin erillinen ehdotus todistelukustannuksia koskevaksi lainsäädännöksi. Tämän ehdotuksen pohjalta annettiin vuonna 1972 laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista (666/72).

Lainvalmistelukunta jätti ehdotuksensa oikeusministeriölle 1 päivänä maaliskuuta 1973 (Mauri Mandelin — Björn Nybergh: Esitutkinta, puolustus ja pakkokeinot rikosasioissa. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 3/1973). Ehdotuksesta pyydettiin lausunnot 31 viranomai-

selta, laitokselta ja järjestöltä. Yhteenveto lausunnoista julkaistiin keväällä 1974 (Kari Lehtola — Jukka Pasanen: Lausunnot ns. esitutkintapaketista. Yhteenveto. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 2/1974).

Lopullisen hallituksen esityksen valmisteli lausuntojen perusteella työryhmä, jossa oli edustajia oikeus- ja sisäasiainministeriöistä sekä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta. Työryhmä pyysi työnsä kestäessä lisälausunnot esitutkintalaista seitsemältä viranomaiselta ja järjestöltä ja pakkokeinolaista viideltätoista tuomioistuimelta, viranomaiselta ja järjestöltä. Työryhmä jätti ehdotuksensa oikeusministeriölle 28 päivänä maaliskuuta 1980 (Per Lindholm — Klaus Helminen — Kyösti Jousimaa — Kari Lehtola — Mauri Mandelin — Björn Nybergh — Jukka Pasanen — Erik Svinhufvud: Esitutkinta ja pakkokeinot rikosasioissa. Esitutkintatyöryhmän ehdotus 1980. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 16/1980). Ennen esityksen antamista eduskunnalle siihen on tehty oikeusministeriössä virkatyönä tarkistuksia, jotka osittain perustuvat sisäasiainministeriön kanssa käytyihin neuvotteluihin.

3. Esityksen organisatoriset vaikutukset

Esityksessä ehdotetaan eräitä tehtäviä siirrettäviksi viranomaiselta toiselle. Lisäksi viranomaisissa on tehtävä eräitä uudelleenjärjestelyjä uuden lainsäädännön voimaan tullessa.

Huomattavin tehtävien siirto on vangitsemispäätöksen siirtyminen hallinnollisilta viranomaisilta, pääsääntöisesti poliisilta, tuomioistuimille. Vangitsemisesta ja muista pakkokeinoista on voitava päättää nopeasti. Tämän vuoksi ehdotetaan, että näitä asioita voitaisiin käsitellä tarvittaessa samanlaisessa yksijäsenisessä tuomioistuimessa kuin sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevat asiat.

Syyttäjän tehtävät sekä syyttäjän ja poliisin välinen työnjakko rikoksen oikeudellisessa selvittämisessä jäisivät ennalleen. Syyttäjälaitoksen organisaatiossa tulevaisuudessa mahdollisesti tapahtuvat muutokset vaativat vain vähäisiä tarkistuksia ehdotettuihin lakeihin.

Eri poliisiyksiköissä joudutaan töitä järjestelmään uudelleen muun muassa siksi, että esitutkintalakiehdotuksen mukaan esitutkinnan johtamisesta vastaa erityinen tutkinnanjohtaja. Tämä

edellyttää nykyistä enemmän poliisimiesten erikoistumista tutkintatehtäviin.

Suojelupoliisiin kuuluvilla poliisimiehillä ei ole nykyisin pidättämis- tai vangitsemisoikeutta. Kun eräistä suojelupoliisin poliisimiehistä tulisi ehdotuksen mukaan pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä, suojelupoliisi voisi vastaisuudessa nykyistä useammin toimittaa toimialaansa kuuluvien rikosten esitutkinnan kokonaisuudessaan.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

4.1. Esitutkintaviranomaiset

4.1.1. Poliisi

Eräät ehdotetut uudistukset, kuten avustajan käytön salliminen esitutkinnassa, pidätysajan lyhentymisen ja vangitsemismenettelyn siirtymisen tuomioistuimelle, aiheuttavat poliisille lisätyötä.

Niissä tapauksissa, joissa pidätettynä oleva epäilty haluaa käyttää avustajaa, poliisin on pidettävä yhteyttä tähän. Avustajaa käytettäessä kuulustelu-aikoja joudutaan sovittelemaan nykyistä enemmän. Avustajaa tullaan todennäköisesti käyttämään eniten niillä paikkakunnilla, joilla oikeusapupalvelut ovat helposti saatavissa. Myös suurin osa rikoksista tapahtuu näillä samoilla paikkakunnilla eli suurimmissa poliisipiireissä.

Kuulusteluja, joissa avustaja on läsnä, ei yleensä voida suorittaa ilman kuulustelutodistajaa. Näin ollen poliisin työaika menee nykyistä enemmän kuulustelutodistajan tehtävissä, vaikka ehdotonta velvollisuutta kuulustelutodistajan käyttämiseen ei ehdotuksen mukaan enää olisi-kaan.

Esitutkintaa joudutaan lakien voimaan tultua nopeuttamaan nykyisestään. Nykyisen lain mukainen pidätysaika on tehnyt mahdolliseksi suorittaa tutkinta epäillyn osalta lähes aina loppuun pidätysaikana. Vaikka uuden lain mukaan tutkintaa voidaan jatkaa vangitsemisen jälkeenkin, on kuitenkin jo tutkinnan alkuvaiheessa hankittava vangitsemisasian käsittelyyn tarpeellinen näyttö.

Pidätysajan lyhentymisen johtaa vangitsemisen määrälliseen lisääntymiseen, lisää kuulustelukutsujen ja muiden toimenpiteiden henkilökoh- taista suorittamista kirjeiden sijasta ja vähentää mahdollisuuksia virka-avun käyttämiseen.

Uusien säännösten voimaan tultua esitutkinta muuttuu eräissä suhteissa vaativammaksi. Uudet muotomääräykset tulevat asettamaan tutkijoiden ammattitaidon ja kyvyn entistä suuremmalle koetukselle. Kun toisaalta uuden lainsäädännön myötä rikosten selvitystaso ei saa laskea, tutkintahenkilöstöä on lisättävä.

Kun tutkinnan painopistettä joudutaan siirtämään nykyistä enemmän sen alkuvaiheisiin, syntyy vaikeuksia erityisesti keskisuurissa ja pienissä poliisipiireissä, joissa sama henkilöstö hoitaa nykyisin tutkinta- ja hälytystehtävät. Tämän vuoksi tulisi uuden lainsäädännön vaikutusten vuoksi keskisuurten ja pienten poliisipiirien henkilöstön erikoistumisastetta nostaa.

Tutkinnan nopeuttamisen vuoksi poliisin on vastaisuudessa tehostettava tiedustelu- ja tarkkailutoimintaa sekä ennalta ehkäisevää toimintaa.

Pidätetyn kuljettaminen ja vartioiminen vangitsemismenettelyn yhteydessä sekä vangitsemisvaatimuksen laatiminen ja esittäminen tuomioistuimelle ovat uusia tehtäviä. Poliisin ja alioikeuden tilat sijaitsevat usein etäällä toisistaan ja juuri tämän vuoksi poliisin kuljetustehtävät tulevat lisääntymään. Asiassa olisi kuitenkin poliisin ja tuomioistuimen yhteistyöllä päästävä joustaviin ja taloudellisesti edullisiin järjestelyihin. Koska pidätetyn kuljettamiseen pidättämispaikkakunnalta esitutkintaan toiselle paikkakunnalle varattu aika lyhenee, ei vanginkuljetuksia voida käyttää pitemmässä kuljetuksessa.

Uuden lainsäädännön myötä poliisin on muutettava ja kehitettävä tutkimusmenetelmiä eräiltä osin. Esimerkiksi avustajan läsnäolo saattaa vaikuttaa epäiltyjen tunnustuksia vähentävästi. Tällöin muun todistusaineiston käyttöä on lisättävä. Vaikka teknistä rikostutkintaa on viime vuosina kehitetty muun muassa perustamalla alueellisia tutkimuskeskuksia, uudistuksen voimaan tullessa on teknisen rikostutkinnan organisaatiota ja suorituskykyä voitava entisestään parantaa. Tämä koskee sekä todistusaineiston hankkimista että sen tutkimista laboratorioissa ja vastaavissa. Muun todistusaineiston käytön lisääntyminen sekä tutkinnan nopeuttaminen vaatii todennäköisesti myös entistä enemmän ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttöä.

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko parantavat yksityisten kansalaisten ja yhteiskunnan mahdollisuuksia saada korvausta rikoksen aiheuttamista menetyksistä. Näitä pakkokeinoja on tarvittaessa voitava käyttää nopeasti rikoksen tultua ilmi. Myös matkustuskielto aiheuttaa jonkin verran valvontatyötä.

Esitutkintalakiehdotuksen mukaan esitutkinnassa olisi suppeaa esitutkintaa lukuun ottamatta erityinen tutkinnanjohtaja, joka tekisi tärkeimmät päätökset ja kansalaisten oikeusturvaan liittyvät ratkaisut. Tutkinnanjohtajana tulisi yleensä olla pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä olisivat uuden lainsäädännön voimaan tultua ne, jotka ovat nykyisin vangitsemiseen oikeutettuja virkamiehiä: komisario ja häntä ylemmät poliisimiehet. Johtamistoimintojen osuus rikostutkinnassa lisääntyy. Tämän johdosta erityisesti suuriin asutuskeskuksiin, joissa samanaikaisesti tutkittavina olevia rikoksia on paljon, tarvitaan uusia toimia esitutkinnan johtamistehtäviin.

Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä tulee olla käytettävissä muulloinkin kuin virka-aikana myös niissä poliisiapiireissä, joissa päällystön toimia ei voida lisätä ja joissa päällystöpäivystystä ei voida järjestää piireittäin. Nykyistä poliisipäällystön varallaolojärjestelmää tulee kehittää niin, että kaikilla yhteistoiminta-alueilla on tavoitettavissa ympäri vuorokauden pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

Kaikki edellä esitetyt seikat aiheuttavat, että poliisin henkilöstön määrää olisi lisättävä 450 hengellä. Näistä 100 uutta tointa olisi perustettava jo ennen lakien voimaantuloa, 175 tointa voimaantulovuotena ja loput 175 kahtena voimaantulon jälkeisenä vuotena. Ennen lakien voimaantuloa perustettavat toimet olisi ohjattava lähinnä poliisikoulutukseen sekä tekniseen rikostutkintaan ja atk-toimintoihin. Erityisesti teknisen rikostutkinnan erikoishenkilöstö tarvitsee pitkäaikaisen koulutuksen, joka monissa tapauksissa voidaan antaa vain työn yhteydessä. Lakien voimaantulon jälkeen perustettavat toimet voidaan ohjata niihin poliisiapiireihin ja -yksiköihin, joissa tarve on lakien voimaan tultua osoittautunut suurimmaksi.

Uudet rikostutkijat on otettava poliisin palveluksessa ennestään olevista, joilla on poliisin peruskoulutus ja kokemusta poliisin työstä. Uusien tutkijain kouluttaminen sekä poliisin koko olemassa olevan henkilöstön täydennyskoulutus on aloitettava heti, kun hallituksen esitys on annettu eduskunnalle.

Teknisen rikostutkinnan kehittäminen vaatii laboratoriotilojen ja -välineistön hankintoja. Erittäin tärkeänä on pidettävä, että suunnitteilla oleva keskusrikospoliisin toimitalo saataisiin valmiiksi. Silloin keskusrikospoliisin koko poliisia varten ylläpitämät palvelut (laboratoriopalvelut, rekisterien ylläpitäminen sekä rekisteritietojen

käsittely ja jakelu) olisivat nopeammin saatavissa. Jo suunnitteilla ja osittain käytössäkin olevat rikostutkinnan atk-järjestelmät olisi niin ikään saatava täyteen toimintakuntoon ehdotettujen lakien voimaantuloon mennessä.

4.1.2. Muut esitutkintaviranomaiset

Tulli- ja rajavartiolaitoksessa uudistus ei aiheuta henkilöstölisäysten tarvetta. Vähäinen menojen lisäys aiheutuu näiden laitosten henkilöstölle sekä poliisilain 3 §:n 2 momentin mukaiset poliisivaltuudet saaneille verovirkamiehille järjestettävästä täydennyskoulutuksesta.

4.2. Syyttäjälaitos

Ehdotettu uusi lainsäädäntö ei tuo olennaisesti uusia tehtäviä syyttäjille. Vangitsemisvaatimuksen voi tehdä paitsi pidättämiseen oikeutettu poliisimies myös syyttäjä. Käytännössä sen tulee ilmeisesti usein tekemään syyttäjä, joka toimii muutenkin tuomioistuimessa. Tässä yhteydessä syyttäjä voi varsinkin vakavia rikoksia koskevilla asioissa perehtyä juttuun nykyistä aikaisemmin, mistä on hyötyä sekä esitutkinnalle että syyteharjoittelulle. Uudistuksesta syyttäjälaitokselle mahdollisesti aiheutuva henkilöstön lisäystarve selvitetään vuotuisten tulo- ja menoarvioiden valmistelun yhteydessä.

Syyttäjälaitoksen henkilöstölle on ennen uudistusta järjestettävä täydennyskoulutusta.

4.3. Tuomioistuinlaitos

Vangitsemisasiat ja erät muut pakkokeinojen käyttämisestä koskevat asiat lisäävät tuomioistuinten työtä. Noin 700—900 pakkokeinoasias vastaa yhden tuomarin vuotuista työpanosta. Tuomioistuinlaitoksen henkilöstön mahdollinen lisäystarve on kuitenkin niin pieni, että se voidaan selvittää vuotuisten tulo- ja menoarvioiden valmistelun yhteydessä.

Tuomioistuinlaitoksen menojen lisäksi on luettava myös täydennyskoulutuksen aiheuttamat

menot sekä maksuttomista oikeudenkäynneistä aiheutuvien kustannusten nousu.

4.4. Vankeinhoitolaitos

Vankeinhoitolaitoksen toimintaan uudistus vaikuttaa siten, että eräissä tapauksissa rikoksesta vangitut tulevat rangaistuslaitoksiin tutkittavana entistä aikaisemmin. Tämä vaatii sosiaalityön tehostamista lääninvankiloissa. Mahdollinen henkilöstön lisäystarve voidaan selvittää vuotuisten tulo- ja menoarvioiden valmistelun yhteydessä.

Vankeinhoitolaitoksen ja poliisin välinen työnjako vankienkuljetuksessa selvitetään erikseen. Asia on ongelmallinen erityisesti pääkaupunkiseudulla.

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Vuoden 1984 alussa tuli voimaan sotilasoikeudenhoitoa koskeva uusi lainsäädäntö. Esitutkintaa ja pakkokeinoja sotilasrikosasioissa koskevat säännökset ovat sotilaskurinpitolaissa (331/83) ja -asetuksessa (969/83). Nämä säännökset on tarkoitettu saattaa keskeisiltä periaatteiltaan yhdenmukaisiksi tähän esitykseen sisältyvien säännösten kanssa. Tarpeelliset muutosehdotukset valmistellaan oikeusministeriön ja puolustusministeriön yhteistyönä ja hallituksen esitys asiasta annetaan myöhemmin erikseen.

Tällä hetkellä valmistellaan muun muassa tulilain muutosehdotusta ja uutta ydinenergialakia. Molempiin sisältyy pakkokeinoja koskevia säännöksiä. Kun nämä lait on saatava voimaan ennen ehdotettua pakkokeinolakia, niitä joudutaan muuttamaan myöhemmin erikseen, jotta niihin sisältyvät pakkokeinosäännökset saataisiin yhdenmukaisiksi pakkokeinolain säännösten kanssa.

Joulukuun 21 päivänä 1984 annettiin laki oikeudenkäynnin julkisuudesta (945/84), jolla kumottiin laki oikeudenkäytön julkisuudesta (26/26). Uusi laki tulee voimaan 1 päivänä huhtikuuta 1985. Tämän vuoksi esitys vangitsemisvaatimuksen käsittelyn julkisuutta koskeviksi säännöksiksi joudutaan antamaan erikseen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Esitutkintalaki

1.1.1. *Johdanto*

Esitutkintatoimenpiteillä puututaan kansalaisen perusoikeuksiin. Siksi esitutkintatoimenpiteitä koskevien säännösten tulisi yleisten lainsäädäntöperiaatteittemme mukaisesti olla laintasoisia. Keskeiset syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä koskevat säännökset ovat jo nyt laissa, edelliset lainveroisessa rikoslain voimaannpanoasetuksessa ja jälkimmäiset oikeudenkäymiskaaressa. Lakisysteemaattiset näkökohdat vaativat esitutkinnan sääntelemistä laissa.

Ehdotus esitutkintalaiksi on voitu laatia suurelta osin nykyisten esitutkintaa koskevien määräysten pohjalta. Monissa kohdin nykyiset määräykset ovat kuitenkin puutteellisia. Erityisesti kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet esitutkinnassa on määriteltävä mahdollisimman täsmällisesti.

Hallinnollisissa ohjeissa tätä ei voida tehdä. Niissä voi ylempi viranomainen antaa velvoittavia määräyksiä alemmalle viranomaiselle (esimerkiksi sisäasiainministeriö poliisille), mutta kansalaisia velvoittavia normeja niihin ei voida ottaa.

Esitutkintalaissa säädettäisiin esitutkinnan toimittamisvelvollisuudesta ja esitutkintaviranomaisista sekä annettaisiin esitutkinnan toimittajalle yleiset menettelyohjeet. Pakkokeinolaki antaisi tarvittavat valtuudet pakkokeinojen käyttämiseen. Esitutkintalaissa säädettäisiin kuitenkin esitutkintaan kutsutun ja kutsun noudattamatta jättäneen noudosta esitutkintaan.

Esitutkinnan toimittaisi yleensä poliisi. Poliisin oikeudet ja velvollisuudet rikoksen johdosta toimitettavassa esitutkinnassa määräytyisivät esitutkintalain mukaan. Poliisilaki täydentäisi kuitenkin esitutkintalakia monissa tärkeissä kohdissa. Poliisilainsäädännön perusteella määräytyisi esitutkinnan suorittaja yksittäisessä rikosasiassa samoin kuin poliisin velvollisuus ryhtyä rikoksen tapahtuttua tietyissä tilanteissa oma-aloitteisesti toimenpiteisiin. Varsinkin esitutkinnan alkuvaiheissa voivat poliisin esitutkintatehtävä ja muut tehtävät, kuten rikosten ennalta estäminen tai järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, tulla samanaikaisesti suoritettaviksi. Vakiintuneen käytännön mukaan poliisilla on myös katsottu ole-

van tehtävänsä suorittamiseksi eräitä oikeuksia, joita ei ole laissa säännelty, esimerkiksi oikeus ryhtyä tutkintatoimenpiteisiin rikoksen johdosta kotirauhan piiriin kuuluvalla piha-alueella. Esi-tyksen valmistelun yhteydessä on lakien välisen ristiriidan välttämiseksi pyritty yhtenäistämään eräät esitutkintalakiin ja poliisilakiin sisältyvät samantyyppiset pakkokeinosäännökset.

1.1.2. *Esitutkinnan asema rikoksen oikeudellisessa selvittelyssä*

Oikeudenkäymiskaaren rikosasiain oikeudenkäyntiä koskevat säännökset rakentuivat alunperin tutkintamenetelmään (inkvisitoriseen menetelmään). Pelkistetyssä inkvisitorisessa rikosprosessissa tuomioistuin määrää tutkinnan laajuuden ja huolehtii oikeudenkäyntiaineiston kokoamisesta. Jo työn tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä johtuu, ettei menettelyä voida käyttää kehittyneissä yhteiskuntaoloissa. Tutkintamenetelmä on väistynyt ja tilalle on tullut pääsääntöisesti syyttämismenetelmä (akkusatorinen menetelmä).

Rikosasiain oikeudenkäynti rakentuu Suomessa nykyisin kaksiasianosaisperiaatteelle. Asianosaisina ovat toisella puolen syyttäjä ja asianomistaja sekä toisella rikoksesta epäilty. Syyttäjän syyte ja asianomistajan vaatimukset rajaavat tuomioistuinkäsittelyn asiallisen laajuuden. Tuomioistuin ei voi tuomita rangaistusta teosta, josta ei ole vaadittu rangaistusta. Asianosaisten tehtävänä on hankkia oikeudenkäyntiaineisto. Tuomioistuin voi kuitenkin edelleen määrätä omasta aloitteestaan suoritettavaksi lisätutkimuksia ja hankittavaksi lisää näyttöä.

Esitutkinta ja oikeudenkäynti eroavat olennaisesti toisistaan siinä, että oikeudenkäynnissä noudatetaan syyttämismenetelmää, kun esitutkinnassa menettely on taas selvästi tutkintamenetelmän kaltainen, ainakin kunnes jotakuta epäillään yksilöidystä rikoksesta. Esitutkinnassa on juuri selvittävä oikeudenkäynnissä esitettävän vaatimuksen perusteet. Esitutkinnan toimittaja, poliisi, on myös useimmissa tapauksissa velvollinen suorittamaan tutkinnan omasta aloitteestaan.

Oikeudenkäynti rikosasiassa voidaan aloittaa, vaikkei esitutkintaa olekaan toimitettu. Asianomistajan nostama syyte, johon syyttäjä esimerkiksi asian vähäisyyden vuoksi ei katso

voivansa yhtyä, pannaan usein vireille esitutkintaa toimittamatta kirjallisella haasteella. Tuomioistuimella on tällöinkin oikeus omasta aloitteestaan määrätä lisänäyttöä hankittavaksi, mikä usein johtaa esitutkinnan toimittamiseen. Järjestelmää ei ole tarkoitus tässä yhteydessä muuttaa.

1.1.3. Esitutkinnan sisältö

Keskeisimmän osan esitutkinnasta muodostaa kuulustelu. *Kuulustelussa* hankitaan kuulusteltavalta rikokseen liittyviä tietoja, jotka tallennetaan. Tiedot tallennetaan niin, että niitä voidaan käyttää asian käsittelyn myöhemmissä vaiheissa. Kuulusteltavan lausumat tallennetaan kuulusteltavan itsensä hyväksymässä muodossa.

Ennen kuulustelujen aloittamista joudutaan usein suorittamaan *alustavia puhutteluja*, joita ei vielä voida pitää kuulusteluina. Joskus joudutaan esimerkiksi kääntymään kaikkien rikospaikan läheisyydessä asuvien puoleen ja tiedustelemaan heiltä, ovatko he tehneet havaintoja, joilla saataisi olla todistusarvoa. Toisinaan on turvauduttava alustaviin puhutteluihin eri henkilöiden aseman selvittämiseksi esitutkinnassa, esimerkiksi kun tappelupaikalta tavataan suuri määrä henkilöitä, joista osaa voidaan pitää rikoksesta epäiltyinä, osaa todistajina ja osaa täysin ulkopuolisina.

Kuulustelujen ja alustavien puhuttelujen ohella esitutkintaan sisältyy suuri joukko laadullisesti vaihtelevia tutkintatoimenpiteitä. Rikospaikalla suoritetaan *teknistä rikostutkintaa*, jossa valokuvaamalla, piirroksia laatimalla ja näytteitä ottamalla pyritään hankkimaan tietoja rikoksesta. Laboratoriossa suoritettava näytteiden tutkiminen ja vertaileminen aikaisempien rikostutkimusten yhteydessä tallennettuihin näytteisiin on myös teknistä rikostutkintaa. Esitutkinnassa suoritetaan myös *katselmuksia* ja *tunnistamisia*. Katselmuksessa henkilölle voidaan näyttää esimerkiksi rikospaikkaa tai rikokseen liittyviä esineitä, tunnistamisessa taas henkilöitä tunnistamistarkoituksessa. Samalla hänelle esitetään kysymyksiä sen hetkisisistä ja aikaisemmista havainnoistaan. Katselmushavainnot vahvistetaan usein kuulustelemalla niiden tekijää.

Oikeuskirjallisuudessa alustavia puhutteluja ja muita tutkintatoimenpiteitä, jotka suoritetaan ennen kuulusteluja, on usein kutsuttu *tiedusteluksi*. Käsite on kuitenkin jäänyt rajaukseltaan epämääräiseksi.

Esitutkinnassa noudatettavia yleisiä periaatteita kuten objektiviteetti- ja hienotunteisuusperiaa-

tetta sekä vähimmän haitan periaatetta on tietenkin noudatettava kaikessa esitutkinnassa. Ehdotettu esitutkintalaki koskeekin esitutkintaa kokonaisuudessaan, siis muitakin esitutkintatoimenpiteitä kuin kuulusteluja.

Lakiin ehdotetaan kuitenkin otettavaksi erityinen kuulusteluja koskeva jakso. Kuulustelujen keskeisen merkityksen vuoksi niissä noudatettava menettely on säänneltävä varsin yksityiskohtaisesti. Kuulusteluissa noudatettavia muotomääräyksiä on usein vaikeaa ja välillä tarpeetonkin soveltaa alustaviin puhutteluihin. Nämä joudutaan useimmiten suorittamaan kiireellisesti tutkimusten alkuvaiheissa. Eräitä säännöksiä, jotka lakiteknisistä syistä on sijoitettu kuulusteluja koskevaan jaksoon, olisi kuitenkin soveltuvin osin noudatettava myös alustavissa puhutteluissa, kuten kieltä käyttäen sopimattomia menettelytapoja. Tämän vuoksi kuulusteluja koskevaan jaksoon esitetään otettavaksi säännös, jolla eräiden kuulustelujen koskevien säännösten soveltamisalaa laajennettaisiin koskemaan alustavia puhutteluja.

Rikoksen johdosta on yleensä suoritettava täydellinen esitutkinta. Yksinkertaisissa ja selvissä asioissa esitutkinta voidaan toimittaa suppeana. Asianomistajarikoksesta esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteen seuran pantavaksi.

Esitutkintaa ei voida siltä vaadittavan nopeuden ja rikosten erilaisuuden vuoksi säännellä kovin yksityiskohtaisesti. Esitutkintamenettelyn on oltava riittävän joustava. Tutkittavan oikeusturva on kuitenkin säänneltävä riittävän täsmällisesti.

1.1.4. Yleiset esitutkintaperiaatteet

Esitutkinnan tarkoituksen saavuttaminen edellyttää tutkinnalta tehokkuutta ja nopeutta. Yhteiskunnan ja tutkittavan etu vaatii tutkinnalta puolueettomuutta. Tehokkuuteen ei saada pyrkiä tasapuolisuuden ja oikeusturvan kustannuksella. On huolehdittava siitä, että tutkittavien, erityisesti epäillyn, oikeusturva on riittävä. Tutkinta on suoritettava ennakkoluulottomasti vain totuuteen pyrkien. Epäillylle on taattava mahdollisuus puolustautua tehokkaasti.

Esitutkinnassa noudatettavista yleisistä oikeusperiaatteista tärkein on niin sanottu *tasapuolisuus*- eli *objektiviteettiperiaate*. Sen mukaan esitutkinnassa on otettava huomioon niin syytettä tukevat kuin epäillyn hyväksi vaikuttavat seikat. Tutkinnan toimittajalla ei saa olla ennakoasen-

teita ja hänen tulee pyrkiä vain aineellisen totuuden selville saamiseen. Sopimattomien keinojen käyttäminen tutkinnassa on kiellettyä. Tässä yhteydessä on syytä korostaa, ettei syyliseksi epäillyllä ole velvollisuutta tunnustaa. Objektiviteettiperiaate edellyttää, että asianosainen pääsee myötävaikuttamaan tutkinnan tulokseen. Tämä tapahtuu käytännössä siten, että myös hänen pyytämänsä kuulustelut ja tutkimukset suoritetaan.

Objektiviteettiperiaatteen ilmauksena on myös pidettävä rikoksesta epäillyn oikeutta puolustautua esitettyjä epäilyjä vastaan jo esitutkintavaiheessa. Puolustuksen tehokkuus riippuu olennaisesti mahdollisuudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa. Ehdotuksessa on asetettu sille kannalle, että epäillyllä on oikeus neuvotella avustajansa kanssa ja että avustajan on periaatteessa saatava olla läsnä kuulusteluissa. Tällaista oikeutta turvautua avustajaan on pidettävä epäillyn oikeusturvan kannalta tärkeänä. Se on myös yleisesti hyväksyttyjen rikosprosessuaalisten periaatteiden mukainen.

Jotta tätä tärkeää oikeutta ei voitaisi käyttää väärin, on huolehdittava siitä, että avustajana saa toimia vain ammattitaidon ja -etiikan puolesta tehtäviensä tasalla oleva henkilö. Esitutkintalakiin ehdotetaan otettaviksi säännökset avustajan kelpoisuudesta. Ne ovat tiukemmat kuin oikeudenkäyntiavustajalle yleisesti asetetut vaatimukset.

Syylisen tuomitsemista tärkeämpää on, ettei ketään tuomita syyttömästi. Tämä on omiaan korostamaan objektiviteettiperiaatteen merkitystä. Ehdotetut uudistukset asettavat esitutkintaviranomaisille entistä suurempia vaatimuksia. Ne edellyttävät taktisten ja teknisten rikostutkimusmenetelmien kehittämistä.

Muista ehdotuksessa omaksutuista johtavista periaatteista on mainittava niin sanottu hienotunteisuusperiaate ja siihen läheisesti liittyvä vähemmän haitan periaate. Epäilty ei saa pitää syylisenä ennen kuin tuomioistuim on todennut hänen syylisyytensä. Tämän vuoksi epäillylle ei saa aiheuttaa haittaa enempää kuin on välttämätöntä asian selvittämiseksi. Ketään ei myöskään saa aiheetta saattaa epäluulon alaiseksi. Varsinkin lapsia ja nuoria henkilöitä tutkittaessa on syytä noudattaa erityistä hienotunteisuutta. Kutsuminen ja noutaminen esitutkintaan eivät saa aiheuttaa tarpeetonta huomiota. Tutkinta on pyrittävä suorittamaan mahdollisimman joutuisasti. Tutkittavaa ei saa pitää tutkinnassa enempää kuin on tarpeellista eikä säädettyä enimmäisaikaa pitempään. Tutkittavalta ei saa evätä tarpeellista ravin-

toa tai lepoa. Kuulustelut ovat vain poikkeustapauksissa sallittuja yöllä.

1.1.5. Esitutkintaviranomaiset

Periaatteessa erittäin tärkeä on kysymys siitä, mikä valtion viranomainen toimittaa esitutkinnan. Valittavana on ollut useita vaihtoehtoja. Esitutkinnan voisi toimittaa tutkintatuomari, syyttäjä yksin tai poliisin avustamana taikka poliisi yksin. Tutkintatuomarijärjestelmää ei oikeudenkäyntijärjestyksellemme vieraana ole pidetty meillä mahdollisena. Myöskään syyttäjän yksin toimittama esitutkinta ei ole tarkoituksenmukainen ratkaisu. Se edellyttäisi kokonaan uuden tutkintaorganisaation luomista.

Esityksessä on päädytty siihen, että esitutkinta ja sen johtaminen kuuluisivat poliisille. Syyttäjällä olisi kuitenkin oikeus saada esitutkinta toimitetuksi tietoonsa tulleesta rikoksesta, saada tietoja tutkinnan edistymisestä sekä pyytää poliisilta tarvittavien lisätutkimusten toimittamista esitutkinnan aikana tai sen päätyttyä. Syyttäjällä olisi myös oikeus esitutkinnan aikana olla läsnä kuulusteluissa ja tutustua tutkinnassa kertyneeseen aineistoon.

Syyttäjän ja poliisin suhteen tarkoituksenmukaista järjestämistä on vaikeuttanut syyttäjälaitoksen kaksijakoisuus. Maalla syyttäjän toimi on perinteisesti kuulunut nimismiehelle, joka on samalla poliisipiirin päällikkö. Vanhoissa kaupungeissa syyttäjän toimi siirtyi 1600-luvulla tuomiovaltaa käyttäneen radin jäseniltä itsenäiselle syyttäjälle, kaupunginviskaalille. Eräissä pienissä vanhoissa kaupungeissa kaupunginviskaali on sivutoiminen virkamies ja voi olla päätoimeltaan poliisimies. Viime vuosina eräissä tällaisissa kaupungeissa raastuvanoikeus on lakkautettu, jolloin kaupunki on samalla siirtynyt nimismiesjärjestelmään.

Nykyisin nimismiehet joutuvat poliisipiirinsä päällikköinä johtamaan esitutkintaa, joskus jopa sen itse toimittamaan. Suuremmissa nimismiespiireissä on apulaisnimismiehiä, jotka toimivat miltei yksinomaan syyttäjänä. Viime aikoina on nimismiespiireihin perustettu komisarion toimia rikostutkimusten johtotehtävien siirtämiseksi pois nimismieheltä ja apulaisnimismieheltä.

Kaupunginviskaaleista annetun asetuksen (181/78) 4 §:n mukaan kaupunginviskaali voi kehottaa poliisia toimittamaan esitutkinnan tai lisätutkimuksia asiassa, joka on hänen käsiteltävänä. Hän voi toimittaa tutkinnan myös itse.

Näihin aikoihin asti on vallitseva mielipide ollut, että syyttäjän tulisi olla riippumaton poliisista ja erossa esitutkinnasta. Nimismiesten toimimista samalla syyttäjänä ja poliisipäällikkönä on pidetty epäkohtana. On katsottu, että syyttäjän ja esitutkintaviranomaisten erillisuus takaa esitutkinnan puolueettomuuden ja on oikeusturvan kannalta parempi, koska syytteen nostaminen vaatii silloin kahden toisistaan riippumattoman viranomaisen samansuuntaisen päätöksen. Jos tutkintaviranomaisen on huolehdittava myös syyttämisestä, valmistautuminen siihen saattaa korostua liiaksi tutkinnassa ja vaikuttaa sen tulokseen. Toisaalta on kuitenkin todettu, että kaupunginviskaalit joutuvat käytännössä suorittamaan syyteharkinnan puutteellisempien tietojen varassa kuin poliisiin kuuluvat syyttäjät, koska valtaosassa jutuista he joutuvat perustamaan harkintansa yksin poliisin heille toimittamaan asiakirja-aineistoon.

Ehdotus on valmisteltu siltä pohjalta, että syyttäjälaitos säilyy ennallaan. Siinä on mainittu erikseen esitutkintaan ja syyttäjän toimintaan liittyvät tehtävät. Jos poliisiin kuuluva syyttäjä osallistuu esitutkinnan toimittamiseen, hän tekee sen poliisimiehen ominaisuudessa eivätkä säännökset syyttäjän toimivallasta sovellu häneen. Ne koskevat vain poliisiin kuulumattomia syyttäjiä.

Lakiehdotusta valmisteltaessa on perusteellisesti harkittu sitä mahdollisuutta, että poliisiin kuulumaton syyttäjä voisi tarvittaessa ottaa esitutkinnan johtakseen. Tämä vaihtoehto on saanut myös lausunnoissa kannatusta. Ehdotuksesta on kuitenkin luovuttu ja päädytty esittämään syyttäjän aseman jättämistä tältä osin pääpiirteittäin nykyiselleen. Syyttäjälaitoksen tuleva asema on selvitettävä huomattavasti perusteellisemmin kuin esitutkintalainsäädännön uudistuksen yhteydessä on mahdollista ja vasta sitten kysymys esitutkinnan johtamisesta voidaan ottaa uudelleen harkittavaksi.

Oikeuskanslerille korkeimpana lainvalvojana kuuluva oikeus toimeenpanna rikostutkimuksia sekä eräiden erityisviranomaisien, kuten sotilas-, rajavartio- ja tulliviranomaisten oikeus toimittaa esitutkinta hallinnonalallaan tehdyistä rikoksista säilyisivät ennallaan.

1.1.6. Eräistä käsitteistä

Esitutkintalakiehdotuksessa *tutkinnanjohtajalla* tarkoitetaan sitä, jonka välittömän johdon ja

valvonnan alaisena tutkinta toimitetaan. Tutkinnanjohtaja ei yleensä itse osallistu tutkintaan.

Tutkinnanjohtajalla olisi esitutkintalakiehdotuksen mukaan varsin laaja päätäntävalta. Hän päättää, toimitetaanko esitutkinta ja missä laajuudessa, sekä ratkaisee kysymyksen tutkijan esteellisyydestä. Tutkinnanjohtaja päättää asianosaisen avustajan kelpoisuudesta ja oikeudesta olla läsnä päämiehensä kuulustelussa sekä salassapitovelvollisuudesta esitutkinnassa. Hän voi pyytää eräissä tapauksissa todistajan kuulemista tuomioistuimessa jo esitutkinnan aikana. Asiantuntijan kuulemisesta, esitutkinnan päättämisestä sekä asian saattamisesta syyttäjän harkittavaksi määrää myös tutkinnanjohtaja. Pakkokeinolakiehdotuksen mukaan tutkinnanjohtaja päättää myös eräiden pakkokeinojen käyttämisestä.

Tutkijalla taas tarkoitetaan henkilöä, joka suorittaa kuulustelut ja muut rikostutkintaan kuuluvat toimenpiteet sekä panee toimeen tutkinnanjohtajan määräykset. Myös tutkijalle on uskottu ratkaisuvaltaa. Hän määrää kuulemistavasta ja antaa harkinnanvaraisissa tapauksissa luvan sivulisen läsnäoloon kuulustelussa. Tutkijalla on oikeus poistaa kuulustelusta sen toimittamista häiritsevä henkilö. Tutkija saa määrätä, että kuulustelussa läsnä oleva saa tehdä kysymyksiä vain hänen välityksellään. Tutkijalla on ensisijaisesti oikeus määrätä salassapitovelvollisuudesta. Kuulustelun pöytäkirjaamisesta hänellä on ensisijainen vastuu.

Tutkittavaan asiaan hyvin perehtyneenä tutkinnanjohtajalla on parhaat edellytykset päättää tarvittaessa myös pakkokeinojen käyttämisestä esitutkinnassa. Kun pakkokeinojen käyttäminen vaatii hyvää lainsäädännön tuntemusta ja harkintakykyä, tutkinnanjohtajalla olisi oltava riittävä koulutuksellinen ja ammatillinen pätevyys.

Näistä syistä ehdotetaan, että tutkinnanjohtajina toimisivat uuden lainsäädännön voimaan tultua pääsääntöisesti ne poliisi-, tulli- ja rajavartiolaitokset, joilla nykyisin on vangitsemisoikeus. Heidät on lueteltu virkanimikkeittäin rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 22 §:n 2 momentissa (viimeksi muutettu lailla 460/84). Vastaava säännös pidättämiseen oikeutetuista virkamiehistä (vangitsemisesta päättäminen siirtyy pakkokeinolakiehdotuksen mukaan tuomioistuimelle) on tarkoitus ottaa pakkokeinolain 1 luvun 6 §:ään.

Erityistä syistä tutkinnanjohtajana voisi toimia poliisissa rikosylikonstaapeli ja ylikonstaapeli, jotka ovat poliisialipäällystään kuuluvia poliisimiehiä. Samoin ehdotetaan rajavartiolaitoksesta

annettuun lakiin (5/75) otettavaksi säännökset eräistä virkamiehistä, joilla olisi samanlainen oikeus toimia tutkinnanjohtajana, vaikka heillä ei olisikaan pidättämisoikeutta. Säännökset tekisivät mahdolliseksi esitutinnan nopean ja joustavan läpiviemisen varsinkin pienemmissä rikosasioissa sellaisissa poliisipiireissä, joissa ei ole muita pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä kuin pöytäkirjan päällikkö, sekä tullin ja rajavartiolaitoksen syrjäisemmissä toimipaikoissa.

Tutkinnanjohtajan ja tutkijan määräytyminen yksittäisessä rikosasiassa jäisi poliisilainsäädännön ja sen perusteella hallinnollisessa järjestyksessä annettujen määräysten varaan. Tällä tavoin määräytyisi esimerkiksi esitutinnan toimittajien alueellinen toimivalta sekä tutkimustehtävien jako paikallispoliisin ja keskusrikospoliisin kesken. Esitutkintalakiin ehdotetaan kuitenkin otettaviksi säännökset tutkinnanjohtajan ja tutkijan esteellisyydestä.

Asianosaisella tarkoitetaan ehdotuksessa asianomistajaa ja epäiltyä. Epäillyllä tarkoitetaan myös ilmiannettua. Asianosaisella ei sen sijaan tarkoiteta syyttäjää. Kun jokin säännös koskee asianosaisten ohella syyttäjää, mainitaan syyttäjä erikseen.

1.1.7. Kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet esitutkinnassa

Jokainen, jolta voidaan otaksua saatavan asiaa valaisevia tietoja, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan. Tämä velvollisuus on kansalaisilla ollut tähänkin saakka poliisilainsäädännön perusteella. Velvollisuutensa laiminlyönyt voidaan noutaa esitutkintaan. Rikoksesta epäilty voidaan määrätyissä tapauksissa noutaa ilman kutsua. Ehdotuksen mukaan poliisimies voi myös määrätä rikos- tai onnettomuuspaikalta tavatun henkilön jäämään paikalle tai saapumaan välittömästi kuultavaksi muualle, jos rikoksen selvittäminen sitä vaatii. Tämä olisi tärkeää siksi, että tutkinnan kannalta merkittävät tiedot saataisiin tuoreeltaan kirjatuksi.

Saapumisvelvollisuudesta ei saa aiheutua kohtuutonta haittaa. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan otettaviksi säännökset enimmäisajasta, jonka kansalainen on velvollinen olemaan kerrallaan esitutkinnassa.

Nykyaikaisessa esitutkintamenettelyssä ei tutkittavan henkilökohtainen käynti tai kuuleminen ole aina välttämätöntä. Myös puhelimitse, kirjallisesti tai asiamiehen välityksellä tapahtuva selvi-

tysten antaminen voidaan sallia niissä tapauksissa, joissa se haitatta ja tutkinnan luotettavuutta vaarantamatta käy päinsä. Tällä tavoin voidaan saavuttaa tarpeellista joustavuutta sekä vähentää tutkittaville esitutkinnasta johtuvia vaivoja ja haittoja.

Kuulusteluista ehdotetaan esitutkintalakiin otettaviksi verraten yksityiskohtaiset säännökset. Tämä on tärkeää siksi, että kuulustelukertomuksilla on keskeinen asema syyttäjän syyteharkinnassa ja että ne vaikuttavat myös oikeudenkäyntiin. Ehdotuksen mukaan kuulusteltavalle on ennen kuulustelun alkua ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnassa sekä hänen oikeutensa ja velvollisuutensa kuulustelussa.

Koska esitutkinnassa pyritään totuuteen, tutkittavien on kertomuksissaan pysyttävä totuudessa. Totuusvelvollisuus koskee asianomistajaa, todistajaa ja asiantuntijaa. Totuudesta poikkeaminen kuulustelussa on rikoslaisa säädetyn rangaistuksen alainen. Rikoksesta epäiltyä totuusvelvollisuus ei sen sijaan koske. Nykyaikaisen rikosprosessuaalisten periaatteiden mukaan epäilty näet ei ole velvollinen myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen. Hänen velvollisuutenaan on vain oikeiden henkilötietojen antaminen tutkintaviranomaisille. Minkäänlaista tunnustamispakkoa hänellä ei ole.

1.1.8. Aineiston tallentaminen

Oikeusvarmuuden ja oikeusturvan kannalta on tärkeä merkitys sillä, miten kuulustelut ja muu tutkinta-aineisto tallennetaan. Sen vuoksi lakiehdotukseen on otettu nimenomaiset säännökset kuulustelun toimittamisesta ja pöytäkirjaamisesta. Liian yksityiskohtaisia säännöksiä on kuitenkin vältetty, jotta tarvittava joustavuus säilyisi esitutkinnassa. Näissä kohdin on noudatettu pääasiallisesti vallitsevaa käytäntöä. Eräitä käsitteellisiä selvennyksiä on tehty. Niinpä on tahdottu tehdä ero kuulustelussa laadittavan kuulustelupöytäkirjan ja tutkinta-aineiston perusteella laadittavan esitutkintapöytäkirjan välillä. Eräissä muissakin kohdin on poikettu nykyisistä tutkintaa koskevista ohjeista. Mahdollisuudet nyky-aikaisten teknisten välineiden käyttämiseen kuulustelun tallentamisessa on otettu huomioon. Kuulustelua ja varsinkin pöytäkirjaamista koskevat tarkemmat säännökset voidaan sopivimmin antaa asetuksella.

1.1.9. Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa

Asiakirjojen *asianosaisjulkisuudella* tarkoitetaan kansalaisen oikeutta saada tietoja häntä itseään koskevista asiakirjoista. *Yleisöjulkisuudella* taas tarkoitetaan kenen tahansa kansalaisen oikeutta saada tietoja viranomaisten hallussa olevista asiakirjoista. Asianosaisjulkisuus auttaa kansalaista laillisten oikeuksiensa ja etujensa valvomisessa. Yleisöjulkisuus taas antaa kansalaisille mahdollisuuden viranomaistoiminnan yleiseen valvontaan.

Asiakirjojen asianosaisjulkisuutta koskevat säännökset ovat aina viime aikoihin asti olleet meillä hyvin puutteelliset. Hallintomenettelylain (598/82) säätämisen yhteydessä kuitenkin yleisten asiakirjain julkisuudesta annettua lakia (83/51) täydennettiin asianosaisjulkisuutta koskevilla säännöksillä (ks. laki yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain muuttamisesta; 601/82). Lakiin lisättiin muun muassa yksityiskohtaiset säännökset esitutkinta-aineiston asianosaisjulkisuudesta.

Uusien säännösten mukaan rikosasian asianosaisella on oikeus saada tieto esitutkinnassa esitetystä tai laaditusta asiakirjasta, jos se voi tai on voinut vaikuttaa asian käsittelyyn. Ennen esitutkinnan päättymistä tieto voidaan kuitenkin jättää antamatta, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämislle. Tiedon saamisella tarkoitetaan oikeutta tutustua asiakirjaan ja saada siitä jäljennös tai ote. Tieto esitutkinta-asiakirjasta voidaan kuitenkin jättää antamatta, jos tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä tai yksityistä etua eikä asiakirja kuulu rikosasian oikeudenkäyntiaineistoon. Varsinkin vaikeasti selvittävien rikosten esitutkinnassa kertyy usein runsaasti asiakirjoja, esimerkiksi kuulustelupöytäkirjoja, jotka jätetään asiaan vaikuttamattomina pois esitutkintapöytäkirjasta. Ne voivat koskea muun muassa sellaisten henkilöiden kuulusteluja, joilla ei ole mitään osuutta rikosasiaan. Pelkkä tieto siitä, että asianomainen on ollut kuulusteltavana asiassa, voi aiheuttaa kielteistä leimautumista.

Säännökset ovat kansainvälisesti yleisesti hyväksytyjen periaatteiden mukaiset. Rikoksesta epäillylle on annettava puolustautumismahdollisuuksien turvaamiseksi ja riittävän ajan varaamiseksi oikeudenkäyntiin valmistautumista varten mahdollisuus saada tietoja esitutkinta-aineistosta mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Toisaalta tästä oikeudesta ei saa aiheutua vaaraa rikoksen selvittämislle. Asianosaisjulkisuudesta voidaan

joutua painavan yleisen tai yksityisen edun sitä vaatiessa poikkeamaan jonkun asiakirjan osalta. Oikeudenkäynnissä ei voida kuitenkaan esittää asiakirjaa, johon vastapuolella ei ole oikeutta tutustua ja josta hänelle ei voida antaa tilaisuutta lausua mielipidettään.

Mainittujen asiakirjojen julkisuutta koskevien säännösten valmistelussa käytettiin hyväksi esitutkintalain valmistelun yhteydessä asiasta kertynyttä aineistoa. Koska asiakirjojen julkisuutta koskevassa lainsäädännössä on nyt tyhjentävät säännökset esitutkinta-asiakirjojen asianosais- ja yleisöjulkisuudesta, ei tästä tarvitse ottaa säännöksiä esitutkintalakiin. Lain yleisiä periaatteita koskaan jaksoon ehdotetaan kuitenkin otettavaksi yleissäännös (11 §) asianosaisen oikeudesta saada tietoonsa, mitä esitutkinnassa on käynyt ilmi. Tämä oikeus hänellä on niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämislle. Säännös toistaa yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 19 §:n (601/82) 1 momentissa ja 3 momentin 1 kohdassa ilmaistut periaatteet asianosaisen oikeudesta tutustua esitutkinta-asiakirjoihin ja saada niistä jäljennöksiä tutkinnan kesken ollessa. Lisäksi se antaa toimintaohjeen tutkijoille asianosaisten tehdessä heille tutkinnan aikana kysymyksiä tutkinnassa ilmi tulleista asioista.

1.1.10. Eräät täydentävät säännökset

Esitutkinnan kestäessä esitutkinnan johtajalla on ehdotuksen mukaan oikeus rangaistuksen uhalla kieltää esitutkinnassa ilmi tulleiden tietojen ilmaiseminen ulkopuolisille.

Todistajien kuuleminen ja muu todistelu tuomioistuimessa esitutkinnan aikana ei nykyisin ole meillä mahdollista. Rikosten selvittämisen turvaamiseksi on tehtävä mahdolliseksi todisteiden esittäminen tuomioistuimessa tarvittaessa jo esitutkinnan aikana.

Esitutkintalakiin ehdotetaan niin ikään otettavaksi säännös, joka tekee mahdolliseksi lain mukaiseen kieltäytymisperusteeseen aiheuttomasti vetoavan todistajan sekä niskoittelevan todistajan kuulemisen tuomioistuimessa jo esitutkinnan aikana. Tuomioistuin voi pakottaa tällaisen todistajan täyttämään velvollisuutensa käyttämällä pakkokeinoja häntä vastaan, jos todistajan kertomuksella on ratkaiseva merkitys sen seikan selvittämiseksi, onko syyte nostettava.

1.1.11. Säännöskohtaiset perustelut

Lain soveltamisala

1 §. 1 mom. Esitutkintalaki on yleislaki, jota sovelletaan kaikkeen rikoksen johdosta toimitettavaan esitutkintaan. Jos erityisiä tapauksia varten on annettava tästä poikkeavia säännöksiä, niistä säädetään lailla.

Eri lakien perusteella joudutaan suorittamaan tutkimuksia tapahtumista, joihin ei aina liity rikosta, mutta joita tutkittaessa noudatetaan samantapaista menettelyä kuin rikostutkinnassa. Tällaisia erityistutkintoja ovat muun muassa kuolemansyyn selvittäminen (laki kuolemansyyn selvittämisestä (459/73) 7 §), palosyyn tutkimus (asetus palo- ja pelastustoimesta (1089/75) 31 §) sekä työtapaturman tutkimus (tapaturmavakuutuslaki (608/48) 39 §). Monia esitutkintalain säännöksiä olisi tarkoituksenmukaista soveltaa myös näihin tutkintoihin. Esitutkintalakiin ei kuitenkaan ehdoteta otettavaksi säännöstä sen soveltamisesta muuhun kuin rikostutkintaan. Eriytistutkinnat voidaan myöhemmin asianomaisiin erityislakeihin otettavilla viittaussäännöksillä saattaa kokonaan tai osittain esitutkintalain alaisuuteen.

2 mom. Koska pakkokeinoja joudutaan käyttämään rikoksen oikeudellisen selvittelyn eri vaiheissa ja myös esitutkinnan jälkeen, on niistä ehdotettu säädettäväksi erillinen pakkokeinolaki. Viittaus tähän lakiin ehdotetaan selvyden vuoksi otettavaksi 2 momenttiin.

Esitutkinnan toimittamisvelvollisuus

2 §. Pykälän mukaan esitutkinta olisi toimitettava, kun poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Asianomistaja tai sivullinen ilmoittaa usein poliisille tapahtuneesta rikoksesta. Huomattavan osan rikoksista poliisi saa kuitenkin tietoonsa suorittaessaan päätehtävänsä, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvontaa.

Esitutkintaan olisi pykälän mukaan ryhdyttävä, kun rikosta on syytä epäillä. Varmuutta tai suurta todennäköisyyttä rikoksen tekemisestä ei vaadita. Se, onko rikos tehty, selviää yleensä vasta tutkinnassa. Esimerkiksi konkurssirikoksen olemassaolo varmistuu usein lopullisesti vasta pitkien tutkimusten jälkeen. Aluksi on vain tieto rikokseen

viittaavista epänormaaleista piirteistä yrityksen toiminnassa.

Rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen.

Esitutkintaviranomaisille tehty rikosilmoitus ei toisaalta ilman muuta voi johtaa tutkinnan käynnistymiseen. Poliisille tehdään toisinaan rikosilmoituksia, jotka voidaan heti havaita täysin perättömiksi. Joskus rikosilmoitusta on voitu todeta käytettävän vain todistusaineiston hankkimiseen riita-asiaassa nostettavaa kannetta varten.

Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännössä on perinteisesti käytetty erilaisia todennäköisyyden astetta kuvaavia ilmaisuja (esimerkiksi "on syytä epäillä" ja "on todennäköistä"). Tätä esitystä valmisteltaessa näitä ilmaisuja on pyritty yhteistämistään.

Ilmaisu "on syytä epäillä" (esitutkintalakiehdotuksen 2 § ja pakkokeinolakiehdotuksen 3 luvun 1 §:n 1 momentti, sekä 5 luvun 1 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentti) merkitsee lakiehdotuksissa käytetyistä ilmaisuista pienintä todennäköisyyden astetta. Kynnystä ei voida asettaa kovin korkealle esimerkiksi harkittaessa, onko esitutkintaan ryhdyttävä. Aika, joka kuluisi odoteltaessa epäilyksien vahvistumista, voisi helposti vaarantaa rikoksen selvittämisen.

Ilmaisan "on syytä epäillä" kanssa samanaista todennäköisyyttä merkitsee ilmaisu "on syytä olettaa" (pakkokeinolakiehdotuksen 4 luvun 1 § ja 4 §:n 1 momentti). Siinä on käytetty verbin "epäillä" sijasta verbiä "olettaa", koska ilmaisulla kuvataan inhimillisen toiminnan sijasta esineellä mahdollisesti olevaa todistusarvoa.

Edellä mainittuja ilmaisuja suurempaa todennäköisyyden astetta merkitsevät ilmaiset "on todennäköistä" (esitutkintalakiehdotuksen 18 §:n 1 momentti ja pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta) sekä "todennäköisin syin epäilty" (pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 3 §:n 1 momentti ja 8 §:n 1 momentti, 3 luvun 1 §:n 1 momentti sekä 5 luvun 1 §:n 2 momentti ja 11 §). Nämä ilmaiset tarkoittavat, että pitää olla enemmän todennäköistä, että epäily osoittautuu oikeaksi kuin että se osoittautuu vääräksi. Matemaattista ilmaisuja käyttäen todennäköisyyden tulee olla yli 50-prosenttinen. Käytännössä toimenpidettä ei kuitenkaan aina pidetä oikeutettuna heti, kun todennäköisyyden alaraja on ylitetty. Esimerkiksi vangitsemispäätöksiä tehtäessä se on keskimäärin ylitetty tuntuvasti.

Kaikkien edellä lueteltujen ilmaisujen yläpuolelle sijoittuu ilmaisu ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” (pakkokeinolakiehdotuksen 5 luvun 1 §:n 2 ja 3 momentti sekä 10 §:n 2 momentti). Ilmaisua käytetään kuvattaessa pakkokeinojen edellytyksiä siinä poikkeuksellisessa tilanteessa, että ne kohdistuvat muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn.

3 §. 1 mom. Suurin osa rikoksista on virallisen syytteen alaisia. Syyttäjä saa nostaa ja on velvollinen nostamaan syytteen tällaisesta rikoksesta, vaikkei asianomistaja vaatisikaan syyliselle rangaistusta. Asianomistajarikoksesta syyttäjä saa nostaa syytteen vain asianomistajan vaatimuksista. Syytetoimiin ryhtyminen on jätetty asianomistajan tahdosta riippuvaiseksi lähinnä niissä rikoksissa, jotka kohdistuvat rikoksen uhrin yksityisluonteisiin etuihin ja joihin puuttumista yleinen etu ei vaadi (esimerkiksi kotirauhan rikkominen). Eräiden rikosten (esimerkiksi väkisinmakaaminen) käsittely julkisuudessa voi aiheuttaa asianomistajalle siinä määrin lisää kärsimystä, että on katsottu kohtuulliseksi antaa hänen itse päättää syytetoimiin ryhtymisestä.

Asianomistajarikoksen esitutkintaan ei ryhdytä, ellei asianomistaja vaadi rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Jos asianomistaja esitutkinnan aikana peruuttaa vaatimuksensa, tutkinta on lopetettava. Nämä perussäännökset ehdotetaan otettaviksi pykälän 1 momenttiin. Pykälän 2—4 momentissa on eräitä poikkeuksia niistä.

Asianomistajan poliisille tekemä rikosilmoitus, jossa pyydetään asianomistajarikoksen esitutkintaa ja vaaditaan rikokseen syyliselle rangaistusta, katsotaan RVA 17 §:n 1 momentissa tarkoitettua syyttämispyyntöksi. Syyttäjän on RVA 18 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnan jälkeen ryhdyttävä ajamaan asiassa syytettä, jolleivät sen tueksi esitettävät todisteet ole niin vähäiset, että syyte ei perustuisi todennäköisiin syihin. Harkittaessa, ryhdytäänkö asianomistajan rikosilmoituksen johdosta esitutkintaan, ei vielä edellytetä samanlaista todennäköisyyttä jonkun syylisyydestä. Esitutkinnan toimittamisvelvollisuus määräytyy 2 §:n perusteella eli siihen ryhdytään, jos on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Asianomistajan tekemä rikosilmoitus samoin kuin sen peruuttaminen olisi aina kirjattava. Jos ilmoituksen johdosta ei ryhdytä esitutkintaan, siitä olisi viipymättä ilmoitettava hänelle. Tämä on tärkeää erityisesti siksi, että asianomistaja voi tarvittaessa ryhtyä muihin toimenpiteisiin oikeuksiensa valvomiseksi. Asiasta on tarkoitus ottaa säännös asetukseen.

2 mom. Poliisi voi esimerkiksi valvontatoimintansa yhteydessä havaita, että on tehty asianomistajarikos. Myös sivullinen voi ilmoittaa poliisille asianomistajarikoksesta ennen kuin asianomistaja itse saa siitä tiedon. Tällaisissa tapauksissa rikoksen selvittäminen voisi vaikeutua, jos esitutkintaa ei saisi aloittaa ennen kuin asianomistajan suhtautuminen rikokseen on tiedossa. Siksi ehdotetaan, että tällaisissa tilanteissa esitutkinta saataisiin aloittaa, vaikkei asianomistaja olisikaan vielä esittänyt rangaistusvaatimusta. Tutkinnan aloittamisesta olisi ilmoitettava viipymättä asianomistajalle. Jos hän tiedon rikoksesta saatuaan ei vaadi siihen syyllistyneelle rangaistusta, tutkinta on lopetettava.

3 mom. Rikoslain 20 luvun 11 §:n ja 27 luvun 8 §:n mukaan syyttäjä saa tärkeän yleisen edun vaatiessa nostaa syytteen lainkohdissa tarkoitetuista asianomistajarikoksista, vaikkei asianomistaja sitä vaadikaan. Jos syyttäjä tietoonsa tulleen seikkojen perusteella katsoo, että yleinen etu voi vaatia syytteen nostamista ja pyytää esitutkinnan toimittamista, se on hänen pyynnöstään toimitettava.

Tässä yhteydessä on syytä todeta, että jos syytteen nostaminen on riippuvainen tietyn viranomaisen luvasta tai määräyksestä (esimerkiksi painovapauslain 42 §:n 1 mom., rikoslain 1 luvun 6 § ja 27 luvun 8 §), velvollisuus toimittaa esitutkinta määräytyy yleisten säännösten eli esitutkintalain 2 §:n ja 3 §:n 1 momentin mukaan. Esitutkinnan toimittamiseen ei siis vielä tarvita tällaisen viranomaisen lupaa. Jos sen sijaan syyttäjä saa nostaa syytteen rikoksesta vain määrätyn viranomaisen tai henkilön ilmoituksista (esimerkiksi kuluttajansuojalain (38/78) 11 §:n 4 mom. ja toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain (693/76) 32 §:n 3 mom.), esitutkinnan toimittamisen edellytykseksi on asetettava, että tällainen viranomainen tai henkilö on tehnyt rikosilmoituksen. On huomattava, että viranomainen tai henkilö, jonka ilmoituksesta syytteen nostaminen näissä tapauksissa on jätetty riippuvaiseksi, ei ole rikoksen asianomistaja. Säännöksillä on pyritty hillitsemään syytteiden nostamista vähäisissä asioissa taikka estämään seuraamusten kasautumista tilanteissa, joissa valvontaviranomainen esimerkiksi uhkasakolla voi estää vahingollista toimintaa.

4 mom. Eräissä tapauksissa esitutkinnan toimittaminen on asianomistajan edun mukaista, vaikka hän ei haluaisikaan nostettavaksi syytettä. Esimerkiksi raskauden keskeyttämisestä annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan lainkohdassa

tarkoitetuissa olosuhteissa (eräiden siveellisyysrikosten yhteydessä) alkunsa saaneen raskauden keskeyttämisen edellytyksenä on, että rikoksen tapahtumista on poliisitutkinnan perusteella pidettävä ilmeisenä, jollei sitä ole ilmoitettu syytteen pantavaksi. Mainitussa lainkohdassa tarkoitettut rikokset ovat asianomistajarikoksia. Asianomistaja voi tehdä rikosilmoituksen vaatimatta rangaistusta syylliselle myös säilyttääkseen oikeuden rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain (935/73) mukaiseen korvaukseen. Mainitun lain 12 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta on korvauksen saamiseksi pääsääntöisesti ilmoitettava poliisille.

Esitutkintalain 3 §:n 4 momenttiin ehdotetaan edellä tarkoitettuja tapauksia varten otettavaksi säännös, jonka mukaan asianomistajarikoksen esitutkinta on asianomistajan pyynnöstä toimitettava, vaikkei hän vaatisikaan rikokseen syyllistyneelle rangaistusta, jos sen osoittaminen, että rikos on tapahtunut, on lain mukaan edellytys johonkin toimenpiteeseen ryhtymiseen tai jonkin etuuden säilyttämiseen. Asiasta tulee aina olla laissa nimenomainen säännös. Esitutkintaa ei kuitenkaan tällaisessa tapauksessa tarvitse aina toimittaa täydellisenä, vaan ainoastaan asian vaatimassa laajuudessa.

4 §. Poliisimiehellä on tietyissä tapauksissa oikeus jättää tekemättä ilmoitus rikoksesta ja hänen esimiehellään oikeus jättää ryhtymättä toimenpiteisiin syyllisen saattamiseksi syytteen. Poliisilain 14 §:n 2 momentin mukaan poliisimies voi luopua toimenpiteistä, jos rikos on vähäpätöinen eikä, milloin teolla on loukattu yksityistä oikeutta, asianomistajalla ole sen johdosta vaatimuksia. Tieliikennelain (267/81) 104 §:n 2 momentin mukaan poliisimies voi antaa muihin toimenpiteisiin ryhtymättä huomautuksen olosuhteet huomioon ottaen vähäiseen liikenne rikkomukseen syyllistyneelle. Vastaavia säännöksiä on myös eräissä muissa laeissa, esimerkiksi rajavartiolaitoksesta annetun lain 15 §:ssä ja tullilain 57 §:ssä.

Edellä mainituissa tapauksissa ei ole yleensä tarpeen toimittaa esitutkintaa. Esitutkinta on kuitenkin toimitettava, jos siihen on erityinen syy. Tällainen syy voi olla esimerkiksi, että tapahtumaolosuhteiden selvittämällä on olennainen merkitys rikokseen syyllistyneen korvausvastuuta harkittaessa.

5 §. Vaikka rikoksen johdosta on yleensä aina toimitettava esitutkinta ennen oikeudenkäyntiä, on tästä säännöstä tarkoituksenmukaisuussyistä kuitenkin tehtävä eräitä poikkeuksia. Niinpä tuo-

mioistuimen istunnossa tehdystä, oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:ssä tarkoitettusta järjestysrikkomuksesta (oikeudenkäynnin häiritsemisestä, tuomioistuimen arvoa loukkaavasta esiintymisestä sekä loukkaavan puhe- tai kirjoitustavan käyttämisestä oikeudessa tai oikeuteen annetussa kirjoituksessa) esitutkinta voidaan jättää toimittamatta, koska tuomioistuimen jäsenet ovat voineet itse havaita, mitä asiassa on tapahtunut. Asia voitaisiin käsitellä heti.

Ratkaisuvalta siitä, onko esitutkinta toimitettava vai ei, jätettäisiin kussakin yksittäistapauksessa tuomioistuimelle. Tuomioistuimen päätös järjestysrangaistukseen tuomitsemisesta ei mainitun oikeudenkäymiskaaren säännöksen mukaan estä nostamasta syytettä järjestysrangaistuksen aiheutaneesta teosta, jos siihen sisältyy teko, josta muualla laissa on säädetty rangaistus. Tällaisesta teosta esitutkinta toimitetaan tavalliseen tapaan. Säännös esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ei tarkoita, että muissa tapauksissa esitutkinnan toimittaminen olisi aina oikeudenkäynnin aloittamisen edellytys.

Yleiset periaatteet

6 §. Esitutkinnan tarkoituksena on selvityksen hankkiminen siitä, onko riittävää aihetta syytteen nostamiseen. Tutkinnassa selvitetään ensinnäkin, onko rikos tehty ja mikä rikos on kysymyksessä. Edelleen selvitetään, ketä voidaan epäillä rikoksesta ja kuka on asianomistaja eli asianosaiset. Syyteharkinta perustuu esitutkinnan tuloksiin. Mitä perusteellisempi ja laajempi tutkinta on, sitä parempi on kansalaisten oikeusturva. Rikoksen teko-olosuhteet ja rikoksen vaikuttimet on pyrittävä aina selvittämään. Syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä tarvittavan todistusaineiston kerääminen, järjestäminen ja tallentaminen kuuluu myös esitutkintaan.

Rikosasian oikeudenkäynnin tulee olla nopeata ja keskitettyä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tutkinta on toimitettava niin, että todistusaineisto on aina, milloin se on mahdollista, tuomioistuimen käytettävissä syytteen käsittelyn alkaessa. Esitutkinnan keskeinen tehtävä on rikosoikeudenkäynnin valmistelu. Perusteellisella esitutkinnalla voidaan toisaalta estää perusteettomien syytteiden nostaminen.

Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 8—11 §:n mukaan syyte ja rikoksesta johtuvat yksityisoikeudelliset vaatimukset saadaan käsitellä eri oikeudenkäynneissä. Tämän vuoksi ei rikosasian oikeu-

denkäyntiä tarvitse lykätä, vaikka asianomistajan lopullista korvausvaatimusta ei voida esittää heti oikeudenkäynnin alussa. Esitutinnan tarkoituksena ei ole pelkkien vahingonkorvauskysymysten selvittäminen. Vahingon määrä on selvitettävä, milloin sillä on merkitystä rikoksen tunnusmerkistön kannalta, esimerkiksi varkauden ja törkeän varkauden rajatapauksissa. Esitutinnassa ei kuitenkaan selvitetä yksityiskohtaisesti esimerkiksi anastetun tai vahingoitetun omaisuuden hinnoitteluperusteita, vaan päävastuu tästä jää asianomistajalle.

7 §. Mitä pitempi aika rikoksen tekemisestä tutkinnan aloittamiseen ja sen loppuun saattamiseen kuluu, sitä vaikeampaa on selvittää rikos. Jos tutkinta toimitetaan viivytyksellä, rangaistus- ja muut rikosoikeudelliset seuraamukset voidaan tuomita ja panna täytäntöön mahdollisimman pikaisesti rikoksen tapahtumisesta. Sen vuoksi esitutkinta olisi toimitettava aina ilman aiheetonta viivytystä.

8 §. Lakiehdotuksessa on korostetusti tuotu esiin niin sanotun objektiviteettiperiaatteen tärkeys esitutinnassa. Yhteiskunnan edun kannalta on paljon tärkeämpää, että syytön vapautetaan kuin että syyllinen tuomitaan rangaistukseen. Sen vuoksi tutkinnassa ei ole otettava huomioon ainoastaan epäiltyä vastaan vaan myös hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Ehdotettu säännös on samalla ilmentymä aineellisen totuuden periaatteesta.

9 §. Esitutinnassa ei aina voida välttää sitä, että sen vuoksi epäluulot saattavat kohdistua myöhemmin syyttömäksi osoittautuvaan. Tärkeätä on, että tutkinnassa pyritään määrätietoisesti välttämään toimenpiteitä, joilla herätetään aiheettomia epäluuloja. Vahingonkorvauslain (412/74) perusteella valtio on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon. Tämä vahingonkorvaus käsittää myös korvauksen aineettomasta vahingosta kuten henkisistä kärsimyksistä.

Kuulustelut ja kutsut niihin eivät saisi tarpeetomasti tulla sivullisten tietoon. Hienotunteisuuden merkitystä on syytä erityisesti korostaa lapsiin ja nuoriin henkilöihin kohdistuvissa tutkimuksissa sekä siveellisyysrikoksia koskeissa asioissa. Edelleen on tutkinnassa pidettävä huolta siitä, ettei kenellekään aiheuteta tarpeetonta vahinkoa tai haittaa esimerkiksi työpaikalla. Erityisesti tämä voidaan ottaa huomioon määrättäessä kuulustelun aika ja paikka. Kuulustelu on pyrittävä järjestämään siten, ettei tutkittavalle aiheutuisi

hankalia matkoja ja tarpeetonta ajanhukkaa. Edellä sanotulla on erityisen suuri merkitys harvittaessa tietojen antamista käynnissä olevista tutkimuksista julkisen sanan edustajille.

10 §. Kansalaisen oikeusturvan kannalta on tärkeää, että hän on tietoinen siitä, missä ominaisuudessa häntä kuullaan esitutkinnassa. Hänen oikeutensa ja velvollisuutensa määräytyvät hänen asemansa mukaan. Asianomistajalla ja todistajalla on totuusvelvollisuus, rikoksesta epäillyllä sen sijaan ei.

Kuultavalle olisi ilmoitettava hänen asemansa kuulustelussa, tunnistamisessa ja katselmuksessa. Alustavissa puhutteluissa aseman ilmoittaminen ei yleensä vielä ole mahdollista, koska niiden avulla juuri pyritään kunkin aseman selvittämiseen. Sen sijaan kuulustelujen alkaessa kunkin kuulusteltavan asema eli se, kuullaanko häntä asianomistajana, epäiltynä vai todistajana, on yleensä jo selvillä. Jos se ei kaikesta huolimatta ole varmuudella selvinnyt, aseman ilmoittamisesta on luovuttava ja kuulusteltavaa on, kuten nykyisinkin, pidettävä vain "kuultavana".

Myös tunnistamisessa ja katselmuksessa on aseman ilmoittaminen perusteltua. Esimerkiksi tunnistamisen yhteydessä on todistajalle sanottu tähänkin asti hänen asemansa. Todistajaa on muistutettava totuusvelvollisuutensa vuoksi lausumasta muuta kuin, mistä hän on havaintojensa ja muistitietojensa perusteella varma.

Jos jotakuta joudutaan kuulustelemaan useita kertoja, riittää, että hänelle ilmoitetaan asemastaan vain ensimmäisessä kuulustelussa. Kun tapana on ollut, että todistajaa muistutetaan uudelleen totuusvelvollisuudesta jokaisen kuulustelun alussa, hän saa tällä tavoin kuitenkin ilmoituksen asemastaan toistamiseen.

Arvio kuuluttavan asemasta esitutkinnassa voi osoittautua myöhemmin virheelliseksi. Esimerkiksi tappelupaikalla ollut ja tappeluun osallistunut saattaa yrittää salata osallisuutensa ja antaa kuvan, että hän olisi vain silminnäkijä ja siis todistaja. Samoin voi rattijuopon autossa matkustajana ollut onnettomuuden tapahduttua pyrkiä suojelemaan rattijuopumukseen syylistyntyä ilmoittautumalla kuljettajaksi. Aseman muuttamisesta ja uudesta asemasta on tällöin viipymättä ilmoitettava asianomaiselle.

On oltava erityisen varovainen siinä, että keitä ei nimitä todistajaksi, jos on syytä — vaikka vähäistäkin — epäillä häntä syylliseksi. Esitutkin-
talakiehdotuksen 24 §:n 1 momentin perusteella on pidettävä kiellettyä menettelyä sitä, että rikoksesta tosiasiallisesti epäiltyä kuulustellaan

aluksi todistajana, mutta sitten ilmoitetaan, että hän onkin epäilty.

11 §. Asianosaisilla ei ole aikaisemmin ollut mahdollisuuksia saada riittävän aikaisin tietoja siitä, mitä esitutkinnassa on käynyt ilmi. Kansainvälisesti yleisesti hyväksytty periaate on, että varsinkin rikoksesta epäillyn on saatava nämä tiedot niin ajoissa, että hän voi kunnolla valmistautua oikeudenkäyntiin. Tiedon antamisesta voidaan kuitenkin tutkinnan ollessa kesken pidättäytyä, jos tiedon antaminen vaarantaisi rikoksen selvittämisen.

Yleisten asiakirjain julkisuudesta annettuun lakiin lisätyt säännökset asianosaisjulkisuudesta paransivat ratkaisevasti asiantilaa. Esitutkintalakiin ei ehdotetakaan otettaviksi säännöksiä esitutkinta-asiakirjojen julkisuudesta. Yleisiä periaatteita koskevaan jaksoon esitetään kuitenkin otettavaksi säännös, jonka mukaan asianosaisella on oikeus saada tietoonsa, mitä esitutkinnassa on käynyt ilmi, niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi. Säännöksessä toistetaan sama periaate, joka on otettu asiakirjojen julkisuuslainsäädäntöön. Lisäksi säännöstä tarvitaan toimintaohjeeksi viranomaisille, kun asianosaiset esittävät heille esitutkinnan aikana kysymyksiä tutkinnan edistymisestä ja siinä ilmi tulleista seikoista.

12 §. Ehdotuksen mukaan myös epäillyn ja asianomistajan pyytämät kuulustelut ja muut tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan suoritettava, jos ne saattavat olla asiaan vaikuttavia. Tämä koskee sekä tutkinnan kestäessä esitettyjä pyyntöjä että sen päätyttyä esitettyjä lisätutkimuspyyntöjä. Viranomaisilla on ehdotuksen mukaan oikeus tietyissä rajoissa harkita, suostutaanko pyyntöön, koska lisätutkimuksia pyydetään käytännössä myös tutkinnan haittaamis- ja viivytystarkoituksessa. Tutkimusten pyytäjän on perusteltava pyyntönsä ja siinä yhteydessä tuotava esiin seikkoja, jotka osoittavat, että pyydetty tutkimukset saattavat olla asiaan vaikuttavia. Harkintavalta on tarpeen myös siksi, että sellaisten lisätutkimusten suorittamista, jotka aiheuttavat asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia, ei voida edellyttää suoritettaviksi. Tällaisia tutkimuksia voivat olla esimerkiksi monimutkaiset kriminaalitekniset tutkimukset, joissa poliisi joutuisi turvautumaan ulkopuolisten tutkimuslaitosten apuun. Oikeus kieltäytymiseen viranomaisilla on vain, jos pyydetty tutkimukset objektiivisesti katsoen eivät voi vaikuttaa asiaan tai jos ne aiheuttavat asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia. Asetuksella on tar-

koitus säätää, että kieltäytyminen on perusteltava ja merkittävä asiakirjoille, jotta sen asianmukaisuutta voitaisiin myöhemmin arvioida.

Esitutkinnan aikana lisätutkimusten suorittamisesta päättää tutkinnanjohtaja.

Esitutkinnan päätyttyä ja asian siirryttyä syyttäjän harkittavaksi lisätutkimukset olisi suoritettava, jos syyttäjä katsoo ne aiheelliseksi. Lisätutkimuksia pyytävän olisi käännyttävä syyttäjän puoleen, joka pyynnön aiheelliseksi havaittuaan pyytäisi poliisilta tutkimuksia esitutkintalain 15 §:n 2 momentin perusteella.

Joskus lisätutkimuspyyntö esitetään vasta tuomioistuimessa. Tuomioistuimella on oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 §:n mukaan velvollisuus huolehtia siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:n mukaan se saa omasta aloitteestaan erinäisin rajoituksin päättää todisteiden hankkimisesta. Näin ollen tuomioistuin voi sekä asianosaisen pyynnöstä että omasta aloitteestaan päättää lisätutkimusten suorittamisesta. Tällöin se käyttäen velvoittaa syyttäjän hankkimaan tarvittavan lisäselvityksen.

Esitutkintaviranomaiset

13 §. Ehdotuksen mukaan esitutkinnan toimittaa poliisi, jollei erikseen ole toisin säädetty tai määrätty. Sotilas-, rajavartiolaitos- ja tulliviranomaisilla on voimassa olevan lainsäädännön mukaan oikeus suorittaa eräiden rikosten esitutkinta. Sotilasviranomaiset suorittavat useimmissa tapauksissa sotilasrikosten esitutkinnan. Tulli- ja rajavartiolaitosviranomaisilla taas on oikeus suorittaa esitutkinta toimialaansa kuuluvissa rikosasioissa. Tähän esitykseen sisältyy myös ehdotus rajavartiolaitoksesta annetun lain esitutkintaa koskevien säännösten täydentämiseksi. Sotilasrikosten esitutkinta perustuu sotilaskurinpitolakiin ja -asetukseen.

Valtioneuvoston oikeuskansleri toimituttaa käsittelemisensä asioissa erityisistä syistä esitutkintaa erikseen antaminsa määräyksen. Tämä oikeus perustuu oikeuskanslerin hallitusmuodon 46 §:ssä säädettyihin tehtäviin. Hallituksen esityksessä ei puututa oikeuskanslerin asemaan tässä suhteessa.

Kaupunginviskaaleista annetun asetuksen 4 §:n mukaan kaupunginviskaali voi pyytää poliisia toimittamaan esitutkinnan tai toimittaa sen itse. Mainittu säännös jäisi edelleen voimaan.

Käytännössä kaupunginviskaalit eivät itse toimita esitutkintoja.

Poliisilain 3 §:n 2 momentin mukaan sisäasiainministeriöllä ja lääninhallituksella on oikeus antaa määrätylle henkilölle poliisivaltuudet erityisiä poliisitehtäviä varten. Tämän lainkohdan perusteella on eräille posti-, rautatie- ja verohallinnon virkamiehille annettu oikeus suorittaa rikostutkintaa omaan hallinnonalaansa liittyvistä rikoksista. Aikaisemmin sisäasiainministeriön päätöksillä muodostettiin myös erityisiä tutkintaelimiä tiettyjen rikosten tutkintaa varten, mutta poliisilain voimassa ollessa niitä ei ole enää asetettu. Poliisilain 3 §:n 2 momenttia ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi niin, että oikeuden esitutinnan toimittamiseen saisi myöntää vain sisäasiainministeriö. Tämä oikeus saataisiin myöntää vain virkamiehelle hänen omaan hallinnonalaansa liittyvien rikosten tutkintaa varten.

Poliisilaissa ja -asetuksissa on säännöksiä poliisin eri yksiköiden ja niihin kuuluvien poliisimiesten alueellisesta ja asiallisesta toimivallasta. Näitä säännöksiä täydentävillä hallinnollisilla yleismääräyksillä on määrätty muun muassa tutkintatehtävien jaosta paikallispoliisin ja keskusrikospoliisin kesken. Alueellinen ja asiallinen toimivalta esitutkinnassa määräytyisi edelleen näiden säännösten perusteella.

Eri poliisiyksiköiden keskinäisestä työnjaosta on määrätty poliisipiirien ohjesäännöissä ja työjärjestyksissä sekä yhteistoiminta-alueita koskevissa päätöksissä. Tutkinnanjohtajan ja tutkijan määräytyminen yksittäisessä rikosasiassa jäisi näiden määräysten varaan. Kun poliisin sisäiset määräykset ja käskyt eivät yleensä ole yleisön tiedossa, on huolehdittava siitä, että yksityinen kansalainen saa vaivattomasti tiedon siitä, kuka toimii tutkinnanjohtajana rikosasiassa.

Poliisiyksiköt antavat myös toisilleen virkapuuta esitutkinnassa. Tutkinnan johto ja vastuu pyydetyn toimenpiteen laillisuudesta pysyvät tällöin ensisijaisesti virka-avun pyytäjällä. Virka-avun antaja on kuitenkin kiireellisissä tapauksissa ilman eri määräystäkin velvollinen ryhtymään tutkinnan vaatimiin toimenpiteisiin. Yksityiskohtaisemmat säännökset virka-avusta on tarkoitettu antaa asetuksella.

14 §. 1 mom. Pääsääntöisesti tutkinnanjohtajana toimisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämisoikeus tulisi olemaan RVA 22 §:n 2 momentissa luetelluilla vangitsemiseen oikeutetuilla virkamiehillä. Pakkokeinolain 1 luvussa

on tarkoitus luetella vastaavasti pidättämiseen oikeutetut virkamiehet.

Erityisestä syystä tutkinnanjohtajana saisi olla poliisin toimittamassa esitutkinnassa rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli, jotka ovat poliisialipäällystöön kuuluvia poliisimiehiä ja jotka eivät olisi pakkokeinolain mukaan pidättämiseen oikeutettuja. Tulli- tai rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa tutkinnanjohtajana saisivat vastaavasti erityisestä syystä toimia ne virkamiehet, joille tämä oikeus on lailla erikseen annettu. Rajavartiolaitoksesta annetun lain 12 §:ään ehdotetaan jäljempänä otettavaksi säännös tällaisista rajavartiomiehistä. Tullilakiin vastaava säännös on tarkoitus lisätä myöhemmin erikseen.

Lainkohdassa tarkoitettu erityinen syy voisi olla esimerkiksi rikoksen vähäisyys tai nimenomaan rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen toimittamissa esitutkinnoissa rikoksen syrjäinen tekopaikka. Poliisipiireissä, joissa tutkittavia rikoksia on paljon, kokeneimmille rikosylikonstaapeleille ja ylikonstaapeleille voitaisiin antaa osa esitutkinnoista johdettavaksi. Ylikonstaapeleita jouduttaisiin käyttämään tutkinnanjohtajina myös pienissä nimismiespiireissä, joissa ei ole muita pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä kuin nimismies, esimerkiksi silloin, kun nimismies on estynyt ryhtymästä tutkinnanjohtajaksi käräjien takia.

Virkamies, joka saa olla tutkinnanjohtajana vain erityisestä syystä, ei voisi päättää pidättämisestä ja eräiden muiden pakkokeinojen käyttämisestä. Jos esitutkinnassa jouduttaisiin turvautumaan sellaisiin pakkokeinoihin, joiden käyttämisestä saa päättää vain pidättämiseen oikeutettu virkamies, 2 momentissa tarkoitettua tutkinnanjohtajan olisi käännettävä tällaisen virkamiehen puoleen ja pyydettyä häneltä pidättämis- tai muuta määräystä.

2 mom. Poliisilain 3 §:n 2 momentin mukaan sisäasiainministeriö tai lääninhallitus voi antaa määrätylle henkilölle poliisivaltuuksia erityisiä poliisitehtäviä varten sen mukaan kuin asetuksella säädetään. Tätä lainkohtaa ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi niin, että esitutkinnan toimittamiseen tällaiset valtuudet voitaisiin antaa vain ministeriön päätöksessä määrättävän hallinnonalan virkamiehelle tähän hallinnonalaan liittyvien, päätöksessä mainittavien rikosten esitutkintaa varten. Pakkokeinolain 7 lukuun ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan sisäasiainministeriö voisi antaa tällaiset valtuudet saaneelle virkamiehelle tarpeelliseksi katsottavassa

laajuudessa oikeuden pakkokeinojen käyttämiseen.

Myös poliisilain 3 §:n 2 momentin mukaiset poliisivaltuudet saaneen virkamiehen toimittamassa esitutkinnassa olisi noudatettava esitutkintalakia. Sisäasiainministeriö voisi valtuuden antaessaan oikeuttaa virkamiehen toimimaan tutkinnanjohtajana. Jos hänelle ei ole tällaista oikeutta annettu, hänen on tarvittaessa alistettava esitutkintaan liittyvä asia sellaisen omalla hallinnon-alallaan tai poliisissa työskentelevän virkamiehen ratkaistavaksi, joka voi toimia tutkinnanjohtajana.

15 §. 1 mom. Poliisiin kuulumaton syyttäjä ei osallistu esitutkinnan toimittamiseen. Tällaisenkin syyttäjän olisi kuitenkin oltava selvillä siitä, mitä rikoksia hänen toimialueellaan on tutkittavana. Tällöin hän voi tarvittaessa pyytää 2 momentin mukaisia lisätutkimuksia. Syyttäjän on muutenkin syytä olla jo varhaisessa vaiheessa tietoinen tutkittavana olevista suurista ja mutkikkaista rikosasioista.

Nykyisin poliisiin kuulumaton syyttäjä joutuu itse ottamaan selville, mitä rikoksia hänen toimialueellaan on tutkittavana. Poliisin on tosin RVA 17 §:n 1 momentin mukaan ilmoitettava syyttäjälle asianomistajan poliisille tekemästä, asianomistajarikosta koskevasta syyttämispyyntöstä. Käytännössä tämä ilmoitus tehdään kuitenkin usein vasta, kun asiakirjat esitutkinnan päätyttyä lähetetään syyttäjälle.

Ehdotuksen mukaan poliisilla on velvollisuus oma-aloitteisesti ilmoittaa tutkittaviksi tulleista rikosasioista sekä poliisiin kuuluvalla että siihen kuulumattomalle syyttäjälle. Yksityiskohtaisemmat säännökset ilmoitusmenettelystä on tarkoitus antaa asetuksella. Menettely pyritään tekemään joustavaksi.

2 mom. Poliisi on velvollinen syyttäjän pyynnöstä toimittamaan esitutkinnan tämän tietoon tulleesta rikoksesta. Samoin poliisin on toimitettava lisätutkimuksia asiassa, jossa esitutkinta on jo vireillä tai toimitettu. Syyttäjän lisätutkimuspyyntö saattaa perustua joko hänen omaan aloitteeseensa, tuomioistuimen määräykseen tai asianomaisen 12 §:n perusteluissa mainitussa tapauksessa tekemään pyyntöön.

Esteellisyys

16 §. 1—2 mom. Tutkinnan puolueettomuus pyritään osaltaan turvaamaan vaatimuksella tutkinnanjohtajan ja tutkijan esteettömydestä.

Nykyisin ei laissa ole säännöksiä heidän esteellisyydestään, mutta aikaisemmin mainitun Poliisin käskylehden n:o 5/1970 mukaan eräät sukulaisuussuhteet asianosaisiin samoin kuin eräät tuomarin esteellisyysperusteet ovat seikkoja, jotka tekevät poliisimiehen esteelliseksi tutkijana.

Säännökset tutkinnanjohtajan ja tutkijan esteellisyydestä ehdotetaan otettaviksi 16 §:n 1 momenttiin. Ne pohjautuvat hallintomenettelylain esteellisyyssäännöksiin. Tuomarin esteellisyysperusteet, joista säädetään oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 1 §:ssä, ovat muovanneet esteellisyyden käsitettä myös oikeudenkäynnin ulkopuolella. Säännökset eivät kuitenkaan ole enää esimerkiksi esitutkintaa ajatellen täysin käyttökelpoiset. Sukulaisuussuhteiden osalta niissä viitataan jo kumottuihin vuoden 1734 lain säännöksiin. Ne eivät liioin ota riittävästi huomioon esimerkiksi toimimista erilaisten yhteisöjen hallintoelimissä eivätkä muita yhteisön ja virkamiehen välisiä suhteita, jotka voivat saattaa hänen puolueettomuutensa vaaraan.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tutkinnanjohtaja tai tutkija olisi esteellinen, jos hän on tutkittavassa asiassa asianosainen (*osallisuusjäävi*). Myös muulle kuin asianosaiselle saattaa tutkinnan lopputuloksesta olla tosiasiallista hyötyä tai vahinkoa. Hyöty tai vahinko kytkeytyy yleensä taloudellisiin intresseihin. Näin on esimerkiksi, jos tutkija omistaa huomattavan osan asianosaisena olevan yhtiön osakkeista. Tämän kaltainen intressi saattaa vaarantaa hänen puolueettomuutensa. Sen vuoksi tutkinnanjohtaja tai tutkija olisi 1 momentin 2 kohdan mukaan esteellinen, jos hänelle on odotettavissa asiassa erityistä hyötyä tai vahinkoa (*intressijäävi*).

Yleinen käsitys on, että sukulaisuussuhde asianosaiseen on omiaan houkuttelevaan suosimiseen. Sen vuoksi tutkinnanjohtaja tai tutkija olisi esteellinen 1 momentin 1 kohdan mukaan myös silloin, kun hänen lähisukulaisensa on asianosainen, ja 2 kohdan mukaan silloin, kun asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänen lähisukulaiselleen.

Etäinen sukulaisuussuhde vaikuttaa ihmisten välisiin suhteisiin nykyään vähemmän kuin 1700-luvulla, jolloin tuomarinjäävin muodostavista sukulaisuussuhteista säädettiin. Vuodelta 1948 olevissa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännöksissä todistajan esteellisyysperusteista esteellisyyden muodostavasti sukulaisuussuhteet rajattiin jo huomattavasti suppeammiksi kuin tuomarin esteellisyysperusteissa.

Vuonna 1982 säädettyyn hallintomenettelylakiin sisältyvää lähisukulaisuuden käsitettä voidaan pitää nykyajan käsityksiä vastaavana. Lähisukulaisuus on pyritty rajaamaan sellaisiin sukulaisuus- ja lankoussuhteisiin, jotka tyypillisesti ovat omiaan pitämään yllä melko kiinteitä ja läheisiä ihmissuhteita ja joiden piirissä on tavallisimmin myös se varallisuus, joka on sukulaisuuteen perustuvan perimisoikeuden kohteena. Hallintomenettelylain 10 §:n 2 momentin mukaan lähisukulaisella tarkoitetaan virkamiehen lapsia, vanhempia, isovanhempia ja sisarusia sekä näiden puolisoa ja lapsia. Lähisukulaiseen rinnastetaan virkamiehen puoliso ja virkamiehen kanssa avioliitonomaisissa oloissa elävä henkilö, heidän lapsensa, vanhempansa ja isovanhempansa ja sisarusensa, näiden puoliso ja lapset sekä virkamiehen kihlattu. Lähisukulaisena pidetään myös vastaavaa puolisukelasta. Lapseksi ottamisesta annetun lain (32/79) 12 §:n nojalla myös ottoplast ja ottopanhemmat ovat lähisukulaisia.

Esitutkintalain 16 §:n 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös. Sen mukaan tutkinnanjohtajan ja tutkijan lähisukulaisilla tarkoitetaan niitä henkilöitä, jotka hallintomenettelylain 10 §:n 2 momentin mukaan ovat virkamiehen lähisukulaisia.

Avustajan ja asiamiehen toiminnalle on ominaista asianajollinen asenne, jossa päämiehen kannalta edulliset näkökohdat saavat korostetun aseman. Siten asianosaisen avustajana tai asiamiehenä toimivaa ei voida pitää puolueettomana. Asiamieheen on rinnastettava kaikki muutkin lailliset edustajat, myös holhoojat ja huoltajat. Tällaisella edustajallahan on houkutus puoltaa edustettavansa. Koska avustaja ja edustaja yleensä hyötyvät tehtävästään ja hyöty on usein sidottu menestymiseen asiassa, tutkijan puolueettomuus voi vaarantua myös siinä tapauksessa, että hänen lähisukulaisensa toimii asianosaisen avustajana tai edustajana. Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan tutkinnanjohtaja tai tutkija olisi esteellinen, jos hän tai hänen lähisukulaisensa avustaa tai edustaa asianosaista tai sitä, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa. Esteellisyyden aiheuttaisi siis myös muun kuin asianosaisen avustaminen tai edustaminen, jos tämän intressi asiassa on merkittävä. Avustajan ja edustajan esteellisyys rajoittuu pääsääntöisesti pelkästään siihen asiaan, jossa hän avustaa tai edustaa. Siten tutkija ei tämän perusteen nojalla ole esteellinen, vaikka asianosaisena on henkilö, jota hän tai hänen lähisukulaisensa parhaillaan avustaa tai edustaa toisessa asiassa.

Ainakin holhoojana tai huoltajana toimiminen on kuitenkin poikkeus tästä. Holhoojalla ja huoltajalla on nimittäin edustettavansa asioiden hoidosta sellainen kokonaisvastuu, että hän on esteellinen silloinkin, kun hän ei tosiasiallisesti toimi edustettavansa puolesta, vaan on esimerkiksi valtuuttanut asiamiehen. Muunkin edustajan toimivallan laajuudesta ja tutkittavasta rikoksesta riippuu, onko hän esteellinen muulloinkin kuin edustettavansa puolesta tosiasiallisesti toimiessaan. Tutkijaa on pidettävä esteellisenä esimerkiksi, jos hän uskottuna miehenä hoitaa asianosaisen omaisuutta ja tutkittavasta rikoksesta saattaa olla seuraamuksia, jotka koskettavat tätä varallisuuspiiriä.

Virkamiesten sivutoimikiellon vuoksi tutkinnanjohtaja tai tutkija ei yleensä voi olla palvelussuhteessa asianosaiseen. Sivutoimen ottamiseen voidaan tosin myöntää lupa, mutta esimerkiksi poliisimiesten osalta poliisiasetuksen 27 §:n 1 momentti estää sellaisen sivutoimen ottamisen, joka voi tehdä hänet esteelliseksi virkatehtävissään. Kuitenkin tutkinnanjohtajan tai tutkijan ja asianosaisen välillä voi vallita toimeksiantosuhte, joka ei ole palvelussuhde eikä niin muodoin myöskään sivutoimi. Esimerkiksi maaseudulla poliisimiehet avustavat kansalaisia erilaisten anomusten laatimisessa ja muissa yksinkertaisissa oikeusasioissa. Myös palvelussuhde tai toimeksiantosuhte voi saattaa virkamiehen puolueettomuuden vaaraan. Tämän vuoksi tutkinnanjohtaja tai tutkija olisi 1 momentin 4 kohdan mukaan esteellinen, jos hän on palvelussuhteessa tai tutkittavaan asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai siihen, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa.

Pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan tutkinnanjohtaja tai tutkija olisi esteellinen, jos hän on hallituksen tai siihen rinnastettavan toimielimen jäsenenä taikka toimitusjohtajana tai sitä vastaavassa asemassa sellaisessa yhteisössä, säätiössä tai julkisoikeudellisessa laitoksessa, joka on asianosainen tai jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa. Oikeushenkilö voi rikosasiassa olla ainoastaan asianomistajana. Epäilytynä se ei voi olla. Esitutkinnassa oikeushenkilön on kuitenkin katsottava olevan asianosaisen asemassa myös, jos tutkittava rikos on sellainen, että sen perusteella oikeushenkilöön voidaan kohdistaa konfiskaatio- tai vahingonkorvausvaatimus. Selvää on, että tutkijan puolueettomuus vaarantuu, jos asianosaisena on esimerkiksi osakeyhtiö, jonka hallituksen jäsen hän on. Tutkinnan lopputuloksella voi olla myös suoranaista

vaikutusta osakeyhtiön johdossa toimivan asemaan ja etuihin yhtiössä. Tällainen jäsenyys on katsottu esteellisyysperusteeksi myös Poliisin käskylehdessä n:o 5/1970.

Ehdotetussa säännöksessä yhteisöllä ja säätiöllä tarkoitetaan kaikkia sellaisia oikeushenkilöitä, joilla on asianosaiskelpoisuus. Tällaisia ovat niin yksityisoikeudelliset oikeushenkilöt, kuten yhdistykset, osakeyhtiöt ja osuuskunnat, kuin julkisoikeudelliset oikeushenkilöt, kuten kunnat ja seurakunnat. Ratkaisevana esteellisuuden olemassaololle on pidettävä sitä, voiko tutkinnanjohtaja tai tutkija osallistua oikeushenkilön johtamiseen vaikuttamalla välittömästi sen päätösten tekemiseen. Jos hän osallistuu oikeushenkilön johtamiseen, hänen vastuunsa ja velvollisuutensa oikeushenkilöä kohtaan voivat joutua ristiriitaan hänen virkavastuunsa kanssa, joka velvoittaa hänet noudattamaan objektiviteettiperiaatetta.

Esteellisyyttä ei aiheuta pelkästään se, että tutkija on esimerkiksi asianosaisena olevan yhdistyksen jäsen tai omistaa asianosaisena olevan osakeyhtiön osakkeita. Tällöin hän saattaa kuitenkin olla esteellinen muulla perusteella, esimerkiksi intressijäävin vuoksi.

Kaikkia tilanteita, joissa suhde asiaan tai asianosaiseen voi olla omiaan vaarantamaan tutkinnanjohtajan tai tutkijan puolueettomuuden, ei voida yleispätevästi määrittellä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että edellä mainittujen esteellisyysperusteiden lisäksi ehdotetun 1 momentin 6 kohtaan otettaisiin yleislausekkeenomainen säännös, jonka mukaan tutkinnanjohtaja tai tutkija olisi esteellinen, jos luottamus hänen puolueettomuuteensa vaarantuu muusta erityisestä syystä. Tällaisen synn puolueettomuutta vaarantavan vaikutuksen olisi oltava suunnilleen samanasteinen kuin muissa esteellisyysperusteissa. Hallinnollisessa järjestyksessä on määrätty, että poliisimiehen tekemäksi epäillyn virkarikoksen tutkintaa ei tulisi antaa samaan poliisiyksikköön kuuluvan poliisimiehen tehtäväksi. Samanlainen tutkinnan luotettavuutta vähentävä syy voi olla esimerkiksi poliisimiehen ja asianosaisen välinen siviilioikeudellinen oikeussuhde. Tutkijalle tulisi lisäksi esteettömyydestä huolimatta antaa kohtuullisessa laajuudessa oikeus pyytää vapautusta sellaisista tutkinnoista, jotka hänen suorittaminaan saattaisivat synnyttää epäluuloja yleisön keskuudessa tai olla hänelle itselleen kiusallisia, esimerkiksi lähi-naapurin syyksi epäillyn rikoksen tutkinta.

Jos syyttäjä havaitsee syyteharkinnan yhteydessä, että esitutkinnassa on tutkinnanjohtajana tai tutkijana ollut esteellinen henkilö, hän voi

15 §:n 2 momentin perusteella pyytää uutta esitutkintaa.

Poliisiasetuksen 27 §:n 2 momentin mukaan poliisimies on velvollinen viipymättä ilmoittamaan esimiehelleen, jos hän katsoo tulleen esteelliseksi virkatehtäviinsä kuuluvassa asiassa.

3 mom. Rikoksen selvittäminen ei saa vaarantua esteettömän tutkijan hakemisesta johtuvan viivytyksen vuoksi. Siksi ehdotetaan, että tutkinnanjohtaja tai tutkija saisi esteellisenäkin ryhtyä toimenpiteeseen, jota rikoksen selvittämistä vaarantamatta ei voida viivyttää.

Saapuvillaolo esitutkinnassa

17 §. 1 mom. Jokainen, jolta otaksutaan voitavan saada selvitystä tutkittavana olevasta rikoksesta, on ehdotuksen mukaan velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan kuulusteltavaksi tai muita esitutkintaan liittyviä toimenpiteitä varten. Velvollisuus saapua esitutkintaan ja alistua kuulusteltavaksi on yleinen kansalaisvelvollisuus. Se koskee sekä rikoksesta epäiltyä että asianomistajaa ja todistajaa. Velvollisuus ulottuu myös maassa oleskelevaan ulkomaalaiseen.

Saapumisvelvollisuus on pääsääntöisesti voimassa siinä poliisipiirissä, missä kutsuttu oleskelee. Eräiden poliisipiirien virkahuone sijaitsee kuitenkin toisen poliisipiirin alueella. Viime aikoina on poliisin hälytysvalmiuden parantamiseksi ja poliisityön järkiperaistamiseksi muodostettu poliisipiirien yhteistoiminta-alueita. Yhteistoiminta saattaa käsittää piirien koko poliisitoimen tai osia siitä ja se voi olla ympärivuorokautista tai -viikkoista taikka rajoitua esimerkiksi vuorokauden hiljaisimpiin aikoihin tai viikonloppuihin. Edellä mainituissa tapauksissa saapumisvelvollisuus ulottuisi myös toisen poliisipiirin alueelle. Ei ole katsottu aiheelliseksi ehdottaa laissa määrättäväksi erityistä kilometreissä ilmaistua etäisyyttä, jota kauempaa ketään ei saisi kutsua esitutkintaan. Ehdotettuun 9 §:ään sisältyvä tarpeettoman haitan aiheuttamisen kiello koskee kuitenkin myös tätä tapausta.

2 mom. Kutsussa esitutkintaan on ilmoitettava sen aihe. Se voidaan kuitenkin jättää ilmoittamatta, jos siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämislle.

18 §. 1 mom. Tutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi on välttämätöntä, että kutsun ilman hyväksyttävää syytä noudattamatta jättänyt voidaan noutaa esitutkintaan. Poliisilain 15 §:ään sisältyy jo vastaavanlainen säännös. Esitutkinta-

lain voimaan tultua se jäisi koskemaan muita kuin rikoksen esitutinnan yhteydessä pidettäviä kuulusteluja. Se, milloin kutsun noudattamatta jättämiseen on ollut hyväksyttävä syy, jää ratkaistavaksi yksittäistapauksittain. Hyväksyttävä syy voi olla muukin kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 19 §:n 1 momentissa tarkoitettu laillinen este. Kohtuuden noudattamisen asiassa tekee perustelluiksi sekin, että momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan viranomaisia pakoileva epäilty voidaan vähänkin törkeämpien rikosten kysymyksessä ollessa noutaa kutsuttakin. Noutaminen on mahdollista, olipa tutkittava rikos minkäläatuinen tahansa.

Momentissa ei edellytetä, kuten poliisilain 15 §:ssä, että kutsutun olisi ilmoitettava etukäteen hyväksyttävä syy poisjääntiin kutsun esittäjälle. Vaikka kuulusteltava ei ole ilmoittanut syytä kuulusteluun saapumatta jäämiselle, häntä ei voida noutaa kuulusteluun, jos tällainen syy on muuten poliisin tiedossa.

Esitutkintaan kutsuttu ja sieltä ilman hyväksyttävää syytä pois jäänyt voidaan noutaa tutkintaan myös 17 §:n 1 momentissa mainitun alueen ulkopuolelta, koska esitutkintaa varta vasten pakoileva saattaa paeta kauaksikin.

On tarpeen, että rikoksesta epäilty voidaan kutsumattakin noutaa esitutkintaan, jos rikoksesta saattaa seurata vankeusrangaistus ja on todennäköistä, ettei epäilty noudata kutsua tai että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa. Ilman kutsua esitutkintaan voidaan siis noutaa vain epäilty.

2 mom. Nouto kohdistuu yksilön vapauteen. Ehdotuksen mukaan noudosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on riittävät koulutukseen ja kokemukseen perustuvat edellytykset harkita, milloin noutoon on turvauduttava. Oikeusvarmuus edellyttää, että noutomääräys annetaan kirjallisesti.

3 mom. Poliisimies saisi ottaa noudettavaksi määrätyn kiinni. Jos esitutkintaan noudettu pidätetään ennen kuin hän on saanut poistua esitutkinnasta, pidätysaika lasketaan kiinniottamishetkestä.

4 mom. Tässä momentissa olisi viittaussäännös siitä, että vangin lähettämisestä esitutkintaan säädetään erikseen. Rangaistusvangin lähettämisestä esitutkintaan on säännöksiä rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun 3 a §:n 3 ja 4 momentissa. Rangaistusvanki voidaan lähettää esitutkintaan rangaistuslaitoksen ulkopuolelle oikeusministeriön luvalla. Tutkinta-

vankeudesta annetun lain 1 §:ssä (231/78) säädetään, että vangitsemisesta päättänyt viranomaisen saa, milloin se on rikoksen selvittämiseksi välttämätöntä, määrätä, että tutkintavankia saadaan pitää yleisen vankilan tai entisen kaupunginvankilan sijasta muussa pitempiaikaista säilytystä varten sopivassa paikassa, kunnes tuomioistuin ottaa asian tutkittavakseen.

Tässä esityksessä ehdotetaan tutkintavankeuslain 1 §:ää täydennettäväksi säännöksillä tutkintavangin lähettämisestä esitutkintaan vankilan tai muun säilytyspaikan ulkopuolelle.

19 §. Käytännön kokemukset osoittavat, että rikospaikalta tavatut usein mieluummin vetäytyvät syrjään kuin osallistuvat rikoksen selvittämiseen tietoja antamalla. Esitutinnan onnistumiseksi on kuitenkin tärkeää, että kuulustelut ja muut tutkintatoimenpiteet voidaan suorittaa tuoreeltaan. Sen vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan rikos- tai onnettomuuspaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jätävä paikalle tai saavuttava välittömästi muualle kuultavaksi, jos asian selvittäminen sitä vaatii. Säännös koskisi myös onnettomuuspaikalta tai sen läheisyydestä tavattua, koska onnettomuuteen liittyy usein rikos ja juuri onnettomuuksia tutkittaessa silminnäkijäin havainnot on syytä saada tuoreeltaan kirjatuiksi. Rikos- tai onnettomuuspaikalta tai sen läheisyydestä tavattu voidaan määrätä saapumaan kuultavaksi vain sellaiseen paikkaan, joka on 17 §:n 1 momentissa mainitulla alueella.

Niskoittelun varalta ehdotetaan säädettäväksi myös, että jos kehotuksen saanut kieltäytyy ilman hyväksyttävää syytä sitä noudattamasta tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta taikka ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi.

Säännökset koskevat jokaista rikos- tai onnettomuuspaikalta tavattua hänen asemaansa esitutkinnassa katsomatta, siis myös muuta kuin rikoksesta epäiltyä.

20 §. Esitutkinta ei saa aiheuttaa kansalaiselle tarpeetonta ajanhukkaa. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että tutkintatoimenpiteet, joiden vuoksi joku on saapunut tai noudettu esitutkintaan taikka on 19 §:n nojalla määrätty jäämään paikalle tai viety kuultavaksi, on aloitettava viipymättä.

21 §. 1 mom. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, kuinka kauan esitutkintaan saapunut tai noudettu on velvollinen olemaan läsnä

tutkinnassa. Näillä enimmäisajoilla ei tarkoiteta kuulustelun pisintä sallittua kestoaikaa. Sitä rajoittavista periaatteista säädettäisiin 24 §:n 2 momentissa.

Muu kuin rikoksesta epäilty olisi velvollinen olemaan saapuvilla enintään kuusi tuntia kerrallaan. Rikoksesta epäillyn saapuvillaolovelvollisuus määräytyisi sen mukaan, onko pidättämiseen edellytykset vai ei. Pidättämisen edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ssä. Jos pidättämiseen on sanotun lainkohdan mukaiset edellytykset, epäilty olisi velvollinen olemaan saapuvilla enintään 24 tuntia kerrallaan. Jos pidättämiseen ei olisi edellytyksiä, epäilty olisi velvollinen olemaan saapuvilla vain enintään 12 tuntia kerrallaan. Säännökset eivät koskisi rikoksesta pidätettyä tai vangittua.

Kun pidättämiseen oikeutettu virkamies on määrännyt rikoksesta epäillyn pidätettäväksi tai tuomioistuinen on määrännyt hänet vangittavaksi, poliisimies saa ottaa hänet kiinni. Kiinniottaminen on vain pidättämisen ja vangitsemisen täytäntöönpanotoimi ja epäilty joutuu olemaan vapautensa menettäneenä pidättämistä tai vangitsemista koskevien säännösten nojalla. Myös sellainen rikoksesta epäilty, jota ei ole vielä pidätetty tai vangittu, voidaan ottaa kiinni pakkokeinolaki-ehdotuksen 1 luvun 1 tai 2 §:n taikka esitutkintalakiehdotuksen 18 §:n 3 momentin tai 19 §:n perusteella. Tällöin hän joutuu olemaan vapautta vailla siksi, että hän on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa.

Jos joku on otettu kiinni pakkokeinolaki-ehdotuksen jokamiehen kiinniotto-oikeutta koskevan 1 luvun 1 §:n 1 momentin nojalla tai edellä mainittujen esitutkintalakiehdotuksen säännösten nojalla, hän on velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnassa enintään 12 tuntia, jos pidättämiseen ei ole edellytyksiä ja enintään 24 tuntia, jos siihen on edellytykset. Poliisimies saa ottaa epäillyn kiinni pakkokeinolaki-ehdotuksen 1 luvun 2 §:n 2 momentin nojalla, jos pidättämiseen on edellytykset. Kiinni otettu on tällöin pidätettävä eli julistettava pidätetyksi viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta eli juuri sen ajan kuluttua, minkä hän on velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnassa.

Se, onko pidättämiseen edellytykset, selviää usein vasta esitutkinnan aikana. Kuitenkin 12 tunnin kuluessa epäillyn saapumisesta esitutkintaan tai kiinniottamisesta on selvitettävä, että on edellytykset ainakin pakkokeinolaki-ehdotuksen 1 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettuun niin sanottuun kvalifioituun pidättämiseen. Muussa

tapauksessa epäilty on päästettävä vapaaksi viimeistään mainitun 12 tunnin ajan päättyessä. Mahdollinen pidättäminen on aina tehtävä viimeistään 24 tunnin kuluttua epäillyn saapumisesta esitutkintaan tai kiinniottamisesta.

2 mom. Ketään ei saa pitää tutkinnassa kauempaa kuin on välttämätöntä. Jokaisen on siis sallittava poistua heti, kun hänen läsnäolonsa tutkinnassa ei ole enää tarpeen, ja viimeistään 1 momentissa säädety enimmäisajan kuluttua.

Tutkinnassa ollutta ei liioin saisi ilman erityistä syytä velvoittaa saapumaan tai noutaa sinne uudelleen seuraavien 12 tunnin aikana. Erityinen syy voi olla tutkinnan olennainen vaikeutuminen jatkotoimien viivästyessä tai tarve saada lisätietoja päätettäessä epäillyn pidättämisestä tai vapaaksi päästämisestä. Kuulustelukertomuksen yksityiskohtien tarkistaminen puhelimitse on sallittua mainitusta kiellosta huolimatta. Kielto koskee esitutkintaa yleensä. Yhden rikoksen esitutkinnassa ollutta ei siis saa mainitun ajan kuluessa velvoittaa ilman erityistä syytä saapumaan myöskään toisen rikoksen esitutkintaan.

Kuulustelut

22 §. 1 mom. Pääsääntönä esitutkinnassa on nykyisin, että kuulustelu toimitetaan suullisesti kuulusteltavan läsnä ollessa. Nykyaikaisessa rikos-
tutkinnassa ei kuitenkaan voida pitää välttämättömänä, että selvitysten ja tietojen antajan on aina oltava läsnä toimituksessa. Se voi joskus olla jopa kohtuutonta verrattaessa kuulusteltavalta saatavia tietoja kuulusteluun saapumisesta hänelle aiheutuviin haittoihin. Sen tähden ehdotetaan, että asianomistaja ja vähäisissä asioissa myös rikoksesta epäilty, joka ei kiistä häntä vastaan tehdyn rikosilmoituksen oikeellisuutta, saavat antaa lausumansa asiamiehen välityksellä tai puhelimitse. Edellytyksenä kuitenkin on, ettei siitä aiheudu haittaa, esimerkiksi tutkinnan viivästy-
mistä, ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Kuulustelutavan ratkaisee tutkija.

Todistajalla on esitutkinnassa totuusvelvollisuus. Rikoslain 17 luvun 4 §:ssä on rangaistus-
säännös perättömästä lausumasta esitutkinnassa. Juuri tämän rangaistuksen takia on tähän asti pidetty välttämättömänä, että todistajaa kuulustellaan vain hänen ollessaan itse läsnä. Joissakin tilanteissa olisi kuitenkin kohtuullista, että todistaja voisi antaa lausumansa puhelimitse. Näin on esimerkiksi, kun poliisi ottaa häneen puhelimitse yhteyttä tarkistaakseen, tietääkö hän tutkittavana

olevasta asiasta, ja käy ilmi, että hänellä on vain vähäisiä, tutkinnan kannalta suhteellisen merkityksettömiä tietoja. Jo kerran kuulustelussa olleelle todistajalle joudutaan myös usein tekemään jälkeinpäin täydentäviä tai täsmäntäviä kysymyksiä esimerkiksi toisten todistajien kuulusteluissa ilmi tulleiden seikkojen takia.

Tällaisissa tilanteissa todistajan kutsuminen ehkä kaukaakin kuulusteluun tai täydentävään kuulusteluun ei ole aina kohtuullista. Siksi ehdotetaan, että todistaja saisi samoin edellytyksin kuin asianomistaja antaa lausumansa puhelimitse. Todistajaa saataisiin kuulla puhelimitse vain, jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Esimerkiksi syyllisyyskysymyksen kannalta merkittäviä lausumia ei ole syytä ottaa todistajalta puhelimitse.

Puhelimitse kuulusteltaessa kuulusteltavalla ei ole mahdollista riittävän perusteellisesti tarkistaa, miten hänen lausumansa on kirjattu. Tämän vuoksi ei voida pitää kohtuullisena, että rikoslain 17 luvun 4 §:n mukainen rangaistusuhka ulottuisi puhelimitse tapahtuvaan kuulusteluun. Sanottua rangaistussäännöstä ehdotetaan jäljempänä täsmennettäväksi niin, että se koskee vain kuulustelua, jossa kuulusteltava on ollut itse saapuvilla.

Kuulustelupöytäkirjasta on aina käytävä ilmi, miltä osin kertomus on annettu puhelimitse tai asiamiehen välityksellä. Tämä on tärkeää rangaistusvastuun kannalta, jos todistajan tai asianomistajan kertomus osoittautuu totuuden vastaiseksi.

2 mom. Esimerkiksi suurissa taloudellista laatua olevissa rikosasioissa on tarkoituksenmukaista sallia asianosaisten antaa suullisen kuulemisen täydennykseksi kirjallisia selvityksiä. Erityisistä syistä tulisi tällaisia selvityksiä voida ottaa vastaan myös todistajalta, koska näin hän voisi esimerkiksi havainnollistaa kertomustaan piirroksin ja laskelmin. Todistaja voisi ehdotuksen mukaan kuitenkin antaa tällaisia selvityksiä ainoastaan kuulustelutilaisuudessa, jossa hän on itse varmentamassa niiden oikeaperäisyyden.

23 §. Asianomistajalla ei läheskään aina ole tapahtumien kulkua ja syyllisyyskysymystä valaisevia tietoja. Hänen kertomuksensa pääsisällöksi voi muodostua ilmoitus hänelle aiheutuneista vahingoista sekä korvaus- ja muista vaatimuksista asiassa. Tämänlaatuisen selvityksen saamiseksi ei ole tarpeen toimittaa varsinaista kuulustelua, vaan tiedot voidaan saada asianomistajalta riittävän luotettavasti esimerkiksi rikosilmoitusta vastaanotettaessa, kirjeitse tai puhelimitse. Ehdot-

tuksen mukaan asianomistajan kuulustelemisesta voidaankin luopua, jos hän antaa syytteestä päättämistä ja oikeudenkäyntiä varten tarvittavat tiedot muulla tarkoitukseen soveltuvalla tavalla.

24 §. 1 mom. Rikostutkinnalliset ja inhimilliset syyt vaativat, että kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Rikoksesta epäillyllä ei ole tunnustamispakkoa. Kaikkinaiset epäillyn tunnustuksen saamiseen tähtäävät sopimattomat keinot ja menettelytavat ovat kuulustelussa kiellettyjä. Ketään ei myöskään saa tällaisia keinoja käyttäen yrittää johtaa määrättyyn suuntaan käyvän lausuman antamiseen. Kuulusteltavan on saatava säilyttää esitutkinnassa ratkaisuvapautensa, tahdonvoimansa ja arvostelukykynsä. Selvää on, että kiellettyjä keinoja ovat henkinen tai ruumiillinen kiduttaminen, pakottaminen ja uhkaaminen. Tunnustukseen kiduttamisesta on rikoslain 25 luvun 11 §:ssä säädetty rangaistus. Luvattomia ovat edelleen menettelytavat, joissa käytetään kavaluutta tai vilppiä. Tutkija ei saa vastoin parempaa tietoansa esimerkiksi ilmoittaa kuulusteltavana olevalle epäillylle, että tämän rikoskumppanit ovat tunnustaneet. Sallittuina ei myöskään voida pitää lupauksia tai uskotteluja tietyistä eduista, kuten pidätetyn päästämisestä vapaaksi.

Kuulusteltavan arvostelukyky tai tahdonvoima voi olla heikentynyt päihtymyksen tai huumaaavan aineen vaikutuksen vuoksi. Päihtyneen kuulustelemista ei voida täysin kieltää. Se voi olla välttämätöntä esimerkiksi silloin, kun rikoksesta epäilty tavataan rikospaikalta päihtyneenä ja hänellä epäillään olleen rikoskumppeneita, jotka ovat päässeet pakoon. Sen sijaan kuulustelu kuulusteltavan itsensä kannalta merkittävistä asioista on lykättävä siihen, kunnes hän on ehtinyt selvittää.

Tässä yhteydessä on korostettava, ettei sopimattomien menettelytapojen kieltäminen laissa johdu siitä, että tällaisia menettelytapoja olisi maassamme käytetty rikostutkinnassa. Kielto pohjautuu jo viime vuosisadalla syntyneisiin poliisin eettisiin ohjeisiin ja on sittemmin siirtynyt monien maiden lainsäädäntöön. Vastaava kielto on myös aikaisemmin mainitussa Poliisin käsky-lehdessä n:o 5/1970.

2 mom. Yöllisten kuulustelujen estämiseksi ehdotetaan säädettäväksi, ettei kuulusteluja saa ilman erityistä syytä pitää kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Kuulustelu on kuitenkin tänäkin aikana sallittu, jos sitä ei rikoksen selvittämistä vaarantamatta voida siirtää aamuun. Näin voi olla esimerkiksi, kun epäilty tavataan yöllä rikos-

paikalta ja on syytä epäillä hänellä olleen rikoskumppaneita, jotka ovat päässeet pakoon.

Mitään kuulustelun enimmäisaikaa ei ole katsottu voitavan määrätä, koska tapaukset ovat kovin erilaisia. Määrättyjä rajoituksia seuraa kuitenkin esitutkinnassa läsnäolon enimmäisaikaa koskevista 21 §:n säännöksistä. Nämä säännökset eivät silti merkitse sitä, että kuulustelu saisi kestää koko mainitun ajan. Tämä käy ilmi nyt käsiteltävän 2 momentin säännöksistä, joiden tarkoituksena on estää kuulustelun suorittaminen siten, että kuulusteltava henkisesti ja ruumiillisesti nujerretaan. Kuulusteltavalle olisi annettava tilaisuus säännölliseen ateriointiin ja riittävään lepoon. Näin kielletäisiin ravinnon ja unen puutteen käyttäminen painostuskeinona. Kuulusteltavan sairaus ja raskaudentila olisi tietenkin otettava asianmukaisella tavalla huomioon kuulustelua järjestettäessä.

25 §. Asianomistajalla on oikeudenkäynnissä niin sanottu negatiivinen totuusvelvollisuus. Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 1 §:n 2 momentin ja 3 §:n 2 momentin mukaan hänen on "tehdessään selkoa niistä seikoista, joihin hän vetoaa jutussa, ja lausuaan mielensä vastapuolen esittämistä seikoista sekä vastatessaan tehtyihin kysymyksiin pysyttävä totuudessa".

Myös esitutkintalain 25 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että asianomistajan ja hänen asiamiehensä on pysyttävä totuudessa tehdessään kuulustelussa selkoa tutkittavana olevasta asiasta ja vastatessaan tehtyihin kysymyksiin. Asianomistajalla tarkoitetaan myös rikoksen uhrina olevan yhteisön laillista edustajaa.

Asianomistaja ei siis saa valehdella, kun hän vastaa kuulustelijan tekemiin kysymyksiin. Jos hän haluaa oma-aloitteisesti tuoda julkii jotakin, hänen on silloinkin puhuttava totta. Toisaalta asianomistajalla ei ole velvollisuutta oma-aloitteisesti kertoa kaikkea asiasta tietämäänsä. Hän saa esimerkiksi olla vetoamatta itselleen edulliseen seikkaan. Esimerkiksi siveellisyyserikosta tutkittaessa asianomistaja voi häveliäisyysistä olla haluton kertomaan oma-aloitteisesti tapahtumien yksityiskohdista.

Asianomistajan totuusvelvollisuutta esitutkinnassa sääntelee myös rikoslain 17 luvun 4 §. Tämän lainkohdan mukaan voidaan muuta kuin rikoksesta epäiltyä rangaista silloin, kun hän poliisiin tai virallisen syyttäjän toimittamassa esitutkinnassa on tahallaan antanut perättömän lausuman tai laillisetta syyttä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi asiaa valaissut. Tätä lainkohtaa ehdotetaan tässä esityksessä täsmen-

nettäväksi niin, että rangaistukseen tuomitaan vain, kun perätön lausuma annetaan tai tieto salataan kuulustelussa, jossa asianomainen on itse läsnä. Rangaistussäännös koskee myös asianomistajaa. Jos hän antaa tahallisesti perättömän lausuman, hän syyllistyy rikokseen. Jos hän sen sijaan ehdotetun esitutkintalain 25 §:n sallimissa rajoissa on kertomatta jostakin seikasta, hänellä on salaamiseen laillinen syy.

26 §. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 18 §:n mukaan voidaan todistajana rikosasian oikeudenkäynnissä kuulustella jokaista muuta paitsi jutun asianosaista tai sitä, joka on ollut siinä asianosaisena. Saman luvun 64 §:n mukaan asianosaisen rinnastetaan myös asianosaisen laillinen edustaja. Asianomistajaa ei saa kuulla todistajana siinäkään tapauksessa, että hän ei käytä puhevaltaa asiassa. Todistajana ei voida liioin kuulla sitä, joka on jo tuomittu rangaistukseen samasta rikoksesta. Näitä henkilöitä ei ehdotuksen mukaan saisi kuulla todistajina myöskään esitutkinnassa.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 21 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on harkittava, voidaanko viittatoista vuotta nuorempaa tai sieluntoiminnaltaan häiriintynyttä kuulla todistajana. Sama koskee pykälän 2 momentin mukaan sitä, joka on syytteessä tai tuomittu rangaistukseen eräistä rikoslain 17 luvussa mainituista rikoksista, kuten tuomioistuimessa annetusta perättömästä lausumasta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 21 §:ssä tarkoitettujen henkilöiden kuulemisesta esitutkinnassa päättäisi tutkinnanjohtaja.

27 §. 1 mom. Todistaja ja asiantuntija ovat velvolliset antamaan esitutkinnassa totuudenmukaisen kertomuksen. Perättömästä lausumasta tai tiedon salaamisesta ilman laillista syytä on säädetty rangaistus jo aikaisemmin mainitussa rikoslain 17 luvun 4 §:ssä. Säännöstä on sovellettu käytännössä vain, kun perätön lausuma on annettu tai tieto on salattu kuulustelussa. Esityksessä ehdotetaan rikoslain 17 luvun 4 §:ää tarkistettavaksi tämän mukaisesti. Todistajan totuusvelvollisuudesta ehdotetaan otettavaksi säännös myös esitutkintalakiin. Rangaistussäännös ei siis edelleenkaan ulottuisi alustaviin puhutteluihin. Tahallinen perättömän lausuman antaminen alustavassa puhuttelussa ennen kuulustelua voidaan eräissä tapauksissa rangaista rikoslain 16 luvun 20 §:n mukaan rikoksen suosimisena tai poliisilain 30 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan niskoitteluna.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentissa on säädetty siitä, ketkä eivät aseman-

sa vuoksi saa todistaa määrätystä asiasta. Momentin 1 kohdan mukaan virkamies taikka julista tehtävää tai asiaa toimittamaan valittu tai määrätty ei saa todistaa siitä, mitä hänen on tässä toimeensa salassa pidettävä. Saman momentin 2 kohdan mukaan kukaan ei saa todistaa siitä, mikä valtakunnan turvallisuuden tähden tai sen oikeuksien tai etujen suojelemiseksi on pidettävä salassa vieraalta valtiolta. Momentin 3 kohdassa on säännökset lääkärin, apteekkarin ja muun lääkintähenkilöstöön kuuluvan velvollisuudesta olla todistamatta siitä, mitä he ovat asemansa perusteella saaneet tietää ja mitä asian laadun vuoksi on salassa pidettävä. Momentin 4 kohdassa taas säädetään oikeudenkäyntiavustajan ja -asiamiehen salassapitovelvollisuudesta todistajana. Lääkintähenkilöstöön kuuluvalla sekä oikeudenkäyntiavustajalla ja -asiamiehellä on kuitenkin oikeus todistaa muuten salassa pidettävästä seikasta, jos se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty — potilas tai päämies — todistamiseen suostuu. Lisäksi lääkintähenkilöstöön kuuluva sekä asiamies tai oikeudenkäyntiavustaja, ei kuitenkaan rikosasiassa syytetyn avustaja, voidaan mainitun 17 luvun 23 §:n 3 momentin mukaan velvoittaa todistamaan myös salassa pidettävistä seikoista, milloin syyttäjä ajaa oikeudenkäynnissä syytettä rikoksesta, josta saatetaan seurata kuusi vuotta vankeutta tai ankarampi rangaistus taikka tällaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 2 momentissa on viittaus papin vaitiolovelvollisuudesta erikseen annettuihin säännöksiin. Pappi ei saa todistajana ilmaista sitä, mitä hänelle on ripissä tai sielunhoidossa uskottu.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä tarkoitettut henkilöt ovat *velvollisia* kieltäytymään todistamasta siinä mainituista seikoista. Saman luvun 20 ja 24 §:n mukaan taas eräät henkilöt ovat *oikeutettuja* kieltäytymään todistamasta taikka vastaamasta määrättyihin kysymyksiin tai ilmaisemasta määrättyjä seikkoja. Mainitun 20 §:n mukaan jokaisella on oikeus kieltäytyä todistamasta lähiomaistaan koskevassa asiassa (*koko-naiskieltäytymisoikeus*).

Samoin luvun 24 §:n mukaan todistaja saa kieltäytyä vastaamasta määrätynlaisiin kysymyksiin tai ilmaisemasta määrätynlaisia seikkoja. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisella on tällainen kieltäytymisoikeus, jos hän kysymykseen vastaamalla tai seikan ilmaisemalla voisi saattaa itsensä tai lähiomaisensa syytteen vaaraan. Todistajalle annetaan myös oikeus kieltäytyä antamasta lausu-

maa, jolla liike- tai ammatissalaisuus tulisi ilmaistuksi. Erittäin tärkeiden syiden sitä vaatiessa todistajaa voidaan niistäkin tuomioistuimessa kuulustella. Pykälän 2 ja 3 momentin mukaan aikakautisen painokirjoituksen julkaisijalla, kustantajalla ja kirjanpainajalla sekä yleisradiotoiminnassa lähetetyn ohjelman vastaavalla ohjelmatoimittajalla samoin kuin eräillä muilla henkilöillä on oikeus olla vastaamatta kysymykseen, joka voisi paljastaa uutislähteen. Tämä vaitiolo-oikeus ei ole kuitenkaan voimassa, milloin asia koskee rikosta, josta saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus taikka sanotunlaisen rikoksen yritystä tai osallisuutta siihen. Vaitiolo-oikeus ei ole liioin voimassa, kun asia koskee tietoa, joka on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus.

Kaikki edellä selostetut oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännökset koskevat todistamista oikeudenkäynnissä. Lainsäädännöstämme ei käy ilmi, ovatko mainitun luvun 20, 23 ja 24 §:ssä ilmaistut periaatteet voimassa myös esitutkinnaissa. Poliisin käskylehden n:o 5/1970 mukaan näitä periaatteita on mahdollisuuksien mukaan sovellettava esitutkinnaissa kuulusteltavaan todistajaan. Käytännössä niitä on noudatettu esitutkinnaissakin.

Nyt esitutkintalain 27 §:n 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että todistaja on oikeutettu tai velvollinen esitutkinnaissa kieltäytymään todistamasta, ilmaisemasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen, jos hän olisi siihen oikeutettu tai velvollinen oikeudenkäynnissä siinä tapauksessa, että tutkittavana olevasta rikoksesta nostettaisiin syyte.

2 mom. Lainsäädännön puutteellisuuden vuoksi ei liioin ole ollut mahdollista antaa yksiselitteistä vastausta siihen, väistyykö lääkärin, apteekkarin ja muun lääkintähenkilöstön sekä oikeudenkäyntiavustajan ja -asiamiehen vaitiolovelvollisuus, kun heitä kuulustellaan todistajina oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 3 momentissa tarkoitetun törkeän rikoksen esitutkinnaissa. Takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annetun lain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perusteluissa todettiin, että kyseisessä tilanteessa vaitiolovelvollisuus on sanotun 23 §:n 3 momentin mukaan poistettu (hallituksen esitys n:o 2/1958 vp.). Myös eräissä oikeustieteellisissä artikkeleissa kysymykseen on vastattu myöntävästi, mutta toisaalta eräät lääkintälainsäädännön asiantuntijat ovat esittäneet käsityksen, että vain tuomioistuin voi vapauttaa lääkärin ja muun

lääkintähenkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta.

Lainsäädäntömme ei kuitenkaan tunne myöskään menettelyä, jonka avulla lääkäri tai vastaava voitaisiin pakottaa ilmaisemaan määrätty seikka esitutkinnassa, jos hän vetoaa vaitiolovelvollisuuteensa. Hän ei syöllisty rikoslain 17 luvun 4 §:n rikkomiseen, koska hän voi nimenomaan esittää tiedon salaamiselle laillisen syyn. Niinpä tällaisen todistajan vedotessa tiukasti vaitiolovelvollisuutensa ei olekaan muuta mahdollisuutta kuin odottaa syytteen käsittelyn alkua, jolloin vaitiolovelvollisuus voidaan murtaa oikeudenkäynnissä.

Nyt ehdotetaan, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 3 momentin nojalla voidaan velvoittaa todistamaan salassa pidettävästä asiasta, olisi oikeutettu todistamaan siitä esitutkinnassa, jos kysymyksessä on viimeksi mainitussa momentissa tarkoitettu törkeä rikos.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö voidaan saman pykälän 4 momentin nojalla velvoittaa oikeudenkäynnissä vastaamaan kysymykseen, kuka on lehdessä julkaistun kirjoituksen tai tiedonannon taikka radio- tai televisio-ohjelmaan sisältyneen tiedonannon laatija tai kuka on antanut tällaisen kirjoituksen tai tiedonannon perusteena olevat tiedot, jos asia koskee sanotussa momentissa tarkoitettua törkeää rikosta taikka tietoa, joka on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus. Ilmaisuihin "voidaan velvoittaa" osoittaa, että tuomioistuin antaa erikseen kysymykseen vastaamiseen velvoittavan päätöksen. Kun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö siis voidaan velvoittaa oikeudenkäynnissä vastaamaan kysymykseen, hän ei ole saman pykälän 4 momentissa mainituissa erityistapauksissa oikeutettu siitä kieltäytymään. Näin ollen hän ei olisi liioin esitutkintalakiehdotuksen 27 §:n 1 momentin mukaan oikeutettu kieltäytymään todistamasta esitutkinnassa. Tiedotusvälineiden uutislähteen suojan tärkeän merkityksen takia todistamisvelvollisuudesta tässä tapauksessa ehdotetaan kuitenkin otettavaksi 27 §:n 2 momenttiin nimenomainen säännös.

28 §. 1 mom. Pykälän 1 momentin nojalla todistaja voitaisiin esitutinnan aikana velvoittaa ilmaisemaan syyllisyyden kannalta tärkeä seikka, milloin hän kieltäytyy sen ilmaisemisesta, vaikka onkin siihen velvollinen tai 27 §:n 2 momentin mukaan oikeutettu.

Säännös koskisi sekä sellaista todistajaa, joka vetoaa esitutkintaviranomaisten käsityksen mukaan perusteettomasti johonkin kieltäytymisperusteeseen (esimerkiksi lääkäri katsoo, että tutkittavana oleva rikos ei ole törkeä rikos), että ilman laillista syytä niskoittelevaa todistajaa (esimerkiksi pelkästä ilkeydestä tai syylliseksi epäillyn koston pelosta vaikenevaa).

Seikan, joka todistajan kieltäytyminen murtaamalla pyritään saamaan selville, tulee siis olla tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi. Murtamisen käyttö on haluttu tällä tavoin rajoittaa niin sanottuihin avaintodistajiin, joiden kertomus on ratkaiseva sen kannalta, onko epäilty syyllinen vai ei.

Kieltäytyminen murretaan siten, että todistaja kutsutaan tuomioistuimeen. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan pyynnöstä velvoittaa todistajan ilmaisemaan seikan. Jos todistaja vielä tuomioistuimessa vetoaa johonkin laissa mainittuun kieltäytymisperusteeseen, tuomioistuin tutkii ennakkokysymyksenä, onko vetoaminen oikeutettua vai ei, ennen kuin se velvoittaa todistajan todistamaan. Todistajan ja esitutkintaviranomaisten erimielisyys voi koskea sekä sitä, kuuluuko seikka vaitiolovelvollisuuden piiriin, että sitä, onko tutkittavana nimenomaan törkeä rikos tai oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 4 momentissa tarkoitettu salassapitovelvollisuuden rikkominen.

Kun tuomioistuin on määrännyt todistajan ilmaisemaan kysytyn seikan, todistajankuulustelu voidaan pitää kokonaan tai osittain tuomioistuimessa. Varsinkin jos kuulustelu jäisi lyhyeksi — todistajahan on voinut kieltäytyä vastaamasta vain yhteen kysymykseen — hänen lausumansa voidaan vaivattomasti merkitä tuomioistuimen pöytäkirjaan. Jos sen sijaan tarvitaan perusteellisempi kuulustelu tai peräti useampia kuulusteluja — voihan olla välttämätöntä vertailla todistajan kertomusta asianosaisten ja toisten todistajien kertomuksiin — kuulustelu on tarkoituksenmukaista pitää esitutkintaviranomaisen edessä.

Jos todistaja niskoittelee vielä saatuaan tuomioistuimelta määräyksen ilmaista vaadittu seikka, tuomioistuin voi käyttää häntä kohtaan niitä pakkokeinoja, joista säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 37 §:ssä, uhkasakkoa ja vankeutta. Jos niskoittelu tapahtuu esitutkintaviranomaisen edessä pidettävässä kuulustelussa sen jälkeen, kun määräys seikan ilmaisemiseen on annettu, kuulustelua on jatkettava tuomioistuimessa, joka voi päättää tarvittavien pakkokeinojen käyttämisestä.

2 mom. Jos todistajankuulustelu pidetään 1 momentissa mainitussa tapauksessa tuomioistuimessa, siinä pääsäännön mukaan noudatettaisiin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännöksiä todistajankuulustelusta. Eräitä poikkeuksia tästä pääsäännöstä ehdotetaan kuitenkin tehtäviksi.

Esitutkintalain 27 §:n 1 momentin nojalla tuomioistuimessa pidettävän kuulustelun osalta ehdotetaan, että asianosaisen sekä hänen avustajansa ja asiamiehensä läsnäoloon sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren säännösten sijasta esitutkintalain säännöksiä. Esitutkintalain 32 §:n 1 momentin mukaan mainitut henkilöt saavat olla läsnä todistajaa kuulusteltaessa vain, jos siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiselle. Oikeudenkäymiskaaren mukaan asianosaisella ja hänen avustajallaan on oikeus olla läsnä todistajaa kuulusteltaessa. Läsnäolo-oikeudesta 27 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kuulustelussa päättäisi tuomioistuin tutkinnanjohtajaa kuultuaan.

Vaatus todistajan velvoittamisesta ilmaiseen määrätty seikka kieltäytymisestään huolimatta voitaisiin käsitellä siinä alioikeudessa, jossa sen käsittely käy sopivasti päinsä. Kun todistaja voi asua kaukanakin siitä tuomioistuimesta, missä rikoksesta nostettava syyte käsitellään, on kohtuullista sallia asian käsittely esimerkiksi hänen oleskelupaikkakuntansa tuomioistuimessa.

Niin kuin todistajalla varsinaisessa oikeudenkäynnissä esitutkintalain 28 §:n 1 momentin nojalla tuomioistuimessa kuulusteltavalla todistajalla olisi myös oikeus saada korvausta taloudellisesta menetyksestä sekä matka- ja toimeentulokustannuksista, vaikka esitutkinnassa kuulusteltaville todistajille tällaisia korvauksia ei vielä ehdoteta maksettavaksi. Viimeksi mainitusta asiasta on olemassa valmis lakiehdotus, mutta valtioneuloudellisista syistä sitä ei ole voitu antaa eduskunnalle tämän esityksen yhteydessä. Tuomioistuimessa kuultavalla todistajalla ei kuitenkaan olisi oikeutta korvaukseen, jos hänen kieltäytymisensä on ollut ilmeisen aiheeton. Niskoittelevalle todistajalle korvausta ei tietenkään ole syytä maksaa. Korvaus maksettaneen käytännössä silloin, kun todistaja on suhtautunut velvollisuksiensa täyttämiseen myönteisesti, mutta kysymys vaihtolo-oikeudesta tai -velvollisuudesta on ollut tulkinvarainen.

Tuomioistuimessa kuulusteltavaan todistajaan voitaisiin soveltaa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17, 37, 38 ja 42 §:n säännöksiä pakkokeinoista niskoittelevaa todistajaa vastaan. Todistajan olisi myös vannottava vala tai annettava sitä

vastaava juhlallinen vakuutus, jos hänellä olisi sellainen velvollisuus oikeudenkäynnissäkin.

29 §. 1 mom. Rikoksesta epäillyn on vaikea puolustautua, jollei hän hyvissä ajoin tiedä, mistä teosta häntä epäillään. Ehdotuksen mukaan tästä olisi ilmoitettava epäillylle jo ennen kuulusteluun ryhtymistä. On huomattava, ettei aina ole mahdollista eikä tarpeellistakaan ilmoittaa täsmällistä rikosnimeä. Olennaista on se, että epäilty saa riittävän täsmällisen tiedon siitä, mitä yksittäistä tekoa tutkitaan.

Epäilty ei ole velvollinen myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen. Hänellä ei ole tunnustamispakkoa. Häneen ei voida kohdistaa seuraamuksia tietojen salaamisesta tai väärien tietojen antamisesta. Epäilty saa jopa kieltäytyä kokonaan lausumasta asiasta. Hän on kuitenkin velvollinen antamaan oikeat henkilötiedot. Kieltäytymisestä antaa henkilötietoja on säädetty rangaistus poliisilain 30 §:n 1 momentin 2 kohdassa sekä väärien henkilötietojen antamisesta rikoslain 16 luvun 20 a §:ssä.

Epäillyn tulisi olla selvillä oikeuksistaan esitutkinnassa. Olisi kohtuullista, että esitutkintaviranomaiset tekisivät selkoa näistä oikeuksista ainakin sellaiselle, joka ilmiselvästi ei ole niistä perillä, esimerkiksi ensi kertaa rikoksesta epäiltynä olevalle. Kysymys, mitä epäillylle olisi ilmoitettava kuulustelun alussa, on kuitenkin osoittautunut esitystä valmisteltaessa hyvin vaikeaksi. Erityisesti on keskusteltu siitä, onko epäillylle ilmoitettava hänen oikeudestaan olla lausumatta asiasta vai olisiko päinvastoin pyrittävä edistämään sitä, että hän pyrkisi kaikesta huolimatta avoimesti kertomaan asiasta siinäkin tapauksessa, että hän todella on syyllinen.

Vuoden 1973 esitutkintalakiehdotuksessa oli säännös, jonka mukaan epäillylle olisi pitänyt ilmoittaa, paitsi mistä rikoksesta häntä epäillään ja oikeudesta käyttää esitutkinnassa puolustajaa, myös oikeudesta kieltäytyä lausumasta asiasta. Viimeksi mainitun tyyppinen säännös on muun muassa Tanskan laissa. Anglosaksisissa maissa tällainen säännös on saanut osakseen rikostutkijain arvostelua siinä määrin, että sitä on jopa pyritty kiertämään. Rikostutkijat ovat katsoet, että tällainen ilmoitusvelvollisuus sotii tavallaan heidän päämääräänsä, rikoksen selvittämistä, vastaan. Vaikka he tunnustavatkin alussa mainitut epäillyn oikeudet, he pyrkivät kuitenkin luomaan tutkinnassa luottamuksen ilmapiirin, jolloin epäiltykin voi tulla avoimemmaksi.

Asiasta Suomessa vuoden 1973 jälkeen käydysä keskustelussa on ehdotettu myös, että epäillyl-

le kerrottaisiin rikoslain 6 luvun 3 §:n 3 kohdan sisällöstä eli siitä, että rikoksentehtäjän oma-aloitteinen pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä katsotaan rangaistuksen lieventämisperusteeksi. Tällainen ilmoitus ei kuitenkaan ole käyttökelpoinen siitä syystä, että rangaistuksen lieventäminen siinä tapauksessa, että epäilty myöhemmin osoittautuu syylliseksi, on yksin tuomioistuimen päätettävissä oleva asia.

Näistä syistä on päädytty siihen, että rikoksesta epäillylle ilmoitetaan vain, mistä rikoksesta häntä epäillään, sekä tehdään selkoa hänen oikeudesta käyttää esitutkinnassa avustajaa. Tässä vapaamuotoisessa selostuksessa olisi mainittava paitsi itse oikeudesta myös ehdotettujen 31, 34 ja 45 §:n sisällöstä sekä, epäillyn ollessa pidätettynä tai vangittuna, tutkintavankeudesta annetun lain 12 §:n sisällöstä.

2 mom. Jotta asianomistaja, tämän asiamies ja todistaja olisivat tietoisia totuusvelvollisuudesta ja sen tehosteena olevasta rangaistusuhasta, heille olisi tehtävä niistä selkoa ennen kuulustelua.

Todistajalta olisi samoin kuin oikeudenkäynnissäkin ennen kuulustelua tiedusteltava sellaisia seikkoja, jotka oikeuttavat tai velvoittavat hänet 27 §:n mukaan kokonaan tai osittain kieltäytymään todistamasta. Erityisesti on syytä tarkistaa mahdollinen sukulaisuussuhde asianosaisiin. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 ja 24 §:n mukaisten kieltäytymisperusteiden mahdollinen olemassaolo selviää yleensä jo todistajan henkilötiedoista. Todistajat, joita nämä säännökset koskevat, ovat yleensä itsekkin selvillä kieltäytymisperusteista ja jopa velvollisia tuntemaan ne. Tarvittaessa todistajalle olisi kuitenkin aina tehtävä selkoa kieltäytymisoikeutta ja -velvollisuutta koskevan 27 §:n ja niiden murtamista koskevan 28 §:n sisällöstä.

30 §. 1 mom. Nykyisten esitutkintaa koskevien ohjeiden mukaan tulee kuulustelussa olla läsnä luotettava ja esteetön todistaja. Määräyksen tarkoituksena on taata tutkinnan luotettavuus ja puolueettomuus. Todistajan avulla voidaan myös tarvittaessa jälkepäin selvittää tutkinnan kulku. Käytännössä ei määräystä kuitenkaan voida aina noudattaa. Poliisimiehiä, joita lähes yksinomaan käytetään kuulustelutodistajina, ei ole tähän tarkoitukseen läheskään riittävästi. Sen vuoksi on tyydytty kutsumaan todistaja paikalle vasta, kun kuulustelupöytäkirja luetaan kuulusteltavalle. Todistajan käyttämisestä on joskus ollut jopa haittaa tutkinnalle. Kuulusteltava on saattanut kieltäytyä kertomasta, jos joku sivullinen on kuulustelussa läsnä.

Näistä syistä on katsottu tarkoituksenmukaiseksi luopua vaatimasta kuulustelutodistajan ehdotonta saapuvillaoloa. Oikeusvarmuutta heikentämättä voidaan tyytyä siihen, että todistajan on oltava saapuvilla, jos kuulusteltava sitä pyytää. Tutkija voisi myös omasta aloitteestaan kutsua todistajan saapuville, milloin tutkinnan luotettavuus saatetaan asettaa jälkepäin kysymyksenalaiseksi.

Milloin kuulustelua ei tutkintaa vaarantamatta saateta viivyttää, on se saatava suorittaa todistajatta, vaikka kuulusteltava vaatisi todistajan läsnäoloa. Suppeassa esitutkinnassa ei tarvitsisi käyttää kuulustelutodistajaa. Kuulustelutodistajan esteellisyyteen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 43 §:n säännöksiä toimitustodistajan esteellisyydestä. Kuulustelutodistajana voi toimia muukin kuin poliisimies. Kuulusteltavan kuulustelutodistajaksi ehdottaman henkilön hyväksyminen tehtäväänsä jää tutkijan asiaksi. Tutkija voi antaa kuulustelutodistajalle ehdotetun 48 §:n mukaisen kiellon ilmaista tutkinnassa ilmi tulleet seikkoja ulkopuolisille.

2 mom. Kuulusteltavalle olisi ennen kuulustelua ilmoitettava siitä, että hänellä on oikeus saada kuulustelutodistaja paikalle.

31 §. Esitystä valmisteltaessa on laajasti pohdittu, olisiko asianomistajan ja epäillyn avustajalle annettava ehdoton, tutkintaviranomaisten luvasta riippumaton läsnäolo-oikeus päämiehensä kuulustelussa. Tällainen oikeus antaisi erityisesti epäillylle mahdollisuuden tehokkaaseen puolustautumiseen rikoksen oikeudellisen selvittelyn kaikissa vaiheissa. Lisäksi sillä olisi merkitystä tutkinnan puolueettomuuden kannalta. Toisaalta on kuitenkin katsottu, että avustajat saattavat joissakin tapauksissa välittää tietoja tutkinnasta ulkopuolisille tutkintaa vaarantavalla tavalla.

Lakiehdotuksessa on päädytty siihen, että avustajalla olisi pääsääntöisesti oikeus olla läsnä hänen päämiestään kuulusteltaessa. Tutkinnanjohtaja saisi kieltää läsnäolon vain, milloin painavat rikostutkinnalliset syyt sitä vaativat. Kielto voidaan antaa vain poikkeustapauksissa ja perustelluin syin, esimerkiksi rikoksen tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän (niin sanottu liiga) tekeminen sekä taloudellisten rikosten esitutkinnan kriittisimmissä vaiheissa, kun vaara todistusaineiston häviämisestä tai siitä, että liigan jäsenet pyrkivät vaikuttamaan toisiinsa, on erittäin suuri. Samantapainen tarve estää avustajan läsnäolo voi esiintyä tutkittaessa väkivaltarikosta, jonka tekemiseen useampi on osallistunut. Suuremman joukon tekemät väkivaltarikokset selviävät usein

vasta kuukausien päästä. Tällöin mahdollisuudet toimia nopeasti voivat ratkaisevasti helpottaa rikoksen selvittämistä.

Jos taloudellisesta rikoksesta epäilty, yrityksen johtoon kuuluva on pidätetty, avustajan mukaantulo kuulusteluihin voidaan joutua kieltämään ainakin kunnes todistelun kannalta ratkaisevan tärkeä kirjanpitoaineisto on saatu takavarikoiduksi. Avustaja saattaa tässä tilanteessa pyrkiä saamaan tietoa asiasta yrityksessä työskenteleviltä. Vaikkei hänellä olisiakaan mitään vilpillistä tarkoitusta, yrityksessä toimivat ja rikolliseen toimintaan ehkä itsekin osallistuneet saattavat tietoja tutkittavana olevasta asiasta saatuaan joutua kiusaukseen hävittää tai kätkeä todistusaineistoa.

Avustajan läsnäolo kuulustelussa on sallittava, kun kiellon perusteena olleita painavia rikostutkinnallisia syitä ei enää ole.

Erityisesti on korostettava, että vaikka kuulusteltavan avustaja onkin läsnä kuulustelussa, kuulusteltava itse vastaa kysymyksiin.

Tietovuotojen estämiseksi tutkinnanjohtajalla ja tutkijalla on käytettävissään myös ehdotetun 48 §:n mukainen kiello ilmaista kuulustelussa ilmi tulleita seikkoja ulkopuolisille. Kiellon rikkonut avustaja voidaan tuomita rangaistukseen. Syyllistyminen kiellon rikkomiseen on nimenomaan peruste, jolla hänet voidaan myöhemmin ehdotetun 45 §:n 2 momentin 2 kohdan perusteella katsoa sopimattomaksi toimimaan avustajana esitutkinnassa.

32 §. 1 mom. Lakiehdotuksen 32 §:ään on otettu säännökset muiden henkilöiden kuin kuulustelutodistajan ja vajaavaltaisen kuulusteltavan huoltajan ja holhoojan oikeudesta olla läsnä kuulustelussa. Viimeksi mainitun läsnäolo-oikeudesta on säädetty 33 §:ssä.

Kuulustelua ei voida tehdä oikeudenkäynnin tapaan julkiseksi, koska siten syntyvät tietovuodot vaarantaisivat rikoksen selvittämisen ja julkisuus aiheuttaisi haittaa epäiltynä kuulusteltavalle, jota on varjeltava aiheettomalta leimautumiselta.

Tutkija voisi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä olla läsnä toista asianosaista tai todistajaa kuulusteltaessa, jollei hän katso, että siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

Jos asianosainen on 12 §:n mukaisesti pyytänyt määrätyn henkilön kuulustelemista, olisi jo käytännöllisistä syistä pidettävä pääsääntönä, että pyynnön esittäjä ja hänen avustajansa saisivat olla kuulustelussa läsnä. Hehän parhaiten tietävät, mistä seikoista henkilöä on kuultava. Tätäkään

sääntöä ei kuitenkaan ole voitu tehdä ehdottomaksi. Esimerkiksi kuulusteltavan pelon tunne voi joskus aiheuttaa sen, että hän kertoo asiasta avoimemmin, jollei asianosainen ole läsnä. Jos kuulustelua pyytänyt asianosainen taikka hänen avustajansa tai asiamiehensä ei pyynnöstä huolimatta ole saanut olla läsnä kuulustelussa, heille on 36 §:n mukaan varattava tilaisuus saada tietoonsa, mitä kuulustelussa on käynyt ilmi ja tehdä tarvittavat kysymykset.

2 mom. Syyttäjänä toimiva nimismies tai apulaisnimismies saa nykyisin olla kuulustelussa läsnä jo poliisimiesominaisuudessaan. Kaupunginviskaalin läsnäolo-oikeudesta ei nykyisin ole säännöstä, koska aikaisemmin kaupunginviskaalien ohjesäännön sisältävän asetuksen (130/27) 11 §:ssä ollut säännös kumoutui, kun mainittu asetus kumottiin kaupunginviskaaleista annetulla asetuksella. Käytännössä kaupunginviskaalin läsnäolo kuulustelussa sallitaan edelleen aina. Nyt 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että syyttäjä saisi olla läsnä kuulusteluissa.

3 mom. Momenttiin on otettu viittaus eräiden virkamiesten läsnäoloa koskeviin säännöksiin. Uuden lastensuojelulain (683/83) 15 §:n 2 momentin mukaan sosiaalilautakunnan tulee olla edustettuna lapsen eli alle 18-vuotiaan tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon esitutkinnassa, jollei se ole ilmeisesti tarpeetonta. Hallituksen esityksen perusteluissa todettiin, että lautakunnan edustajan läsnäolo on ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi liikenne rikkomuksia käsiteltäessä.

Helsingin yliopiston säännöt sisältävän asetuksen 106 §:n 1 momentin (445/37) mukaan yliopiston edustajalle on varattava tilaisuus olla saapuvilla yliopiston kirjoissa olevaa ylioppilasta kuulusteltaessa. Tämän käytännössä soveltamatta jääneen säännöksen kumoaminen on kuitenkin otettava harkittavaksi annettaessa esitutkintalainsäädännön uudistukseen liittyviä asetuksia.

Valtioneuvoston oikeuskanslerilla ja eduskunnan oikeusasiamiehellä on oikeus seurata kaikkien viranomaisten toimintaa ja siten olla myös läsnä esitutkinnassa tai lähettää sinne edustajansa.

33 §. 1 mom. Lapsen ja nuoren henkilön kuulustelussa on noudatettava erityistä hienotunteisuutta. Lapsen henkiset ja ruumiilliset edellytykset tulla kuulustelussa toimeen yksinään eivät ole samat kuin aikuisen. Lapsi tarvitsee läheisen henkilön tukea ja turvaa. Sen vuoksi ehdotetaan, että alle 15-vuotiaan kuulusteltavan huoltajalle,

holhoojalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa.

Vuoden 1984 alusta voimaan tulleessa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta sekä holhousa koskevassa lainsäädäntöuudistuksessa huolto ja holhous on erotettu käsitteinä toisistaan. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/83) 3 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Holhouslain 23 §:n (368/83) 1 momentin mukaan alaikäisen holhoojia ovat yleensä hänen huoltajansa. Vajaa-valtainen ei kuitenkaan lain 26 §:n (368/83) 1 momentin mukaan voi olla holhoojana. Siten lapsen huoltajina ja holhoojina ovat eri henkilöt silloin, kun lapselle on määrätty holhooja esimerkiksi hänen huoltajansa vajaavaltaisuuden vuoksi. Lapsen holhoojana voi huoltajien sijasta tai ohella olla muu henkilö myös esimerkiksi sen vuoksi, että lapselle on määrätty holhooja hoitamaan sellaista huomattavaa omaisuutta, jonka hoitaminen vaatii runsaasti työtä ja sellaista asiantuntemusta, jota lapsen huoltajilla ei ole. Niin ikään on mahdollista, että tällainen muu henkilö hoitaa omaisuutta uskottuna miehenä eikä holhoojana.

Huolto käsittää alaikäisen hoidon ja kasvatuksen sekä huolenpidon lapsen tarpeista ja henkilökohtaisista asioista. Niinpä ensisijaisesti huoltajan tehtäviin kuuluu esitutkinnassa tukea lasta, joka ei ole täyttänyt viittätoista vuotta, kuulusteltiinpa tätä asianomistajana, epäiltyä tai todistajana. Alle 15-vuotiaan kuulusteltavan huoltajalle on aina — ellei ehdotetusta 3 momentista muuta johdu — varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa.

Holhous käsittää vajaavaltaisen (alaikäisen tai holhottavaksi julistetun täysi-ikäisen) omaisuuden ja taloudellisten asioiden hoitamisen. Vaikka alle 15-vuotias ei olekaan rikosoikeudellisessa vastuussa rikostunnusmerkistön täyttävästä teostaan, häneltä voidaan vaatia korvausta teollaan aiheuttamastaan vahingosta. Sen vuoksi paitsi huoltajalle myös holhoojalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, kun alle 15-vuotias kuulustellaan epäiltyä teosta, josta saattaa olla taloudellisia seuraamuksia. Erityistä omaisuutta hoitamaan määrätyle holhoojalle tai uskottulle miehelle ei tarvitse varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa silloin, kun huoltajatkin ovat holhoojia, ellei vajaavaltaista kuulustella epäiltyä teosta, jolla on aiheutettu huomattavaa vahinkoa.

Käytännössä alle 15-vuotiaista kuulustellaan

vain harvoin suullisesti asianomistajana. Käytännössä hänen sijastaan kuulustellaan huoltajaa tai holhoojaa. Jos kuitenkin alle 15-vuotiaista kuulustellaan asianomistajana, holhoojalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, jos rikos on kohdistunut vajaavaltaisen omaisuuteen, joka ei ole arvoltaan vähäinen, tai jos rikos on sellainen, että asianomistaja saattaa tulla vaatimaan huomattavaa korvausta vahingostaan. Silloin, kun lapsen huoltajatkin ovat holhoojia, erityistä omaisuutta hoitamaan määrätyle holhoojalle tai uskottulle miehelle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa vain, jos tutkittava rikos on kohdistunut hänen vallinnassaan olevaan vajaavaltaisen omaisuuteen. Muissa tapauksissa läsnäolotilaisuuden varaaminen huoltajalle on riittävää. Huoltajan voidaan nimittäin arvioida esitutkinnassa kykenevän riittävän hyvin valvomaan lapsen oikeutta muissa kuin taloudelliselta merkitykseltään suurissa asioissa.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 §:n nojalla lapsen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä. Sen vuoksi jokaiselle huoltajalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Niin ikään, jos myös holhoojalle on edellä esitetyn mukaisesti varattava tilaisuus läsnäoloon, tämä tilaisuus on pääsääntöisesti varattava jokaiselle holhoojalle. Holhouslain 36 §:n (368/83) nojalla holhoojat nimittäin huolehtivat yhdessä holhoukseen kuuluvista tehtävistä, jollei tuomioistuimien ole päättänyt tehtävien jaosta heidän keskenään.

Jos huoltajalle tai holhoojalle ei voida varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa ja lapsella on muu laillinen edustaja, tälle on varattava tilaisuus läsnäoloon.

2 mom. Täytettyään viisitoista vuotta alaikäinenkin on rikosoikeudellisessa vastuussa rikostunnusmerkistön täyttävästä teostaan. Siten hän voi olla paitsi epäiltyä esitutkinnassa myös vastaajana oikeudenkäynnissä. Ehdotetun 2 momentin säännökset koskevat tilaisuuden varaamista vajaavaltaisen lailliselle edustajalle läsnäoloon kuulustelussa, jossa viisitoista vuotta täyttänyttä vajaavaltaista — alaikäistä tai holhottavaksi julistettua täysi-ikäistä — kuulustellaan asianomistajana tai epäiltyä.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1—5 §:ssä on säännökset asianosaisen puhevallan käyttämisestä tuomioistuimissa. Niihin on tehty vuoden 1984 alusta voimaan tulleella lailla (363/83) muutokset, jotka johtuvat alaikäisen lapsen holhoojan ja huoltajan tehtävien erottamisesta toisistaan.

Säännökset rikosasian asianomistajan puhevallan käyttämisestä ovat oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:ssä ja säännökset rikosasian vastaajan puhevallan käyttämisestä 2 §:ssä. Koska esitutkinta liittyy läheisesti oikeudenkäyntiin, on perusteltua noudattaa puhevallan käyttämisessä esitutkinnassa samoja periaatteita kuin oikeudenkäynnissä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että asianomistajana tai epäiltynä kuulusteltavan, viisitoista vuotta täyttäneen vajaavaltaisen holhoojalle, huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai ohella.

Kun vajaavaltaista kuulustellaan asianomistajana, on pääsääntöisesti holhoojalle tai muulle lailliselle edustajalle varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Holhoojalle tai muulle lailliselle edustajalle ei periaatteessa tarvitsisi varata tilaisuutta läsnäoloon, jos rikos on kohdistunut vajaavaltaisen vallinnassa olevaan omaisuuteen, sillä tällaisessa asiassa vajaavaltaisella on oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla oikeus itse yksin käyttää puhevaltaa. Esitutkintaviranomainen ei kuitenkaan yleensä voi tietää, onko rikos kohdistunut vajaavaltaisen vai tämän holhoojan vallinnassa olevaan omaisuuteen. Sen vuoksi holhoojalle tai muulle lailliselle edustajalle olisi aina varattava tilaisuus läsnäoloon, jollei ole aivan selvää, että rikos on kohdistunut nimenomaan vajaavaltaisen vallinnassa olevaan omaisuuteen. Tuomioistuinkin voi nimittäin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 3 §:n nojalla kuulla vajaavaltaisen holhoojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa asiassa, jossa vajaavaltaisella on oikeus itse yksin käyttää puhevaltaa, jos se vajaavaltaisen edun kannalta katsotaan tarpeelliseksi. Vajaavaltaisen edun kannalta voidaan katsoa tarpeelliseksi varata holhoojalle tilaisuus läsnäoloon silloin, kun ei ole selvää, kenen vallinnassa olevaan omaisuuteen rikos on kohdistunut.

Kun holhottavaksi julistettua kuulustellaan asianomistajana hänen henkilöään koskevassa asiassa, holhoojalle tai muulle lailliselle edustajalle ei tarvitse varata tilaisuutta läsnäoloon kuulustelussa, jos vajaavaltaisen kykenee ilmeisesti ymmärtämään asian merkityksen. Kun viisitoista vuotta täyttäneestä alaikäistä kuulustellaan asianomistajana henkilöä koskevassa asiassa, tilaisuus läsnäoloon on aina varattava huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Kun alaikäistä kuulustellaan epäiltynä, hänen holhoojalleen, huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Merkitystä ei ole sillä, onko vajaavaltaisen syyntakeinen vai syyntakeeton. Jos epäiltynä kuulusteltava holhottavaksi julistettu on syyntakeeton, holhoojalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus läsnäoloon.

Jos huoltajalle tai holhoojalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, tämä tilaisuus on varattava jokaiselle huoltajalle ja holhoojalle.

Ehdotettua säännöstä ei sovelleta, jos viisitoista vuotta täyttäneestä vajaavaltaista kuulustellaan todistajana. Rikostutkinnallisista syistä voi kuitenkin joskus olla paikallaan kutsua alaikäisen huoltaja tai holhottavaksi julistetun holhooja mukaan kuulusteluun. Erityisesti nuori henkilö, joka ei ole ennen ollut kuulustelussa, saattaa olla ilman paikalla olevan huoltajan tukea siinä määrin jännittynyt, että se vaikuttaa todistajankertomuksen luotettavuuteen. Vajaavaltaisen henkilön huoltajan, holhoojan tai muun laillisen edustajan kutumiseen paikalle ja läsnäoloon ei ehdotetun 32 §:n 1 momentin mukaan ole tällöin estettä.

3 mom. Tutkinta on toisinaan tarpeen toimittaa niin pian tutkittavan rikoksen paljastuttua, että tutkinta viivästyisi kohtuuttomasti, mikäli vajaavaltaisen lailliselle edustajalle varattaisiin tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Viivästys tutkinnassa vaikuttaa kuulusteltavan muistikuvaan tutkittavasta rikoksesta ja saattaa senkin vuoksi vaikeuttaa tutkintaa. Joissakin tapauksissa vajaavaltaisen henkilön laillisen edustajan läsnäolo saattaa vaikeuttaa tutkintaa siksi, että vajaavaltaisen ei pelon vuoksi ole halukas kertomaan asiasta tämän läsnä ollessa. Tutkinta vaikeutuisi laillisen edustajan läsnäolosta myös tapauksissa, joissa tätä epäillään vajaavaltaisen rikoskumppaniksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että vajaavaltaisen lailliselle edustajalle ei tarvitse varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa, jos tutkinta sen johdosta kohtuuttomasti viivästyisi tai vaikeutuisi. Jos vajaavaltaisen lailliselle edustajalle ei varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa, kuulustelusta on kuitenkin mahdollisimman pian ilmoitettava hänelle, jotta hän voi ryhtyä toimenpiteisiin vajaavaltaisen edun valvomiseksi.

Suppeassa esitutkinnassa, joka 44 §:n 1 momentin mukaan saadaan toimittaa yksinkertaisissa ja selvissä asioissa, ei 33 §:n säännöksiä sovelleta.

34 §. Asianomistajalla ja epäillyllä sekä tällaisen asianosaisen avustajalla tai asiamiehellä, joka on läsnä toista asianosaista tai todistajaa kuulus-

teltaessa, on oikeus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Sama oikeus on myös asianomistajan taikka epäillyn avustajalla päämiehensä kuulustelussa. Vastaava oikeus on myös poliisiin kuulumattomalla syyttäjällä, jos hän on kuulustelussa läsnä. Tutkija määrää, missä järjestyksessä kysymyksiä saadaan esittää ja tarvittaessa myös, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään.

Asianomistajalla, epäillyllä ja heidän avustajillaan sekä syyttäjällä on myös muulloin kuin kuulustelutilaisuudessa oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta tulevissa kuulusteluissa tiettyjä asiaan vaikuttavia seikkoja.

35 §. Esitutinnan tarkoituksen saavuttaminen edellyttää, että järjestys tutkinnassa säilyy ja ettei asian selvittäminen läsnäolijoiden vuoksi vaikeudu. Sen tähden tutkijalla tulee olla oikeus poistaa kuulustelutilaisuudesta se, joka käytöksellään häiritsee kuulustelua tai jonka läsnäolo muuten vaikeuttaa asian selvittämistä. Asian selvittämistä voi vaikeuttaa esimerkiksi, ettei kuulusteltava määrätyn henkilön läsnäollessa pelosta tai muusta syystä halua kertoa asiasta. Läsnäoloon oikeutettua ei saa poistaa kuulustelutilaisuudesta yksinomaan sillä perusteella, että hänen epäillään kuulustelutilaisuuden jälkeen ilmaisevan tutkintaa vaarantavalla tavalla kuulustelussa ilmi tulleet seikkoja ulkopuolisille. Tässä tilanteessa esitutinnan suorittajan on käytettävä 48 §:n mukaista kieltoa tai evättävä läsnäolo-oikeus 31 §:n tai 32 §:n 1 momentin nojalla.

36 §. Jos asianomainen taikka hänen avustajansa tai asiamiehensä ei ole saanut 31 tai 32 §:n perusteella pyynnöstään huolimatta olla läsnä kuulustelussa tai on poistettu sieltä 35 §:n perusteella, hänelle on varattava tilaisuus saada tietoonsa, mitä kuulustelussa on käynyt ilmi sekä tehdä tarvittavat kysymykset niin pian kuin siitä ei voi aiheutua häirtä rikoksen selvittämiseksi.

37 §. Tutkinnan luotettavuus ja asianomaisen oikeusturvaa ovat vaarassa, jos tutkija ja kuulusteltava eivät ymmärrä toisiaan. Sen vuoksi esitutkintalakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan esitutkintaviranomaisen on huolehdittava tulkitsemisesta, jos kuulusteltava ei osaa viranomaisessa kielilain (148/22) mukaan käytettävää kieltä taikka ei voi aisti- tai puhevian takia tulla ymmärretyksi.

Säännös koskisi kansalaisuuteen katsomatta siitä, joka ei osaa suomea eikä ruotsia. Jos ulkomaalainen ei osaa sitä kieltä, jota esitutkintaviranomaisessa kielilain mukaan voidaan käyttää — yksikielisellä virka-alueella alueen kieltä ja kaksi-

kielillä virka-alueella joko suomea tai ruotsia — esitutkintaviranomaisen on huolehdittava tulkitsemisesta. Suomen kansalaisella on kielilain mukaan oikeus käyttää omassa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan, aina omaa kieltänsä, suomea tai ruotsia. Jos tutkija ei ole velvollinen osaamaan tätä kieltä, asiassa on käytettävä tulkitsemistä. Tässä tapauksessa tulkitseminen ei kuitenkaan perustu esitutkintalakiin vaan kielilain 4 §:n 2 momenttiin.

Pykälässä käytetään ilmaisua "huolehdittava tulkitsemisesta". Samaa ilmaisua käytetään hallintomenettelylain 22 §:ssä. Kielilain 4 §:n 2 momentissa käytetään taas ilmaisua "on käytettävä tulkitsemistä". Tulkitsemisella tarkoitetaan paitsi sitä, että kuulusteltavalle hankitaan tulkki, myös sitä, että kuulusteltava, joka hallitsee kuulusteltavan käyttämää kieltä, kuulustelee tällä kielellä ja kääntää kuulustelukertomuksen suomeksi tai ruotsiksi. Jos tällöin on vaara, ettei kuulusteltava luota kuulusteltajaan, oikeusturvanäkökohdat vaativat ulkopuolisen tulkin käyttöä.

Ehdotetussa säännöksessä ei edellytetä, että tulkki osaa vieraskielisen äidinkieltä. Riittää, että tulkitsemiskielenä käytetään jotakin sellaista kieltä, jota kuulusteltava ymmärtää ja jolla hän kykenee ilmaisemaan ajatuksensa. Tulkkille ei liioin ehdoteta erityisiä pätevyysvaatimuksia, mutta esitutkintaviranomaisen on varmistuttava siitä, että hän hallitsee tehtävänsä riittävän hyvin.

Ehdotuksen 48 §:n säännökset tutkinnassa ilmi tulneiden seikkojen salassa pitämisestä koskisivat myös tulkkia.

Asetuksella on tarkoitus säätää, että tulkin käyttämisestä aiheutuvat kustannukset maksettai- siin valtion varoista. Tätä edellyttävät eräät kansainväliset oikeusapu- ja konsulisopimukset. Lisäksi sitä puoltavat kohtuusnäkökohdat.

38 §. Varsinaisesta kuulustelusta olisi erotettava alustavat puhuttelut, kuten kyselyjen esittäminen rikospaikalla rikoksen silminnäkijöille. Eräitä kuulusteluja koskevia säännöksiä olisi kuitenkin sovellettava myös alustaviin puhutteluihin. Niinpä 24 §:n 1 momentissa mainittuja sopimattomia menettelytapoja ei saisi käyttää alustavissa puhutteluissaan. Myös 27 §:n säännöksiä todistajan kieltäytymisoikeudesta ja -velvollisuudesta esitutkinnassa olisi noudatettava alustavissa puhutte- luissa. Jos ne koskisivat yksistään kuulusteluja, niiden tarkoitus voitaisiin mitätöidä kuulemalla tällaisia todistajia vapaamuotoisesti alustavissa puhutteluissa.

Aineiston tallentaminen

39 §. 1 mom. Esitutkinnassa suoritettavien kuulustelujen tarkoituksena on saada kuulusteluviltilta tietoja rikoksen selvittämiseksi. Jotta nämä tiedot olisivat myöhemmin syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä käytettävissä, ne on merkittävä muistiin. Kuulustelusta laadittavaa pöytäkirjaa kutsutaan ehdotuksen mukaan *kuulustelupöytäkirjaksi*. Kuulustelupöytäkirjan tulee antaa luotettava kuva siitä, mitä kuulustelussa on käynyt ilmi. Siihen ei saa ottaa mitään asiaankuulumatonta.

Kuulustelupöytäkirjan laajuutta, rakennetta ja sisältöä koskevat yksityiskohtaiset säännökset voidaan parhaiten ottaa asetukseen. Jos esitutkinta toimitetaan suppeana, voidaan kuulustelupöytäkirjankin perusteellisuudesta tinkiä ja tyytyä vain olennaisimpien seikkojen merkitsemiseen. Tarkoituksenmukaisten lomakkeiden käytöllä voidaan pöytäkirjaamista huomattavasti järkiperäistää. Rangaistusmääräysteitse ratkaistavien asioiden esitutkinnasta on erityissäännös rangaistusmääräyslain (146/70) 6 §:ssä. Sen mukaan rikkomuksesta epäillyn lausuman pääsisältö voidaan lyhyesti merkitä rangaistusvaatimusta koskevaan ilmoitukseen ja, jollei hän kiistä rikkomusta, riittää tästä ilmoitukseen tehty merkintä. Nämä seikat on otettu huomioon rangaistusvaatimuslomakkeessa ja erillisen kuulustelupöytäkirjan laatiminen on useimmiten tarpeetonta.

Esitutkinnassa suoritetaan kuulustelujen ohella joukko muita toimenpiteitä. Tutkinnan luotavuus edellyttää, että kaikista tutkinnan tuloksen kannalta merkityksellisistä toimenpiteistä pidetään tarpeellisessa laajuudessa erillistä pöytäkirjaa tai tehdään merkintä muuhun asiakirjaan. Tällaisia ovat esimerkiksi rikosilmoitus, rikospaikkatutkimuspöytäkirja, katselmuspöytäkirja, asiantuntijalausunto sekä pakkokeinoja käytettäessä laadittavat pöytäkirjat. Joissakin tapauksissa voidaan pitää riittävänä, että tällaisesta toimenpiteestä tehdään merkintä kuulustelupöytäkirjaan, esimerkiksi kun välittömästi kuulustelutilaisuuden yhteydessä pidetään katselmus tai henkilöntarkastus.

2 mom. Jotta kuulustelupöytäkirjaan merkitty kertomus olisi mahdollisimman luotettava, on kuulustellun saatava heti kuulustelun päätyttyä tarkastaa pöytäkirja joko siten, että pöytäkirja luetaan hänelle tai että hän itse lukee sen. Tässä vaiheessa on pöytäkirjaan tehtävä mahdolliset oikaisut ja lisäykset, mitä varten kuulustelijan on nimenomaan kysyttävä kuulustellulta, onko hä-

nellä lausumansa kirjaamisesta muistutettavaa. Myös sellainen lausuman kirjaamista koskeva korjaus- tai lisäyspyyntö, jonka vuoksi pöytäkirjaa ei ole muutettu, olisi merkittävä pöytäkirjaan. Tämän jälkeen kuulustelupöytäkirja on lopullisessa muodossaan eikä sitä saa enää muuttaa. Kuitenkin ovat asian sisältöön vaikuttamattomat vähäiset kielelliset korjaukset sallittuja.

Ehdotuksen 37 §:n mukainen velvollisuus huolehtia tulkitsemisesta koskisi myös kuulustelupöytäkirjan tarkastamista.

3 mom. Teknisen kehityksen suomat mahdollisuudet kuulustelukertomusten kirjaamisessa on jo työn järkiperäistämisen kannalta otettava huomioon. Ne tarjoavat tavanomaista kirjaamistapaa luotettavamman muistiinmerkitsemiskeinon. Tutkinnan luotettavuuden kannalta olisi suotavaa, että äänentallennuslaitteita käytettäisiin mahdollisimman paljon. Tällöin on mahdollista myöhemmin tarkoin selvittää kuulustelun kulku, jos esimerkiksi oikeudenkäynnissä kuulustelupöytäkirjan sisältö riitautetaan. Tällöinkään ei voida tinkiä siitä periaatteesta, että kuulusteltavan on saatava tarkastaa kertomuksensa. Asiasta annettaisiin yksityiskohtaisemmat säännökset asetukseksi.

40 §. Esitutkinnan päätyttyä kertyneestä aineistosta on laadittava *esitutkintapöytäkirja*. Siihen kootaan kuulustelupöytäkirjoista ja muusta aineistosta kuulustelukertomukset ja selostukset niistä toimenpiteistä, joilla voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. Esitutkintapöytäkirjaan liitetään myös asiaan vaikuttavat erilliset asiakirjat ja tallenteet. Äänitallenteet voidaan ottaa esitutkintapöytäkirjan liitteiksi joko kokonaan tai osaksi puhtaaksikirjoitettuna tai sellaisinaan puhtaaksikirjoittamattomina niiden laatimistavan, laajuuden ja merkityksen mukaan. Esitutkintapöytäkirjasta ei saa jättää pois mitään asiaan vaikuttavaa, mutta sitä ei myöskään saa tarpeetomasti paisuttaa aineistolla, jolla ei tutkittavan asian kannalta ole merkitystä. Jos esitutkinnassa on jostakin syystä tullut esiin todistamiskiellon alaista todistusaineistoa, jota ei saa hyödyntää oikeudenkäynnissä, tällainen aineisto on jätettävä pois esitutkintapöytäkirjasta. Esitutkintapöytäkirjaan ei saa esimerkiksi liittää epäillyn omaisen kuulustelukertomusta, jonka hän on antanut tietämättömänä oikeudestaan kieltäytyä todistamasta lähiomaista vastaan, kun ilmoitus tästä on kuulustelun alussa jäänyt epähuomiossa tekemättä.

Esitutkintapöytäkirja on laadittava vain silloin, kun se on tarpeen asian jatkokäsittelyssä. Esitut-

kintapöytäkirjasta ilmenevien tietojen nojalla syyttäjä päättää syytteen nostamisesta. Siitä myös asianosaiset usein tilaavat itselleen jäljennöksen. Esitutkintapöytäkirjan laatiminen ei ole tarpeen esimerkiksi, kun asiaa ei saateta syyttäjän harkittavaksi. Tällöinkin asiakirjat ja tallenteet on huolellisesti koottava ja arkistoitava. Esitutkintapöytäkirja on tarvittaessa laadittava myöhemminkin, kun syy siihen ilmaantuu.

41 §. Esitutkinta-asiakirjojen julkisuudesta on yksityiskohtaiset säännökset yleisten asiakirjain julkisuudesta annetussa laissa. Esitutkintalain 41 §:ään ehdotetaan otettavaksi viittaus näihin säännöksiin.

Esitutinnan päättäminen

42 §. Oikeudenkäyntiä voisi jouduttaa ja helpottaa, jos asianosaisille varattaisiin ennen esitutinnan päättämistä tilaisuus esittää lausuntonsa esitutkinnassa kertyneestä aineistosta. Tällainen lausuntomenettely muistuttaisi esivalmistelua riita-asioissa, joka monissa maissa on käytössä ja jonka käyttöön ottaminen on Suomessakin suunnitteilla.

Mahdollisuus esittää lausuntonsa kertyneestä aineistosta olisi tarpeellinen erityisesti silloin, kun eri osapuolten käsitykset asiasta poikkeavat olennaisesti toisistaan tai todistajien kertomuksissa esiintyy ristiriitaisuuksia. Esitystä valmisteltaessa on tutkittu mahdollisuutta ottaa tällainen lausuntomenettely käyttöön aina, milloin sitä ei ole asian selvyden tai vähäisen merkityksen vuoksi pidettävä tarpeettomana taikka asian kiireellisyys ei sitä estä. Menettelyn säätäminen pakolliseksi saattaisi kuitenkin hidastaa esitutkintaa liiaksi. Lisäksi suurin hyöty menettelystä saataisiin vasta, jos asianosaisille olisi säädetty velvollisuus jo ennen oikeudenkäynnin alkamista tai heti sen alussa ilmoittaa kaikki todisteet, joihin he aikovat vedota. Osittain tällaisen menettelyn tarvetta vähentää myös asianosaisen oikeus saada tietoja esitutkinnasta 11 §:n nojalla. Näistä syistä on päädytty siihen, että tilaisuus lausunnon esittämiseen voidaan varata asianosaisille esitutkintaviranomaisten harkinnan mukaan, milloin he katsovat siitä olevan hyötyä odotettavissa olevalle oikeudenkäynnille. Tieto tästä voitaisiin antaa asianosaiselle vapaamuotoisesti, esimerkiksi puhelimitse.

Lausunto voisi olla kirjallinen. Lausunto voitaisiin myös esittää sen vuoksi toimitettavassa lisä-

kuulustelussa. Lausunto olisi aina liitettävä esitutkintapöytäkirjaan.

43 §. 1 mom. Esitutinnan päätyttyä tutkinnanjohtajan olisi saatettava asia syyttäjän harkittavaksi. Näin ei momentin 1 kohdan mukaan kuitenkaan menetellä, jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida panna syytteeseen, esimerkiksi kun rikoksen on tehnyt alle 15-vuotias tai rikoksen tekijä on sittemmin kuollut. Ketään ei voida panna syytteeseen myöskään silloin, kun asianomistaja peruuttaa rangaistusvaatimuksensa asianomistajarikoksesta ennen kuin asiakirjat on toimitettu syyttäjälle.

Asiaa ei momentin 2 kohdan mukaan tarvitse saattaa syyttäjän harkittavaksi myöskään silloin, kun esitutkintaviranomainen lain nojalla jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen.

2 mom. Asianomistajana tai epäiltynä kuulustellun edun mukaista ja oikeusrauhan saavuttamisen kannalta tärkeää on, että kuulusteltu saa tietää tutkinnanjohtajan ratkaisusta, jolla hän on päättänyt olla saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi. Asianomistajalle tiedolla on erittäin suuri merkitys silloin, kun hän haluaa käyttää itsenäistä syyteoikeuttaan. Tutkinnanjohtajan olisi viipymättä ilmoitettava esitutkinnassa asianomistajana tai epäiltynä kuulustellulle edellä tarkoitetusta päätöksestään. Tällaista ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitsisi tehdä, jos se on tarpeetonta. Asiasta on tarkoitus antaa yksityiskohtaisempia säännöksiä asetuksella.

Suppea esitutkinta

44 §. 1 mom. Esitutinnan toimittamisvelvollisuuden laajuus määräytyy kulloinkin asian laadun ja vaikeusasteen mukaan. Esitutinnan muotomääräyksiä on kuitenkin aina noudatettava.

Yksinkertaisia ja selviä asioita varten on tarpeen luoda muodollisessa suhteessa yksinkertaisempi menettely, *suppea esitutkinta*. Esimerkkinä yksinkertaistetusta menettelystä voidaan mainita rangaistusmääräyslain 6 §:ssä tarkoitettu menettely, jossa esitutkinta suoritetaan rangaistusvaatimuksen kirjoittamisen yhteydessä. Rikkomuksesta epäillyn lausuman pääsisältö merkitään lyhyesti rangaistusvaatimuslomakkeeseen. Myös pelkkää merkintää siitä, ettei epäilty kiistä rikkomusta, pidetään riittävänä. Vastaavantapaista menettelyä on käytetty myös poliisin tietoon valvontatoiminnan yhteydessä tulleissa vähäisissä

järjestysrikkomuksissa, joita syystä tai toisesta ei käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä.

Lakiehdotuksen mukaan esitutkinta voidaan toimittaa suppeana yksinkertaisissa ja selvissä asioissa. Lisäksi vaaditaan, ettei teosta ole säädetty muuta rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Tarkoitus on antaa myöhemmin asetuksella tarkempia säännöksiä siitä, milloin asiaa voidaan pitää siinä määrin yksinkertaisena ja selvänä, että voidaan tyytyä suppeaan esitutkintaan. Perusteeksi voitaisiin asettaa esimerkiksi, että joko valvontaviranomainen on havainnut rikkomuksen tai epäilty ei kiistä sitä.

Esitutkintaviranomainen ratkaisisi, suoritetaanko täydellinen vai suppea esitutkinta. Täydellinen esitutkinta olisi yleensä toimitettava, jos asianosainen perustellusta syystä sitä vaatii tai rikoksesta johtuva vahinko on selvitettävä.

2 mom. Kun suppea esitutkinta käytännössä toimitettaisiin useimmiten heti rikkomuksen tapahtuttua tekopaikalla, ei erityisen tutkinnanjohtajan nimeäminen ole yleensä mahdollista. Suppeassa esitutkinnassa ei olisikaan tarpeen olla tutkinnanjohtajaa.

Suppeassa esitutkinnassa kuulustelukertomus voitaisiin 39 §:ssä tarkoitetun kuulustelupöytäkirjan sijasta merkitä muulle asian käsittelyn yhteydessä syntyvälle asiakirjalle, esimerkiksi rangaistusvaatimuslomakkeelle. Kuulustelukertomus tallennettaisiin siten, että siitä merkitään vain kuulustellun lausuman pääsisältö. Pääsisällön merkitsemisenä voidaan pitää myös rangaistusmääräyslain 6 §:ssä tarkoitettua merkintää siitä, ettei epäilty kiistä rikkomusta. Suppeassakin esitutkinnassa kuulustellun on annettava tarkistaa kertomuksensa ja esittää sen johdosta muistutuksensa.

3 mom. Kuulustelu suppeassa esitutkinnassa voidaan aina toimittaa ilman kuulustelutodistajan läsnäoloa taikka varaamatta huoltajalle tai vajaavaltaisen muulle edustajalle tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa. Kuulustelutodistajan paikalle saaminen ja yhteydenotto huoltajaan tai muuhun edustajaan estäisi yleensä menettelyn välittömän loppuun saattaminen. Suppea esitutkinta toimitetaan tavallisesti jo tekopaikalla, jolloin kuulusteltava voi välittömästi tuoda esiin kaikki kannaltaan tärkeät seikat.

Suppeassa esitutkinnassa ei tarvitsisi liioin 29 §:n 1 momentin mukaan ilmoittaa epäillylle, mistä teosta häntä epäillään, eikä tehdä selkoa oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa. Selvässä ja yksinkertaisessa asiassa epäilty käsittää

joka tapauksessa, mitä tekoa tutkitaan. Jos hän katsoo oikeusturvansa vaativan avustajan käyttöä, asia ei ole yleensä enää yksinkertainen ja selvä.

Suppeasta esitutkinnasta on tarkoitus antaa yksityiskohtaisempia säännöksiä asetuksella. Asetuksella on tarkoitus myös säätää, ettei 15 §:ssä tarkoitettua ilmoitusta syyttäjälle tarvitsisi tehdä suppeassa esitutkinnassa.

Erinäisiä säännöksiä

45 §. 1 mom. Epäillyn puolustautumismahdollisuuksien parantamiseksi ehdotetaan, että hänen avustajallaan olisi pääsäännön mukaan oikeus olla läsnä epäiltyä kuulusteltaessa. Uudistusehdotuksesta käydyssä keskustelussa on kuitenkin avustajan läsnäolo-oikeuden pelätty vaarantavan rikosten selvittämistä, erityisesti siksi, että avustajat saattavat välittää kuulustelutilaisuuksissa saamia tietoja epäillyn rikoskumppaneille tai osallistua muulla tavoin jälkien peittämiseen. Nimenomaan on viitattu siihen, että kansalaisen oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana saa meillä toimia kuka tahansa hyvämaineinen. Oikeudenkäynnin ulkopuolella lainopillista neuvontaa antavalta ei vaadita välttämättä tätäkään. Kuluttaja-asiamies on joutunut puuttumaan siihen, että oikeusapupalveluja ovat markkinoineet ”lakiasiaintoimistot”, joissa ei ole yhtään lainopillisen koulutuksen saanutta työntekijää. On todettu, että jopa vakaviin rikoksiin syyllistyneet ovat perustaneet oikeusapupalveluja antavia toimistoja. Samoin on todettu joidenkin lakimiesten antaneen rikosten tekemistä edistäviä neuvoja taloudellisiin rikoksiin syyllistyneille.

Avustajan aseman väärinkäytön estämiseksi ehdotetaan säädettäväksi kelpoisuusvaatimukset avustajalle esitutkinnassa. Ehdotuksen mukaan esitutkinnassa avustajana saisi toimia vain se, joka harjoittaa asianajajan tai oikeudenkäyntiasiamiehen ammattia taikka toimii yleisenä oikeusavustajana. Lisäksi edellytetään, että avustaja täyttää oikeudenkäyntiasiamiehen yleiset kelpoisuusehdot, siis on tehtävänsä sopiva ja kykenevä sekä hallitsee itseään ja omaisuuttaan. Oikeustieteellisen tutkinnon (oikeustieteen kandidaatin tutkinnon, sitä ylemmän tutkinnon, varanotaarin tutkinnon tai näitä vastaavan aikaisemman tutkinnon) suorittanut saisi kuitenkin avustaa oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 3 §:n 2 momentissa mainittua lähiomaistaan, vaikkei harjoittaisikaan tätä ammattia.

2 mom. Rikoksesta epäillyn avustajan ja asia-miehen on huolellisesti valvottava epäillyn etua ja oikeutta ja edistettävä asian totuudenmukaista selvittämistä kiinnittäen huomiota päämiehelleen edullisiin seikkoihin. Hän ei saa sallia omien etujensa vaikuttaa tehtävän hoitamiseen. Tämän vuoksi hänen on oltava riippumaton myös päämiehestään. Hän ei saa olla epäiltyyn ja hänen asiaansa esteellisyyttä muistuttavassa suhteessa. Tällaisesta suhteesta onkin käytetty nimitystä "puolustajanjävi".

Erityisesti taloudellisen rikollisuuden estämiseksi on katsottu tarpeelliseksi ehdottaa, että epäillyn avustajana esitutkinna ei saisi olla se, joka on toiminut tämän oikeudellisenä neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa. Esimerkiksi kun jotakuta epäillään veropetoksesta, hänen veroasiantuntijanaan vilpillisiksi väitettyjen toimien aikana ollut lakimies ei saisi toimia hänen avustajanaan esitutkinna.

On korostettava, että aikaisempi toimeksiantosuhte rikoksesta epäillyn ja hänen avustajakseen ilmoittautuvan välillä ei sinänsä estä avustajana toimimista. Jos yrityksen omistajaa epäillään rikoksesta, hänen ehkä vuosikymmeniä käyttämänsä asianajaja ei ole esteellinen avustajaksi, jollei hän ole neuvoillaan vaikuttanut nimenomaan siihen yrityksen toimintaan, jonka piirissä rikos on tehty. Toisaalta on todettava, että avustajaksi mainitulla perusteella kelpaamattoman ei tarvitse olla itse epäilty osallisuudesta rikokseen.

Avustajana ei saisi liioin toimia se, joka on epäiltyä, syytteessä tai tuomittu rangaistukseen rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luotettavuuttaan tässä tehtävässä. Avustajana ei tietenkään voi toimia se, joka on parhaillaan epäiltyä tai syytteessä jostakin vakavasta rikoksesta. Jos avustajaksi ilmoittautuneen tekemästä rikoksesta sen sijaan on kulunut jo pitkä aika, voidaan käyttää väljempää harkintaa. Asiaa tulee arvioida nimenomaan esitutkinna ja avustajalta siinä vaadittavan luotettavuuden kannalta. Jos avustajaksi ilmoittautunut on esimerkiksi tuomittu vankeusrangaistukseen avunannosta taloudelliseen rikokseen, häntä ei yleensä voida pitää luotettavana tällaisesta rikoksesta epäillyn avustajaksi. Myös tämän lain 48 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen syyllytyvä voi osoittaa teollaan, ettei hän ole myöhemmin samanlaiseen tehtävään sovelias. Jos avustajaksi ilmoittautunut sen sijaan on esimerkiksi tuomittu monia vuosia sitten lyhyeen vankeusrangaistukseen rattijuopumuksesta, ei ole välttämättä estettä hyväksyä häntä edes rattijuopumuksesta epäillyn avusta-

jaksi. Tuottamukselliseen rikokseen on luonnollisesti myös tässä tilanteessa suhtauduttava toisin kuin tahalliseen.

Avustajana esitutkinna ei saisi olla myöskään se, joka on erotettu yleisen asianajajayhdistyksen jäsenyydestä. Aiheellisesti on pidetty epäkohtana sitä, että lähes ainoa seuraus asianajajayhdistyksestä erottamisesta on, että asianomainen henkilö siirtyy yhdistyksen jäseniinsä kohdistaman kontrollin ulkopuolelle. Yhdistyksestä erotetulle ei ole syytä uskoa sitä vastuullista tehtävää, mitä avustajana esitutkinna toimiminen on.

3 mom. Asianosaisen avustajakseen nimeämän kelpoisuuden tehtävänsä ratkaisisi tutkinnanjohtaja. Jos asianosaisen ehdottamaa henkilöä ei 1 tai 2 momentissa mainituista syistä voida hyväksyä tehtävänsä, asianosaiselle on varattava tilaisuus nimetä uusi kelpoisuusvaatimukset täyttävä avustaja. Tämä on tarpeen, jotta hänen oikeutensa puolustautumiseen voitaisiin asianmukaisesti turvata. Tutkintaa ei kuitenkaan tarvitsisi viivyttaa uuden avustajan hankkimisen takia. Muuten tutkintaa voitaisiin tahallisesti viivyttaa nimeämällä sellaisia avustajia, joita mitä todennäköisimmin ei voida tehtävään hyväksyä.

46 §. Rikoksen selvittämiseksi tai määrätyn erityiskysymyksen arvostelemiseksi tarvitaan usein sellaisia ammattitietoja, joita esitutkintaviranomaisilla ei ole. Sen vuoksi on asianmukaista, että tutkinnanjohtaja voi tarvittaessa hankkia asiantuntijalausuntoja. Hänellä on oikeus käyttää tähän tarkoitukseen joko yksityistä henkilöä tahi valtion virastoa tai virkamiestä taikka julkisen toimen haltijaa. Yksityisen henkilön valinnan edellytykseksi on asetettava, että hän on rehelliseksi ja taitavaksi tunnettu alan asiantuntija (vrt. oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 44 §:n 1 mom.). Yksityisellä henkilöllä ei ole velvollisuutta asiantuntijalausunnon antamiseen. Sen sijaan useille julkisen viran tai toimen haltijoille on asetettu velvollisuus antaa asiantuntija-apua poliisiviranomaisille.

Asiantuntijan kuulemista tarvitaan useimmiten lääketieteellistä, teknistä tai kirjanpidollista tietoa edellyttävissä kysymyksissä. Mielentilatutkimuksen suorittaminen asian esitutkintavaiheessa ei voimassa olevien säännösten mukaan ole mahdollista (ks. oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:n 1 mom.). Sen sijaan lääkärinlausunnon hankkimiseen epäillyn mielentilasta tämän suosituksella esitutkinna aikana ei ole estettä. Sellaisesta lausunnosta voi useissa tapauksissa olla apua asian arvostelemisessa yleensä ja erityisesti

harkittaessa myöhemmin oikeudenkäynnin aikana mielentilatutkimuksen tarpeellisuutta.

Koska asiantuntijan on oltava toimeensa ehdottoman puolueeton, ehdotukseen on otettu myös säännös asiantuntijan esteellisyydestä. Se vastaa sisällöltään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 47 §:n säännöstä oikeudenkäynnissä käytettävän asiantuntijan esteellisyydestä.

47 §. 1 mom. Jos rikosasia ei ole vireillä, ei todisteiden vastaanotto tuomioistuimessa ole nykyisin mahdollista. Mahdollisuus ottaa vastaan todisteita jo esitutinnan aikana olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista ja voisi helpottaa tulevaa oikeudenkäyntiä, etenkin silloin, kun todisteita syystä tai toisesta ei myöhemmin voitaisi esittää. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tuomioistuin voisi ottaa todisteita vastaan jo esitutinnan aikana, milloin on olemassa vaara, että todisteet ennen oikeudenkäyntiä turmeltuvat tai häviävät taikka todistaja tai asiantuntija ilmeisesti jää saapumatta tuomioistuimeen esimerkiksi sairauden, pitkän matkan tai maasta muuttamisen johdosta. Todiste voi olla sellainen, että se ajan mittaan turmeltuu tai häviää. Myös esineen, paikan tai rakennuksen tarkastaminen tai katsastus saattaa tulla kysymykseen tässä tarkoitettuna todistelukeinona. Menettelyä voi tuomioistuimelta pyytää tutkinnanjohtaja, syyttäjä, asianomistaja tai epäilty. Tuomioistuimen harkinnassa on, onko erilliseen todisteiden vastaanottomenettelyyn ryhdyttävä.

2 mom. Todisteet voitaisiin ottaa vastaan siinä yleisessä alioikeudessa, jossa se sopivasti käy päinsä. Todisteiden vastaanottamisessa ennen asian vireilletuloa olisi soveltuvin osin noudatettava, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa on säädetty. Asianomaiset ja syyttäjät olisi kutsuttava todisteiden vastaanottotilaisuuteen, ja heillä olisi oikeus tehdä todistajalle kysymyksiä. Todistajan olisi vannottava vala tai annettava sitä vastaava juhlallinen vakuutus. Hänellä olisi oikeus saada korvausta taloudellisesta menetyksestä sekä matka- ja toimeentulokustannuksista. Myös todistajan kieltäytymisoikeutta ja -velvollisuutta sekä niskoittelua koskevat säännökset soveltuvat tähän todisteluun. Koska pykälässä tarkoitettu todisteiden vastaanotto olisi osa pääasian eli syytteen käsittelyä eikä esitutkintaa, siihen ei sovellettaisi niitä poikkeussäännöksiä esimerkiksi asianomaisen läsnäolosta, joita tämän lakiehdotuksen 28 §:n 2 momentin mukaan olisi sovellettava murretaessa todistajan kieltäytyminen esitutinnan aikana.

Myös asiakirjan esittämismahdollisuutta koskevat oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12—17 §:n

säännökset samoin kuin katsastettavan esineen esittämismahdollisuutta koskevat saman luvun 57 §:n säännökset koskisivat ehdotetussa pykälässä tarkoitettua todistelua.

48 §. 1 mom. Kuulustelutilaisuutta ja muita esitutkintaan liittyviä toimituksia ei voida tehdä julkisiksi. Tutkinnassa ilmi tulleiden seikkojen leviäminen ennen aikojaan ulkopuolisille saattaa vaarantaa tutkinnan onnistumisen. Siitä voi aiheutua myös vakavaa haittaa epäillylle. Lisäksi tutkinnassa voi tulla ilmi seikkoja, jotka lain mukaan on pidettävä salassa, esimerkiksi valtiosalaisuuksia.

Näistä syistä esitutkintaviranomaisilla tulee olla käytettävissään keinoja tietovuotojen estämiseksi. Ehdotuksen mukaan tutkinnanjohtajalla ja tutkijalla on oikeus määrätä, sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään, ettei tutkinnassa ilmi tulleita seikkoja saa ilmaista ulkopuolisille. Asetukseen olisi otettava säännöksiä muun muassa kiellon antamisen muodosta, kiellon kestosta ja tiedoksiantotavasta. Kielto voisi olla voimassa senkin jälkeen, kun sen saajalle on annettu jäljennöksiä esitutkinta-asiakirjoista. Kiellon tulisi olla riittävän selvä ja yksityiskohtainen. Se tulisi antaa tiedoksi todisteellisesti, koska muuten rangaistussäännös kiellon rikkomisesta voi jäädä tehottomaksi.

2 mom. Kiellon rikkoja on tuomittava *esitutkintatietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Kiellon saaneella on oikeus ilmaista tieto laillisesta syystä. Rikosasian oikeudenkäynnissä kiellon saaneen on luonnollisesti ilmaista kiellon piiriin kuuluvat tiedot. Samoin epäilty voi ilmaista ne avustajalleen. Säännöstä ei muutenkaan saisi tarkoituksensa vastaisesti käyttää epäillyn puolustautumismahdollisuuksien määrittämiseen. Epäillyllä, joka katsoo tulleensa väärin kohdelluksi, tulisi olla oikeus muun muassa vedota asiassaan julkiseen mielipiteeseen. Sen sijaan epäillyn avustajaa voidaan rangaistuksen uhall kieltää ilmaisemasta tietoja esimerkiksi päämiehensä rikoskumppanille.

49 §. Esitutkintaa koskevien tietojen antamisesta tiedotusvälineille on tähän asti annettu määräykset poliisin käskylehdessä. Nyt asiasta on kansalaisten tiedon saannin lisäämiseksi tarkoitus säätää asetuksella. Esitutkintalakiin ehdotetaan otettavaksi asetuksen antamista koskeva valtuutussäännös.

50 §. Tarkempia säännöksiä esitutkintalain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella. Lain tulua voimaan on tarkoitus antaa esitutkinta-ase-

tus, johon sisältyisivät paitsi esitutkintalain asetusvaltuutussäännösten (15, 39, 48 ja 49 §) edellyttämät säännökset myös yksityiskohtaisemmat säännökset esitutkimenettelystä.

51 §. Tähän pykälään tulisi voimaantulosäännös.

1.2. Pakkokeinolaki

1.2.1. Johdanto

Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla pyritään puuttumalla, tarvittaessa voimakeinoin, yksilön lailla suojattuihin oikeuksiin turvaamaan rikoksen selvittäminen, oikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano. Voimassa olevan lain tuntemat pakkokeinot voivat kohdistua henkilöön (esimerkiksi vangitseminen ja henkilöön käyvä tarkastus) tai esineeseen (esimerkiksi takavarikko ja kotietsintä).

Tärkeimmät säännökset vapauteen kohdistuvista pakkokeinoista sisältyvät rikoslain voimaantamisesta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun, lain luonteisen asetuksen 20—23 a §:ään. Keskeisimmät säännökset muista pakkokeinoista ovat takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annetussa laissa. Eräissä muissakin laeissa on säännöksiä rikosprosessuaalisista pakkokeinoista.

Säännökset rikosprosessuaalisista pakkokeinoista ehdotetaan nyt suurimmalta osin keskitettäväksi pakkokeinolakiin. Asiasyhteyden vuoksi säännökset noudosta esitutkintaan sekä rikospaikalta tavatun estämisestä poistumasta paikalta ja viemisestä esitutkintaan sijoitettaisiin esitutkintalakiin. Nykyisin oikeudenkäymiskaassa olevat pakkokeinosäännökset jäisivät ennalleen.

Pakkokeinolaki koskee vain tapahtuneen rikoksen selvittämisessä käytettäviä pakkokeinoja. Poliisilaissa on säännöksiä pakkokeinoista yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja palauttamiseksi sekä rikoksen estämiseksi ja henkilön suojelemiseksi aiheuttamasta itselleen vahinkoa. Näitä säännöksiä ehdotetaan selvennettäväksi.

1.2.2. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

1.2.2.1. Johdanto

Pakkokeinolain 1 lukuun ehdotetaan otettaviksi säännökset kiinniottamisesta, pidättämisestä ja

vangitsemisesta. Laissa olisivat ensiksi säännökset kiinniottamisesta, sitten pidättämisestä ja lopuksi vangitsemisesta. Järjestys poikkeaisi RVA:ssa omaksutusta.

1.2.2.2. Kiinniottaminen

Jokaisella on RVA 23 §:n 1 momentin mukaan oikeus ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavattu rikoksenteijä, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta. Tämä oikeus ehdotetaan säilytettäväksi, kuitenkin siten laajennettuna, että kiinniotto-oikeus olisi eräistä sellaisista rikoksista, joista ei voi tulla muuta kuin sakkoa, mutta joiden selvittämiseksi mainittu oikeus olisi tarpeen rikosten laadun vuoksi. Tällaisia rikoksia olisivat lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä petos ja omavaltainen käyttöönotto. Jokainen saisi edelleen ottaa kiinni myös sen, joka etsintäkuulutuksen mukaan on pidätettävä tai vangittava.

Poliisimies saisi ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, jonka pidättämiseen oikeutettu virkamies on määrännyt pidätettäväksi tai tuomioistuimien vangittavaksi. Jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saisi ottaa epäillyn kiinni ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystäkin, milloin pidättämisen toimeenpano voisi muuten vaarantua.

Kiinniottaminen olisi pidättämisen ja vangitsemisen esitoimenpide. Kiinni otettua saataysiin pitää kiinni enintään niin kauan, kuin rikoksesta epäilty on muutenkin velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnassa eli 12 tai 24 tuntia sen mukaan, onko pidättämiseen edellytykset vai ei. Tänä aikana hänet olisi päästettävä vapaaksi tai pidätettävä.

1.2.2.3. Pidättäminen

Pakkokeinolainsäädännössämme ei aluksi ollut lainkaan säännöksiä pidättämisestä. Vasta tämän vuosisadan alussa — aluksi tavanomaisoikeudellista tietä — tuli käyttöön pidättäminen, jonka aikana selvitettiin, onko vangitsemiseen edellytykset. Pidättämistä onkin usein pidetty vain vangitsemisen esitoimenpiteenä.

Pidätettyjen ja vangittujen vuotuiset määrät eivät käy aivan tarkasti ilmi oikeustilastoista. Sisäasiainministeriö selvitti tätä esitystä valmisteltaessa nämä määrät vuodelta 1979. Olennaista muutosta määrissä ei tämän jälkeen ole tapahtunut. Vuonna 1979 Suomessa oli pidätyksiä

37 615. Pidätysajan pituuden mukaan ne jakautuvat:

Pidätysaika vuorokausia	Lukumäärä
0— 3	30 603
4— 7	4 480
8—10	1 230
11—17	<u>1 302</u>
	37 615

Vuonna 1979 oli vangitsemisia 4 183. Lukuun sisältyvät vain poliisin vangitsemat; eivät ne, jotka tuomioistuimien vanginnut oikeudenkäynnin aikana. Viimeksi mainittujen määrä ei ole kuitenkaan suuri.

Vain hieman yli 10 prosenttia pidätetyistä vangitaan. Tosiasiassa pidättäminen on siis valtaosassa tapauksista itsenäinen pakkokeino, ei vangitsemisen esitoimenpide. Kun pidätysaika on ollut Suomessa pitkä, tutkinta on yleensä voitu saattaa loppuun jo pidätysaikana. Sen päätyttyä on harvoin ollut tarvetta vangita epäiltyä todistusaineiston hävittämisen vaaran vuoksi. Vangitseminen onkin perustunut useimmiten paon vaaraan tai rikollisen toiminnan jatkamisvaaraan tai sitten rikos on ollut niin törkeä, että siitä saadaan vangita, vaikkei siihen muuten olisikaan edellytyksiä.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus edellyttää, että rikoksesta epäiltynä pidätetty on viipymättä saatettava tuomarin tai muun lain nojalla tuomiovaltaa käyttävän viranomaisen eteen. Sitä lyhytaikaista vapaudenriistoa, johon poliisi tai muu esitutkintaviranomainen saa ryhtyä, kutsutaan useimmissa maissa pidättämiseksi. Kun tuomari tai muu tuomiovaltaa käyttävä viranomainen päättää, että rikoksesta epäiltyä on esitutkinnan ja oikeudenkäynnin turvaamiseksi pidettävä edelleen vapautensa menettäneenä, sitä kutsutaan vangitsemiseksi.

Käsitteen "tuomiovaltaa käyttävä viranomainen" sisältö vaihtelee eri maissa. Mainitun yleissopimuksen valmisteluasiakirjat osoittavat kuitenkin selvästi, että vangitsemisesta päättävän viranomaisen tulee aina olla riippumaton pidättämisestä päättävästä viranomaisesta. Suomessa sama hallinnollinen viranomainen on tähän asti päättänyt sekä pidättämisestä että vangitsemisesta. Pidätysaika on ollut meillä kansainvälisesti vertaillen pitkä. Nyt ehdotetaan vangitsemisesta päättämisen siirtämistä tuomioistuimelle ja pidätysajan lyhentämistä. Näiden muutosten jälkeen

Suomi voisi poistaa varauman, jonka se joutui yleissopimuksen ratifioidessaan tekemään, koska valtionsisäinen lainsäädäntömme ei vastannut sopimuksen vaatimuksia.

Pidätysaika Suomessa on nykyisin RVA 23 §:n 3 momentin mukaan enintään kolme vuorokautta. Sen kuluttua pidätetty on päästettävä vapaaksi tai vangittava. Jollei ole täysin perusteltua syytä vangitsemiseen, mutta kuitenkin havaitaan olevan erittäin tärkeää, että rikoksesta epäilty pidetään lisätutkinnan aikana säilössä, vangitsemiseen oikeutettu virkamies saa määrätä hänet pidettäväksi pidätettynä pidemmänkin ajan, kuitenkin enintään 14 vuorokautta. Pidätysaikaan ei lueta epäillyn kuljetukseen kiinniottopaikkakunnalta esitutkinnan toimittamispaikkakunnalle kulunutta enintään neljän vuorokauden aikaa. Enimmillään pidätysaika ilman mainittuja matkavuorokausia on siis 17 päivää (3 + 14 päivää).

Ehdotuksen mukaan pidätysaika olisi edelleen pääsäännön mukaan enintään kolme päivää. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi vaadittava tuomioistuimelta pidätetyn vangitsemista viimeistään kolmantena päivänä kiinniottopäivästä ennen virka-ajan päättymistä. Jos kuitenkin vangitsemisvaatimuksen käsittelemiseksi tarvitaan vielä lisäselvitystä ja epäillyn pidätettynä pitäminen on sen hankkimisen aikana erittäin tärkeää, vaatimus saadaan tehdä viimeistään seitsemäntenä päivänä kiinniottopäivästä. Pidätysaika olisi siis enintään 7 päivää (3 + 4 päivää). Jos pidätetyn kuljetukseen esitutkinnan toimittamispaikkakunnalle on kulunut yli 12 mutta alle 24 tuntia, vangitsemisvaatimuksen saisi tehdä päivää ja, jos siihen on kulunut yli 24 tuntia, kahta päivää säännönmukaista myöhemmin. Tuomioistuimen olisi otettava vangitsemisvaatimus käsiteltäväkseen pääsäännön mukaan viimeistään kolmantena päivänä sen saapumisesta.

Pidätysajan laskemistapa muuttuisi. Siihen samoin kuin muidenkin pakkokeinolaisten määräaikaisten laskemiseen sovellettaisiin säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia (150/30, jäljempänä määräaikalaki). Muutos merkitsi luopumista nykyisestä minuutin tarkkuudella tapahtuvasta laskemisesta.

Kansainvälisten vertailujen valossa seitsemän päivän pidätysaika on edelleen pitkä. Esityksen valmistelun alkuvaiheissa suunniteltiin kolmen päivän pidätysaikaa. Lausuntokierrosten aikana ehdotus sai erityisesti poliisilta osakseen ankaraakin arvostelua. Arvosteluun sisältyi myös eräitä aiheuttamia pelkoja. Muun muassa katsottiin, että tutkinta olisi pidätysajan lyhennettyä kyetä-

vä viemään nykyistä olennaisesti lyhyemmässä ajassa, jopa mainituissa kolmessa päivässä. Tätä pidettiin mahdottomana muun muassa siksi, että laboratoriolausunnot eivät siinä ajassa ehdi valmistua.

Vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä ei ole kysymys siitä, onko vangittavaksi vaadittu syyllinen vai ei, vaan siitä, voidaanko häntä todennäköisin syin epäillä syylliseksi ja onko vangitseminen tarpeen paon vaaran, jälkienpeittämisaaran tai rikollisen toiminnan jatkamisvaaran vuoksi. Uuden lainsäädännön voimaan tultua tutkinta jatkuu huomattavasti useammin kuin nykyisin vangitsemisen jälkeenkin. Esimerkiksi laboratoriolausuntojen avulla tapahtuvaa todistelua tarvitaan vangitsemisasian käsittelyssä vain erittäin harvinaisissa poikkeustapauksissa.

Kun pidättämistä pidetään nykyisin vangitsemisen esitoimenpiteenä, sen edellytykset ovat samat kuin vangitsemisen. Itse asiassa RVA:n pidättämistä koskevissa säännöksissä viitataan vangitsemisen edellytyksiin. Pakkokeinolakiehdotuksen säännökset pidättämisen edellytyksistä on laadittu pääpiirteittäin nykyisten vangitsemisen edellytyksiä koskevien säännösten pohjalta. Pidättämiseen pääsäännön mukaan oikeuttavaa rangaistustajaa ehdotetaan kuitenkin alennettavaksi niin, että pidättää saisi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Nykyisin edellytetään, että rikoksesta saattaa seurata yhtä vuotta ankarampi vankeusrangaistus.

Pidättämisen täytyy kuitenkin käydä päinsä jossakin määrin vähäisemmin edellytysin kuin vangitsemisen. Pyritäänhan pidätysaikana juuri selvittämään, onko vangitsemiseen edellytykset. Pidättämishetkellä tutkimukset ovat yleensä vasta alkuvaiheissaan, eikä silloin aina ole todennäköisiä syitä epäillyn syyllisyyden tueksi. Silloin ei myöskään ole aina varmuutta edes epäillyn henkilöllisyydestä. Tämän vuoksi ei ole myöskään aina selvää, onko paon vaara, jälkienpeittämisaara tai rikollisen toiminnan jatkamisvaara olemassa. Siksi pakkokeinolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös niin sanotusta *kvalifioidusta pidättämisestä*. Sen mukaan epäilty saataisiin pidättää, vaikkei olekaan vielä täysin selvitetty, onko siihen muutoin edellytykset, jos rikoksesta epäillyn säilöön ottaminen on rikostutkinnallisista syistä erittäin tärkeää.

Pidättämisestä päätäisi pakkokeinolakiehdotuksen mukaan *pidättämiseen oikeutettu virkamies*. Tällaisia virkamiehiä tulisivat olemaan kaikki RVA 22 §:n 2 momentin mukaan vangit-

semiseen oikeutetut virkamiehet. Lisäksi niitä olisivat eräät tulli- ja rajavartiolaitoksen virkamiehet sekä eräät poliisimiehet, joilla tällaista oikeutta ei nykyisin ole. Pidättämiseen oikeutetut virkamiehet toimisivat esitutkintalain mukaan tutkinnanjohtajina.

1.2.2.4. Vangitseminen

Vangitsemisen edellytykset olisivat ehdotuksen mukaan muuten samat kuin pidättämisen, mutta vangitsemiseen ei riittäisi kvalifioituun pidättämiseen riittävä vähäisempi näyttö. Vangitsemisen tulisi olla tarpeen esitutkinnan, oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi taikka epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi.

Lakiin on tarkoitus ottaa erityinen kohtuus-säännös, joka estäisi vangitsemisen ja pidättämisen, milloin se olisi olosuhteisiin nähden kohtuutonta. Arviointiperusteita olisivat muun muassa asian laatu ja rikoksesta epäillyn ikä.

Vangitsemisvaatimuksen käsittelisi tuomioistu-in. Se voitaisiin käsitellä samanlaisessa yksijäsenisessä kokoonpanossa kuin nykyisin esimerkiksi sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskeva asia. Raastuvanoikeuden muodostaisi yksi sen lainoppineista jäsenistä ja kihlakunnanoikeuden sen puheenjohtaja ilman lautakuntaa. Tuomioistu-in voisi pitää istunnon tällaisessa kokoonpanossa myös muussa paikassa ja muuna aikana kuin alioikeuden istuntoa varten on määrätty.

Rikoksesta jo rangaistukseen tuomitun vangitsemista koskevat säännökset muuttuisivat olennaisesti. Nykyisin vähintään yhden vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan määrätä vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna, kunnes tuomitun rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai asiasta toisin määrätään. Tästä säännöstä on lisäksi eräitä poikkeuksia. Ehdotuksen mukaan tuomitun vangitsemiseen tai edelleen vangittuna pitämiseen riittäisi, että hänet on tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Kuitenkin vaadittaisiin, että samat vangitsemisen edellytykset kuin ennen tuomion antamista ovat olemassa.

1.2.3. Matkustuskielto

Monissa maissa on käytössä erilaisia pidättämistä ja vangitsemista korvaavia pakkokeinoja. Ne ovat tarpeellisia, koska vapaudenriisto voi olla

eräissä tapauksissa, esimerkiksi nuoreen henkilöön kohdistuessaan, kohtuuton. Lievemmästä toimenpiteestä aiheutuu sen kohteeksi joutuneelle vähemmän haittaa kuin vapauden menetyksestä.

Vapauden menetystä korvaavaksi pakkokeinoksi ehdotetaan *matkustuskieltoa*, jolla rikoksesta epäillyn liikkumisvapautta voitaisiin rajoittaa paon vaaran tai rikollisen toiminnan jatkamisvaaran torjumiseksi. Tätä esitystä edeltäneissä lakiehdotuksissa on esitetty myös tutkintavalvontanimisen pakkokeinon käyttöönottoa. Tutkintavalvonta sisältäisi muun muassa sen, että siihen asetetulle voitaisiin määrätä erityinen valvoja. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole olemassa viranomaista, joka voisi huolehtia valvonnasta riittävän tehokkaasti. Tutkintavalvontaa pidätystä tai vangitsemista korvaavana pakkokeinona ei sen vuoksi ole katsottu mahdolliseksi. Ehdotettuun matkustuskieltoon liittyisi kuitenkin eräitä määräyksiä, jotka monissa ulkomaisissa laeissa liittyvät matkustuskieltoa tehokkaampiin pakkokeinoihin.

Matkustuskieltoon määrätty ei saisi poistua päätöksessä mainitulta paikkakunnalta tai alueelta. Ulkomaille matkustamisen estämiseksi matkustuskieltoon määrätylle ei saisi myöntää passia ja hänen olisi luovutettava ennen kieltoon määräämistä myönnetty passi kiellon voimassaolajaksi poliisin haltuun.

Matkustuskieltoa voitaisiin tehostaa niin, että kieltoon määrätyn olisi oltava tiettyinä aikoina tavattavissa asunnossaan tai työpaikallaan, ilmoitauduttava tiettyinä aikoina poliisille tai oleskeltava sairaalassa tai laitoksessa, jossa hän ennestään on tai johon hänet otetaan.

Matkustuskiellosta päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies ja syytteen käsittelyn alettua tuomioistuin.

Matkustuskiellon rikkomisesta taikka paosta, paon valmistelemisesta tai rikollisen toiminnan jatkamisesta matkustuskiellon aikana olisi seurauksena, että kieltoon määrätty saataisiin pidättää tai vangita.

1.2.4. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

Sakon, korvauksen ja menettämisseuraamuksen suorittamisen vakuudeksi voitaisiin rikoksesta todennäköisin syin epäillyn omaisuutta panna *hukkaamiskieltoon* tai *vakuustakavarikkoon*. Nämä pakkokeinot sisällytettävät pakkokeinot muistuttavat ulosottolain 7 luvun mu-

kaista takavarikkoa ja hukkaamiskieltoa. Hukkaamiskiellossa epäilty kielletään hukkaamasta saatavaa vastaavaa osaa omaisuudestaan. Vakuustakavarikossa hänet taas erotetaan sen hallinnasta. Tällaiset vakuustoimenpiteet rikosperusteisten saamisten turvaamiseksi ovat osoittautuneet tarpeellisiksi. Ulosottolain 7 luvun mukaisia vakuustoimenpiteitä ei voida määrätä muun rikosperusteisen saamisen kuin vahingonkorvaussaamisen vakuudeksi. Ulosottolain 7 luvun mukaisista turvaamistoimenpiteistä päättää ulosotonhaltija. Esityksen mukaan pakkokeinolain 3 luvun mukaisesta hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäisi tuomioistuin. Tuomioistuin pystyy ulosotonhaltijaa paremmin arvioimaan ehdotettujen rikosperusteisten pakkokeinojen määräämisen edellytykset.

Kiireellisissä tapauksissa tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saisi ottaa irtainta omaisuutta säilöön tai panna kiinteää omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskieltoon, kunnes tuomioistuin ottaa asian käsiteltäväkseen.

1.2.5. Takavarikko

Pakkokeinolain 4 lukuun tulisivat säännökset rikosprosessuaalisesta *takavarikosta*. Takavarikolla tarkoitetaan sellaisen esineen ottamista viranomaisen haltuun, jolla on todistusarvoa taikka joka on joltakulta rikoksella viety tai joka voidaan tuomita menetettäväksi. Ehdotetut säännökset pohjautuvat pääosin takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annettuun lakiin.

Ehdotettuun 4 lukuun otettaisiin nykyisestä laista poiketen myös säännökset postilähetyksen, sähkö- ja tavaralähetyksen pysäyttämistä posti- ja telelaitoksen toimipaikkaan taikka tavaraliikenteen harjoittajan toimipaikkaan takavarikoimista varten.

Asiakirjojen takavarikkoa koskevat säännökset on esityksessä pyritty yhdenmukaistamaan todistajan kieltäytymisoikeutta ja -velvollisuutta koskevien säännösten kanssa. Jos asiakirja sisältää tietoja, joista sen haltija olisi velvollinen todistajana kieltäytymään kertomasta tai joista hän saisi kieltäytyä kertomasta, tällaisia tietoja sisältävää asiakirjaa ei saisi pääsäännön mukaan takavarikoidakaan.

Käytännössä esiintyneiden tulkintaongelmien vuoksi säännöksissä on erotettu nykyistä selvemmin toisistaan takavarikoimisesta ja takavarikon kumoamisesta päättäminen. Takavarikoimisesta päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies ja

syytteen käsittelyn yhteydessä tuomioistuimien. Kii-reellisessä tapauksessa poliisimies voisi määräyk-settäänkin ottaa takavarikoitavan esineen haltuun-sa. Takavarikon kumoamisesta päättäisi pidättä-miseen oikeutettu virkamies ja eräissä tapauksissa tuomioistuimien.

1.2.6. Etsintä

Pakkokeinolain 5 lukuun ehdotetaan otettavik-si säännökset *etsinnästä*. Käsitteistöä on täsmen-netty jakamalla luku kahteen jaksoon, joista toinen koskisi *paikkaan kohdistuvaa etsintää* ja toinen *henkilöön kohdistuvaa etsintää*.

Paikkaan kohdistuvaa etsintää koskevaan jak-soon tulisivat säännökset *kotietsinnästä* ja *paikan-tarkastuksesta*. Säännökset eivät eroa olennaisesti takavarikkolain vastaavia toimenpiteitä koskevista säännöksistä.

Henkilöön kohdistuvaa etsintää koskevilla säännöksissä henkilöön käyvä tarkastus ja henki-löön käyvä katsastus on korvattu lyhyemmällä ilmaisulla *henkilöntarkastus* ja *henkilönkatsas-tus*. Näihinkään säännöksiin ei ehdoteta olennai-sia muutoksia. Henkilöntarkastuksen edellytyksiä laajennettaisiin hieman nykyisestä. Tarkastus voi-taisiin toimittaa eräistä sellaisista rikoksista, ku-ten näpistyksestä, joista voidaan tuomita vain sakkoa. Nykyisen takavarikkolain mukaan saa henkilöön käyvän katsastuksen yhteydessä ottaa verinäytteen tai suorittaa muun lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen vain lää-käri. Pakkokeinolakiehdotukseen ei ole otettu vastaavaa säännöstä, vaan asia jätetään terveyden-huoltolainsäädännön ja sen nojalla annettujen määräysten varaan.

1.2.7. Muut pakkokeinot

Pakkokeinolain 6 lukuun ehdotetaan otettavik-si eräitä muita pakkokeinoja koskevat säännökset, joita ei voida luontevasti sijoittaa muiden luku-jen yhteyteen. Luvussa säädettäisiin esitutkinna-sa läsnäoloon velvollisen estämisestä poistumasta paikalta, paikan eristämisestä sekä alkoholin tai muun huumausaineen nauttimisen totea-miseksi liikennevalvonnan yhteydessä tehtävästä kokeesta (niin sanottu puhalluskoe), joista sääde-tään nykyisin takavarikkolaisissa. Lisäksi siinä sää-dettäisiin henkilötuntomerkkien ottamisesta, jos-ta nykyisin säädetään vain asetuksella.

1.2.8. Erinäisiä säännöksiä

Pakkokeinolain 7 lukuun tulisivat eräät täy-dentävät säännökset, voimaantulosäännös sekä luettelo lailla kumottavista säännöksistä.

1.2.9. Muutokset eräisiin muihin lakeihin

Pakkokeinolain säätäminen edellyttää muutok-sia useisiin muihin lakeihin ja asetuksiin. Tähän esitykseen sisältyvät muun muassa ehdotukset valtiopäiväjärjestyksen, rikoslain, oikeuden-käymiskaaren, poliisilain, tutkintavankeuslain (615/74), alkoholilain (459/68), eräitä valtuusla-keja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain (305/58), rajavartiolaitoksesta annetun lain sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/70; niin sa-nottu yleinen luovuttamislaki) ja rikoksen joh-dosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain (270/60; niin sanottu pohjoismaainen luovuttamislaki) muuttamisesta.

1.2.10. Säännöskohtaiset perustelut

1 luku.

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitse-minen

Kiinniottaminen

1 §. *Jokamiehen kiinniotto-oikeus. 1 mom.* Jokaisella kansalaisella on RVA 23 §:n 1 momen-tin mukaan oikeus ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavattu rikoksenteikijä, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta. Tämä niin sanottu jokamiehen kiinniotto-oikeus ehdotetaan säily-tettäväksi. Sitä laajennettaisiin kuitenkin niin, että kiinniotto-oikeus olisi myös lievistä pahoin-pitelyistä, näpistyksestä, lievistä kavalluksesta, lievistä petoksesta tai omavaltaisesta käyttöönot-tamisesta, joista voi seurata vain sakkoa.

Mainittujen viiden rikoksen rangaistussäännök-set on uudistettu vuoden 1964 jälkeen. Niissä on otettu käyttöön uusi kirjoitustapa. Esimerkiksi varkausrikoksia koskevassa rikoslain 28 luvussa on perusrikoksen (varkaus) rangaistussäännöksen ohella erillinen rangaistussäännös saman rikoksen lievistä ja törkeästä tekemuodosta (näpistys ja törkeä varkaus). Näpistyksen ja törkeän varkau-

den rangaistussäännöksissä on törkeysastetta kuvaavia lisämääreitä ja kummallakin rikoksella on oma nimensä ja rangaistusasteikkonsa. Mihin törkeysluokkaan yksittäinen rikos kuuluu, määräytyy lopullisesti tuomioistuimen kokonaisharkinnan perusteella. Esimerkiksi varastaminen katsotaan näpistykseksi, jos teko "anastetun omaisuuden arvo tai muut rikoksen teossa ilmenneet tai siihen johtaneet seikat huomioon ottaen, on katsottava vähäiseksi".

Edellä mainitut viisi rikosta ovat sellaisia, että niistä on säädetty vain sakkorangaistus, mutta niiden perusrikoksista voi seurata vankeutta. Jokamiehen kiinniotto-oikeuden ulottaminen näihin rikoksiin on perusteltua siksi, että kiinniottamishetkellä ei aina ole mahdollista arvioida teon törkeysastetta. Tästä syystä kiinniottamista esimerkiksi näpistämisestä ei ole tähänkään asti pidetty lainvastaisena. Kiinniotto-oikeutta tulisi oletettavasti, kuten tähänkin asti, valtaosassa tapauksissa käyttämään asianomistaja tai hänen edustajansa, joissakin harvoissa tapauksissa ehkä teon havainnut sivullinen. Jokamiehen kiinniotto-oikeutta ei ehdoteta ulotettavaksi esimerkiksi alkoholijuoman hallussapitorikkomukseen, jonka perusrikos on alkoholijuoman laitton hallussapito. Tällaiseen rikokseen puuttuminen on syytä jättää aina viranomaisen asiaksi.

2 mom. Ehdotuksen mukaan jokainen saisi ottaa kiinni myös sen, joka viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan on pidätettävä tai vangittava. Nykyisen RVA 23 §:n 1 momentin mukaan tällainen kiinniotto-oikeus on silloin, kun joku on momentissa erikseen lueteltujen viranomaisten ja virkamiesten antaman etsintäkuulutuksen perusteella vangittava.

3 mom. Jos joku ottaa rikoksesta epäillyn kiinni jokamiehen kiinniotto-oikeuden perusteella, hänen on luovutettava kiinni otettu viipymättä poliisimiehelle. Poliisimiehen toimenpiteet luovutuksen jälkeen määräytyisivät sen mukaan, onko pidättämiseen tämän luvun 3 §:n mukaan edellytykset vai ei. Jos näin ei ole, kiinni otettu olisi esitutkintalakiehdotuksen 21 §:n 1 momentin nojalla velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnaissa enintään 12 tuntia. Jos taas pidättämiseen on mainitun lainkohdan nojalla edellytykset, hän olisi velvollinen olemaan saapuvilla enintään 24 tuntia. Tämän ajan kuluessa hänet olisi päästettävä vapaaksi tai pidätettävä.

2 §. Poliisimiehen kiinniotto-oikeus. 1 mom. Poliisimies saisi ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, jonka pidättämiseen oikeutettu virkamies on määrännyt pidätettäväksi tai vangittavaksi.

2 mom. Poliisimies saisi ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämiseen on edellytykset ja määräyksen odottaminen voi vaarantaa pidättämisen toimeenpanon.

Nykyisin poliisimies, jolla ei ole vangitsemisoikeutta, saa pidättää toimitetun kuulustelun perusteella rikoksesta epäillyn, jos vangitsemiseen on edellytykset. Hänen on kuitenkin RVA 23 §:n 2 momentin mukaan ilmoitettava pidättämisestä viipymättä vangitsemiseen oikeutetulle viranomaiselle, joka päättää, jääkö pidättäminen voimaan. Tätä vangitsemisoikeutta vailla olevan poliisimiehen toimittamaa pidättämistä on kutsuttu väliaikaiseksi pidättämiseksi. Laissa ei ole säädetty siitä, kuinka pian pidättämisestä on päätettävä, mutta käytännössä määräaikana on pidetty 24 tuntia, joka on laskettu jo kiinniottohetkestä.

Väliaikaisesta pidättämisestä on tarkoitus luopua. Pakkokeinolakiehdotuksen mukaan pidättämiseen vaadittaisiin aina siihen oikeutetun virkamiehen päätös. Poliisimiehellä, joka ei ole pidättämiseen oikeutettu virkamies, olisi ainoastaan kiinniotto-oikeus. Tämä koskisi myös rikosylikonstaapelia ja ylikonstaapelia, jotka esitutkintalain 14 §:n 1 momentin mukaan saisivat erityisesti syystä toimia tutkinnanjohtajana. Poliisimiehen olisi ilmoitettava nyt käsiteltävänä olevan momentin mukaisesta kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän olisi 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä. Tämä aika on sama kuin se enimmäisaika, minkä rikoksesta epäilty olisi esitutkintalakiehdotuksen 21 §:n 1 momentin mukaan velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnaissa ilman että hänet pidätetään, siinä tapauksessa, että pidättämiseen on tämän luvun 3 §:n mukaiset edellytykset.

Hyvä hallintotapa edellyttää, että poliisimies ilmoittaa kiinni otetulle heti kiinniottamisen syyn.

Vaikka 1 §:n säännökset jokamiehen kiinniotto-oikeudesta koskevat etupäässä yksityistä kansalaista, poliisimieskin voi joutua toimimaan niiden perusteella. Jos rikos on sellainen, ettei siitä epäiltyä voi pidättää, mutta hänet voidaan kuitenkin 1 §:n 1 momentin nojalla ottaa kiinni, poliisimieskin saa ottaa hänet kiinni vain sanotun lainkohdan nojalla. Poliisimiehellä olisi kuitenkin lisäksi esitutkintalakiehdotuksen 19 §:n mukainen oikeus määrätä rikospaikalta tavattu epäilty jäämään paikalle tai saapumaan välittömästi

muualle kuultavaksi, vaikkei rikoksesta voisi pidättää.

Pidättäminen

3 §. *Pidättämisen edellytykset. 1 mom.* RVA 20 §:ssä on säännökset vangitsemisen edellytyksistä. RVA 23 §:stä ilmenee, että pidättämisen edellytykset ovat samat kuin vangitsemisen edellytykset. Kun pidättäminen on katsottu vangitsemisen esitoimenpiteeksi, jonka kestäessä selvitetään, onko vangitsemiseen edellytykset, pidättämiseen ovat käytännössä riittäneet vähäisemmät edellytykset kuin vangitsemiseen. Pakkokeinolakiehdotuksen säännökset pidättämisen edellytyksistä on laadittu pääpiirteittäin nykyisten vangitsemisen edellytyksiä koskevien säännösten pohjalta. Vangitsemisen edellytykset olisivat pääsäännön mukaan samat kuin pidättämisen edellytykset. Eräissä tapauksissa pidättämiseen riittäisivät kuitenkin vähäisemmät edellytykset kuin vangitsemiseen.

Vangitsemisen ja pidättämisen edellytykset on tavanomaisesti jaettu yleisiin ja erityisiin. Yleisiä edellytyksiä ovat, että epäily pidätettävän syyllisyydestä on saavuttanut laissa määritellyn todennäköisyyden asteen ja että kysymyksessä on laissa säädettyä törkeysastetta oleva rikos. Erityisiä edellytyksiä ovat paon vaara, jälkienpeittämisvaara ja rikollisen toiminnan jatkamisvaara.

Pykälän 1 momentin mukaan pidättää saataisiin vain rikoksesta todennäköisin syin epäilty. Tämän ilmaisun sisältöä on selostettu esitutkintalain 2 §:n perusteluissa. Momentin 1—4 kohdassa on lueteltu, missä tapauksissa todennäköisin syin epäilty saataisiin pidättää.

Momentin 1 kohdan mukaan hänet saataisiin pidättää, jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Nykyisen RVA 20 §:n 3 momentin mukaan vangitseminen tällaisesta rikoksesta on pääsääntö; epäilty on vangittava, ellei ole ilmeistä, että vangitsemiseen ei ole aihetta. Käytännössä tällä perusteella vangittava pidätetään ennen vangitsemispäätöksen tekemistä. Pidättämistä tai vangitsemistä ei nyt ehdoteta pakolliseksi tällaisestakaan rikoksesta. Se olisi kuitenkin mahdollista, vaikka erityiset edellytykset puuttuisivatkin. Jo yleisestävistäkin syistä täytyy olla vahvat perusteet jättää erityisen törkeästä rikoksesta kuten murhasta epäilty tutkinnan ajaksi vapauteen. Toisaalta tällaista rikosta tutkittaessa paon vaara ja jälkienpeittämisvaara on useissa tapauksissa hyvin todellinen.

Momentin 2 kohdan mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin pidättää, jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Lisäksi vaadittaisiin, että epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että on paon vaara, jälkienpeittämisvaara tai rikollisen toiminnan jatkamisvaara. Säännökset näistä pidättämisen erityisistä edellytyksistä on otettu momentin 2 kohdan a—c alakohdaksi.

Momentin 2 kohtaa vastaavan RVA 20 §:n 1 momentin mukaan vangita saa, jos rikoksesta "saattaa seurata yli vuoden vapausrangaistus". Ilmaisua on tulkittu niin, että se viittaa siihen enimmäisrangaistukseen, joka teosta saattaa seurata raskauttavien tai erittäin raskauttavien asiahaarojen vallitessa. Jos on olemassa jokin rikoslain 3—5 luvussa mainittu yleinen vähentämisperuste (nuoruus, vähentynyt syyntakeisuus, hätävarjelun liioittelu, pakkotila, yritys tai avunanto), on tämä vähentämisperuste otettava huomioon.

Ehdotetun 2 kohdan mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos rikoksesta "säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta". Vastaavaa ilmaisua (sanat "ankarin" sijasta käytetään tosin sanaa "kovin") käytetään rikoslain 8 luvussa, jossa säädetään syyteoikeuden ja tuomitun rangaistuksen vähentumisesta. Sanotun luvun 1 §:n 3 momentissa on tätä ilmaisua selittävä säännös. Sen mukaan kovimmalla rangaistuksella tarkoitetaan sitä rangaistusta, joka tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä on asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa tehdystä rikoksesta säädetty enimmäisrangaistukseksi. Mainittu rikoslain säännös soveltuu myös pakkokeinolaissa käytetyn ilmaisun tulkintaohjeeksi. Jos rikokseen sovellettavassa lainkohdassa on erityinen asteikko lieventävien tai raskauttavien asiahaarojen vallitessa tehdystä teosta, tätä erityisasteikkoa voidaan soveltaa pidättämistä harkittaessa vain, kun on epäiltävissä, että tutkittava rikos on tehty sellaisten asiahaarain vallitessa. Petoksen enimmäisrangaistus on rikoslain 36 luvun 1 §:n mukaan kaksi vuotta vankeutta ja erittäin raskauttavien asiahaarojen vallitessa neljä vuotta vankeutta. Jos epäillään, että petos on tehty tällaisten asiahaarojen vallitessa, siitä säädettyksi ankarimmaksi rangaistukseksi on katsottava neljä vuotta vankeutta, mutta muussa tapauksessa vain kaksi vuotta vankeutta. Pidättämisestä päätettäessä ei liioin oteta huomioon rangaistuksen yleisiä vähentämisperusteita. Jos nuorta henkilöä epäillään varkaudesta tai

täysi-ikäistä varkauden yrityksestä, kumpikin voidaan tuomita teostaan vankeuteen enintään 1 vuodeksi 6 kuukaudeksi, mutta rikoksesta säädettyä ankarimpana rangaistuksena on pakkokeinojen käyttämisoikeutta harkittaessa pidettävä varkauden enimmäisrangaistusta, joka on 2 vuotta vankeutta.

Vangitseminen on nykyisin RVA 20 §:n 1 momentissa olevan pääsäännön mukaan mahdollista vain, jos rikoksesta saattaa seurata yhtä vuotta ankarampi vankeusrangaistus. Ehdotuksen mukaan sitä vastoin saisi pidättää, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Pakkokeinolain mukaan voitaisiin siis pidättää myös sellaisesta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on tasan vuosi vankeutta. Tällainen enimmäisrangaistus on monessa rangaistussäännöksessä. Sen sijaan yhden ja kahden vuoden välille sijoittuva enimmäisrangaistus on erittäin harvinainen, joten käytännössä vangitaa, jos rikoksesta saattaa seurata kaksi vuotta vankeutta.

Parhaillaan käynnissä olevassa rikoslain kokonaisuudistustyössä on joidenkin rikosten rangaistusasteikkojen valinta osoittautunut ongelmalliseksi pakkokeinoja koskevien säännösten takia. Kunkin rikoksen rangaistusasteikko on ensisijaisesti laadittava rikoksen moitittavuuden perusteella eikä sen mukaan, voidaanko rikokseen soveltaa pakkokeinoja koskevia säännöksiä. Vaikka vuosi vankeutta olisikin kohtuullinen enimmäisrangaistus tietyistä rikoksista, se voidaan joutua nostamaan keinotekoisesti kahteen vuoteen, jos esimerkiksi rikoksen tutkintaa voidaan ratkaista vaikeuttaa hävittämällä todistusaineisto.

Rikoslain tähänastisessa kokonaisuudistustyössä on voitu todeta, että pidättämiseen oikeuttavan rangaistusajan alentaminen tasan yhteen vuoteen vankeutta helpottaisi rangaistusasteikkojen valintaa.

Pidättämisen erityisiä edellytyksiä — paon vaaraa, jälkienpeittämisvaaraa ja rikollisen toiminnan jatkamisvaaraa — koskevat säännökset on kirjoitettu yksityiskohtaisemmin kuin säännökset vangitsemisen erityisistä edellytyksistä. Pidättää saa, jos epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että jokin näistä vaaroista on olemassa. Samaa todennäköisyyden astetta on vaadittu tähänkin asti paon vaaralta ja jälkienpeittämisvaaralta. Sen sijaan rikosten jatkamisvaaran osalta on RVA 20 §:n 1 momentin mukaan riittänyt, että "on syytä olettaa hänen (epäillyn) jatkavan rikollista toimintaansa". Pidättämisen edellytyksiä on rikollisen toiminnan

jatkamisvaaran osalta pyritty tiukentamaan. On harkittu jopa, olisiko pidättäminen ja vangitseminen tällä perusteella rajoitettava niihin tapauksiin, joissa odotettavissa olevat uudet rikokset ovat erityisen vakavia tai toiselle vaarallisia. Tästä on kuitenkin luovuttu. Tätä pidättämis- ja vangitsemisperustetta olisi voitava käyttää silloin, kun yksittäiset teot sinänsä eivät ole erityisen vakavia, mutta rikosten jatkamisvaara on poikkeuksellisen suuri tekijän ollessa eräänlaisessa rikoskierteessä.

Paon vaaraa koskevassa a alakohdassa pakoon lähtemiseen rinnastetaan myös muunlainen esitutinnan, oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon karttaminen, esimerkiksi piileskeleminen.

Jälkienpeittämisvaara olisi b alakohdan mukaan olemassa, kun on todennäköistä, että epäilty vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa.

Rikollisen toiminnan jatkamisvaarasta säädetään c alakohdassa. Sen osalta on todettava, että odotettavissa olevan rikollisuuden ei tarvitse olla samanlaisista kuin se, josta epäilty pidätetään. Esimerkiksi omaisuusrikokseen syyllistynyt voidaan pidättää, jos hänen uhkailujensa perusteella on todennäköistä, että hän suunnittelee väkivaltaista kostoa ilmiantajalle tai todistajalle.

Pykälän 1 momentin 3 ja 4 kohdan mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan eräissä tapauksissa pidättää rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta. Jos epäilty on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon, hänet voidaan 3 kohdan mukaan pidättää, vaikka rikoksesta olisi säädetty rangaistukseksi vain sakko taikka vähemmän kuin vuosi vankeutta. Vastaava vangitsemisperuste on nykyisin RVA 20 §:n 4 momentissa. Pakkokeinolaki ehdotuksessa käytetty ilmaisu "ilmeisesti virheellinen tieto" merkitsee kuitenkin suurempaa todennäköisyyden astetta kuin RVA 20 §:n 4 momentissa käytetty ilmaisu "voidaan olettaa valheelliseksi".

Rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta voidaan 4 kohdan mukaan pidättää myös se, jolla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa, jos on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Samalla perusteella on vangitseminen mahdollista nykyisin RVA 20 §:n

4 momentin nojalla. Pidättäminen ei sen sijaan olisi enää mahdollista RVA 20 §:n 2 momenttia vastaavalla perusteella. Sanotun lainkohdan mukaan vailla vakinaista asuinpaikkaa oleva voidaan vangita, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on syytä olettaa hänen lähtevän pakoon.

2 mom. Rikoksesta epäilty saadaan pidättää, vaikkei vielä ole täysin selvitetty, onko pidättämiseen 1 momentin mukaan edellytykset, jos epäillyn säilöönottaminen on rikostutkinnallisista syistä erittäin tärkeää. Ilmaisuihin "erittäin tärkeää" osoittaa tämän niin sanotun kvalifioitun pidättämisen poikkeuksellisuutta. Kun rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnassa enintään 12 tuntia, jos pidättämiseen ei ole edellytyksiä, vähintään kvalifioitun pidättämisen edellytykset on selvitettävä tuon ajan kuluessa.

Nyt käsiteltävänä olevan 2 momentin nojalla voidaan pidättää se, jota tosin epäillään rikoksesta, mutta jota vastaan esitetty näyttö ei ole vielä niin vahva, että häntä voitaisiin pitää todennäköisin syin epäiltynä. Säännöstä voitaisiin soveltaa myös, kun ei ole vielä voitu täysin selvittää, onko tutkittavana oleva rikos sellainen rikos, josta epäilty saadaan pidättää.

3 mom. Momenttiin ehdotetaan otettavaksi erityinen kohtuussäännös, jonka mukaan ketään ei saisi pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohdainten olojen vuoksi olisi kohtuutonta. Pidättäminen voi olla kohtuutonta asian laadun vuoksi esimerkiksi, kun rikoksesta mitään ilmeisimmin on odotettavissa vain sakkorangaistus, vaikka rangaistusasteikon perusteella pidättäminen olisikin mahdollista.

Pidättäminen voi vaikuttaa haitallisesti erityisesti nuoreen henkilöön. Siksi alle 18-vuotiaana epäillyn pidättäminen olisi mahdollisuuksien mukaan vältettävä. Aivan kokonaan sitä ei voi välttää esimerkiksi siksi, että nuoret syyllistyvät usein niin sanottuina jengeinä laajoihinkin rikossarjoihin, joiden selvittämistä jatkuvasti jatkuvasti on usein poikkeuksellisen suuri. Nuoren henkilön ollessa epäiltynä matkustuskielto ehkä vielä ilmoittautumisvelvollisuudella tehostettuna voi joissakin tapauksissa olla käyttökelpoinen vaihtoehto pidättämiselle. Myös epäillyn korkea ikä voi tehdä pidättämisen kohtuuttomaksi samoin kuin sairaus, raskaus ja perheasiat.

4 §. *Pidätetyn vapaaksi päättäminen.* 1 mom. Pidätetty on päästettävä vapaaksi heti, kun edellytyksiä pidättämiseen ei enää ole. Epäilty on päästettävä vapaaksi, jos hän osoittautuu syyttömäksi tai jos tutkinnan aikana käy ilmi, ettei

tutkittavana oleva teko ole sellainen rikos, josta epäillyn saa pidättää. Myös silloin, kun paon vaaraa, jälkienpeittämisvaaraa tai rikollisen toiminnan jatkamisvaaraa ei enää ole, epäilty on päästettävä vapaaksi ja tutkintaa on tarvittaessa jatkettava epäillyn ollessa vapaana.

Jos määräaika vangitsemisvaatimuksen tekemiseen on kulunut umpeen eikä vaatimusta ole tehty, epäilty on päästettävä vapaaksi viimeistään määräajan päättymishetkellä, vaikka edellytykset pidättämiseen vielä silloin olisivatkin. Määräajan pituutta ja sen laskemistapaa selostetaan jäljempänä 13 §:n perusteluissa.

2 mom. Pidätetyn päästämistä vapaaksi päätäisi ehdotuksen mukaan tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Pidättämisestä saisi päättää vain pidättämiseen oikeutettu virkamies, mutta vapaaksi päästämistä voisi päättää myös sellainen tutkinnanjohtaja, jolla ei ole pidättämis-oikeutta. Vapaaksi päättäminen on syytä uskoa aina sille, jonka vastuulla rikosasia vapaaksi päästämisen hetkellä on. Syyttäjä joutuisi päättämään asiasta vain poikkeustapauksissa, esimerkiksi kun hän on esitutkinnan päätyttyä joutunut antamaan määräyksen pidättää epäilty paon estämiseksi.

Tuomioistuimen on 18 §:n 2 momentin mukaan määrättävä epäilty päästettäväksi vapaaksi, kun se hylkää vangitsemisvaatimuksen. Maininta vapaaksi päästämistä päättämisen kuulumisesta tässä tapauksessa tuomioistuimelle ehdotetaan otettavaksi 4 §:n 2 momenttiin.

5 §. *Uudelleen pidättäminen.* Nykyistä RVA 23 §:n 3 momentin säännöstä on tulkittu niin, että 17 vuorokautta on ehdoton enimmäisaika, jonka epäilty voi olla pidätettynä samasta rikoksesta. Jos hän on ollut pidätettynä täydet 17 vuorokautta ja päästetty tämän jälkeen näytön puutteesta vapaaksi, ei häntä enää saa pidättää uudelleen. Jos myöhemmin tulee ilmi niin paljon näyttöä, että vangitsemiselle on edellytykset, hänet voidaan suoraan vangita, mutta pidättäminen vangitsemisedellytysten selvittämiseksi on kielletty.

Nykyisen lain tulkintaan perustuvalla uudelleenpidättämiskielolla on pyritty estämään ylipitkät vapaudenriistot ilman oikeudenkäyntiä. Kun pakkokeinolakiehdotuksen mukaan vapaudenriisto voidaan saada varsin lyhyen ajan kuluessa tuomioistuimen tutkittavaksi, kielto ei enää ole yhtä välttämätön. Tämän vuoksi ehdotetaan, että uudelleen pidättäminen olisi tietyin edellytyksin mahdollinen.

Rikoksesta epäiltyä ei koskaan saisi pidättää uudelleen samasta rikoksesta sellaisen seikan no-

jalla, joka oli viranomaisen tiedossa aikaisempaa pidättämis- tai vangitsemispäätöstä tehtäessä. Sen sijaan viranomaisen tietoon myöhemmin tulleen seikan nojalla uudelleen pidättäminen olisi mahdollista. Käytännössä se voisi tulla kysymyksen esimerkiksi, kun vapaaksi päästetty ryhtyy valmistelemaan pakoa ulkomaille taikka vakaavaa tai laajamittaista rikollista toimintaa. Harkintakynnyksellä uudelleen pidätettäessä tulee mitä todennäköisemmin muodostumaan käytännössä korkeammaksi kuin ensi kertaa pidätettäessä. Uudelleen pidättäminen voi normaaliin tapaan johtaa pidätetyn vangitsemiseen. Missään tapauksessa ei ole sallittua kiertää pidätysajan enimmäispituutta koskevaa säännöstä pidättämällä epäilty heti, kun hänet on päästetty vapaaksi.

6 §. *Pidättämiseen oikeutettu virkamies.* Pidättämispäätöksen tekee nykyisin RVA 23 §:n 3 momentin mukaan vangitsemiseen oikeutettu viranomainen. Vangitsemisoikeus on — tuomioistuimen ja lääninhallituksen ohella — vangitsemiseen oikeutetulla virkamiehellä. Tällaiset virkamiehet luetaan virkanimikkeittäin RVA 22 §:n 2 momentissa.

Pakkokeinolakiehdotuksen mukaan vangitsemisesta päättäisi aina tuomioistuin. Pidättämistä päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tällaiset virkamiehet luetaisiin 1 luvun 6 §:ssä. Pykälän 1 kohdassa olisivat pidättämiseen oikeutetut poliisimiehet, 2 kohdassa virallinen syyttäjä, 3 kohdassa pidättämiseen oikeutetut tullimiehet ja 4 kohdassa pidättämiseen oikeutetut rajavartiomiehet. Pidättämisoikeus tulisi kaikille niille virkamiehille, joilla nykyisin on vangitsemisoikeus. Lisäksi tämä oikeus ehdotetaan annettavaksi erälle muillekin poliisi-, tulli- ja rajavartiomiehille. Tämä on tarpeen, koska tutkinnanjohtajana toimii pääsäännön mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä on oltava riittävästi käytettävissä myös virka-ajan ulkopuolella. Niillä virkamiehillä, jotka nyt saisivat pidättämisoikeuden, on yhtä hyvä koulutuksellinen valmius tehtävään kuin niillä, joilla tällainen oikeus on jo nykyisin.

Säännös pidättämiseen oikeutetuista poliisimiehistä olisi pykälän 1 kohdassa. Vangitsemiseen oikeutetut poliisimiehet luetaan nykyisin RVA 22 §:n 2 momentin 1—6 kohdassa siten, että poliisin ylijohdon, lääninjohtoon, paikallispoliisiin, keskusrikospoliisiin, liikkuvaan poliisiin ja Ahvenanmaan maakunnan poliisiin kuuluvat ovat kukin omassa kohdassaan. Nyt ehdotetaan, että pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä olisi-

vat poliisiasetuksen 3 §:ssä tarkoitetut poliisipäällystään kuuluvat poliisimiehet. Poliisin virkarakenne kehittyy jatkuvasti jo työmarkkinapoliittisista syistä. Tämän seurauksena RVA 22 §:n 2 momenttia on jouduttu muuttamaan lähes vuosittain. Kun poliisiasetuksen 3 §:ssä oleva säännös poliisipäällystään kuuluvista poliisimiehistä on lähes samansisältöinen kuin mainittu RVA:n säännös ja asetuksen säännös on helpompi pitää ajan tasalla, tällainen viittaussäännös poliisiasetukseen on tarkoituksenmukainen. Jokainen voi tarvittaessa tarkistaa asetuksesta, onko tietyllä poliisimiehellä pidättämisoikeus.

Muutoksen seurauksena saisivat pidättämisoikeuden eräät sellaiset poliisimiehet, joilla ei ole nykyisin vangitsemisoikeutta. Näitä olisivat eräät kaupunkien poliisilaitoksissa hallintopoliisitehtävissä työskentelevät sekä suojelupoliisin poliisipäällystään kuuluvat poliisimiehet.

Suojelupoliisiin kuuluvilla poliisimiehillä ei nykyisin ole vangitsemis- eikä pidättämisoikeutta vaan ainoastaan oikeus ottaa kiinni henkilö, jota todennäköisin syin epäillään valtakunnan itsenäisyyttä tai sen laillista valtio- ja yhteiskuntajärjestystä vastaan kohdistuvasta taikka yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavasta rikoksesta. Säännökset tästä olivat aluksi suojelupoliisista annettussa laissa (878/48). Kun tämä laki kumottiin poliisilailla, säännökset siirrettiin asiallisesti muuttamattomina RVA 23 a §:ään.

Nämä erityissäännökset otettiin lakiin sodanjälkeisissä poikkeuksellisissa olosuhteissa. Vangitsemisesta päättämisen siirtyminen tuomioistuimelle, pidätysajan lyhentymisen ja ennen muuta yhteiskunnallisten olojen vakiintuminen tekee näiden erityissäännösten kumoamisen perustelluksi. Myös tutkinta voisi nopeutua jonkin verran, kun kiinni otettua ei enää tarvitsisi luovuttaa toiselle poliisin erillisyyksikölle, keskusrikospoliisille.

Pykälän 2 kohdan mukaan virallinen syyttäjä olisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Nykyisin hän on RVA 22 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaan vangitsemiseen oikeutettu virkamies.

Vangitsemiseen oikeutetuista tullimiehistä säädetään nykyisin tullilain 53 §:n 2 momentissa. Parhaillaan on valmisteilla tullilain muutosehdotus, jonka mukaan vangitsemisoikeus annettaisiin myös erälle uusille tullirikosten tutkintaan osallistuville virkamiehille tullihallituksen valvontatoimistossa ja tullipiireissä. Pidättämisoikeus ehdotetaan pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 3 kohdan mukaan annettavaksi sekä nykyisin että valmis-

teilla olevan tullilain muutosehdotuksen mukaan vangitsemiseen oikeutetuille tullimiehille.

Pidättämiseen oikeutettujen rajavartiomiesten joukkoon ehdotetaan 4 kohdassa lisättäviksi rajavartioston ja merivartioston komentaja.

7 §. *Ilmoitukset ja kirjaaminen. 1 mom.* Pidätetylle olisi mahdollisimman pian ilmoitettava pidättämisen syy eli mistä rikoksesta epäiltynä hänet pidätetään. Ehdotuksen mukaan ilmoitus olisi tehtävä heti, kun rikoksesta epäilty katsotaan pidätetyksi. Jos pidättämiseen oikeutettu virkamies on antanut ennalta pidättämismääräyksen, ilmoitus on tehtävä heti, kun poliisimies on ottanut epäillyn kiinni. Muissa tapauksissa eli kun poliisimies ottaa epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystä 2 §:n 2 momentin perusteella, kun hänet otetaan kiinni jokamiehen kiinniotto-oikeuden nojalla tai kun hänet julistetaan pidätetyksi esitutinnan aikana, ilmoitus on tehtävä heti, kun pidättämis päätös on asianmukaisesti tehty ja epäilty on julistettu pidätetyksi.

Pidättäminen olisi kirjattava asetuksella tarkemmin säädettyllä tavalla. Nykyisin tärkeimmät tiedot pidätyksestä merkitään erityiseen pidätettyjen kirjaan. Säännöksen sanamuoto sallii kirjaamisen myös esimerkiksi automaattisen tietojenkäsittelyn avulla.

2 mom. Pidättämisestä olisi ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen omaiselleen tai muulle läheiselleen (esimerkiksi avopuolisolle tai asuintoverille). Ilmaisulla "pidätetyn osoituksen mukaan" tarkoitetaan, että pidätetty itse saisi määrätä, kenelle ilmoitus tehdään. Nykyisin pidättämisestä on RVA 41 a §:n 1 momentin mukaan ilmoitettava "pidätetyn talonväelle tai lähimmille omaisille". Jos pidätetty pyytää ilmoituksen tekemistä useammalle henkilölle, siihen olisi suostuttava, jos siihen on perusteltu syy, esimerkiksi se, että pidätetty tarvitsee useamman henkilön hoitamaan asioitaan.

Ilmoitusta ei saisi ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa. Tällainen erityinen syy voi olla esimerkiksi pidätetyn nuoruus, sairaus tai riippuvuus toisesta henkilöstä.

Ilmoitus olisi tehtävä niin pian kuin siitä ei voi aiheutua erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi. Ilmoituksen tekeminen on kuitenkin pidätetyn oikeusturvan kannalta tärkeää ja myös oikeusvaltion tunnusmerkki. Siksi ilmoituksen tekemisestä pidätetyn osoittamalle henkilölle olisi luovuttava tai ilmoituksen tekemistä olisi lykättävä vain, kun siihen on erityisen painava syy; esimerkiksi, että ilmoituksen saajaa voidaan epäillä osallisuudesta tutkittavana olevaan rikokseen tai että hän

todennäköisesti varoittaa pidätetyn vapaana olevia rikoskumppaneita.

Vangitseminen

8 §. *Vangitsemisen edellytykset. 1 mom.* Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saataisiin vangita 3 §:n 1 momentissa säädetyn edellytyksin; siis samoin edellytyksin kuin hänet saataisiin pidättää. Näiden edellytysten tulee kuitenkin olla täysin selvitetty vangitsemishetkellä. Vangitseminen ei ole sallittua niissä tilanteissa, joissa epäilty voidaan pidättää 3 §:n 2 momentin nojalla (kvalifioitu pidättäminen).

Vangitsemisesta päätettäessä on erityisesti selvitettävä, onko se tarpeen esitutinnan tai oikeudenkäynnin turvaamiseksi taikka epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi.

2 mom. Momenttiin ehdotetaan otettavaksi 3 §:n 3 momenttia vastaava säännös, jolla vangitseminen kiellettäisiin kohtuussyiden sitä vaatiessa. Erityisesti alaikäisten vangitsemisessa olisi noudatettava suurta pidättyvyyttä.

9 §. *Vangitsemisesta päättävä viranomainen. 1 mom.* Vangitsemisesta päättäisi aina tuomioistuimien. Pääsäännön mukaan vangitsemisesta päättäisi tuomioistuimien, joka on toimivaltainen käsittelemään tutkittavasta rikoksesta nostettavan syyteen. Säännökset syyteen käsittelevästä tuomioistuimesta ovat oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 21—25 §:ssä. Pääsäännön mukaan toimivaltainen on rikoksen tekopaikkakunnan tuomioistuimien.

Ennen syyteen käsittelyn alkua saisi pidätetyn vangitsemisesta päättää myös kiinniottamispaikkakunnan tai pidätetyn säilyttämisaikakunnan yleinen alioikeus. Näitä vaihtoehtoisia oikeuspaikkoja tarvitaan esimerkiksi silloin, kun jonkun epäillään syyllistyneen rikoksiin useilla paikkakunnilla. Tällöin olisi käytännöllisintä esittää vangitsemisvaatimus kaikista rikoksista sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jolla pidätettyä sillä hetkellä säilytetään. Jos taas rikoksesta epäilty on paennut kauas rikoksen tekopaikkakunnalta, vaatimus hänen vangitsemisestaan voitaisiin tehdä kiinniottamispaikkakunnan tuomioistuimessa. Tällöin hänet voitaisiin kuljettaa rikoksen tekopaikkakunnalle vangittuna eikä pidätysajan kuluminen pakottaisi nopeuttamaan tutkintaa äärimmilleen. Vaatimuksen käsittelemistä tässä tuomioistuimessa voi kuitenkin vaikeuttaa se, että vangitsemisen edellytyksiä kokevan aineiston toimittaminen pidätysajan kuluessa sinne on hankalaa. Siksi olisi toisinaan välttämätöntä kuljettaa

pidätetty vangitsemisvaatimuksen käsittelyyn rikoksen tekopaikkakunnan tuomioistuimeen, jolloin pidätysaika voisi 13 §:n 2 momentin nojalla pidentyä.

Silloinkin kun hovioikeus tai korkein oikeus käsittelee syytteen ensimmäisenä oikeusasteena, vaatimus pidätetyn vangitsemisesta voitaisiin momentin nojalla käsitellä kiinniottamisaikakunnan tai pidätetyn säilyttämisaikakunnan yleisessä alioikeudessa.

2 mom. Yleinen alioikeus voisi käsitellä vangitsemista koskevan asian samanlaisessa yksijäsenisessä kokoonpanossa, jossa se jo nykyisin saa käsitellä esimerkiksi sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian. Kihlakunnanoikeuden muodostaisi tällöin puheenjohtaja ilman lautakuntaa ja raastuvanoikeuden yksi sen lainoppineista jäsenistä. Toisaalta ei olisi estettä käsitellä asiaa tuomioistuimen säännönmukaisessa kokoonpanossa.

Tällaisen yksijäsenisen tuomioistuimen istunto voitaisiin pitää myös muussa paikassa ja muuna aikana kuin yleisen alioikeuden istunnosta on säädetty. Tämä on tarpeen, jotta tuomioistuimet voisivat käsitellä asiat määräaikana. Kun istunto voidaan pitää esimerkiksi tuomioistuimen kansliatiloissa, poliisiasemalla tai rangaistuslaitoksessa, eräissä tapauksissa voidaan myös välttyä pidätettyjen hankalista kuljetuksista tuomioistuimeen.

Yksijäsenisessä tuomioistuimessa voitaisiin käsitellä kaikki vangitsemista koskevat asiat eli vangitsemisvaatimuksen lisäksi esimerkiksi 21 §:n 1 momentissa tarkoitettu käsittelypäivän määräämistä ja 24 §:ssä tarkoitettu vangitun vapaaksi päästämistä koskeva asia.

10 §. *Vangitsemisvaatimuksen tekijä.* Vangitsemisvaatimuksen saisi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies ja syytteen käsittelyn alettua myös asianomistaja.

Esitutinnan aikana vangitsemisvaatimuksen saisi tehdä muukin pidättämiseen oikeutettu virkamies kuin tutkinnanjohtaja. Estettä ei olisi esimerkiksi sille, että syyttäjä ottaa asiassa puhevallan jo tässä vaiheessa, vaikkei hänellä lain mukaan olisikaan velvollisuutta ryhtyä toimenpiteisiin jo epäiltyä vangittaessa.

Esitutinnan ja syyteharkinnan aikana asia on niin selvittämättömässä tilassa, että oikeus vangitsemisvaatimuksen tekemiseen on syytä uskoa vain viranomaisille. Asianomistajalla tämä oikeus olisi vasta syytteen käsittelyn alettua. Jos hän katsoo vangitsemisen sitä ennen tarpeelliseksi, hänen olisi saatettava käsityksensä tutkinnanjohtajan tai syyttäjän tietoon ja pyydettävä näitä ryhtymään toimenpiteisiin.

Asianomistaja saisi tehdä vangitsemisvaatimuksen syytteen käsittelyn alettua muulloinkin kuin syytettä käsiteltäessä. Tällöin hänen olisi tehtävä vaatimuksensa 12 §:n mukaan kirjallisesti ja tuomioistuimen olisi otettava vaatimus käsiteltäväksi 14 §:n 1 momentin mukaan viipymättä, tarvittaessa jo aikaisemmin kuin lykkäyspäätöksessä on määrätty.

Omasta aloitteestaan tuomioistuin ei saisi vangita ketään.

11 §. *Ilmoitus vangitsemisvaatimuksesta pidätetylle.* Hyvä hallintotapa edellyttää, että vapautensa menettäneelle ilmoitetaan aina viipymättä hänen asemassaan tapahtuneista muutoksista. Siksi vangitsemisvaatimuksen tekijän olisi ilmoitettava vaatimuksesta viipymättä pidätetylle.

12 §. *Vangitsemisvaatimuksen muoto.* 1 mom. Vangitsemisvaatimus olisi tehtävä kirjallisesti. Tätä varten on tarkoitus ottaa käyttöön erityinen lomake.

Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta voitaisiin kuitenkin tehdä suullisesti tai puhelimitse. Näin tehty vaatimus olisi kuitenkin viipymättä vahvistettava kirjallisesti. Vangitsemisen edellytysten selvittäminen voi joskus kestää lähes pidätysajan loppuun asti. Ei ole tarkoituksenmukaista, että kirjallinen vangitsemisvaatimus jouduttaisiin viime hetkellä viemään ehkä kaukanakin olevaan tuomioistuimen kansliaan, kun asia voidaan kenenkään oikeusturvaa vaarantamatta hoitaa nykyaikaisella tavalla puhelimitse.

Asetuksella on tarkoitus säätää, että vangitsemisvaatimuksen tekoaika olisi aina kirjattava tuomioistuimen kansliassa.

2 mom. Kun vangitsemisvaatimus tehdään syytettä käsiteltäessä, kirjallinen vaatimus on tarpeeton, koska tuomioistuin voi saada vaatimuksen esittäjältä suullisesti kaikki tarpeelliset tiedot ja merkitä ne heti pöytäkirjaansa. Syytteen käsittelyn yhteydessä vaatimuksen saisikin tehdä suullisesti.

13 §. *Pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen tekoaika.* 1 mom. Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta olisi tehtävä tuomioistuimelle niin pian kuin se on mahdollista ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen virka-ajan päättymistä. Jos vangitsemisasian käsittelemiseksi kuitenkin tarvitaan vielä lisäselvitystä ja epäillyn pitäminen säilössä on sen hankkimisen aikana erittäin tärkeää, vaatimus saataisiin tehdä viimeistään seitsemäntenä päivänä kiinniottamispäivästä. Vangitsemisvaatimuksen teke-

miseen varattu määräaika olisi samalla pisin sallittu pidätysaika. Vastaavanlaisella perusteella pidätystä on voitu RVA 23 §:n 3 momentin mukaan jatkaa 14 päivällä.

Määräajan laskemiseen sovellettaisiin määräaikalakia. Jos määräajan viimeinen päivä on pyhäpäivä tai sellainen päivä, jona tuomioistuimissa ja virastoissa ei työskennellä, vaatimus saataisiin tehdä ensimmäisenä arkipäivänä määräajan päättymisen jälkeen. Kiinniottamispäiväksi katsotaan se kalenterivuorokausi, jonka aikana pidätetty on otettu kiinni. Määräajan laskeminen alkaa kiinniottamispäivästä, vaikka pidättämisestä olisikin päätetty vasta seuraavana päivänä. Kiinniottamispäivää ei lueta määräaikaan.

Joskus joudutaan pidättämään myös sellainen rikoksesta epäilty, jota ei ole otettu kiinni, vaan joka on itse saapunut esitutkintaan ja julistettu ennen pois pääsemistään pidätetyksi. Tällainen epäilty voi saapua esitutkintaan kutsun perusteella tai ilmoittautua rikoksen tehtyään vapaaehtoisesti poliisille. Tällaisen pidätetyn suhteen ei voida puhua kiinniottamishetkestä tai -päivästä. Kun olisi kohtuullista, että hänen osaltaan pidätysaika laskettaisiin esitutkintaan saapumisesta, ehdotetaan säädettäväksi, että 1 momentissa tarkoitettu määräaika lasketaan tässä tapauksessa saapumispäivästä.

Määräaikalain niin sanotusta pyhäpäiväsäännöksestä johtuu, että pidätysajan enimmäispituus vaihtelee sen mukaan, minä viikonpäivänä pidätetty on otettu kiinni. Esimerkiksi lauantaina kiinni otettu, jonka pidätysaika joudutaan jatkamaan pisimpään sallittuun määrään asti, joutuisi olemaan pidätettynä yhdeksän päivää ennen vangitsemisvaatimuksen tekemistä. Kun tuomioistuin saisi 14 §:n 1 momentin mukaan ottaa vaatimuksen käsiteltäväksi viimeistään kolmantena päivänä vaatimuksen tekemisestä, epäilty joutuisi olemaan pidätettynä enintään 12 päivää, ennen kuin hän pääsee tuomioistuimen eteen.

Pidätysajan enimmäispituuden edellä selostettua vaihtelua voidaan perustellusti arvostella. Toisaalta jos määräaikalakia ei sovellettaisi pidätysajan enimmäispituutta laskettaessa, jouduttaisiin ilmeisesti ottamaan käyttöön viikonloppuväyryyden tuomioistuimissa. Tästä aiheutuisi käsiteltävien asioiden lukumäärä huomioon ottaen kohtuuttoman suuret kustannukset.

2 mom. Jos pidätetty kuljetetaan esitutkintaa varten kiinniottamispaikkakunnalta toiselle paikkakunnalle ja kuljetus kestää yli 12 tuntia, vangitsemisvaatimus saataisiin tehdä yhtä päivää säännönmukaista myöhemmin. Jos kuljetus kes-

tää yli 24 tuntia, vaatimus saataisiin tehdä kahta päivää myöhemmin. Nykyisin pidätysaika pitee kuljetukseen käytetyllä ajalla, kuitenkin enintään 96 tunnilla. Kuljetuksen kestoajalla tarkoitetaan pelkkää kuljetukseen käytettyä aikaa — ei sitä aikaa, jonka pidätetty on kiinniottamispaikkakunnalla odottamassa kuljetusta.

14 §. Vangitsemisvaatimuksen ottaminen käsiteltäväksi. 1 mom. Vapaana olevaa koskeva vangitsemisvaatimus olisi otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä ja pidätettyä koskeva vaatimus viimeistään kolmantena päivänä siitä päivästä, jona vaatimus tehtiin. Myös tämän määräajan laskemiseen sovellettaisiin määräaikalakia. Määräaikalain pyhäpäiväsäännöksen takia vapaudenmenetyksen kokonaispituus riippuisi siitä, minä viikonpäivänä rikoksesta epäilty on otettu kiinni. Pyhä- tai vapaapäivästä johtuva pidennys voi kuitenkin tulla vain joko vangitsemisvaatimuksen tekemiselle tai sen käsittelemiselle tuomioistuimessa varattuun määräaikaan, mutta ei molempiin. Jos pidätysaikaa joudutaan jatkamaan seitsemänten päivään, vangittavaksi vaadittu pääsee tuomioistuimen eteen tilanteen mukaan viimeistään kahdentenatoista päivänä kiinniottamispäivästä.

2 mom. Jos syyteasia otetaan käsiteltäväksi kohta vangitsemisvaatimuksen tekemisen jälkeen, on tarkoituksenmukaista, että vangitsemisvaatimus voitaisiin käsitellä syyteasian yhteydessä. Jos syyte pidätettyä vastaan vangitsemisvaatimuksen aiheuttaneesta rikoksesta otetaan käsiteltäväksi viimeistään seitsemäntenä päivänä vangitsemisvaatimuksen tekopäivästä, vaatimus saataisiin ottaa käsiteltäväksi vasta syytteen yhteydessä. Myös tämän ajan laskemiseen sovelletaan määräaikalakia. Epäilty on syytteen käsittelyn alkamiseen asti pidätettynä.

3 mom. Vapaana oleva syytetty voidaan pidättää myös syyteasian ollessa jo tuomioistuimessa vireillä. Asia tulee vireille, kun vapaana oleva epäilty haastetaan vastaamaan. Tarve pidättää hänet voi syntyä esimerkiksi, kun hän ryhtyy valmistelemaan pakoa ulkomaille ennen syytteen käsittelyn alkua tai sen ollessa lykättynä. Syytetyn vangitsemista olisi vaadittava pidätetyn vangitsemisesta säädetyssä järjestyksessä. Kun vapaana oleva syytetty pidätetään, ei syytteen käsittelypäivää tarvitse enää määrätä 21 §:n 1 momentin mukaisesti. Jos syytetty pidätetään ja vangitaan hänen saatuaan haasteen tiedoksi mutta ennen syytteen käsittelyn alkua, käsittelyn aloittamista voidaan myös tarvittaessa jouduttaa määräämällä uusi käsittelypäivä, peruuttamalla muut asiassa

annetut haasteet ja antamalla tiedoksi uudet. Jos vangitsemisen ja syytteen seuraavan käsittelytilaisuuden välinen aika ylittää kaksi viikkoa, vangittulla on oikeus vangitsemisasian uuteen käsitteilyyn 22 §:n nojalla.

15 §. *Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä. 1 mom.* Vangitsemisvaatimuksen tehneen virkamiehen ei tarvitsisi välttämättä olla itse läsnä vaatimusta tuomioistuimessa käsiteltäessä, vaan hän voisi määrätä alaisensa virkamiehen käyttämään puhevaltaansa. Esimerkiksi nimismies voisi selvissä tapauksissa määrätä pidätettyä tuomioistuimeen saattavan poliisimiehen esiintymään puolestaan tuomioistuimessa. Vangitsemisvaatimuksen tekijää edustavalta virkamieheltä ei vaadittaisi erillistä valtuutusta. Vangitsemisvaatimuksen tekijän olisi kuitenkin aina itse allekirjoitettava kirjallinen vaatimus.

Asianomistaja saisi vaatia rikoksesta epäillyn vangitsemista vasta syytteen käsittelyn alettua. Hän saisi tällöin esittää vaatimuksensa myös muulloin kuin syytteen käsittelyn yhteydessä, esimerkiksi asian ollessa lykättyä. Tässä tapauksessa hänen olisi jätettävä tuomioistuimeen kirjallinen vangitsemisvaatimus ja pyydettyä haastemiestä kutsumaan vastaaja kuultavaksi. Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 22 §:n 2 momentin mukaan asiassa voidaan käyttää suullista haastetta. Vangitsemisvaatimuksen tehneen asianomistajan poissaolo ei estäisi vangitsemisasian ratkaisemista.

2 mom. Lainsäädännössämme on viime vuosiina johdonmukaisesti omaksuttu periaate, että vapaudenriistoa koskevassa asiassa tuomioistuimen olisi aina varattava sille, jonka vapaudesta on kysymys, tilaisuus tulla suullisesti kuulluksi (ks. esimerkiksi lääninoikeuslain (1021/74) 14 §:n 2 momentti). Myös rikoksen vuoksi pidätettyä olisi kuultava vangitsemisvaatimuksen johdosta. Tätä varten hänet olisi tuotava tuomioistuimeen. Jos pidätetyllä on avustaja, tälle olisi varattava tilaisuus olla läsnä vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä, milloin se on mahdollista. Tilaisuutta ei tarvitse varata esimerkiksi, kun avustaja on matkoilla eikä ehdi asian käsittelytilaisuuteen määräaikana. Asian käsittelystä ilmoitetaan vain sellaiselle avustajalle, josta pidätetty on ilmoittanut viranomaisille tai joka on itse ilmoittautunut näille.

3 mom. Vangittavaksi vaaditulle, joka ei ole pidätettynä, olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi vaatimuksesta. Vangittavaksi vaadittu olisi kutsuttava tuomioistuimeen suullisella haasteel-

la. Vaatimuksen tekijän olisi ensin tiedusteltava tuomioistuimelta asian käsittelypäivää.

Tilaisuutta tulla asiassa kuulluksi ei tarvitsisi varata sellaiselle vapaana olevalle, joka ei ole Suomessa, on tietymättömissä taikka välttelee esituskintaa tai oikeudenkäyntiä. Tällainen epäily saataisiin vangita häntä kuulematta poissaolevana, jos vangitsemiseen on edellytykset. Kuuleminen ei olisi tarpeen esimerkiksi, jos epäillyn syyllisyydestä on riittävä näyttö ja hän on ilmeisesti paennut tai piileskelee tai jos epäilty on ulkomailla ja hänet pyydetään luovutettavaksi Suomeen. Luovutuspyynnön hyväksyminen edellyttää näet yleensä, että pyynnön tehnyt valtio esittää oman tuomioistuimensa antaman vangitsemismääräyksen.

Kuuleminen ei ole tarpeen myöskään, jos vangitsemis- tai syyteasian käsittelyyn vastaajaksi kutsuttu on jäänyt ilman laillista estettä saapumatta tuomioistuimeen. Hänet saadaan vangita poissaolostaan huolimatta. Ei ole välttämätöntä, että vastaaja on ilmoittanut itse laillisesta esteestä tuomioistuimelle, riittää, että se on muuten tuomioistuimen tiedossa. Jos on aihetta otaksua, että vastaajalla on laillinen este, asia lykätään oikeudenkäymiskaaren 12 luvun mukaisesti.

16 §. *Vangitsemisasiassa esitettävä selvitys.* Vangitsemisasian käsittelyssä selvitetään, onko vangitsemiseen edellytykset. Siinä ei vielä tutkita sitä, onko epäilty syyllinen. Vangitsemisvaatimuksen tekijän on osoitettava, että vangitsemiseen on edellytykset eli pääsäännön mukaan, että vangittavaksi vaadittua voidaan todennäköisin syin epäillä määrättyä törkeysastetta olevasta rikoksesta ja että vangitseminen on tarpeen paon vaaran, jälkienpeittämisaarun tai rikollisen toiminnan jatkamisaarun takia. Muuta selvitystä tutkittavana olevasta rikoksesta ei saa esittää, ellei tuomioistuin katso siihen olevan erityistä syytä. Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä tuomioistuimelle esitettäisiin lähinnä vain rikosilmoitus ja mahdollisesti jo valmiina olevien kuulustelupöytäkirjojen jäljennökset. Todisteiden esittäminen vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä on harvoin tarpeen.

17 §. *Lykkäys pidätetyn vangitsemista koskevassa asiassa. 1 mom.* Pidätetyn vangitsemista koskevan asian saisi 1 momentin mukaan lykätä vain erityisestä syystä. Tällainen syy voi olla esimerkiksi, että epäilty on tuonut esiin uuden asiaan vaikuttavan seikan, josta vangitsemisvaatimuksen tekijä ei ole ollut aikaisemmin tietoinen. Tällöin voi olla aiheellista antaa vaatimuksen tekijälle tilaisuus lisätutkimuksien avulla varmis-

tua seikan todenperäisyydestä. Kolmea päivää pidemmäksi ajaksi asian saisi lykätä vain pidätetyn pyynnöstä.

2 mom. Pidättäminen jatkuisi vangitsemis-asian seuraavaan käsittelyyn, jollei tuomioistuim toisin määrää.

18 §. *Päätös vangitsemisasiassa.* 1 mom. Vangitsemispäätöksessä olisi vain lyhyesti mainittava tiedot rikoksesta, josta vangittua epäillään, sekä vangitsemisen peruste. Käytännössä tämä merkitisi, että päätöksessä olisi mainittava rikoksen nimi sekä teko aika ja -paikka. Lisäksi siinä olisi todettava, että epäilty voidaan todennäköisin syin epäillä tästä rikoksesta ja — milloin laki sitä vaatii — että jokin vangitsemisen erityinen edellytys, esimerkiksi jälkienpeittämisvaara, on olemassa. Myös vangitsemisasiassa annettu päätös olisi perusteltava.

2 mom. Jos vaatimus pidätetyn vangitsemisesta hylätään, tuomioistuimen on määrättävä pidätetty päästettäväksi heti vapaaksi. Vapaaksi päästettyä koskevat samat säännökset kuin vapaana olevaa epäiltyä; häntä ei siis saisi esitutkintalakiehdotuksen 21 §:n 2 momentin mukaan ilman erityistä syytä kutsua uudelleen esitutkintaan seuraavien 12 tunnin aikana.

19 §. *Ilmoitus vangitsemismääräyksen täytäntöönpanosta.* Kun joku on poissaolevana määrätty vangittavaksi, hänet yleensä etsintäkuulutetaan. Kun hänet tavoitetaan, vangitsemismääräyksen täytäntöönpanosta eli vangittavaksi määrätyn kiinniotamisesta olisi viipymättä ilmoitettava vangitsemisesta päättäneelle tuomioistuimelle, jotta tämä voisi ryhtyä valmistelemaan syytteen käsittelyä ja määrätä käsittelypäivän 21 §:n 1 momentin mukaisesti. Asetuksella on tarkoitus säätää, että ilmoittaminen kuuluisi sille poliisiyksikölle, joka ensiksi ottaa vangitun huostaansa.

20 §. *Vangitseminen muussa kuin syytteen käsittelevässä tuomioistuimessa.* Jos vangitsemisvaatimus ja syyte käsitellään eri tuomioistuimissa, mikä 9 §:n 1 momentin perusteella on mahdollista, vangitsemisvaatimuksen tekijän olisi ilmoitettava vaatimuksen käsittelevälle tuomioistuimelle, missä tuomioistuimessa syyte tullaan käsittelemään. Vangitsemisvaatimuksen käsitellessä tuomioistuimen olisi heti ilmoitettava vangitsemispäätöksestään syytteen käsittelevälle tuomioistuimelle. Päätöksestä, jolla vangitsemisvaatimus on hylätty, ei tarvitsisi ilmoittaa. Ilmoitus on tarpeen syytteen käsittelypäivän määrittämistä varten.

Kun rikoksesta epäilty vangitaan muussa kuin syytteen käsittelevässä tuomioistuimessa, syyte-

asia tulee tässäkin tapauksessa vireille jo vangitsemispäätöksellä. Asia siirtyy vangitsemisesta päättäneen tuomioistuimen ilmoituksella syytteen käsittelevään tuomioistuimeen vireilläolovaikutuksen säilyessä.

21 §. *Syytteen käsittelypäivän määrittäminen.* 1 mom. Syyte vangittua vastaan on nykyisin otettava RVA 26 §:n 1 momentin mukaan käsiteltäväksi kaupungissa kahdeksan vuorokauden ja maalla yhden kuukauden kuluessa siitä, kun ilmoitus vangitsemisesta on saapunut tuomarille. Milloin syytetty on vangittuna, syytteen käsittelyä ei saa RVA 26 §:n 3 momentin mukaan lykätä kaupungissa neljätoista vuorokautta ja maalla yhtä kuukautta pidemmäksi ajaksi, jollei se ole tarpeen syytetyn mielentilan tutkimista varten.

Varsinkin raastuvanoikeuksissa on paljon niin sanottuja läpihuutokäsittelyjä. Niissä vangittua koskevan jutun käsittelyä lykätään ja vangittu määrätään yleensä pidettäväksi edelleen vangittuna, koska esitutkintapöytäkirja ei ole vielä valmistunut eikä syytettäkään näin ollen voida esittää.

Pakkokeinolain voimaan tultua läpihuutokäsittelyä ei enää tarvittaisi. Syyte otettaisiin käsiteltäväksi vasta, kun esitutkinta ja syytcharkinta on ehditty toimittaa. Syytteen käsittelevä tuomioistuim määräisi käsittelypäivän vangitessaan epäiltyä, joka on saapuvilla vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä. Jos poissa oleva epäilty määrätään vangittavaksi tai vangitsemisasiassa käsitellään muussa kuin syytteen käsittelevässä tuomioistuimessa, syytteen käsittelypäivä voidaan määrätä vasta, kun ilmoitus vangitsemismääräyksen täytäntöönpanosta tai toisen tuomioistuimen antamasta vangitsemispäätöksestä on saapunut syytteen käsittelevälle tuomioistuimelle. Käsittelypäivä on määrättävä viimeistään ilmoituksen saapumista seuraavana päivänä ja se on ilmoitettava vangitulle ja hänen avustajalleen.

Käsittelypäivää ei saa määrätä myöhemmäksi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi. Vangitulla on 22 §:n mukaan ennen syytteen käsittelyn alkua halutessaan oikeus saada kysymys vangittuna pitämisestään uudelleen tutkittavaksi aina oltuaan yhtäjaksoisesti kaksi viikkoa vangittuna.

2 mom. Jos esitutkintaa ei ehditä päättää tai syytettä valmistella määrättyyn käsittelypäivään mennessä, tuomioistuim voi tutkinnanjohtajan tai syyttäjän viimeistään sinä päivänä tekemästä pyynnöstä määrätä uuden käsittelypäivän. Vangitun etu ei vaadi läsnäoloa käsittelypäivän siirtämistä käsiteltäessä, koska hänellä on joka tapauk-

sessä 22 §:n mukainen oikeus saada vangitsemisasi-
asia uudelleen tutkittavaksi tarvittaessa kahden
viikon väliajoin. Tämän vuoksi häntä ja hänen
avustajaansa ei tarvitse kutsua syytteen käsittely-
päivän siirtoa koskevan asian käsittelyyn. Syyt-
teen uusi käsittelypäivä on kuitenkin ilmoitettava
heille.

22 §. *Vangitsemisasi-
asian uudelleen käsittely.*
1—2 mom. Jos joku on vangitsemisasi-
asian käsittelyn jälkeen mutta ennen syytteen käsittelyä ollut
yhtäjaksoisesti kaksi viikkoa vangittuna, hänellä
on 1 momentin mukaan oikeus pyynnöstään
saada vangitsemisasi-
asian uudelleen tutkittavaksi.
Asia otetaan 2 momentin mukaan käsiteltäväksi
viikon kuluessa pyynnön saapumisesta tuomiois-
tuimeen.

Asia voidaan ottaa käsiteltäväksi vasta kahden
viikon kuluttua vangitsemisesta tai asian edelli-
sestä uudelleen käsittelystä. Jos vangittu pyytää
uutta käsittelyä jo vangitsemisvaatimuksen käsit-
telytilaisuudessa saadessaan tiedon, että syytteen
käsittely alkaa yli kahden viikon päästä vangitse-
misesta, asia otetaan uudelleen tutkittavaksi vasta
kahden viikon kuluttua vangitsemispäivästä. Jos
hän taas pyytää uutta käsittelyä oltuaan vangit-
tuna yli viikon mutta alle kaksi viikkoa, asia
otetaan käsiteltäväksi aikaisintaan kahden viikon
kuluttua vangitsemispäivästä ja viimeistään vii-
kon kuluttua pyynnön saapumisesta tuomiois-
tuimelle. Mainittu viikon määräaika on tarpeen,
koska tuomioistuimelle on varattava riittävä aika
tilata vangittu asian käsittelytilaisuuteen.

Vangitsemisasi-
asian uudelleen käsittelyyn sovelle-
taan samoja menettelysäännöksiä kuin vangitse-
misvaatimuksen käsittelyyn. Käsittely voidaan
toimittaa 9 §:n mukaisessa tuomioistuimen yksi-
jäsenisessä kokoonpanossa. Jos käsittely tapahtuu
esitutkinnan ollessa kesken, puhevaltaa tulee
yleensä käyttämään vangitsemisvaatimuksen teh-
nyt pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jos taas
esitutkinta on päättynyt ja syyteharkinta on kes-
ken, on lähinnä syyttäjän asiana käyttää puheval-
taa. Vangitulla on oikeus esittää asiassa uutta
selvitystä, esimerkiksi vedota siihen, että vangit-
semisen perusteena ollut erityistä edellytystä ei
enää ole.

23 §. *Vangittuna pitäminen syytteen käsitte-
lyn lykkäytyessä.* Kun vangittua koskevan syyt-
teen käsittely lykätään toiseen oikeudenkäynti-
tilaisuuteen, tuomioistuimen on viran puolesta
tutkittava, onko syytä pitää vastaaja edelleen
vangittuna.

24 §. *Vangitun päästäminen vapaaksi.* Tuo-

mioistuimen olisi pidättämiseen oikeutetun vir-
kamiehen esityksestä tai omasta aloitteestaan
määrättävä vangittu päästettäväksi vapaaksi heti,
kun edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää
ole. Säännöstä voidaan soveltaa samanlaisissa ti-
lanteissa kuin pidätetyn vapaaksi päästämistä
koskevaa 4 §:n 1 momenttia eli esimerkiksi sil-
loin, kun vangittu osoittautuu syyttömäksi tai
kun vangitsemisen perusteena ollut jälkienpei-
tämisaara ei enää ole.

Vangittu olisi päästettävä vapaaksi myös, jos
syytettä ei ole esitetty sen käsittelyä varten mää-
rättyä päivänä eikä uuden käsittelypäivän mää-
räämistä ole ajoissa pyydetty.

Vangittua tai hänen avustajaansa ei tarvitsisi
kutsua asian käsittelyyn.

On mahdollista, että joku on samanaikaisesti
vangittuna useamman vangitsemispäätöksen no-
jalla. Muut päätökset jäävät voimaan, vaikka
hänet olisikin päästettävä vapaaksi jonkin päätök-
sen tultua kumotuksi.

25 §. *Vangitsemisen muutoksenhakutuomio-
istuimessa.* Tarve rikoksesta epäillyn pidättämi-
seen ja vangitsemiseen voi tulla ilmi vasta sen
jälkeen, kun asia on saatettu valitusteitse hovioi-
keuden tai korkeimman oikeuden tutkittavaksi.
Syy on käytännössä aina paon vaara, koska esi-
merkiksi jälkienpeittämisvaaraa ei tässä vaiheessa
enää voi olla. Vangitsemisasi-
asian tulisi vireille muu-
toksenhakutuomioistuimelle jätettävällä vangitse-
misvaatimuksella. Jollei vaatimusta jätetä heti
tutkimatta tai hylätä, vangittavaksi vaaditulle
olisi varattava tilaisuus vastata vaatimukseen. Ti-
laisuutta ei tarvitsisi kuitenkaan varata, jos van-
gittavaksi vaadittu ei ole Suomessa tai on tiety-
mättömissä. Ilmoitus oikeudesta vastauksen anta-
miseen saataisiin lähettää muulle kuin pidätetylle
postitse hänen viimeksi ilmoittamallaan osoitteel-
la. Pidätettynä olevalle ilmoitus voidaan toimit-
taa virkateitse.

Ratkaisu pidätettyä koskevan vangitsemisvaati-
muksen johdosta olisi annettava kahden viikon
kuluessa vaatimuksen saapumisesta muutoksen-
hakutuomioistuimelle.

Tämän luvun 22 §:n säännökset vangitsemis-
asian uudelleen käsittelystä koskisivat vain sitä,
joka on vangittuna ennen syytteen käsittelyä.
Vasta muutoksenhakutuomioistuimessa vangit-
tuna ei olisi samanlaista oikeutta saada asiansa
uudelleen käsiteltäväksi, vaan hänen asemansa
olisi samanlainen kuin alioikeuden tuomion yh-
teydessä vangitun.

26 §. *Tuomitun vangitseminen.* Säännökset jo

rangaistukseen tuomitun vangitsemisesta tai edelleen vangittuna pitämisestä ovat RVA 30 a §:ssä (163/79). Tuomitun vangitsemisen edellytykset ovat tähän asti määräytyneet tuomitun rangaistuksen mukaan. Vain ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna. Jos rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, tuomittu saadaan vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos on olemassa paon vaara, jälkienpeittämisvaara tai rikollisen toiminnan jatkamisvaara. Vähintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen tuomittu on vangittava tai määrättävä pidettäväksi edelleen vangittuna, jollei ole ilmeistä, ettei vangitsemiseen ole aihetta. Vailla vakinaista asuinpaikkaa maassa oleva saadaan vangita tai pitää vangittuna rangaistuksen pituuteen katsomatta, jos on syytä olettaa hänen lähtevän pakoon.

Vuonna 1979 RVA 30 a §:ään lisättiin säännös, jonka mukaan tuomittu saadaan vankeusrangaistuksen pituuteen katsomatta vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna myös, jos hänet on tuomittu useista lyhyin väliajoin tehdyistä rikoksista vankeusrangaistukseen ja vangitseminen on tarpeen vakavuusasteeltaan samanlaisen rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Tällä säännöksellä pyritään katkaista rikoskierteitä, joihin jotkut rikoksenteikijät voivat ajautua. Ennen lain muutosta vangitseminen oli mahdollista vain vähintään vuoden pituudesta vankeusrangaistuksesta.

Ehdotuksen mukaan vangitseminen tai vangittuna pitäminen olisi edelleen mahdollista vain, kun joku tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Sen sijaan muut vangitsemisen edellytykset olisivat samat kuin ennen tuomion antamista. Tuomitun vankeusrangaistuksen määrällä ei lainkohdan mukaan olisi merkitystä. Vangitseminen tai vangittuna pitäminen olisi mahdollista, jos vastaaja on tuomittu rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Lisäksi edellytettäisiin paon vaaraa tai rikollisen toiminnan jatkamisvaaraa, ei kuitenkaan, milloin rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Myös jälkienpeittämisvaara on lain mukaan tässäkin tilanteessa vangitsemisen erityinen edellytys, mutta käytännössä sitä ei yleensä enää tuomitsemisen hetkellä ole. Tuomittu, jolla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa, saataisiin vangita rikoksen rangaistusasteikkoon katsomatta, jos on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Täydentäviä säännöksiä

27 §. *Muutoksenhaku.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset muutoksenhausta tuomioistuimen vangitsemisasiassa antamaan päätökseen. Tällaisesta päätöksestä ei saisi erikseen valittaa. Sen sijaan siitä saisi kannella. Kantelulle ei olisi määräaika. Kantelumahdollisuutta voidaan pitää vangitun oikeusturvan kannalta riittävänä, koska hänellä on oikeus saada kysymys vangittuna pitämisestään tuomioistuimen uudelleen tutkittavaksi sekä ennen syytteen käsittelyä että sen käsittelyn alettua kahden viikon väliajoin. Valittaminen muutoksenhakutuomioistuimeen ja asian käsittely siellä vie kiireellisenäkin yleensä vähintään saman ajan.

Kantelu alioikeuden päätöksestä vangitsemisasiassa tehdään hovioikeuteen ja hovioikeuden päätöksestä korkeimpaan oikeuteen.

28 §. *Vangitun ja pidätetyn käsittely.* Vangitun ja pidätetyn käsittelyn osalta pykälässä ehdotetaan viitattavaksi siitä erikseen annettuun lainsäädäntöön. Säännökset ovat nykyisin tutkintavankeudesta annetussa laissa, jota tässä esityksessä ehdotetaan muutettavaksi.

29 §. *Viittaussäännös.* Luvussa mainituista pakkokeinoista muissa laeissa ja asetuksessa olevia, luvun säännöksistä poikkeavia säännöksiä olisi edelleen noudatettava. Tällaisia säännöksiä on muun muassa valtiopäiväjärjestyksen 14 §:ssä, vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetun lain (317/53) 4 §:ssä ja 16 §:n 2 ja 4 momentissa, tullilain 55 §:ssä, sotilaskurinpitolaisissa ja sotatilasta annetussa laissa (303/30).

2 luku.

Matkustuskielto

1 §. *Matkustuskiellon edellytykset.* Matkustuskieltoa voitaisiin käyttää pidättämisen tai vangitsemisen sijasta. Siksi sen edellytykset ovat pääpiirteittäin samat kuin näiden ankarampien pakkokeinojen. Matkustuskieltoon voidaan määrätä vain rikoksesta todennäköisin syin epäilty. Lisäksi edellytetään, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Koska matkustuskieltoa käytetään paon vaaran ja rikollisen toiminnan jatkamisvaaran torjumiseksi, edellytetään myös, että epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa taikka jatkaa rikollista toimintaa. Matkustuskiellon edellytykset ovat siis samat kuin 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohdan a ja c

alakohdassa tarkoitetut pidättämisen edellytykset.

Matkustuskieltoon määrätyn yhteydenpitoa toisiin ihmisiin ei kyetä estämään eikä valvomaan. Tämän vuoksi matkustamiskieltoa ei ehdotuksen mukaan voitaisikaan käyttää jälkienpeittämisaaratorjumiseksi. Matkustuskieltoa ei voitaisi käyttää myöskään silloin, kun pidättäminen ja vangitseminen on mahdollista 1 luvun 3 §:n 1 momentin 3 tai 4 kohdan nojalla rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta tai kun pidättäminen on mahdollista vain kvalifioitua pidättämistä koskevan 1 luvun 3 §:n 2 momentin nojalla. Ensiksi mainitut säännökset on kirjoitettu sellaisia tilanteita varten, joissa paon vaara on poikkeuksellisen suuri, ja viimeksi mainittu sellaisia tilanteita varten, joissa epäillyn eristäminen on rikostutkinnallisista syistä erittäin tärkeää. Näissä tilanteissa matkustuskielto ei ole käyttökelpoinen.

2 §. *Matkustuskiellon sisältö.* 1 mom. Pakkokeinolain 2 luvun 2 §:ään ehdotetaan otettaviksi säännökset niistä liikkumisvapauden ja vapaaajan käytön rajoituksista, jotka matkustuskieltoon määrätyle voidaan asettaa.

Matkustuskieltoon määrätty ei saisi ilman kielon määränneen viranomaisen lupaa poistua päätöksessä mainitulta paikkakunnalta tai alueelta. Päätöksessä voitaisiin kuitenkin antaa lupa poistua tältä paikkakunnalta tai alueelta työssäkäyntiä varten tai muusta siihen rinnastettavasta syystä. Matkustuskiellosta päättävä viranomainen saisi lisäksi antaa tärkeästä syystä tilapäisen poistumisluvan. Säännöllisesti työssä käyvälle olisi yleensä annettava mahdollisuus siihen myös matkustuskiellon voimassa ollessa, koska näin voitaisiin monissa tapauksissa estää työsuhteen katkeaminen. Työssäkäyntiin olisi rinnastettava esimerkiksi koulunkäynti tai säännöllinen käynti hoidossa. Poistumislupaa toiselle paikkakunnalle välttämättömien asioiden hoitamista varten ei liioin tulisi evätä, ellei siitä aiheudu haittaa rikoksen selvittämiseksi.

Paikkakunnan, jolla matkustuskieltoon määrätyn olisi oleskeltava, ei välttämättä tarvitse olla hänen asuinpaikkakuntansa, koska hän on voinut syyllistyä rikokseen toisella paikkakunnalla. Ketään ei kuitenkaan pitäisi määrätä olemaan vieralla paikkakunnalla asunnottomana tai kalliissa majoituksessa.

Paikkakunnalla tarkoitetaan yleisessä kielenkäytössä tiettyä kuntaa. Matkustuskieltoon määrätty voitaisiin kuitenkin määrätä oleskelemaan myös tietyllä alueella, joka voi käsittää osan

tietystä kunnasta tai useammankin kunnan aluetta.

2 mom. Matkustuskieltoa voidaan tarvittaessa tehostaa niin, että kieltoon määrätty veloitetaan olemaan tiettyinä aikoina tavattavissa asunnossaan tai työpaikallaan, ilmoittautumaan tiettyinä aikoina poliisille tai oleskelemaan hoitolaitoksessa tai sairaalassa, jossa hän ennestään on tai johon hänet otetaan. Samanaikaisesti voitaisiin käyttää myös useampia tässä mainittuja tehosteita.

Velvollisuus olla tiettyinä aikoina tavattavissa voitaisiin asettaa esimerkiksi silloin, kun epäiltyyn on tutkinnan vuoksi tarvittaessa saatava nopeasti yhteys. Työpaikalla oleskelemisen valvonta on esitutkinnassa noudatettavien yleisten periaatteiden mukaisesti hoidettava niin, ettei se aiheuta tarpeetonta leimautumista.

Jos matkustuskieltoon määrätty veloitetaan ilmoittautumaan tiettyinä aikoina poliisille, aika ja määrättäessä on noudatettava kohtuutta. Tutkinnallisten syiden sitä vaatiessa ei kuitenkaan olisi estettä velvoittaa matkustuskieltoon määrättyä ilmoittautumaan vaikka useammin kuin keran saman vuorokauden aikana.

Matkustuskieltoon määrätty voidaan myös velvoittaa oleskelemaan hoitolaitoksessa tai sairaalassa, jossa hän ennestään on tai johon hänet otetaan. Tätä määräystä voidaan käyttää, kun epäilty tarvitsee hoitoa esimerkiksi sairauden tai päihteiden väärinkäytön vuoksi. Pidätetyn ja vangitun vartioinnin järjestäminen hoidon ajaksi aiheuttaa tuntuja kustannuksia, joten matkustuskielto voi tästäkin syystä olla tarkoituksenmukainen vaihtoehto. Määräystä voitaisiin käyttää myös silloin, kun nuori henkilö on ennestään lastensuojelulaitoksessa. Matkustuskiellosta annettujen säännösten nojalla ketään ei kuitenkaan voitaisi pitää sairaalassa tai laitoksessa yli sen ajan, minkä asianomainen muuten joutuisi siellä olemaan. Jos hänet päästetään sairaalasta tai laitoksesta pois, matkustuskieltoa olisi tarvittaessa tehostettava muilla määräyksillä.

3 mom. Matkustuskieltoon määrätyle ei saisi kiellon voimassa ollessa myöntää passia. Hänen olisi myös luovutettava ennen matkustuskieltoon määräämistä myönnetty passi täksi ajaksi poliisin haltuun. Passilainsäädäntöä tultaneen jo ennen pakkokeinolain voimaantuloa erikseen muuttamaan niin, että matkustuskiellosta tulee ehdoton passin myöntämisen este.

3 §. *Matkustuskiellosta päättävä viranomainen.* 1 mom. Ennen syytteen käsittelyn alkua matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättävä pi-

dättämiseen oikeutettu virkamies. Käytännössä kiellon määräisi esitutinnan aikana pidättämiseen oikeutettu poliisimies ja syyteharkinnan aikana syyttäjä.

Tuomioistuin saisi vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä määrätä epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos sitä voidaan pitää riittävänä ajatellen niitä tavoitteita, joihin näillä pakkokeinoilla pyritään. Jos tuomioistuin on vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä määrännyt epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, tuomioistuin päättää myöhemminkin tätä matkustuskieltoa koskevista asioista, kuten sen kumoamisesta ja muuttamisesta sekä tilapäisen poistumisluvan myöntämisestä.

Tuomioistuin päättäisi ennen syytteen käsittelyn alkua myös 6 §:n 2 momentissa tarkoitettusta asiasta.

2 mom. Syytteen käsittelyn alettua matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättäisi tuomioistuin.

4 §. Päätös matkustuskiellosta. Päätöksestä, jolla joku on määrätty matkustuskieltoon, olisi käytävä ilmi syyt kiellon määräämiseen ja mitä kieltoon määrätyn on noudatettava. Päätöksessä olisi yksilöitävä se rikos, jonka perusteella matkustuskielto on määrätty. Siinä olisi mainittava myös kiellon peruste eli ne matkustuskiellon edellytykset, joiden perusteella kielto on määrätty. Edelleen siinä olisi ilmaistava paikkakunta tai alue, jolla kieltoon määrätyn on oleskeltava, siitä 2 §:n 1 momentin nojalla mahdollisesti myönnetty poikkeukset sekä saman pykälän 2 momentin perusteella mahdollisesti määrätty kiellon tehosteet. Päätöksessä olisi tehtävä selkoa kiellon rikkomisesta aiheutuvista seuraamuksista eli 8 §:n sisällöstä. Lisäksi päätöksessä olisi määrättävä kiellon voimassaoloaika. Se määräytyy 7 §:n perusteella.

2 mom. Päätöksestä olisi annettava matkustuskieltoon määrätylle jäljennös. Jos hän on läsnä päätöstä annettaessa se voidaan antaa hänelle välittömästi. Jos hän ei ole läsnä, päätös saataisiin toimittaa hänelle postitse hänen ilmoittamallaan osoitteella.

5 §. Matkustuskieltoa koskevan päätöksen muuttaminen. Matkustuskieltoa tai sen tehosteeksi 2 §:n 2 momentin nojalla annettua määrystä voitaisiin muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai muusta tärkeästä syystä muuttaa. Ennen syytteen käsittelyn alkua asiasta päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies — pidättämiseen oikeutettu poliisimies tai syyttäjä siitä riippuen, missä vaiheessa asia on — jollei päättämältä ole 3 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen

perusteella siirtynyt tuomioistuimelle. Syytteen käsittelyn yhteydessä tai sen ollessa lykättynä istunnosta toiseen asiasta päättäisi tuomioistuin.

Pykälässä tarkoitettu kiellon tai yksittäisen määräyksen muuttaminen ei olisi luonteeltaan niin tilapäistä kuin 2 §:n 1 momentin viimeisessä virkkeessä tarkoitettu tilapäisen poistumisluvan myöntäminen. Tämän vuoksi tuomioistuimen olisi käsiteltävä asia istunnossaan, eikä päätöstä voisi tehdä puheenjohtaja tai kihlakunnantuomari 9 §:n 2 momentin perusteella.

6 §. Matkustuskiellon kumoaminen. 1 mom. Matkustuskielto olisi kumottava heti, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen ei enää ole. Ne tilanteet, joissa säännöstä olisi sovellettava, ovat periaatteessa samat kuin 1 luvun 4 §:n 1 momentin perusteluissa mainitut tilanteet, joissa pidätetty on päästettävä vapaaksi.

Myös matkustuskiellon kumoamisesta päättäisi ennen syytteen käsittelyn alkua pidättämiseen oikeutettu virkamies ja syytteen käsittelyn alettua tuomioistuin. Tuomioistuin kumoaisi kuitenkin vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä määräämänsä matkustuskiellon.

2 mom. Kun matkustuskiellon on määrännyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, tuomioistuin voisi matkustuskieltoon määrätyn vaatimuksesta kumota kiellon tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräyksen kokonaan tai osittain. Vaikka matkustuskielto onkin vapauteen kohdistuva pakkokeino, siihen määräämistä ennen syytteen käsittelyn alkua ei ole katsottu tarpeelliseksi antaa tuomioistuimen tehtäväksi. On kuitenkin kohtuullista, että kieltoon määrätyllä on tällöinkin oikeus saada kiellon taikka 2 §:n 2 momentin perusteella annetun yksittäisen määräyksen voimassa pitäminen tuomioistuimen tutkittavaksi.

Tuomioistuin voisi ennen syytteen käsittelyä antaa ratkaisun vain edellä mainitusta vaatimuksesta. Vaikka se vaatimuksen hyläen määräisi matkustuskiellon pidettäväksi voimassa, muista tätä matkustuskieltoa koskevista asioista päättäminen ei siirtyisi sille.

3 mom. Myös matkustuskiellosta aiheutuu siihen määrätylle niin paljon haittaa, että syyte olisi nostettava mahdollisimman pian. Siksi ehdotetaan, että ennen syytteen käsittelyn alkua määrätty matkustuskielto on kumottava, jollei syytetä ole nostettu 60 päivän kuluessa matkustuskiellon määräämisestä. Tuomioistuin saisi kuitenkin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää mainittua määräaika.

7 §. *Matkustuskiellon voimassaolo. 1 mom.* Ennen syytteen käsittelyn alkua määrätty matkustuskielto olisi voimassa siihen oikeudenkäyntitilaisuuteen asti, jossa syytettä ensi kerran käsitellään, jollei sitä ole päätöksessä määrätty päätymään aikaisemmin tai jollei sitä erikseen kumota 6 §:n nojalla. Matkustuskielto voidaan määrätä päättymään jo ennen syytteen käsittelyn alkua, jos esimerkiksi kieltoon määrätyn epäillään karttavan vain esitutkintaa.

2 mom. Kun tuomioistuin lykkää matkustuskieltoon määrättyä vastaajaa koskevan syytteen käsittelyn, sen on määrättävä, onko matkustuskielto pidettävä voimassa. Tuomioistuin voi myös määrätä syytetyn matkustuskieltoon syytteen käsittelyn aikana joko lykkäyspäätöksen tai lopullisen päätöksen yhteydessä taikka lykkäysaikana pidettävässä erillisessä matkustuskieltoa koskevan asian käsittelyssä. Lykkäyspäätöksen yhteydessä määrätty tai voimassa pysytetty taikka lykkäysaikana määrätty matkustuskielto olisi voimassa syytteen seuraavaan käsittelyyn asti. Tuomioistuin voisi kuitenkin 6 §:n nojalla kumota matkustuskiellon jo sitä aikaisemmin. Mahdollisuus kumota matkustuskielto lykkäysaikana on tarpeen senkin vuoksi, että lykkäysajan pituudelle ei matkustuskieltoon määrättyä koskevassa asiassa ole asetettu samanlaista rajoitusta kuin vangittua koskevassa asiassa.

Lykkäysaikana tuomioistuin voisi käsitellä matkustuskieltoon määräämistä, matkustuskiellon kumoamista taikka matkustuskieltoa koskevan päätöksen muuttamista koskevan asian 1 luvun 9 §:n 2 momentin mukaisessa yksijäsenisessä kokoonpanossa.

3 mom. Syyteasian ratkaistessaan tuomioistuin saisi määrätä vastaajan matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Matkustuskielto olisi voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää. Ehdottoman vankeusrangaistuksen tuominut tuomioistuin ei voisi enää tuomion jälkeen kumota matkustuskieltoa eikä muuttaa sitä koskevaa päätöstä.

8 §. *Seuraamukset matkustuskiellon rikkomisesta.* Jos matkustuskieltoon määrätty rikkoo kieltoa tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja määräyksiä taikka pakenee, ryhtyy valmistelevaan pakoa tai jatkaa rikollista toimintaa, hänet saadaan pidättää ja vangita. Jos tällainen syy pidättämiseen tai vangitsemiseen tulee ilmi esitutkinnan

tai syyteharkinnan aikana taikka oikeudenkäynnin ollessa vielä kesken, pidättämiseen oikeutettu poliisimies tai syyttäjä voi pidättää matkustuskieltoon määrätyn ja vaatia tuomioistuimelta hänen vangitsemistaan tai tehdä vangitsemisvaatimuksen pidättämättä häntä lainkaan.

Jos matkustuskieltoon määrätty on jo tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja asia on muutoksenhakutuomioistuimen käsiteltävänä, vangitsemisvaatimus on tehtävä 1 luvun 25 §:n mukaisesti muutoksenhakutuomioistuimelle. Jos tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo täytäntöönpanokelpoinen, matkustuskieltoon määrätty ei voida enää pidättää tai vangita, vaan tässä tapauksessa rangaistus saadaan panna heti täytäntöön. Alioikeuden päätös on täytäntöönpanokelpoinen, kun se on tullut lainvoimaiseksi eli kun määräaika tyytymättömyyden ilmoittamiselle on kulunut umpeen ja kukaan ei ole ilmoittanut tyytymättömyyttä taikka valitusaika on kulunut umpeen ja kukaan ei ole valittanut päätöksestä. Hovioikeuden päätös taas on täytäntöönpanokelpoinen heti, kun se on annettu. Korkein oikeus saa kuitenkin kieltää hovioikeuden päätöksen täytäntöönpanon tai määrätä sen keskeytettäväksi. Ennen pakkokeinolain voimaantuloa on vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta annettua asetusta (447/75) täydennettävä säännöksillä, jotka tekevät mahdolliseksi rangaistuksen välittömän täytäntöönpanon pakkokeinolain 2 luvun 8 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

9 §. *Täydentäviä säännöksiä. 1 mom.* Matkustuskiellosta olisi soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisesta on 1 luvun 9, 12, 14, 15 ja 25 §:ssä säädetty. Vangitsemisasiassa käytettävää nopeutettua ja yksinkertaistettua oikeudenkäyntimenettelyä voitaisiin käyttää myös käsiteltäessä matkustuskieltoa koskevaa asiaa tuomioistuimessa muulloin kuin syytteen käsittelyn yhteydessä.

Tuomioistuin voisi käsitellä muulloin kuin pääasian eli syytteen käsittelyn yhteydessä sekä matkustuskieltoon määräämistä, matkustuskiellon kumoamista että matkustuskieltoa koskevan päätöksen muuttamista koskevan asian. Vangitsemisvaatimusta käsitellessään tuomioistuin voisi määrätä epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Matkustuskieltoon määräämistä koskevan asian tuomioistuin käsitelisi pääasian käsittelyn ulkopuolella myös silloin, kun matkustuskieltoon määräämisen tarve syntyy syytteen käsittelyn ollessa lykättynä.

Matkustuskiellon kumoamista koskevan asian tuomioistuimien voisi käsitellä syytteen käsittelyn ulkopuolella, kun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen matkustuskieitoon määräämä vaatii ennen syytteen käsittelyn alkua 6 §:n 2 momentin perusteella kiellon kumoamista. Ennen syytteen käsittelyn alkua tuomioistuimien yksin saisi kumota vangitsemisasian käsittelyn yhteydessä määräämänsä matkustuskiellon. Tuomioistuimien voisi kumota matkustuskiellon myös syytteen käsittelyn ollessa lykättynä.

Tuomioistuimien voisi muulloin kuin syytettä käsitellessään muuttaa matkustuskieitoa koskevaa päätöstä 5 §:n mukaisesti, kun se on määrännyt vangitsemisasian käsittelyssä jonkun vangitsemisen sijasta matkustuskieitoon tai kun asia tulee käsiteltäväksi syytteen käsittelyn ollessa lykättynä.

Vain sellainen tuomioistuimien, joka on toimivaltainen syyteasiassa, voi käsitellä matkustuskieitoa koskevan asian. Tämän lain 1 luvun 9 §:n 1 momentin säännökset vaihtoehtoisista oikeuspaikoista ovat vain pidätetyn vangitsemista koskevia erityissäännöksiä eivätkä sovellu matkustuskieitoa koskevan asian käsittelyyn. Sen sijaan siihen soveltuvat saman pykälän 2 momentin säännökset asian käsittelemisestä yleisessä alioikeudessa yksijäsenisessä kokoonpanossa sekä tällaisen alioikeuden istunnon pitämisestä muuna aikana ja muussa paikassa kuin alioikeuden istunnosta muuten on säädetty.

Matkustuskieitoa koskevaan asiaan olisi sovellettava myös 1 luvun 12 §:n säännöksi vaatimuksen muodosta. Pykälässä olevat pidätetyn vangitsemista koskevat erityissäännökset eivät kuitenkaan sovellu matkustuskieitoa koskevaan asiaan. Vaatimus matkustuskieitoon määräämisestä, matkustuskiellon kumoamisesta tai matkustuskieitoa koskevan päätöksen muuttamisesta olisi tehtävä muulloin kuin syytettä käsiteltäessä kirjallisesti, mutta syytteen käsittelyn yhteydessä sen saisi tehdä suullisesti.

Matkustuskieitoa koskeva asia olisi tuomioistuimissa otettava syytteen käsittelyn ulkopuolella käsiteltäväksi 1 luvun 14 §:n 1 momentin mukaisesti viipymättä. Myöskään tämän pykälän pidätettyä koskevat erityissäännökset eivät sovellu matkustuskieitoa koskevan asian käsittelyyn.

Matkustuskieitoa koskeva asia tulee tuomioistuimien käsiteltäväksi syytteen käsittelyn ulkopuolella yleensä matkustuskieitoon määrätyn vaatimuksesta. Vain matkustuskieitoon määrääminen syytteen käsittelyn ollessa lykättynä tulee vireille syyttäjän vaatimuksesta. Tämän asian kä-

sittelyyn voidaan epäilyksittä soveltaa 1 luvun 15 §:n säännöksiä. Syyttäjän tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä ja matkustuskieitoon määrättävälle on pääsäännön mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi vaatimuksesta. Jos matkustuskieitoa koskeva asia on tullut vireille asianosaisen vaatimuksesta, pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tai syyttäjän on viran puolesta oltava paikalla valvomassa julkista etua. Tuomioistuimen on ilmoitettava hänelle asian käsittelystä ilman nimenomaista säännöstäkin. Asianosaisen poissaolo ei koskaan estäisi matkustuskieitoa koskevan asian ratkaisemista.

Kysymys syytetyn määräämisestä matkustuskieitoon voi tulla esille syyteasian ollessa jo hovioikeuden tai korkeimman oikeuden tutkittavana. Asian käsittelyssä olisi soveltuvin kohdin noudatettava 1 luvun 25 §:n säännöksiä vangitsemisasian käsittelystä muutoksenhakutuomioistuimissa. Matkustuskieitoa koskevan asian käsittelyyn soveltuvat säännökset, jotka koskevat vapaa-

2 mom. Kun matkustuskieitoa koskevan asian käsittely kuuluu 3 §:n mukaan tuomioistuimelle, se päättää myös 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun tilapäisen poistumisluvan myöntämisestä. Kun erillisen istunnon järjestäminen asian käsittelyä varten on epätarkoituksenmukaista, ehdotetaan, että luvan saisi myöntää tuomioistuimen puolesta sen puheenjohtaja ja kihlakunnanoikeuden puolesta myös kihlakunnantuomari tai käräjätuomari.

Tuomarin olisi kuitenkin ennen luvan antamista kuultava syyttäjää ja esitutkinnan ollessa kesken myös tutkinnanjohtajaa sen selvittämiseksi, vaarantaako luvan myöntäminen mahdollisesti rikoksen selvittämistä. Kuuleminen olisi vapaa- muotoinen, joten sen voisi tehdä esimerkiksi puhelimitse.

3 mom. Vaikkei matkustuskiellosta aiheutukaan rikoksesta epäillylle yhtä paljon haittaa kuin vangitsemisesta, se rajoittaa hänen liikkumisvapauttaan ja mahdollisesti myös vaikeuttaa hänen toimeentuloaan.

Tämän vuoksi matkustuskieitoon määrätyn asia olisi käsiteltävä tuomioistuimissa kiireellisesti. Alioikeudessa asia olisi otettava esille niin pian kuin mahdollista. Hovioikeudessa asia olisi käsiteltävä kiireellisenä sen mukaan kuin kiireellisistä asioista on erikseen säädetty.

10 §. *Muutoksenhaku.* Pykälä vastaa vangitsemista koskevaa 1 luvun 27 §:ää.

3 luku.

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §. *Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikon edellytykset.* 1—2 mom. Pakkokeinolakiin ehdotetaan otettaviksi säännökset rikosprosessuaalisesta hukkaamiskiellostä ja vakuustakavarikosta. Pakkokeinolakiehdotuksen 3 luvun mukainen hukkaamiskielto vastaa ulosottolain 7 luvun mukaista hukkaamiskieltoa. Hukkaamiskiellossa oleva esine jää edelleen omistajansa tai muun haltijansa hallintaan, mutta tämä ei saa myydä tai muuten luovuttaa sitä. Hukkaamiskielto voi kohdistua sekä irtaimen että kiinteän omaisuuteen.

Vakuustakavarikko taas vastaa ulosottolain 7 luvun mukaista takavarikkoa. Siinä esine erotetaan omistajansa tai haltijansa hallinnasta ja otetaan viranomaisen haltuun saamisen vakuudeksi. Poikkeustapauksissa se voidaan jättää haltijalleen takavarikoiduksi merkittynä. Vakuustakavarikon tarkoituksena on ottaa esine rikospurusteisen rahasaamisen vakuudeksi, kun taas 4 luvussa tarkoitettussa takavarikossa esine otetaan omistajaltaan tai haltijaltaan pois, koska se voi olla todisteena rikosasiassa taikka se voidaan määrätä annettavaksi oikealle omistajalleen tai julistaa valtiolle menetetyksi. Vakuustakavarikko voi kohdistua vain irtaimen esineeseen. Siihen voidaan turvautua vain, jos hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä toimenpiteenä esimerkiksi omaisuuden hukkaamisen vaaran suuruuden takia.

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikon edellytyksenä on, että on syytä epäillä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn pyrkivän välttämään sakon, valtiolle tulevan korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, esimerkiksi tekaistun velan tunnustamisella. Hukkaamiskieltoa ja vakuustakavarikkoa saa käyttää rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta. Menettettäväksi tuomittavalla rahamäärällä tarkoitetaan esimerkiksi rikoslain 2 luvun 16 §:ssä tarkoitettua rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä ja 38 luvun 15 §:n 2 momentissa tarkoitettua valtiolle menetettäväksi tuomittavaa omaisuuden arvoa. Muissakin laeissa on säännöksiä siitä, että rikoksen tuottama hyöty tai tietyn esineen arvo voidaan tuomita valtiolle menetetyksi, esimerkiksi alkoholilain 94 ja 95 § sekä eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain 4—8 §. Tällaisista menettämisestä

muksista käytetään nimitystä *arvokonfiskaatio*. Jos taas esine on lain mukaan tuomittava menettettäväksi, kysymyksessä on *esinekonfiskaatio*. Tällöin esine otetaan takavarikkoon pakkokeinolakiehdotuksen 4 luvun nojalla.

Hukkaamiskieltoon ja takavarikkoon voidaan panna vain epäillylle kuuluvaa omaisuutta. Jäljempänä muutettavaksi ehdotettavassa eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain 13 §:ssä (vrt. 8 §) on poikkeus tästä pääsäännöstä. Mainitun lainkohdan mukaan voidaan hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon panna myös sen omaisuutta, joka on hyötynyt valtuuslakia vastaan tehdystä rikoksesta taikka jonka puolesta tai hyväksi tällaisen rikoksen tekijä on toiminut. Kun hukkaamiskielto ja vakuustakavarikon toimeenpanossa on soveltuvin kohdin noudatettava ulosottolain säännöksiä, pakkokeinot voivat kohdistua vain sellaiseen omaisuuteen, joka saadaan ulosmitata.

Hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon voidaan panna myös ulkomaalaisen omaisuutta. Näihin pakkokeinoihin voidaan turvautua esimerkiksi, kun on vaara, että täällä rikokseen syyllistynyt ulkomaalainen poistuu maasta jättämättä jälkeensä omaisuutta.

Omaisuutta saadaan panna hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon enintään niin paljon, että sen arvo otaksuttavasti vastaa tuomittavaa sakkoa, korvausta tai menettämisestä.

2 §. *Hukkaamiskiellostä ja vakuustakavarikosta päättäminen.* 1 mom. Hukkaamiskiellostä ja vakuustakavarikosta päättää ehdotuksen mukaan tuomioistuimien. Tässä suhteessa 3 luvun mukainen hukkaamiskielto poikkeaa ulosottolain 7 luvun mukaisesta hukkaamiskiellostä, josta päättää ulosotonhaltija. Asia voidaan ottaa käsiteltäväksi sekä ennen syytteen käsittelyä että sen aikana. Se voidaan käsitellä myös vangitsemisvaatimuksen käsittelyn yhteydessä.

2 mom. Ennen syytteen käsittelyn alkua vaatimuksen omaisuuden panemisesta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon voi tehdä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Tällainen rajoitus on katsottu tarpeelliseksi, koska vain viranomaisilla on siinä vaiheessa riittävän tarkka kuva tutkittavana olevasta rikoksesta ja epäillyn todennäköisistä syyllisyydestä siihen. Jos asianomistaja haluaa jo tässä vaiheessa vakuustoimenpidettä vahingonkorvaussuhteensa vakuudeksi, hänen olisi käännyttävä tutkinnanjohtajan tai syyttäjän puoleen, jotka voivat tehdä vaatimuksen myös asianomistajan saamisen turvaamiseksi. Tässä tilanteessa tutkinnanjohtajaa tai syyttäjää ei katsota

asianomistajan asiamieheksi, vaan heillä on asiasa itsenäinen puhevalta. Kiireellisessä tapauksessa tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saa tehdä vaatimuksen asianomistajan puolesta jopa oma-aloitteisesti.

Syytteen käsittelyn alettua vaatimuksen vakuustoimenpiteistä asianomistajalle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi saisi tehdä vain asianomistaja itse. Syyttäjä saisi tehdä vaatimuksen sakon, valtiolle tulevan korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi. Syyttäjä käyttää asiassa valtion puhevaltaa suoraan lain nojalla ilman eri määrystä tai valtuutusta.

3 mom. Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta olisi soveltuvin kohdin voimassa, mitä 1 luvun 9, 12, 14, 15 ja 25 §:ssä on vangitsemisvaatimuksen tekemisestä ja käsittelystä säädetty. Toimivaltainen tuomioistuin olisi se, joka on toimivaltainen syyteasiassa. Kiinteän omaisuuden hukkaamiskiellon osalta tämä merkitsee poikkeusta siitä lainsäädännössämme yleisesti omakutusta periaatteesta, että kiinteistöä koskevat asiat käsitellään kiinteistön sijaintipaikan tuomioistuimessa. Yleinen alioikeus saa käsitellä asian yksijäsenisessä kokoonpanossa. Vaatimus on tehtävä kirjallisesti. Asia on otettava käsiteltäväksi 1 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan viipymättä. Vaatimuksen tekijän tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä. Jos epäilty on pidätetty, hänet on tuotava tuomioistuimeen kuultavaksi asiassa. Jos hän on vapaana, hänelle on varattava tilaisuus tulla asiasa kuulluksi paitsi, jos hän ei ole Suomessa, on tietymättömissä taikka välttelee esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä. Jos hän jää ilman laillista estettä saapumatta tuomioistuimeen, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

3 §. Väliaikaistoimenpiteet. 1 mom. Rikoksesta epäilty voi kiinni jouduttuaan kiireellisesti ryhtyä esimerkiksi siirtämään omaisuuttaan toisen nimiin välttyäkseen ehkä suurenkin korvauksen tai menettämisseuraamuksen maksamisesta. Tätä varten omaisuutta tulisi voida nopeasti ottaa talteen sen hävittämisen tai kätkemisen estämiseksi. Tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saisikin ottaa irtainta omaisuutta säilöön tai panna kiinteää omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskieltoon, milloin asia ei siedä viivytystä. Tällainen väliaikaistoimenpide olisi voimassa, kunnes tuomioistuin on käsitellyt asian. Se peräytyisi kuitenkin, jos vaatimusta hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle viikon kuluessa toimenpiteeseen ryhtymisestä.

2 mom. Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän olisi ilmoitettava aina kiinteän omaisuuden väliaikaisesta hukkaamiskiellosta omaisuuden sijaintipaikkakunnan tuomioistuimelle merkinnän tekemiseksi kiinnitysrekisteriin.

Kun merkintä on tehty, hukkaamiskieltoon pantuun kiinteistöön voidaan ulosottolain 7 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan myöntää kiinnitys vain, jos hakemus on ollut vireillä jo ennen kiinteistön joutumista hukkaamiskieltoon tai perustuu maksamattoman kauppahinnan panttioikeuteen. Ulosottolain 7 luvun 8 §:n 3 momentin mukaan kiinteistön ostaja ei voi vedota vilpittömään mieleensä, jos hän on ostanut hukkaamiskiellon alaisen kiinteistön merkinnän tekemisen jälkeen. Näitä ulosottolain säännöksiä sovelletaan tämän luvun 8 §:n mukaan myös rikosprosessuaaliseen hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon.

4 §. Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon kumoaminen. 1 mom. Tuomioistuimen olisi kumottava hukkaamiskielto, kun sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi asetetaan riittävä pantti tai takaus. Vakuus voitaisiin asettaa esimerkiksi, kun ulosottomies panee tuomioistuimen päätöstä hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta täytäntöön taikka myöhemmin omaisuuden ollessa jo hukkaamiskiellossa tai vakuustakavarikossa. Päätöksen kumoamista koskevan pyynnön esittäminen jäisi lähinnä vakuuden asettaneen epäillyn asiaksi. Asia voitaisiin kuitenkin ottaa käsiteltäväksi myös tutkinnanjohtajan, syyttäjän tai asianomistajan aloitteesta, jos hänellä on silloin 2 §:n 2 momentin mukaan oikeus vaatia omaisuuden panemista hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon. Tutkinnanjohtajalla ja syyttäjällä on jo viran puolesta velvollisuus valvoa, ettei omaisuutta ole tarpeettomasti vakuustoimenpiteiden alaisena.

Vakuustoimenpidettä koskeva päätös on kumottava myös, milloin ei ole enää edellytyksiä pitää sitä voimassa, esimerkiksi kun epäilty osoittautuu syyttömäksi.

2 mom. Vakuustoimenpiteistä aiheutuu haittaa esineen omistajalle ja haltijalle, koska nämä eivät voi vapaasti käyttää esinettä tai määrätä siitä. Tarpeettoman haitan estämiseksi olisi pyrittävä siihen, että vakuustoimenpiteen kesto jäisi lyhyeksi ja syyteasia tulisi joutuisasti tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jollei syytettä rikoksesta, jonka vuoksi hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on määrätty, nosteta 60 päivän kuluessa määräyksen antamisesta, tuomioistuimen olisi

kumottava toimenpide. Tuomioistuini saisi kuitenkin tutkinnanjohtajan tai syyttäjän mainitun ajan kuluessa tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

5 §. *Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko erotettaessa korvausasia erilliseksi asiaksi.* Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 9 §:n mukaan tuomioistuin voi, milloin syytä on, erottaa rikosasiasa esitetyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen — esimerkiksi vahingonkorvausvaatimuksen — erilliseksi asiaksi, jonka käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä. Tällaiseen erottamiseen ryhdytään suhteellisen harvoin, lähinnä silloin, kun vahingonkorvausasian ratkaiseminen hidastaisi tarpeettomasti syyteasian ratkaisemista. Jos tuomioistuin syytettä käsitellessään erottaa asiat edellä tarkoitettulla tavalla ja samanaikaisesti on voimassa hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko saamisen turvaamiseksi, tuomioistuimen on lausuttava, onko hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko pidettävä voimassa.

6 §. *Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen pääasialla ratkaistaessa.* Kun tuomioistuin tuomitsee sakon, korvauksen tai menettämisseuraamuksen, jonka maksamisen vakuudeksi omaisuutta on määrätty pantavaksi hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, sen olisi samalla päätettävä, onko vakuustoimenpide pidettävä voimassa, kunnes sakko, korvaus tai menetetyksi tuomittu rahamäärä on maksettu, sen perimiseksi on laillisessa järjestyksessä toimitettu ulosmittaus taikka asiasta toisin määrätään.

Jos se saaminen, jonka vakuudeksi hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on myönnetty, jätetään tuomitsematta tai sitä koskevaa vaatimusta ei oikeudenkäynnissä edes esitetä, vakuustoimenpide on 4 §:n 1 momentin nojalla jo viran puolesta kumottava.

Jos tuomittu maksaa sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomitun rahamäärän vapaaehtoisesti tuomion antamisen jälkeen, hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko raukeaa. Jos maksuvelvollinen maksaa vapaaehtoisesti ulosottomiehelle, tämä peruuttaa täytäntöönpanon. Joskus tuomittu voi maksaa esimerkiksi vahingonkorvauksen vapaaehtoisesti suoraan asianomistajalle. Kun ulosottolain 7 luvun säännöksiä on soveltuvin kohdin sovellettava myös rikosprosessuaaliseen hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon, ulosottomiehen on tällöin mainitun luvun 13 §:n 3 momentin mukaan peruutettava täytäntöönpano tuomitun esittäessä velkojan antaman kuittin tai muun selvän ja luotettavan selvityksen saamisen maksamisesta.

Vakuustoimenpide raukeaa myös laillisessa järjestyksessä toimitetun ulosmittauksen vuoksi, koska ulosmittaus lopullisena toimenpiteenä kumoaa aina saman saamisen vakuudeksi myönnetyn, väliaikaiseksi tarkoitetun vakuustoimenpiteen.

Kun tuomioistuin päättää, että asianomistajalle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi määrätty hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on pidettävä voimassa, se voi asettaa päätöksen täytäntöönpanokelpoiseksi tulemisesta lasketavan määräajan, jonka kuluessa täytäntöönpanoa on haettava uhalla, että hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko muuten peräytyy. Tällainen säännös on tarpeen, jotta omaisuus ei joudu olemaan kohtuuttoman kauan vakuustoimenpiteen alaisena. Sakon tai menettämisseuraamuksen osalta määräajan asettaminen ei ole tarpeen, koska valtion viranomaisilla on sakkorangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain (318/63) mukaan velvollisuus ryhtyä viipymättä täytäntöönpanoon.

7 §. *Muutoksenhaku.* Tuomioistuimen hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevasta päätöksestä saisi valittaa erikseen. Omaisuuden hukkaamisen estämiseksi on kuitenkin tarpeen säätää, että valitus ei estä päätöksen täytäntöönpanoa, ellei valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

8 §. *Viittaussäännös.* Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta olisi muuten soveltuvin kohdin voimassa, mitä ulosottolaissa ja ulosottoasetuksessa on säädetty hukkaamiskiellosta ja takavarikosta. Eräiden ulosottolain 7 luvun mukaisen vakuustoimenpiteiden oikeusvaikutuksia koskevien säännösten soveltamista pakkokeinolakiehdotuksen 3 luvun mukaisiin vakuustoimenpiteisiin on jo käsitelty edellä 6 §:n perusteluissa.

Myös rikosprosessuaalisen hukkaamiskielion ja vakuustakavarikon täytäntöönpanosta huolehtisivat ulosottoviranomaiset. Tutkinnanjohtaja ja syyttäjä saisivat tosin 3 §:n mukaan ottaa irtainta omaisuutta säilöön tai panna kiinteää omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskieltoon, kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Tämän jälkeen heidän olisi kuitenkin toimitettava tuomioistuimen päätös täytäntöönpanoa varten ulosottomiehelle. Väliaikaisesti säilöön otettu irtain omaisuus siirretään tällöin ulosottomiehen haltuun. Ennen syytteen käsittelyä hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko voidaan myöntää asianomistajalle tulevan korvauksen vakuudeksi vain tutkinnanjohtajan tai syyttäjän vaatimuksesta. Tämän vuoksi näiden

viranomaisten on myös huolehdittava siitä, että päättös pannaan täytäntöön.

Ulosottolain mukaan takavarikon tai hukkaamiskiellon hakijan on asetettava pantti tai takaus siitä vahingosta, mikä toimenpiteestä saattaa välttämättä aiheutua. Rikosprosessuaalisen hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon osalta vakuus vaadittaisiin vain, jos tuomioistuimien erityisestä syystä velvoittaa asianomistajan sen asettamaan määrätessään hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon tälle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi. Tällainen eroavuus vakuuden asettamisvelvollisuudessa on perusteltu, koska rikosprosessuaalisiin vakuustoimenpiteisiin ryhdytään yleensä valtion viranomaisen hakemuksesta ja valtio on muutenkin vapaa vakuuden asettamisvelvollisuudesta. Asianomistajaltakaan vakuuden asettamista ei ole kohtuullista vaatia kuin poikkeustapauksissa; esimerkiksi, kun hänen korvausvaatimuksensa saattaa vaikuttaa liioitellulta.

4 luku

Takavarikko

1 §. *Takavarikon edellytykset.* Nykyisen takavarikkolain säännökset ehdotetaan siirrettäviksi lähes sellaisinaan pakkokeinolain 4—5 lukuun, osittain myös 6 ja 7 lukuun. Säännösten kieliasua on nykyaikaistettu. Pelkästään kielellisiä muutoksia ei selosteta jäljempänä 4—7 luvun pykälien perusteluissa. Tehtyjä muutoksia on havainnollistettu liitteessä 1 olevassa rinnakkaistekstissä.

Takavarikon edellytyksiä koskeva 4 luvun 1 § vastaa täysin nykyisen takavarikkolain 1 §:ää.

2 §. *Asiakirjan takavarikko.* 1 mom. Takavarikkolain 1 §:n 2 momentissa kielletään takavarikoimasta eräitä asiakirjoja sen vuoksi, että ne sisältävät arkaluontoisia tietoja, joista eräät oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa mainitut henkilöt ovat oikeutettuja tai velvollisia kieltäytymään kertomasta todistajana. Momenttia vastaavat säännökset ehdotetaan otettaviksi pakkokeinolain 4 luvun 2 §:ään siten uudelleen ryhmiteltyinä, että momentin jälkimmäistä virkettä vastaava säännös otettaisiin pykälän 1 momentiksi ja ensimmäistä virkettä vastaava säännös pykälän 2 momentiksi.

Takavarikkolain 1 §:n 2 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan rikoksesta epäillyn hallusta ei saa takavarikoida rikoksesta epäillyn ja sanotun henkilön tai mainituissa suhteissa epäiltyyn olevien henkilöiden välistä kirjallista tiedonantoa, jollei rikoksesta saata seurata kuusi vuotta van-

keutta tai sitä ankarampi rangaistus. Pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n 1 momentissa ehdotetaan ilmaisun ”kirjallinen tiedonanto” sijasta käytettäväksi ilmaisua ”asiakirja, joka sisältää (lähiomaisten välisen) tiedonannon”. Kun asiakirjan käsite on tietotekniikan kehittyessä laajenemassa, nykyisen lain ilmaisua on pidettävä liian suppeana. Esimerkiksi äänitetty kasetti voi sisältää tällaisen tiedonannon. Säännöstä on täsmennetty myös niin, että mainitunlaista kirjallista tiedonantoa ei saa takavarikoida todisteena käytettäväksi. Jos joku on anastanut lähiomaiseltaan kirjekokoelman, se voidaan luonnollisesti takavarikoida omistajalleen palauttamista varten.

Takavarikkolain 1 §:n 2 momentin mukaan rikoksesta epäillyn ja hänen lähiomaisensa taikka tällaisten lähiomaisten välisen kirjallisen tiedonannon saa kuitenkin takavarikoida, jos rikoksesta saattaa seurata kuusi vuotta vankeutta tai sitä ankarampi rangaistus. Pakkokeinolain vastaavassa säännöksessä ehdotetaan yhdenmukaisesti lain muiden vastaavien säännösten kanssa käytettäväksi ilmaisua ”rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.”

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettu lähiomainen saa kokonaan kieltäytyä todistamasta rikoksen esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä eikä hän ole saman luvun 12 §:n nojalla velvollinen tuomaan asiakirjaa todisteeksi oikeudenkäyntiin rikosasiassa. Asiakirjan takavarikoimiskielto on siis suppeampi kuin vastaava todistelukiello, koska se rajoittuu vain kirjallisiin tiedonantoihin, kuten yksityiskirjeisiin.

2 mom. Takavarikkolain 1 §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan ei saa takavarikoida asiakirjaa, jolla voidaan olettaa olevan sellainen sisältö, josta virkamiestä tai muuta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä mainittua henkilöä ei saa kuulustella todistajana, jos asiakirja on edellä tarkoitettun henkilön tai sen huostassa, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty. Mainitun oikeudenkäymiskaaren pykälän sisältöä on selostettu yksityiskohtaisesti edellä esitutkintalakiehdotuksen 27 §:n perusteluissa.

Pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi vastaava säännös. Takavarikoimiskielto ehdotetaan ulotettavaksi myös asiakirjoihin, joiden voidaan olettaa sisältävän sellaista, mistä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta (joukkotiedotusvälineiden uutislähteen suoja, jota on selostettu edellä esitutkintalakiehdotuksen 27 §:n 1 momentin perusteluissa). Myös tässä momentissa säädettäisiin,

että takavarikoimiskielto koskee vain asiakirjan takavarikoimista todisteena käytettäväksi.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 3 momentin mukaan saman pykälän 1 momentin 3 tai 4 kohdassa tarkoitettu henkilö — ei kuitenkaan syytetyn oikeudenkäyntiavustaja — voidaan oikeudenkäynnissä velvoittaa todistamaan myös vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvasta asiasta, jos kysymyksessä on mainitussa 3 momentissa tarkoitettu törkeä rikos. Esitutkintalakiehdotuksen 27 §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen nojalla tällainen henkilö olisi oikeutettu todistamaan vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvasta asiasta mainitunlaisen törkeän rikoksen esitutkinna. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 4 momentin ja esitutkintalakiehdotuksen 27 §:n 2 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan mainitun oikeudenkäymiskaaren pykälän 2 ja 3 momentissa tarkoitettua kieltäytymisoikeutta ei ole törkeän rikoksen esitutkinna tai oikeudenkäynnissä eikä silloin, kun kysymys on tiedosta, joka on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus. Jos todistaja olisi esitutkintalakiehdotuksen 27 §:n 2 momentin nojalla oikeutettu todistamaan asiakirjaan sisällyvästä seikasta, asiakirja saataisiin takavarikoida.

Periaatteessa asiakirjojen takavarikoimiskieltojen pitäisi olla yhtenäiset todistamiskieltojen kanssa. Jos esimerkiksi lääkäri ei saa kertoa määrättyjä tietoja todistajana, samoja tietoja ei saisi hankkia häneltä myöskään takavarikoimalla niitä sisältävät asiakirjat.

Aivan tayloriliseen yhtenäisyyteen ei kuitenkaan ole menty. Niinpä pakkokeinolain voimaan tultuakin asiakirja voitaisiin takavarikoida, vaikka sen voidaankin olettaa sisältävän oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja, joista todistaja saa kieltäytyä kertomasta tai vastaamasta kysymykseen, jos hän ei voisi tehdä sitä saattamatta itseään tai lähimaistaan syytteen vaaraan, taikka kieltäytyä antamasta lausumaa, jolla liike- tai ammatillisaisuus tulisi ilmaista.

Vaikka rikokseen syyllistyneellä ei olekaan velvollisuutta myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämiseen, juuri minkään maan lainsäädännössä ei hänelle ole annettu oikeutta estää hallussaan olevien todistuskappaleiden takavarikoimista. Jos taas takavarikkokiellolla tehostettaisiin myös liike- tai ammatillisaisuuden suojaa, joka mainitun oikeudenkäymiskaaren säännöksen nojalla voidaan oikeudenkäynnissä murtaa, jos tärkeät syyt vaativat todistajan kuulemistä tällaisen

salaisuuden paljastavista seikoista, liike-elämässä syntyvien asiakirjojen takavarikoiminen voisi käydä lähes mahdottomaksi, koska takavarikko voitaisiin helposti torjua vetoamalla liikesalaisuuteen vaikka perusteettomasti. Tämä vaikeuttaisi kohtuuttomasti esimerkiksi taloudellisten rikosten tutkintaa.

Syytetyn oikeudenkäyntiavustaja on siis erityis-asemassa siinä suhteessa, että hänen vaitiolovelvollisuuttaan ja sen myötä velvollisuutta alistua asianajosalaisuuden sisältävän asiakirjan takavarikoimiseen ei voida poistaa törkeänkään rikoksen esitutkinna ja oikeudenkäynnissä. Salassa pidettävien asioiden piiri rajataan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentin 4 kohdassa ilmaisulla "mitä päämies on hänelle asian ajamista varten uskonut". Takavarikoimiskielton piiriin kuuluvien asiakirjojen tulee liittyä välittömästi avustajan tehtävän hoitamiseen. Esimerkiksi puolustuksen suunnittelemiseksi käyty kirjeenvaihtoa ja sitä varten laadittuja muistioita ei saa takavarikoida. Sen sijaan esimerkiksi veropetokseen syyllistynyt ei voi saattaa kirjaapitoaineistoa viranomaisten ulottumattomiin siirtämällä sen oikeudenkäyntiasiamiehensä haltuun.

Tietojenkäsittelymenetelmien kehittyessä asiakirjoihin on alettu rinnastaa myös kartat, piirroset, kuvat, filmit, ääninauhat ja muut niihin verrattavat (esimerkiksi tietokoneiden levymuistit). Tällainen asiakirjan määritelmä on eräitä poikkeuksia yleisten asiakirjojen julkisuudesta sisältävän asetuksen (650/51) 1 §:n 2 momentissa. Myös pakkokeinolakia sovellettaessa asiakirjan käsitteelle olisi annettava sama ulottuvuus.

3 §. Postilähetyksen ja sähkösanoman takavarikko. 1 mom. Pykälän 1 momentti vastaa takavarikkolain 2 §:ää. Ilmaisui "rikoksesta saattaa seurata vuosi vankeutta tai sitä ankarampi rangaistus" on kuitenkin muutettu pakkokeinolaissa yleisesti käytettyyn muotoon "rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta". Ilmaisujen eroa on selostettu edellä 1 luvun 3 §:n 1 momentin perusteluissa.

2 mom. Pykälän 2 momentiksi ehdotetaan otettavaksi säännös, joka vastaa nykyisen takavarikkolain 6 §:n 2 momentin toista virkettä. Koska takavarikosta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa sivulliselle, ehdotetaan, että vastaanottajalle on viipymättä lähetettävä jäljennös tai ote takavarikoidusta postilähetyksestä tai sähkösanomasta, jos sen sisältö voidaan rikoksen selvittämistä haittaamatta kokonaan tai osittain tälle ilmoittaa.

4 §. Lähetyksen pysäyttäminen takavarikkoa varten. 1 mom. Esitutkintaviranomaisilla on

usein ennalta tieto, että posti- tai tavaralahetys taikka sähkösanoma on tulossa tiettyyn posti- ja telelaitoksen toimipaikkaan tai tavaraliikenteen toimipaikkaan. Tällaista lähetystä ei kuitenkaan voida pysäyttää toimipaikkaan siksi, kunnes se on ehditty takavarikoida. Pysäyttämisoikeutta koskevan säännöksen ottamista takavarikkolakiin harkittiin aikanaan Ruotsin lain esikuvan mukaisesti. Sitä ei kuitenkaan sisällytetty lakiin, koska silloisen käsityksen mukaan varsinkin postilähetysten tai sähkösanoman pysäyttäminen olisi ollut niin arkaluonteinen toimenpide, että se olisi edellyttänyt tuomioistuimen lupaa. Siihen aikaan tuomioistuimen lupa ei ollut kyllin nopeasti saatavissa.

Nyt lakiin ehdotetaan otettaviksi säännökset tällaisesta lähetysten pysäyttämisoikeudesta. Pysäyttämisestä saisi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pysäyttäminen on toimenpiteenä vain postilähetysten tai sähkösanoman takavarikkoa valmistelevalle esitoimenpide, joten siitä päättäminen voidaan uskoa saman viranomaisen tehtäväksi kuin itse takavarikosta päättäminen.

Lainkohdan nojalla voitaisiin pysäyttää postilähetys, esimerkiksi kirje tai paketti, sähkösanoma taikka tavaralahetys. Määräys lähetysten pysäyttämisestä voitaisiin antaa posti- ja telelaitoksen toimipaikkaan, rautateiden liikennepaikkaan taikka linjaliikennettä moottoriajoneuvolla, laivaliikennettä, lentorahdiliikennettä taikka tällaisessa liikenteessä kuljetettavan tavarankäsittelyä harjoittavan toimipaikkaan. Viimeksi mainittuja olisivat esimerkiksi linja-autoliikennöitsijöiden omistaman Oy Matkahuolto Ab:n toimipaikat, kuorma-auto- ja laivaliikenteen tavaraterminaalit sekä huolintaliikkeen.

Lähetys voidaan pysäyttää toimipaikkaan vain, jos se voidaan takavarikoida. Kirjeen, muun postilähetysten ja sähkösanoman saa takavarikoida ja näin ollen myös pysäyttää vain 3 §:ssä säädetyn edellytyksen. Kun posti- tai muun toimipaikan henkilöstöllä ei ole mahdollisuutta tarkemmin tutkia saapuvia lähetystyyppejä, ei myöskään voida edellyttää pysäytettävän lähetysten kovin tarkkaa yksilöimistä. Pysäytettäväksi voidaan määrätä esimerkiksi kaikki samalle vastaanottajalle saapuvat kirjelähetykset.

2 mom. Määräys lähetysten pysäyttämisestä annettaisiin määräajaksi, kuitenkin enintään yhdeksi kuukaudeksi. Tämä aika laskettaisiin siitä, kun toimipaikan esimies on saanut määräyksestä tiedon. Määräyksessä olisi kaikkia toimipaikassa työskenteleviä velvoittava kielto luovuttaa lähetystä ilman määräyksen antajan lupaa muulle

kuin määräyksen antajalle tai hänen määräämälleen.

3 mom. Asianomaisen toimipaikan esimiehen olisi viipymättä ilmoitettava pysäyttämismääräyksen antajalle lähetysten saapumisesta toimipaikkaan. Määräyksen antajan olisi puolestaan viipymättä päätettävä, takavarikoidaanko lähetys. Jos sitä ei takavarikoida, se voidaan vapaasti luovuttaa vastaanottajalle. Jos taas lähetys takavarikoidaan, takavarikoimisesta päättäneen virkamiehen on huolehdittava 7 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten tekemisestä.

Jos toimipaikassa työskentelevä luovuttaa kiellon vastaisesti lähetysten vastaanottajalleen, hänet voidaan tuomita rangaistukseen rikoslain 16 luvun 18 §:n nojalla. Virkamiehelle kiellon noudattaminen on virkavelvollisuus, jonka laiminlyömisestä voidaan niin ikään rangaista.

5 §. *Takavarikoimisesta päättävä viranomainen.* Pykälä vastaa asiallisesti takavarikkolain 3 §:ää.

6 §. *Takavarikoitavan esineen haltuunottaminen.* 1 mom. Momentti vastaa takavarikkolain 4 §:n 1 momenttia. Viimeksi mainitun lainkohdan mukaan muukin kuin esineen takavarikoimisesta takavarikkolain 3 §:n mukaan päättämään oikeutettu saa takavarikoida esineen kiireellisissä tapauksissa. Ehdotus vastaa tässä suhteessa nykyistä lakia. Tällaista toimenpidettä ei enää kuitenkaan kutsuttaisi takavarikoimiseksi, vaan esineen haltuunottamiseksi takavarikoimista varten.

Nykyisen takavarikkolain 4 §:n 1 momentin mukaan kuka tahansa saa jokamiehen kiinniotto-oikeutta käyttäessään takavarikoida esineen, joka silloin tavataan. Nyt ehdotetaan, että oikeus esineen haltuunottamiseen takavarikoimista varten olisi vain poliisimiehellä tämän ottaessa rikoksesta epäillyn kiinni. Ehdotuksessa ei voimassa olevan lain tapaan enää mainittaisi pidättämistä tai vangitsemista, koska poliisimies, jolla ei ole pidättämisoikeutta, saisi vain ottaa rikoksesta epäillyn kiinni. Tullilain 53 §:n 3 momentin mukaan tullimiehellä ja rajavartiolaitoksesta annetun lain ehdotetun 12 §:n 2 momentin mukaan rajavartiomiehellä olisi samanlainen oikeus ottaa esine haltuun takavarikoimista varten. Tässä yhteydessä on lisäksi syytä todeta, että RVA 12 §, jonka mukaan jokainen saa ottaa omansa takaisin irtaimelta tahi tuntemattomalta mieheltä, taikka siltä, jonka varoo karkaavan, taikka rikoksenteijältä verekseltään, jäisi edelleen voimaan.

2 mom. Esineen haltuunottamisesta olisi viipymättä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle

virkamiehelle, jonka olisi heti päätettävä, onko esine takavarikoitava. Asiallisesti lainkohta vastaisi takavarikkolain 4 §:n 2 momenttia.

7 §. *Ilmoitus takavarikosta ja haltuunottamisesta.* Pykälä vastaa takavarikkolain 5 §:ää. Pykälässä takavarikoimiseen on kuitenkin rinnastettu myös 6 §:n mukainen esineen haltuunottaminen.

8 §. *Eräiden asiakirjojen avaaminen ja tutkiminen.* Pykälää vastaavat säännökset ovat nykyisin takavarikkolain 6 §:n 1 momentissa. Sen mukaan takavarikoitua postilähetystä, sähkösanomaa, kaupanpitokirjaa tai muuta yksityistä asiakirjaa ei saa tarkemmin tutkia tai, jos se on suljettu, avata muu kuin takavarikoimiseen oikeutettu viranomainen. Tällaisen viranomaisen osoituksen mukaan saa asiakirjaa kuitenkin tarkastaa "asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna rikoksen selvittämisessä tahi jota muuten siinä kuullaan". Jos takavarikon toimitajalla ei ole oikeutta tutkia asiakirjaa, hänen on suljettava se sinetillä. Ehdotettu 8 § koskisi ainoastaan suljettuja yksityisiä asiakirjoja sekä sähkösanomia, joiden sisältö kuuluu perustuslain suojaaman lennätinsalaisuuden piiriin. Muunlaisen kuin suljetun yksityisen asiakirjan tutkimisesta ei ehdoteta otettavaksi lakiin rajoittavia säännöksiä. Tässä yhteydessä on kuitenkin muistettava, että esitutkintaan osallistuvilla virkamiehillä on velvollisuus olla ilmaisematta tutkinnan yhteydessä saamia tietoja sivullisille.

Takavarikoidun suljetun kirjeen tai muun suljetun yksityisen asiakirjan avaamiseen oikeutettujen piiri olisi hieman nykyistä laajempi. Avaimisoikeus olisi tutkinnanjohtajalla, syyttäjällä ja tuomioistuimella. Tämä oikeus olisi myös sellaisella tutkinnanjohtajalla, joka ei ole pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Suljettua yksityistä asiakirjaa saisivat avaamisen jälkeen rajoituksitta tutkia asianomaisen rikoksen tutkijat. Asiantuntija, rikoksen selvittämisessä apuna käytetty henkilö sekä se, jota asiassa muuten kuullaan, saisi edelleen tutkia tällaista asiakirjaa tutkinnanjohtajan, syyttäjän tai tuomioistuimen osoituksen mukaan. Ilmaisui "osoituksen mukaan" tekee mahdolliseksi, että asiakirjaa ei näytetä asianomaiselle kokonaan vaan ainoastaan tarpeellisilta osin. Samat säännökset koskevat myös sähkösanoman tutkimista.

Takavarikkolain 6 §:n 2 momentissa oleva säännös asiakirjan tutkimisesta kiireellisesti on esitutkintalain 7 §:n voimaan tultua tarpeeton.

9 §. *Pöytäkirja ja todistus.* 1—2 mom. Pykälä vastaa takavarikkolain 7 §:ää.

10 §. *Takavarikoidun esineen säilyttäminen.* 1 mom. Momentti vastaa takavarikkolain 8 §:n 1 ja 2 momenttia. Takavarikoidun esineen haltijaa voitaisiin kuitenkin, milloin esine jätetään haltijalleen, kieltää myymisen ohella myös muuten luovuttamasta esinettä, esimerkiksi lainaamasta sitä.

2 mom. Momentti vastaa takavarikkolain 8 §:n 3 momenttia. Sanan "poliisipäällikkö" sijasta ehdotuksessa käytetään nykyaikaisempaa ilmaisua "poliisipiirin päällikkö". Poliisiasetuksen 9 §:n 2 momentin mukaan poliisipiirin päällikölle kuuluva asia voidaan poliisipiirin ohjesäännössä antaa poliisipiirin muun toimenhaltijan ratkaistavaksi. Momentissa ehdotetaan säädettäväksi nimienomaisesti, että todisteena käytettäväksi takavarikoidulle esineelle saadaan tehdä kokeita, milloin se on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Käytännössä on jouduttu tekemään esimerkiksi työsuojelumääräysten rikkomisia tutkittaessa koneiden ja laitteiden osille erilaisia fyysikaalisia kokeita ja väkivaltarikoksia tutkittaessa veriryhmämäärittäjiä takavarikoiduissa vaatteissa olevista veritahroista.

11 §. *Takavarikon kumoaminen.* 1 mom. Momentti vastaa asiallisesti takavarikkolain 9 §:n 1 momenttia. Takavarikon voimassaoloaika on aina pyrittävä rajoittamaan mahdollisimman lyhyeksi. Jos jotakin esinettä ei enää tarvita todisteena, takavarikko on kumottava ja esine on palautettava sille, jolta se on takavarikoitu tai jolle hänen oikeutensa on siirtynyt. Jos omistajaltaan tai haltijaltaan rikoksella viety esine on takavarikoitu ja tämän oikeus esineeseen on riidaton, se on palautettava hänelle mahdollisimman pian.

2 mom. Momenttia nykyisin vastaavan takavarikkolain 9 §:n 2 momentin mukaan takavarikko raukeaa, jos syytetä takavarikon aiheuttaneesta rikoksesta ei nosteta kuudessa viikossa siitä, kun takavarikoiminen tapahtui. Lääninhallitus saa pidentää takavarikon voimassaoloaikaa enintään kahdella viikolla. Mainittu kuuden viikon määräaika on osoittautunut käytännössä liian lyhyeksi. Määräajan pidentämismahdollisuutta ei ole juuri lainkaan käytetty. Nyt määräaika ehdotetaan pidennettäväksi neljäksi kuukaudeksi. Tuomioistuin saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen edellä mainittuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

Pakkokeinolain voimaan tultua takavarikko ei raukeaisi itsestään silloinkaan, kun syytetä ei ole nostettu määräajassa. Viranomaisen, jolla on siihen oikeus 14 §:n mukaan, on kumottava taka-

varikko viran puolesta. Tällä varmistetaan, että asia hoidetaan loppuun ja takavarikoitu esine palautetaan omistajalleen tai haltijalleen mahdollisimman nopeasti.

12 §. *Takavarikon voimassaolosta päättäminen eräissä tapauksissa.* Pykälä on otettu lakiehdotukseen sellaisenaan takavarikkolain 9 §:ään 23 päivänä toukokuuta 1980 annetulla lailla (286/81) lisätystä uudesta 3 momentista. Sen lisääminen lakiin johtui siitä, että Suomi liittyi Strasbourgissa 20 päivänä huhtikuuta 1959 tehtyyn keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen.

13 §. *Takavarikon saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi.* Takavarikkolain 10 §:n mukaan tuomioistuimen on syytettävä käsitellessään sen vaatimuksesta, jota asia koskee, harkittava, onko takavarikko edelleen pysyttävä voimassa. Pakkokeinolakiehdotuksen 4 luvun 13 §:n mukaan asianomainen saisi tehdä vaatimuksen myös ennen syytteen käsittelyn alkua. Tässä tapauksessa vaatimus olisi otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle.

Ennen syytteen käsittelyn alkua tehdyn vaatimuksen käsittelystä olisi soveltuvin kohdin voimassa, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelystä on 1 luvun 9 ja 12 §:ssä säädetty. Tältä kohdin viitataan 2 luvun 9 §:n perusteluissa lausuttuun. Tuomioistuimen olisi varattava niille, joilla on asiassa etuja valvottavanaan, tilaisuus tulla kuuluisiksi, mutta kenenkään — sen paremmin hakijan kuin kuultavaksi kutsutun — poissaolo ei estäisi asian ratkaisemista. Tavallisimmin takavarikon kumoamista tullee vaatimaan epäilty, jolta esine on takavarikoitu. Jos esine on takavarikoitu todisteena käytettäväksi tai sen vuoksi, että se voidaan tuomita valtiolle menetetyksi, asia koskee tutkinnanjohtajaa tai syyttäjää. Jos esine taas on takavarikoitu sen vuoksi, että se on joltakulta rikoksella viety, asia koskee asianomistajaa.

14 §. *Takavarikon kumoamisesta päättävä viranomainen.* Takavarikkolain 10 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on rikosasiassa antamassaan lopullisessa päätöksessä määrättävä takavarikosta, jollei sitä ole aikaisemmin kumottu. Laista puuttuu kuitenkin nimenomainen säännös siitä, kenellä on oikeus kumota takavarikko esitutkinnan, syyteharkinnan tai oikeudenkäynnin aikana. Takavarikko voi usein käydä tarpeettomaksi jo ennen syyteasian ratkaisemista, esimerkiksi kun takavarikoitua esinettä ei enää tarvita todisteena paremman näyttöaineiston ilmaantumisen vuoksi tai kun omistajaltaan viety esine

voidaan palauttaa hänelle. Näissä tilanteissa ei ole syytä saattaa asiaa tuomioistuimeen, vaan takavarikon kumoaminen voidaan joutuisuuden vuoksi antaa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tehtäväksi. Ehdotuksen mukaan takavarikon kumoamisesta päättäisikin pääsäännön mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Tuomioistuin päättäisi takavarikon kumoamisesta kolmessa tapauksessa. Kun tuomioistuin on päättänyt esineen takavarikoimisesta, se päättäisi myös takavarikon kumoamisesta. Jos joku on tehnyt 13 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen ja tuomioistuin on vaatimuksen johdosta antamallaan päätöksellä määrännyt takavarikon pidettäväksi voimassa, kumoamisesta voisi tällöinkin päättää yksin tuomioistuin. Vain tuomioistuin saa päättää takavarikon kumoamisesta myös silloin, kun oikeudenkäynnissä on tehty takavarikoituun esineeseen kohdistuva vaatimus, useimmiten vaatimus esineen julistamisesta valtiolle menetetyksi. Joskus myös rikosasian oikeudenkäynnin yhteydessä esitetään sellaisia keskenään ristiriitaisia vaatimuksia paremmasta oikeudesta esineeseen, joita ei voida ratkaista rikosasian yhteydessä.

15 §. *Takavarikon voimassaolosta päättäminen syyteasiaa ratkaistaessa.* Pykälä vastaa takavarikkolain 10 §:n 1 momentin toista virkettä. Tuomioistuimen olisi syyteasian ratkaistessaan lausuttava takavarikon voimassa pitämisestä, vaikkei oikeus takavarikon kumoamiseen kuuluisikaan 14 §:n perusteella sen yksinomaiseen toimivaltaan.

16 §. *Muutoksenhaku. 1 mom.* Momentti vastaa takavarikkolain 10 §:n 2 momenttia. Tuomioistuimen päätöksestä takavarikkoa koskevassa asiassa saisi edelleen valittaa erikseen esimerkiksi, kun tuomioistuin määrää 5 §:n perusteella esineen takavarikoitavaksi taikka antaa erillisessä oikeudenkäynnissä tai syyteasian käsittelyn yhteydessä päätöksen 13 §:ssä tarkoitetusta vaatimuksesta.

Takavarikkolain 10 §:n 2 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan saadaan tuomioistuimen takavarikkoa koskeva päätös panna heti täytäntöön valituksesta huolimatta, jollei tuomioistuin toisin määrää. Käytännössä ilmenneiden tulkintavaikeuksien vuoksi tätä säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi niin, että vain esineen takavarikoimista koskeva tuomioistuimen päätös pannaan täytäntöön valituksesta huolimatta. Jos tuomioistuin on takavarikon kumonnut, päätöstä ei panna täytäntöön, ennen kuin se on saanut lainvoiman.

2 mom. Tuomioistuimen 11 §:n 2 momentissa tarkoitetun määräajan pidentämistä koskevasta vaatimuksesta antamaan päätökseen ei saisi hakea muutosta.

17 §. *Takavarikoidun esineen palauttaminen.* Takavarikon kumoamisen yhteydessä ei aina lausuta erikseen, miten takavarikoidun esineen suhteen on meneteltävä, vaan asia jää usein esinettä säilyttävän poliisin yksin ratkaistavaksi. Jos esine on käynyt tarpeettomaksi todisteena tai jos vaatimus sen julistamisesta valtiolle menetetyksi on hylätty, esine on yleensä palautettava sille, jolta se on takavarikoitu. Jos esine taas on riidattomasti todettu joltakulta rikoksella viedyksi, se palautetaan omistajalleen tai haltijalleen.

Vaikeuksia voi syntyä, jos kaksi tai useampi vaatii esinettä itselleen taikka jos omistajaa tai muuta, jolla olisi oikeus esineeseen, ei ole tiedossa. Esimerkiksi murto- ja rikosarvoja tutkittaessa epäiltyjen hallusta löytyy usein rikoksella vietyä omaisuutta, joiden omistajaa ei saada selville.

Jos useammat ovat vaatineet esinettä itselleen, se olisi jätettävä edelleen poliisin haltuun, kunnes riita paremmasta oikeudesta siihen on ratkaistu. Tällainen säännös on tarpeellinen osapuolten oikeuksien turvaamiseksi niissä tapauksissa, joissa kysymystä paremmasta oikeudesta esineeseen ei voida ratkaista rikosasian yhteydessä. Jos omistajaa tai muuta, jolla olisi oikeus esineeseen, ei ole tiedossa, poliisin on julkisella kuulutuksella kehotettava häntä ilmoittautumaan. Jos kukaan ei vaadi esinettä itselleen kuuden kuukauden kuluessa kuuluttamisesta, esine siirtyy valtiolle. Vastaava säännös on nykyisin löytötavaralain 11 §:ssä (41/62), jonka kumoaminen ei ole nyt tarpeen, koska löytötavaralaki on tarkoitus uudistaa kokonaisuudessaan jo ennen pakkokeinolain voimaantuloa.

Tarkemmat säännökset kuuluttamisesta on tarkoitus antaa asetuksella.

18 §. *Täydentäviä säännöksiä.* 1 mom. Momentissa rinnastettaisiin selvyiden vuoksi takavarikoitavaan esineeseen aine. Esimerkiksi todistelutarkoituksessa takavarikoidaan öljyistä, kemikaaleista ja vastaavista usein vain pieni näyte.

2 mom. Momentin mukaan saataisiin esineen sijasta takavarikoida todisteena käytettäväksi esineestä irrotettu osa, jos jotakin tutkintatoimenpidettä ei voida ilman suuria vaikeuksia muuten suorittaa. Esimerkiksi autosta voidaan joutua irrottamaan osa, jossa on todistelun kannalta tärkeitä jälkiä yhteentörmäyksestä, samoin murto- ja sahaamalla palanen oven karmista murtojälkien laboratoriotutkimuksia varten ja väki-

valtarikosta tutkittaessa irrottamaan vaatekappaleesta tai tapetista veritahrain sisältävä palanen. Rikoksen selvittämisen tarve on usein suurempi kuin tällaisesta toimenpiteestä aiheutuva vahinko. Jotta ei syntyisi epäselvyyttä toimenpiteen laillisuudesta, ehdotetaan siitä otettavaksi lakiin nimenomainen säännös.

19 §. *Viittaussäännös.* Takavarikosta olisi pakkokeinolain 4 luvun säännösten lisäksi noudatettava, mitä siitä on erikseen säädetty. Yleisestä laista poikkeavia säännöksiä on muun muassa painovapauslaissa ja tullilaissa.

5 luku

Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §. *Kotietsinnän edellytykset.* Pykälä vastaa takavarikkolain 12 ja 13 §:ää. Kotietsinnän edellytyksenä olevan rikoksen törkeysastetta kuvattaessa käytettäisiin samanlaista ilmaisua ('rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on...') kuin muissakin pakkokeinolain vastaavissa säännöksissä.

Nykyisin kotietsinnän samoin kuin henkilöön käyvän tarkastuksen ja katsastuksen edellytyksenä on, että rikoksesta saattaa seurata kovempi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta. Nyt ehdotetaan näiden pakkokeinojen käyttämisen edellytykseksi, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Perustelu tälle rangaistusrajan alentamiselle on sama kuin pidättämiseen oikeuttavan rangaistusrajan alentamiselle 1 luvun 3 §:n 1 momentissa. Tähän asti etsinnän edellytyksenä on ollut käytännössä, että rikoksesta saattaa seurata vuosi vankeutta, koska kuuden kuukauden ja yhden vuoden välillä olevia enimmäisrangaistuksia ei juuri ole. Kun rangaistuksia ei ole haluttu pakkokeinovaltuuksien saamiseksi keino-tekoisesti nostaa, eräisiin rangaistussäännöksiin on jo jouduttu ottamaan etsintää koskevia poikkeussäännöksiä (ks. esimerkiksi rikoslain 16 luvun 28 § (283/83) ja takavarikkolain 22 §:n 1 momentti). Jollei etsintään oikeuttavaa rangaistusrajaa alenneta, vastaisuudessa joudutaan ilmeisesti säätämään yhä useampia vastaavia poikkeuksia, mitä ei voida pitää asianmukaisena.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan kotietsintä voidaan tehdä myös henkilönkatsastukseen toimitettavan — esimerkiksi verikokeeseen joutumista pakoilevan rattijuopumuksesta epäillyn — tavoittamiseksi.

Takavarikkolain 13 §:n mukaan kotietsintä on mahdollinen myös kuulusteluun tuotavan tavoittamiseksi. Pakkokeinolakiehdotukseen ei ole otettu vastaavaa säännöstä, koska esitutkintalakiehdotuksen 18 §:n 3 momentin perusteella esitutkintaan noudettava katsotaan kiinni otetuksi.

2 §. *Kotietsintä eräissä paikoissa.* Pykälä vastaa takavarikkolain 14 §:ää.

3 §. *Kotietsinnästä päättäminen.* Pykälä vastaa takavarikkolain 15 §:n 1 momenttia. Ehdotuksen mukaan kotietsinnästä päättäisi pääsäännön mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Takavarikkolain 15 §:n 1 momentin mukaan siitä päättää vangitsemiseen oikeutettu viranomainen, siis myös tuomioistuimien. Pakkokeinolain voimaan tultua tuomioistuin ei enää voisi päättää kotietsinnästä. Käytännöllistä merkitystä muutoksella ei olisi, koska tuomioistuimet eivät ole sanottua oikeutta käyttäneet. Lisäksi pykälä eroaa takavarikkolain vastaavasta säännöksestä samalla tavoin kuin 1 §:n 3 momentti.

Takavarikkolain 15 §:n 2 momenttia vastaava säännös erityisiä rikostutkimuksia suorittamaan määrätyn henkilön kotietsintäoikeudesta ehdotetaan otettavaksi pakkokeinolain 7 luvun 1 §:ään.

4 §. *Läsnäolo kotietsinnässä.* Pykälä vastaa takavarikkolain 16 §:ää.

5 §. *Kotietsinnän toimittaminen.* Pykälän 1 momenttia vastaava säännös on nykyisin takavarikkolain 19 §:n 1 momentissa. Pykälän 2—4 momentti vastaa takavarikkolain 17 §:ää.

6 §. *Asiakirjan tutkiminen kotietsinnässä.* Pykälä vastaa takavarikkolain 18 §:ää. Pykälässä viitattaisiin 4 luvun 8 §:ään, joka eräissä suhteissa eroaa nykyisen takavarikkolain 6 §:n 1 momentissa olevasta vastaavasta säännöksestä.

7 §. *Pöytäkirja ja todistus.* Pykälää vastaavat säännökset ovat nykyisin takavarikkolain 19 §:ssä.

8 §. *Paikantarkastus.* Pykälä vastaa takavarikkolain 20 §:ää. Se koskee sellaiseen paikkaan kohdistuvaa etsintää, joka ei nauti kotirauhan suojaa. Paikantarkastuksen saisi edelleen toimittaa rikoksen rangaistusasteikkoon katsomatta.

Henkilöön kohdistuva etsintä

9 §. *Käsitteet.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi *henkilöntarkastuksen* ja *henkilönkatsastuksen* määritelmät. Henkilöntarkastuksella, joka vastaa takavarikkolain mukaista henkilöön käyvää tarkastusta, tarkoitetaan sen tutkimista, mitä tarkas-

tettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään. Käsitteen piiriin kuuluu esimerkiksi henkilön mukanaan kantaman laukun tarkastus. Henkilönkatsastuksella eli takavarikkolain mukaisella henkilöön käyvällä katsastuksella puolestaan tarkoitetaan katsastettavan ruumiin tarkastamista, verinäytteen ottamista ja muuta ruumiiseen kohdistuvaa tutkimusta.

10 §. *Henkilöntarkastuksen edellytykset.* Pykälä vastaa takavarikkolain 21 §:ää. Nykyisin henkilöön käyvä tarkastus tai katsastus saadaan toimittaa, jos rikoksesta saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Ehdotuksen mukaan henkilöntarkastus saataisiin toimittaa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta ja lisäksi, kun kysymyksessä on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä petos tai omavaltainen käyttöönotto. Näitä sakolla sovitettavia rikoksia koskeva erityissäännös on tarpeen 1 luvun 1 §:n 1 momentin perusteluissa jokamiehen kiinniottaoikeuden osalta mainituista syistä. Mahdollisuus toimittaa henkilöntarkastus on tarpeellinen esimerkiksi tutkittaessa myymäläanastuksia. Oikeus henkilöntarkastukseen ja muihin 5 luvussa tarkoitettuihin pakkokeinoihin olisi, niin kuin nykyisinkin, vain viranomaisilla.

11 §. *Henkilönkatsastuksen edellytykset.* Pykälä vastaa takavarikkolain 22 §:n 1 momenttia. Rattijuopumus on edelleen mainittava pykälässä erikseen, koska siitä säädetty ankarin rangaistus on vain kolme kuukautta vankeutta.

12 §. *Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen. 1 mom.* Momentti vastaa takavarikkolain 23 §:n 1 momenttia. Siitä on kuitenkin jätetty pois säännös, jonka mukaan verinäytettä ei saa ottaa eikä muuta lääketieteellistä asiantuntemusta vaativaa tutkimusta suorittaa muu kuin lääkäri. Tämä ei kuitenkaan merkitse muutosta nykytilaan, sillä asia ratkaistaisiin lääkintälainsäädännön perusteella.

Nykyisin henkilöön käyvää tarkastusta tai katsastusta toimitettaessa on saapuvilla oltava, mikäli mahdollista, toimitusmiehen kutsuma todistaja, ei kuitenkaan milloin sen suorittaa lääkäri. On hieman epäselvää, tarkoitetaanko toimitusmiehellä etsinnästä päättävää virkamiestä, esimerkiksi poliisimiestä, vai itse tarkastuksen toimittajaa, esimerkiksi lääkäriä. Säännöstä ehdotetaan selvennettäväksi niin, että henkilöntarkastuksessa tai -katsastuksessa saapuvilla on oltava, mikäli mahdollista, etsinnästä päättäneen virkamielen kutsuma todistaja, paitsi milloin sen toimittaa terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva.

Terveystarkastukseen kuuluvankaan toimittamassa etsinnässä ei todistajan läsnäolo ole kielletty, jos esimerkiksi syntyy epäilyjä toimituksen luotettavuudesta. Säännös tarkoittaa vain, ettei etsinnästä päättäneen virkamiehen ole pakko tarkistaa, onko todistaja mahdollista saada paikalle.

2 mom. Momenttia vastaavat säännökset ovat nykyisin takavarikkolain 23 §:n 2 momentissa. Ehdotus poikkeaisi nykyisestä siinä, että henkilöntarkastuksen saisi toimittaa tarkastettavan kanssa eri sukupuolta oleva. Tällainen käytäntö on ollut osittain voimassa muun muassa lentoliikenteen turvaamiseksi suoritettavissa turvatarkastuksissa. Hyvän tavan mukaista tietenkin on, että jos henkilöntarkastuksessa tarkastettava joutuu riisuutumaan tai ryhtymään siihen rinnastettaviin toimenpiteisiin, tarkastajaksi on otettava tarkastettavan kanssa samaa sukupuolta oleva henkilö. Kun vain pieni osa poliisimiehistä on naispuolisia, voi ongelmia syntyä naisen tarkastamisessa. Estettä ei ole sille, että esimerkiksi poliisissa kansliatehtävissä työskentelevä nainen osallistuu tarkastukseen.

Henkilönkatsastusta ei sen sijaan saisi toimittaa tutkittavan kanssa eri sukupuolta oleva, jollei hän kuulu terveydenhuoltohenkilöstöön. Nykyisin tällainen oikeus on vain lääkärillä. Henkilönkatsastuksessa ei ehdotuksen mukaan saisi olla saapuvilla muita eri sukupuolta olevia kuin alakäisen tutkittavan huoltaja. Tämä ei koskisi kuitenkaan verinäytteen ottamista eikä kliinistä humalatilatutkimusta. Verinäytteen ottamiseen ja kliiniseen humalatilatutkimukseen ei liity mitään sellaista, mikä estäisi eri sukupuolta olevan läsnäolon. Tutkittavaa saattaneiden poliisimiesten läsnäolo toimituksessa voi olla jo turvallisuussyistä paikallaan silloin, kun rattijuopumuksesta epäillyn pelätään käyttäytyvän väkivaltaisesti.

13 §. Viittaussäännös. Etsinnästä olisi voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty. Yleisestä laista poikkeavia säännöksiä on muun muassa laissa toimenpiteistä lentoliikenteen turvaamiseksi eräissä tapauksissa annetussa laissa (842/71), teräseläissa (108/77) ja rikoslain 16 luvun 28 §:ssä.

6 luku

Muut pakkokeinot

1 §. Poistumisen estäminen. Esitutkintalain 21 §:n 1 momenttiin ehdotetaan otettaviksi säännökset siitä, kuinka kauan jokainen kansalainen

on velvollinen enintään olemaan saapuvilla esitutkinnassa. Nämä enimmäisajat eivät tarkoita kuulustelun tai muun tutkintatoimenpiteen pidentä sallittua kestoaikaa. Esitutkintaan kutsutun on tarvittaessa kuulustelun jälkeenkin odotettava, että välttämättömät tarkistukset ja lisäkysymykset on ehditty tehdä. Hänen on kuitenkin sallittava poistua heti, kun hänen läsnäolonsa esitutkinnassa tai kuulustelussa ei ole enää tarpeen.

Rikoksesta epäilty saattaa yrittää poistua luvatta esitutkinnasta. Tämän estämiseksi ehdotetaan, että rikoksesta epäiltyä, joka on esitutkintalain 21 §:n 1 momentin nojalla velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa ja jota ei ole pidätetty eikä vangittu, saataisiin pitää esitutkinnan aikana lukitus tilassa. Ehdotuksen mukaan tämä olisi sallittua vain, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi. Rikoksesta epäiltyä, jota ei ole pidätetty tai vangittu, ei ehdotuksen mukaan kuitenkaan saisi sijoittaa pidätettyjen säilytyshuoneeseen, ellei pidättämiseen ole pakkokeinoina 1 luvun 3 §:n mukaan edellytyksiä. Jos poliisimies on ottanut epäillyn kiinni 1 luvun 2 §:n 2 momentin perusteella, kun pidättämiseen on edellytykset, hänet saataisiin viedä heti pidätettyjen säilytyshuoneeseen, vaikka hänen pidättämisestään ei vielä olekaan päätetty. Epäilty voitaisiin myös tutkinnan alettua siirtää pidätettyjen säilytyshuoneeseen heti, kun tutkija on todennut, että pidättämiseen on edellytykset.

2 §. Paikan eristäminen. Pykälään tulisivat takavarikkolain 11 §:ää vastaavat säännökset paikan eristämisestä.

3 §. Koe nautitun alkoholin tai muun huumausaineen toteamiseksi. Pykälään ehdotetaan otettaviksi säännökset moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan tai muussa rikoslain 23 luvussa tarkoitetussa tehtävässä olevan mahdollisesti nauttiman alkoholin tai muun huumausaineen toteamiseksi tehtävästä kokeesta. Nykyisin säännökset ovat takavarikkolain 22 a §:ssä. Yleisessä puhekielessä kokeesta käytetään nimitystä "puhalluskoe".

Takavarikkolain 22 a §:n 2 momentissa lueteltujen virkamiesten lisäksi olisi ehdotetun 2 momentin mukaan myös tulli- ja rajavartiolaitoksen virkamiesten lisäksi tulli- ja rajavartiolaitoksen henkilöt tällaiseen kokeeseen. Tulli- ja rajavartiolaitoksen virkamiehet tarvitsevat tätä oikeutta erityisesti valvoakseen rajanylityksliikennettä. Tähän asti on pidetty tulkinnanvaraisena, onko mainituilla virkamiehillä ollut tämä oikeus.

Säännökset tällaisesta kokeesta lisättiin takavarikkolakiin aikanaan valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä eli perustuslain säätämisjärjestyksessä, koska koe ja siitä kieltäytymisen vuoksi toimitettava henkilönkatsastus voi kohdistua liikennevalvonnassa myös sellaiseen, jota ei voida epäillä rikoksesta. Kun kansalaisen velvollisuutta alistua kokeeseen ei tässä yhteydessä laajennettaisi, säännös voidaan nyt ottaa pakkokeinolakiin vakiintuneen lainsäädäntökäytännön mukaisesti tavallisessa järjestyksessä säädettävällä lailla.

Tällainen koe on itse asiassa henkilönkatsastusta. Liikennevalvontaa varten perustuslain säätämisjärjestyksessä säädetyt erityissäännökset poikkeavat kuitenkin niin olennaisesti 5 luvussa olevista henkilönkatsastusta koskevista yleissäännöksistä, että ne on katsottu tarkoituksenmukaiseksi sijoittaa 6 lukuun. Jos muun kuin rikoslain 23 luvussa tarkoitetun rikoksen tutkinnassa joudutaan turvautumaan samanlaiseen kokeeseen, se saadaan tehdä vain, jos henkilönkatsastukseen on edellytykset.

4 §. Henkilötuntomerkkien ottaminen. 1 mom. Esitutkintaan ja rikosentekijäin rekisteröimiseen on perinteisesti liittynyt henkilötuntomerkkien kuten sormenjalkien ja yleisten tuntomerkkitietojen ottaminen. Tämän ohella sormenjalkia ja muita tuntomerkkitietoja on otettu irtolaisista. Tähän asti henkilötuntomerkkien ottaminen on perustunut henkilötuntomerkkien ottamisesta annettuun asetukseen (245/36). Kun henkilötuntomerkkien ottamisessa usein joudutaan puuttumaan ruumiilliseen koskemattomuuteen, siitä olisi vakiintuneen lainsäädäntökäytännön mukaan säädettävä lailla. Säännökset siitä ehdotetaan otettaviksi pakkokeinolain 6 luvun 4 §:ään.

Poliisimies saisi ottaa henkilötuntomerkit rikoksesta epäillystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä ja rikosentekijäin rekisteröintiä varten. Kun tuntomerkit voitaisiin ottaa jo rikoksesta epäillystä, rekisterien tietosuojajärjestelmiä kehitettäessä olisi erityisesti huolehdittava siitä, että sittemmin syyttömäksi osoittautuneen henkilötuntomerkit eivät jää rekistereihin.

Henkilötuntomerkit on pyritty luettelemaan momentissa tyhjentävästi. Niitä olisivat sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala- ja ääninäyte, valokuva sekä yleiset tuntomerkkitiedot, joihin kuuluvat poliisin tuntomerkkitietolomakkeisiin perinteisesti sisältyneet tiedot (esimerkiksi henkilön pituus, paino, hiusten malli ja väri, kasvojen muoto sekä erityistuntomerkit, kuten ruumiin

jäsenten puuttuminen, tatuoinnit ja huomattavat arvet). Rikostutkinnassa on Suomessa otettu kaikkia edellä mainittuja henkilötuntomerkkejä ääninäytteitä lukuun ottamatta. Ääninäytteiden ottaminen saattaa kriminaalitekniikan kehittyessä tulla lähivuosina ajankohtaiseksi. Sen sijaan ei ole näköpiirissä muiden uusien tuntomerkkilajien käyttöönottamista. Oikeuslääkeopillisten näytteiden, kuten veri-, sylki- ja hiusnäytteiden ottaminen, ei olisi henkilötuntomerkkien ottamista, vaan 5 luvussa tarkoitettua henkilönkatsastusta.

Henkilötuntomerkkien ottamisen edellytyksenä ei ole, että tutkittava rikos on määrättyä törkeysastetta. Jos kuitenkin esimerkiksi arpien ja tatuointien yksilöimiseksi tarvitaan henkilönkatsastus, se voidaan toimittaa vain, milloin siihen on edellytykset.

Henkilötuntomerkkien ottamisesta annetun asetuksen mukaan poliisi saa ottaa henkilötuntomerkit myös "irtolaisuuden tai muun sen kaltaisen syyn takia pidätetystä henkilöstä". Kun irtolaislain (57/36) kumoaminen on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä (hallituksen esitys n:o 246/1984 vp.), säännöstä ei ole otettu pakkokeinolakiehdotukseen.

2 mom. Joskus joudutaan esitutkinnassa ottamaan henkilötuntomerkkejä myös muusta kuin rikoksesta epäilystä. Esimerkiksi kun toimistohuoneeseen on murtauduttu, siellä työskentelevistä voidaan joutua ottamaan sormenjäljet henkilökuntaan kuuluvien sormenjalkien erottamiseksi rikosentekijäin sormenjäljistä. Muusta kuin rikoksesta epäillystä henkilötuntomerkkejä voitaisiin ottaa vain painavista rikostutkinnallisista syistä ja jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

3 mom. Myös vankeinhoitoviranomaisilla olisi oikeus ottaa rangaistuslaitoksessa olevasta henkilöstä henkilötuntomerkit niin kuin tähänkin asti. Kenelle virkamiehelle tämä oikeus yksittäistapauksessa kuuluu, jäisi vankeinhoitolaitoksen sisäisten määräysten varaan.

7 luku

Erinäisiä säännöksiä

1 §. Eräiden virkamiesten oikeus käyttää pakkokeinoja. Kun sisäasiainministeriö antaa määrättylle virkamiehelle poliisilain 3 §:n 2 momentin nojalla valtuudet esitutkinnan toimittamiseen, se saisi pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n mukaan samalla antaa hänelle oikeuden käyttää pakkokei-

noja määräyksessä mainitussa laajuudessa. Pykälä korvaa nykyiset RVA 22 §:n 3 momentin ja takavarikkolain 15 §:n 2 momentin. Mainittujen lainkohtien nojalla myös valtioneuvoston oikeuskansleri saa antaa erityisiä rikostutkimuksia suorittamaan määräämälleen henkilölle vangitsemisoikeuden tai oikeuden toimittaa kotietsintä. Oikeuskanslerin osalta vastaavaa säännöstä ei ehdoteta otettavaksi pakkokeinolakiin. Viime vuosina oikeuskansleri on pyytänyt esitutinnan toimittamista aina poliisilta. Jos hän määräisi esitutinnan toimittajaksi muun virkamiehen kuin poliisimiehen, oikeuskansleri ja apulaisoikeuskansleri voisivat pidättämiseen oikeutettuina virkamiehinä päättää tarvittavien pakkokeinojen käyttämisestä.

2 §. Vahingonkorvaus. Pykälään ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös pakkokeinojen käyttämisestä aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta erikseen annettuun lainsäädäntöön. Ennestään on jo olemassa laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta (422/74; lain nimi on muutettu edellä olevaan muotoon lailla 984/84). Lisäksi eräiden rikostutinnan yhteydessä sivullisille aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta joudutaan erikseen lailla säätämään. Tällaisia vahinkoja voi syntyä esimerkiksi 4 luvun 18 §:n 2 momentin perusteluissa mainituissa tilanteissa. Niihin ei voida soveltaa vahingonkorvauslakia, koska vahingot eivät perustu virkamiehen virheelliseen menettelyyn. Esitys tarvittaviksi säännöksiksi annetaan myöhemmin erikseen.

3 §. Asetuksenantovaltuus. Pakkokeinolain voimaan tullessa annetaan myös pakkokeinoasetus. Tarvittaviin asetuksen tasoihin säännöksiin on viitattu useiden lain pykälien perusteluissa.

4 §. Voimaantulo. Pykälään otettaisiin lain voimaantulopäivä.

5 §. Kumottavat säännökset. Pakkokeinolailla kumotaan rikoslain voimaannpanemisesta annetun lain veroisen asetuksen pakkokeinoja koskevat säännökset, takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annettu laki sekä henkilötuntomerkkien ottamisesta annettu asetus. Tämän jälkeen RVA:een jäävät rikoslain voimaan tullessa tarvittujen siirtymäsäännösten ohella vain saantosuoja koskeva 11 §, esineen poisottamisoikeutta koskeva 12 § sekä syytteen nostamista koskevat 15—19 §.

1.3. Laki rikoslain 3, 16 ja 17 luvun muuttamisesta

3 luvun 8 §:n 4 momentti. Rikoslain 3 luvun 8 §:n 4 momentissa (laissa 621/67) oleva viittaus rikoslain voimaannpanemisesta annettuun asetukseen on muutettava koskemaan pakkokeinolakia.

16 luvun 17 §:n 2 momentti. Rikoslain 16 luvun 17 §:n 2 momenttiin (261/59) ehdotetaan lisättäväksi maininta vakuustakavarikosta, josta on ehdotettu säädettäväksi pakkokeinolaisa. Siten myös vakuustakavarikkoon otettuun tavaraan ryhtyminen tulisi rangaistavaksi.

Selvyyden vuoksi todettakoon, että rikoslain 16 luvun 18 §:n rangaistussäännös koskisi myös pakkokeinolain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettua hukkaamiskieltoa.

17 luvun 4 §. Nykyisen rikoslain 17 luvun 4 §:n mukaan tuomitaan rangaistukseen perättömästä lausumasta esitutkinnassa muu kuin rikoksesta epäilty, joka antaa tahallaan perättömän lausuman tai laillisetta syyttä salaa asiaa valaisevan seikan ”asianomaisen poliisiviranomaisen tai virallisen syyttäjän toimittamassa esitutkinnassa”. Säännöksen tulkinta on oikeuskäytännössä vakiintunut sellaiseksi, että vain kuulustelussa annettu perätön lausuma tai salaaminen täyttää pykälässä tarkoitetun rikoksen tunnusmerkistön. Kun esitutkintalakehdotuksessa esitutinnan ja kuulustelun käsitteitä on entisestään täsmennetty ja kuulustelu on selvästi erotettu alustavista puhutteluista, on myös syytä täsmentää rikoslain 17 luvun 4 §:n sanamuoto vastaamaan vakiintunutta tulkintaa. Pykälän soveltamisala tulisi kuitenkin hieman laajenemaan, koska rangaistussäännös tulisi koskemaan muunkin esitutinnan toimittajan kuin poliisimiehen ja virallisen syyttäjän toimeenpanemia kuulusteluja.

Asianomistajalla on esitutkinnassa ainoastaan niin sanottu negatiivinen totuusvelvollisuus. Jos hän tämän mukaisesti haluaa olla kertomatta jostakin asiasta, hän ei myöskään syyllisty asiaa valaisevan seikan salaamiseen, koska hänellä on siihen laillinen syy. Laillinen syy olla kertomatta asiasta on myös todistajalle lain mukaan kuuluva kieltäytymisoikeus tai -velvollisuus.

Esitutkintalakehdotuksen 22 §:n 1 momentin mukaan asianomistaja saa antaa kuulustelukertomuksensa myös puhelimitse. Myös todistajaa saadaan samoin edellytyksin kuulustella puhelimitse. Koska kuulusteltavan on puhelinkeskustelun yhteydessä vaikea tarkistaa kertomustaan perusteellisesti, on pidettävä kohtuullisena, että rikoslain 17 luvun 4 §:n rangaistussäännös koskee

vain sellaisia kuulusteluja, joissa kuulusteltava on henkilökohtaisesti saapuvilla.

Vaikka rangaistussäännös ei koske alustavia puhutteluja, on huomattava, että perättömän lausuman antaminen niissä voi eräissä tapauksissa tulla rangaistavaksi rikoslain 16 luvun 20 §:n mukaan rikoksen suosimisena tai poliisilain 30 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan niskoitteluna poliisia vastaan. Sama koskee myös puhelimitse tapahtunutta kuulustelua.

1.4. Laki oikeudenkäymiskaaren 10 ja 16 luvun muuttamisesta

10 luvun 25 a §. Oikeudenkäymiskaaren 10 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 25 a §, johon otettaisiin viittaussäännös pakkokeinolakiin. Säännökset tuomioistuimesta, joka päättää pakkokeinojen käyttämisestä, on näet sijoitettu viimeksi mainittuun lakiin.

16 luvun 4 §:n 1 momentti. Oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 4 §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että rikosasian käsittelyä ei saisi, milloin vastaaja on vangittuna, lykätä kahta viikkoa pitemmäksi ajaksi, ellei lykkäys ole tarpeen vastaajan mielentilan tutkimista varten. Lykkäysaika tulisi siten yhdenmukaiseksi sekä kaupungeissa että maaseudulla. Kumottavaksi ehdotetun RVA 26 §:n 3 momentin (515/48) mukaan vastaava aika on kaupungissa 14 vuorokautta ja maalla yksi kuukausi.

1.5. Laki poliisilain muuttamisesta

Esitutkintalain ja pakkokeinolain säätämisen vuoksi poliisilakia on tarkistettava eräiltä osin. Poliisilain käsitteistöä sekä siihen perustuvien vapaudenriistojen kestoa koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset toimenpiteistä etsintäkuulutetun tavoittamisen sekä kiinniottamisen ja vastaavien toimenpiteiden yhteydessä suoritettavasta turvallisuustarkastuksesta. Osa muutosehdotuksista pohjautuu vuonna 1976 mietintönsä sisäasiainministeriölle jättäneen poliisin oikeusturvatyöryhmän mietintöön.

3 §. 2 mom. Poliisilain 3 §:n 2 momentin mukaan sisäasiainministeriö tai lääninhallitus voi antaa määrätyle henkilöille poliisivaltuuksia erityisiä poliisitehtäviä varten. Poliisiasetuksen 98 §:n mukaan sisäasiainministeriö voi antaa tällaiset poliisivaltuudet useamman läänin käsittä-

välle alueelle, lääninhallitus taas oman lääninsä alueelle.

Poliisilain voimassa ollessa lääninhallitukset eivät ole enää käytännössä myöntäneet tällaisia valtuuksia esitutkinnan toimittamista varten. Sisäasiainministeriö on myöntänyt oikeuden esitutkinnan toimittamiseen eräille posti-, rautatie- ja verovirkamiehille sellaisia esitutkintoja varten, joissa tutkijalta edellytetään poikkeuksellista erityisasiantuntemusta. Tällaiset posti- ja rautatievirkamiehet ovat tutkineet lähinnä lähetysten katoamisia, joiden tutkimisessa tarvitaan posti- ja rautatieliikenteen tuntemusta. Poliisivaltuudet saaneet verovirkamiehet taas ovat päätyönään suorittaneet normaalia verotarkastusta. Poliisivaltuudet ovat olleet heille tarpeen silloin, kun tarkastuksessa on havaittu selvästi rikolliseen toimintaan viittaavaa ja on syntynyt kiireellinen tarve saada kirjanpitoaineisto löydettyksi ja takavarikkoon. Joskus on myös jouduttu toimittamaan kiireellisesti kuulusteluja todisteiden nopeaksi tallentamiseksi.

Sisäasiainministeriön antama oikeus esitutkinnan toimittamiseen on aina rajoittunut asianomaisen virkamiehen omaan hallinnonalaan liittyviin rikoksiin. Sen sijaan he eivät ole tutkineet tällä hallinnonalalla tapahtuneita virkarikoksia. Poliisilain 3 §:n 2 momenttia ehdotetaan nyt muutettavaksi niin, että valtuudet esitutkinnan toimittamiseen voisi antaa vain sisäasiainministeriö. Ne voitaisiin antaa vain virkavastuulla toimivalle virkamiehelle määräyksessä mainittujen, hänen omaan hallinnonalaansa liittyvien rikosten tutkintaa varten.

Esitutkintalakiehdotuksen 14 §:n 2 momentin mukaan sisäasiainministeriö saisi antaessaan virkamiehelle oikeuden esitutkinnan toimittamiseen samalla oikeuttaa hänet toimimaan myös tutkinnanjohtajana. Pakkokeinolakiehdotuksen 7 luvun 1 §:n mukaan sisäasiainministeriö voisi antaa hänelle oikeuden käyttää pakkokeinoja. Jos poliisilain 3 §:n 2 momentin mukaiset poliisivaltuudet saaneelle virkamiehelle ei ole annettu oikeutta toimia tutkinnanjohtajana tai käyttää tiettyä pakkokeinoja, hänen on tutkinnan aikana tarvittaessa alistettava tutkintaan liittyvä asia sellaisen omalla hallinnonalallaan taikka poliisissa työskentelevän virkamiehen ratkaistavaksi, jolla on tarvittava toimivalta. Esimerkiksi poliisivaltuudet saaneet verovirkamiehet eivät yleensä toimita esitutkintaa kokonaisuudessaan. Käytännössä he yleensä pyrkivät tutkimuksillaan selvittämään, onko rikos tehty. Sen sijaan subjektiiviseen puoleen eli tekijän syyllisyyden selvittämi-

seen liittyvät toimenpiteet, kuten epäillyn yksityiskohtaiset kuulustelut, suorittaa yleensä poliisi.

Myös poliisilain 3 §:n 2 momentin mukaiset poliisivaltuudet saaneiden virkamiesten toimittamiin esitutkintoihin sovellettaisiin esitutkintalakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä.

13 §. 2 mom. Pykälän 2 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kuulustelua varten kiinni henkilö, joka on tuntematon ja kieltäytyy antamasta henkilöllisyytensä selvittämiseksi tarpeellisia tietoja tai antaa henkilöllisyydestään tiedon, joka voidaan olettaa valheelliseksi. Poliisilain 22 §:n 1 momentin mukaan 13 §:n nojalla kiinni otettu on kuulustelun päätyttyä päästettävä vapaaksi. Nyt 13 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jossa 13 §:ään perustuvalla vapaudenriistolle asetettaisiin enimmäisaika.

Tunnistamista varten kiinni otettu olisi päästettävä vapaaksi heti, kun hänet on tunnistettu ja viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Tunnistamisen jälkeen kiinni otettu voi kuitenkin menettää vapautensa muulla perusteella, esimerkiksi siksi, että hänet on etsintäkuulutuksen mukaisesti toimitettava rangaistuslaitokseen.

Koska tunnistamista ei yleensä voida suorittaa pelkästään tunnistettavaa kuulustelemalla, käytettäisiin lainkohdassa sanan "kuulustelu" sijasta sanaa "tunnistaminen". Tunnistamisen yhteydessä voidaan joutua muun muassa ottamaan henkilötuntomerkkejä sekä hankkimaan tietoja erinäisistä rekistereistä.

15 §. Pykälässä säädetään kutsumisesta kuulusteluun ja niskoittelevan kuulusteltavan noutamisesta sinne. Säännös koskee myös esitutkintaan kutsumista. Koska esitutkintalain 17—18 §:ssä olisivat esitutkintaa koskevat, osittain poliisilain nykyisestä 15 §:stä poikkeavat erityissäännökset, sovellettaisiin tätä vain muihin poliisin toimittamiin kuulusteluihin.

Ehdotettu 15 § on jaettu neljäksi momentiksi.

1 mom. Ensimmäinen momentti koskisi saapumisvelvollisuutta kuulusteluun. Momentissa olisi esitutkintalain 17 §:n mukaisesti säännös myös sitä tapausta varten, että poliisipiirin toiminta hoidetaan yhteistoiminnassa toisen piirin kanssa.

2 mom. Momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös niskoittelevan kuulusteltavan noutamisesta kuulusteluun. Ilmaisuihin "vangitsemiseen oikeutettu virkamies" ehdotetaan korvattavaksi pakkokeinolain mukaisella ilmaisulla "pidättä-

miseen oikeutettu virkamies". Momentti eroaisi esitutkintalain vastaavasta säännöksestä siinä suhteessa, että kutsutun edellytetään oma-aloitteisesti ilmoittavan poisjäännin syystä.

3 mom. Momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, kuinka kauan kuulusteltava on velvollinen enintään olemaan saapuvilla. Tämä enimmäisaika olisi kuusi tuntia.

Kuulustelussa ollutta ei saisi ilman erityistä syytä velvoittaa saapumaan tai noutaa kuulusteluun edellisen kuulustelun päättymistä seuraavien 12 tunnin aikana. Vastaava säännös on ehdotetun esitutkintalain 21 §:n 2 momentissa.

4 mom. Momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös, jonka mukaan velvollisuudesta saapua rikoksen esitutkintaan säädetään esitutkintalaissa.

19 §. 3 mom. Poliisilain 22 §:n 2 momentissa oleva säännös 19 §:ssä tarkoitetun säilössä pitämisen enimmäisajasta ehdotetaan asiallisesti muuttamattomana siirrettäväksi 19 §:ään sen uudeksi 3 momentiksi.

21 §. Nykyisin 22 §:n 2 momentissa oleva säännös säilössä pitämisen enimmäisajasta ehdotetaan otettavaksi 21 §:ään sen uudeksi 3 momentiksi, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi.

21 a §. 1 mom. Viranomaisilla on eri lakien perusteella oikeus etsintäkuuluttaa henkilö, jonka olinpaikka on tuntematon. Tällainen oikeus on lääninhallituksella, poliisilla sekä erällä sotilasviranomaisilla ja oikeusministeriön vankeinhoito-osastolla. Useimmiten etsintäkuulutusta pyydetään sen vuoksi, että etsintäkuulutettu on syylästynyt tai hänen epäillään syylästyneen rikokseen taikka hän on laiminlyönyt jonkin lakiin perustuvan velvollisuutensa. Näillä perusteilla julkaistavissa etsintäkuulutuksissa saatetaan pyytää etsintäkuulutetun pidättämistä tai vangitsemista, vapaus- tai sakkorangaistuksen täytäntöönpanoa, haastamista oikeudenkäyntiin, asevelvollisen toimittamista joukko-osastonsa ja muita vastaavia toimenpiteitä. Etsintäkuulutusta voidaan käyttää muunkinlaisissa tapauksissa. Sillä voidaan esimerkiksi pyytää kadonneen henkilön olinpaikan ilmoittamista ja samalla hänen huostaanottamistaan, jos siihen on hänen ikänsä tai terveydentilansa perusteella aihetta. Lisäksi rikosasian tietymättömissä olevan asianomistajan tai todistajan haastamista tuomioistuimeen voidaan pyytää etsintäkuulutuksella.

Etsintäkuulutusten julkaisemisesta huolehtii keskusrikospoliisi. Etsintäkuulutettujen etsintä kuuluu ensisijaisesti poliisille. Etsintäkuulutusre-

kisteri on nyttemmin siirretty automaattisen tietojenkäsittelyn piiriin.

Etsintäkuulutusta koskeva lainsäädäntö on varsin puutteellinen. Sitä koskevat säännökset ovat hajallaan eri laeissa. Ennen muuta puuttuu yleissäännös menettelystä, jota on noudatettava, kun etsintäkuulutettu tavataan. Jos etsintäkuulutettu on kuulutuksen mukaan pidätettävä tai vangittava, kenellä tahansa olisi oikeus ottaa hänet kiinni pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla. Poliisimiehellä olisi nyt käsiteltävänä olevan momentin nojalla oikeus ottaa kiinni myös se, joka etsintäkuulutuksessa on määrätty otettavaksi säilöön. Säilöön ottamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä sellaista vapaudenmenetystä, joka ei ole pakkokeinolakiehdotuksessa tarkoitettua pidättämistä tai vangitsemista. Säilöön ottaminen etsintäkuulutuksen perusteella voi tulla kysymykseen esimerkiksi, kun palveluspaikastaan poistunut asevelvollinen on toimitettava joukko-osastoonsa.

Ehdotetussa 1 momentissa tarkoitettu menettely ei eroaisi siitä, mitä poliisi on työssään noudattanut ilman lain nimenomaista säännöstäkin.

2 mom. Yleissäännöstä menettelystä on pidetty tarpeellisenä erityisesti niitä tapauksia varten, joissa etsintäkuulutus ei edellytä etsintäkuulutetun vapautteen kohdistuvan toimenpiteen suorittamista. Poliisi tapaa tällaisen etsintäkuulutetun usein oloissa, joissa etsintäkuulutuksessa edellytetyt toimet eivät ole heti suoritettavissa. Etsintäkuulutettu on usein tarpeen saada poliisiasemalle, jossa ovat käytettävissä viimeiset tiedot etsintäkuulutuksesta ja mahdollisuus suorittaa tietojen tarkistuksia. Joskus on myös varmistauduttava, että etsintäkuulutus on voimassa. Maksamattomasta sakosta etsintäkuulutettu saattaa tehdä väitteen suoritetusta maksusta, jolloin väitteen oikeellisuus on tutkittava.

Jos etsintäkuulutus ei edellytä etsintäkuulutetun vapautteen puuttumista, etsintäkuulutettu olisi velvollinen poliisimiehen kehotuksesta heti seuraamaan poliisimiestä poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksesta johtuvat toimenpiteet voidaan suorittaa. Säännös muistuttaa 15 §:n säännöstä kansalaisen velvollisuudesta saapua kuulusteluun. Etsintäkuulutetulta voidaan kuitenkin kohtuudella vaatia välitöntä saapumista, koska etsintäkuulutus jo käsitteensä mukaisesti kohdistuu henkilöön, joka ei ole normaalisti tavoitettavissa.

Jos etsintäkuulutettu laiminlyö poliisimiehen

antaman kehotuksen, hänet voidaan ehdotuksen mukaan ottaa kiinni.

Sekä kehotusta noudattanut että kiinni otettu etsintäkuulutettu olisi velvollinen olemaan saapuvilla vain niin kauan, että etsintäkuulutuksesta johtuvat toimenpiteet ehditään suorittaa ja enintään kuusi tuntia poliisiasemalle tai vastaavaan paikkaan saapumisestaan.

Etsintäkuulutettu saattaa joutua poliisiasemalle myös muusta syystä kuin etsintäkuulutuksen vuoksi, esimerkiksi päihtymyksen takia. Tällöin ehdotetun 21 a §:n 2 momentissa tarkoitettu kuuden tunnin enimmäisaika alkaa vasta siitä hetkestä, jolloin toimenpiteisiin henkilöllisyyden selvittämiseksi voidaan etsintäkuulutetun päihtymyksen vuoksi ryhtyä.

Säännöksen tultua voimaan on hallinnollisilla järjestelyillä huolehdittava siitä, että kaikki etsintäkuulutuksesta johtuvat toimenpiteet voitaisiin suorittaa mainittuna aikana.

21 b §. 1 mom. Poliisi on suorittanut tavanomaisen oikeuden nojalla henkilön vapautteen kohdistuvien toimenpiteiden yhteydessä niin sanotun turvallisuustarkastuksen sen estämiseksi, ettei tarkastettu karkaisi, tekisi vastarintaa tai vahingoittaisi itseään. Turvallisuustarkastuksessa todetaan, yleensä käsin koettelemalla, onko tarkastettavalla vaatteissaan karkaamista helpottavia taikka väkivaltaan tai itsensä vahingoittamiseen soveltuvia esineitä.

Tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n mukaan tutkintavanki saadaan tarkastaa hänen saapuessaan laitokseen. Lakia noudatetaan sen 19 §:n nojalla soveltuvin osin myös pidätetyn ja muun lain nojalla vapautensa menettäneen henkilön käsittelyssä. Tutkintavankeudesta annetun lain säännökset tarkastuksen toimittamisesta ovat kuitenkin poliisitoiminnan kannalta liian suppeat. Koska turvallisuustarkastuksessa joudutaan puuttumaan henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen, ei voida pitää asianmukaisena, että poliisin oikeus sen suorittamiseen on osittain vain tavanomaisen oikeuden varassa. Tästä syystä poliisilakiin ehdotetaan lisättäväksi yleissäännös turvallisuustarkastuksesta. Turvallisuustarkastus voitaisiin suorittaa henkilölle, joka otetaan kiinni, pidätetään tai vangitaan, pannaan säilöön tai jonka vapautteen poliisi joutuu puuttumaan antaessaan lain mukaista virka-apua toiselle viranomaiselle. Esimerkkinä tällaisesta virka-avusta voidaan mainita melisairaslain 17 a §:n 3 momentissa ja 56 §:ssä tarkoitettu virka-apu melisairaana saattamiseksi hoitolaitokseen. Turvallisuustarkastus saataisiin tehdä sen varmistamiseksi

si, ettei tarkastettavalla ole mukanaan esineitä, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen tai aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Lisäksi tarkastus saadaan tehdä tunnistamista varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.

Turvallisuustarkastuksen saisi suorittaa poliisimies. Poliisimies voisi kuitenkin käyttää apunaan esimerkiksi sellaista pidätettyjen vartijaa, joka ei ole poliisimies. Lisäksi miespuolisen poliisimiehen tulee voida käyttää naiselle tehtävää turvallisuustarkastusta suorittaessa apunaan naista, tarvittaessa jopa niin, ettei hän itse ole samassa huoneessa. Kuten henkilötarkastuksen myös turvallisuustarkastuksen saisi suorittaa kuitenkin tarkastettavan kanssa eri sukupuolta oleva poliisimies noudattaen asianmukaista hienotunteisuutta.

2 mom. Esineet, jotka voivat aiheuttaa karkaamisen, väkivallan tai itsensä vahingoittamisen vaaran, on otettava tarkastettavalta pois. Ne on kuitenkin luovutettava hänelle takaisin vapaaksi päästämisen yhteydessä, jollei siihen ole lain mukaan estettä. Tällainen este voi olla esimerkiksi, että esine joudutaan takavarikoimaan. Turvallisuustarkastus saattaa joissakin tapauksissa tehdä tarpeettomaksi takavarikoitavien esineiden löytämiseksi suoritettavan henkilöön käyvän etsinnän, jonka suorittaminen edellyttää yleensä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystä. Toisaalta turvallisuustarkastusta ei saa tarkoituksensa vastaisesti käyttää henkilöön käyvän etsinnän edellytysten kiertämiseksi.

22 §. Kun pykälässä nykyisin olevat, poliisilain mukaisten vapaudenriistojen enimmäisaikoja koskevat säännökset on siirretty asianomaisiin vapaudenriiston edellytyksiä koskeviin pykäliin, pykälä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

Poliisilain 22 §:n 1 momentissa säädetään, että 18 §:n perusteella kiinni otettu on päästettävä vapaaksi kuulustelun päätyttyä. Lain 18 §:ään ei kuitenkaan ehdoteta otettavaksi säännöstä kiinniottamisen enimmäisajasta. Tällaista säännöstä on pidettävä tarpeettomana. Poliisin antaman poistumiskäskyn noudattamatta jättänyt syyllistyy ainakin poliisilain 30 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaiseen niskoitteluun, jolloin sovellettaviksi tulevat säännökset saapuvillaolovelvollisuudesta esitutkinna.

1.6. Laki rajavartiolaitoksesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Rajavartiolaitoksesta annetun lain 1 §:n mukaan rajavartiolaitoksen tehtävänä on valtakunnan rajojen vartiointi ja valvonta, poliisin ohella yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen valtakunnan raja- ja merialueella sekä tullilaitoksen ohella tullivalvonta. Rajavartiolaitokselle on annettu tehtäviä myös muissa laeissa. Esimerkiksi veneliikennelain 7 §:n 1 momentin (792/79) mukaan rajavartiolaitos huolehtii muiden viranomaisten ohella tämän lain noudattamisen valvonnasta. Rajavartiolaitokselle voidaan antaa asetuksella myös muita sille soveltuvia tehtäviä.

Rajavartiolaitoksesta annetun lain 12 § ehdotetaan muutettavaksi kokonaan. Pykälän 1 momentin ensimmäiseksi virkkeeksi ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan laitos voi toimittaa virkatehtäviensä alalla tapahtuneen rikoksen esitutkinna, jollei tutkinta rikoksen laadun vuoksi kuulu poliisille tai muulle viranomaiselle. Vastaava säännös on nykyisin rajavartiolaitoksesta annetun asetuksen (2/76) 45 §:ssä, jossa tosin rajavartiolaitoksen sijasta puhutaan rajavartiomiehestä. Käytännössä rajavartiolaitos toimittaa esitutkinna vain silloin, kun asia voidaan selvittää lopullisesti jo tapahtumapaikalla esimerkiksi rangaistusmääräysmenettelyssä. Jos rikos on vakavampi tai sen esitutkinta muodostuisi perusteelliseksi, tutkinta siirretään poliisille.

Momentin toisen virkkeen mukaan rajavartiolaitoksen toimittamaan esitutkintaan sovellettaisiin esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön ohella rajavartiolaitosta koskevassa lainsäädännössä olevia erityissäännöksiä.

Ehdotetun 12 §:n 2 momentti vastaisi nykyistä 12 §:ää. Rajavartiomiehellä olisi rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinna sama oikeus ryhtyä tutkintatoimenpiteisiin ja käyttää pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisin toimittamassa esitutkinna. Tällä on haluttu viitata varsinkin niihin säännöksiin, joiden nojalla jokainen poliisimies saa kiireellisessä tapauksessa ryhtyä toimenpiteisiin ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai tutkinnanjohtajan määräystä (ks. esitutkintalakiehdotuksen 19 § sekä pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 2 §:n 2 momentti, 4 luvun 6 §:n 1 momentti ja 5 luvun 3 §).

Pykälän 3 momentin mukaan tutkinnanjohtajana rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinna olisi pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 4 kohdassa mainitussa asemassa oleva pidättämiseen

oikeutettu rajavartiomies. Erityisistä syistä tutkinnanjohtajana saisi olla vähintään yliluutnantin arvoinen upseeri. Tämä samoin kuin pidätysvoimien antaminen raja- ja merivartioston komentajalle mahdollistaisi sen, että esitutkinnan edellyttämät päätökset voidaan tehdä riittävän nopeasti myös toimittaessa syrjäisillä raja-alueilla ja merellä.

1.7. Laki tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

1 §. 1 mom. Tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n mukaan vangitsemisesta päättänyt viranomaislainen voi nykyisin määrätä vangitun pidettäväksi muualla kuin yleisessä vankilassa tai aikaisemman kaupunginvankilan sijaan perustetussa laitoksessa, jos se on tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Määräys on voimassa enintään, kunnes tuomioistuimien ottaa asian tutkittavakseen.

Vangitsemisesta päättäminen siirtyisi pakkokeinolakiehdotuksen mukaan tuomioistuimelle. Tämän vuoksi nykyisen 1 §:n sanamuoto olisi tarkistettava tätä muutosta vastaavaksi. Pidätysajan lyhentymisen vuoksi tällaisia määräyksiä jouduttaisiin antamaan entistä useammin, koska rikoksen esitutkinta olisi nykyistä useammin kesken vangitsemisesta päätettäessä.

2 mom. Tulevaisuudessa voi käydä usein myös niin, että laajasta rikossarjasta epäilty on jo vangittu, kun tulee ilmi uusi, samaan sarjaan kuuluva rikos, joka on voitu tehdä muulla paikkakunnalla kuin vangitsemisen aiheuttaneet rikokset. Epäillyn toimittaminen esitutkintaan edellyttäisi tällöin tuomioistuimen uutta 1 momentissa tarkoitettua määräystä. Kun tällaisesta järjestelystä aiheutuisi tarpeetonta ajanhukkaa ja ylimääräisiä kuljetuksia, saisi tällaisessa tapauksessa luvan vangitun toimittamiseen muun rikoksen esitutkintaan antaa yleisestä vankilasta oikeusministeriö ja 1 §:n 1 momentissa tarkoitusta säilytyspaikasta sen toiminnasta vastaava virkamies. Oikeusministeriössä luvan antaa sen vankeinhoito-osasto.

6 §. 1—2 mom. Tutkintavankeudesta annettua lakia sovelletaan sen 19 §:n mukaan soveltuvin osin myös rikoksesta epäiltynä pidätettyjen käsittelyyn. Samoin sitä on sovellettava muutoin lain nojalla vapautensa menettäneisiin, kuitenkin ottaen huomioon vapauden menetyksen syyn ja myös asianomaisen erityislainsäädännön säännökset.

Tutkintavankeuslain säännökset on kirjoitettu ensisijaisesti ajatellen vankilassa tapahtuvaa säilyttämistä. Joskus on ollut vaikea ratkaista, missä määrin 19 §:n säännökset sallivat rajoittaa pidätetyn oikeuksia rikostutkinnallisista syistä ja millä tavoin tällaiset syyt on muuten otettava huomioon pidätettyjen ja tutkintavankien säilytyksessä. Tämän vuoksi 6 §:ään ehdotetaan lisättäväksi eräitä säännöksiä tutkinnan turvaamisesta. Ne koskevat luonnollisesti pidätettyä, mutta myös vangittua, jonka osalta esitutkinta on kesken. Lain 6 §:ään nyt lisättävät säännökset koskevat jopa muitakin samassa laitoksessa olevia. Tutkintavanki voi näet esimerkiksi pyrkiä saamaan huonetoiveriksi pian toiseen vankilaan siirrettävän lähettääkseen tämän välityksellä viestejä siellä olevalle rikoskumppanilleen.

Lain 6 §:n 1 momentin mukaan tutkintavanki on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yksinhuoneessa eikä häntä saa ilman suostumustaan sijoittaa yhteen muun kuin toisen tutkintavangin kanssa. Nyt siihen ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan tutkintavankia ei saa sijoittaa yhteen toisen vangin kanssa, jos siitä voi aiheutua vaaraa säilytysvarmuudelle, vankilan järjestykselle tai rikoksen selvittämiseksi.

Pykälän 2 momentissa on säännökset tutkintavangin oikeudesta osallistua vankilan vapaa-ajan toimintoihin. Hänellä on tällainen oikeus, ellei vangitsemisen tarkoitus siitä vaarannu. Rikoksen selvittämisen vaarantuminen on säännöksessä tarkoitettua vaarantumista. Nyt momenttia ehdotetaan täydennettäväksi säännöksellä, jonka mukaan rikoksen selvittämistä vaarantava yhteydenpito tutkintavankien kesken on mahdollisuuksien mukaan estettävä.

13 §. 3 mom. Käytännössä ilmeisesti ongelmallisimmaksi on muodostunut kysymys, missä määrin voidaan tutkinnallisista syistä rajoittaa pidätetyn ja tutkintavangin 13 §:n 3 momentin mukaista oikeutta ottaa vastaan vieraita. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan esitutkinnan kesken ollessa voidaan kieltää sellaiset tapaamiset, joiden voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen.

13 a §. Pykälään ehdotetaan otettaviksi säännökset tutkintavangin oikeudesta puhelimen käyttöön. Puhelinta saa käyttää vain tärkeiden asioiden hoitoon, joita ei voida hoitaa kirjeitse tai tapaamisella. Puhelu voidaan kieltää, jos se voi vaarantaa säilytysvarmuutta, laitoksen järjestystä tai rikoksen selvittämistä. Vangin puhelua voidaan myös kuunnella. Tutkintavangin ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa välisestä puhelin-

yhteydestä säädetään 12 §:ssä, joten ehdotettu 13 a § ei koske sitä. Tutkintavangin ja avustajan välistä puhelinneuvottelua saa 12 §:n mukaan kuunnella vain, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Hyvä hallintotapa edellyttää varmistumista siitä, että tutkintavangin kanssa keskustelevalle on tietoinen puhelinkeskustelun kuuntelusta.

1.8. Laki leimaverolain 12 §:n muuttamisesta

Voimassa olevan leimaverolain 12 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan toimituskirjat rikosasioissa ovat leimaverosta vapaat vasta sen jälkeen, kun syyttäjä on tehnyt asiassa ratkaisunsa. Käytännössä esitutkintapöytäkirja on kuitenkin annettu vangitulle vastaajalle leimaverotta heti, kun hänet on vangittu (syytteen katsotaan tulevan vireille vangitsemisella), vaikkei syyttäjä olisi-kaan vielä silloin päättänyt syytteen nostamisesta. Nyt ehdotetaan, että toimituskirjat, jotka rikosasioissa annetaan asianosaisille, olisivat aina leimaverosta vapaat. Asianmukaisena ei pidetä sitä, että asianosainen joutuisi edelleen maksamaan tilaamastaan esitutkintapöytäkirjasta ja muista esitutkinta-asiakirjoista leimaveroa ennen kuin hänet on haastettu tuomioistuimeen taikka vangittu rikoksesta epäiltynä. Asianomistajalta leimaveron periminen on jopa kohtuutonta ja epäilylläkin tulisi aina saada valmistautua oikeudenkäyntiin riittävän ajoissa. Lisäksi ehdotetaan, että kohdassa käytetty ilmaisu "asevelvollisuuslain nojalla sotapalvelukseen kutsutulle" muutetaan nykyaikaisempaan muotoon "sille, joka asevelvollisena palvelee vakinaisessa väessä tai reservin harjoituksissa taikka aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä".

Toimituskirjalla tarkoitetaan vain asianosaisille annettavia esitutkinta-asiakirjoja. Jos esimerkiksi lehtimies tilaa jäljennöksen esitutkintapöytäkirjasta, se ei ole toimituskirja vaan jäljennös virastossa säilytettävästä asiakirjasta. Se ei ole vapaa leimaverosta nyt kysymyksessä olevan lainkohdan nojalla.

1.9. Laki valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta

Valtiopäiväjärjestyksen 14 § kuuluu seuraavasti:

"Valtiopäiväin aikana alkoon edustajaa eduskunnan suostumuksetta vangittako rikoksesta, el-

lei tuomioistuimien ole määrännyt häntä vangittavaksi taikka häntä tavata verekseltä rikoksesta, josta ei voi tulla vähempää rangaistusta kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Jos edustaja ollessaan matkalla valtiopäiville on vangittu muusta syystä kuin 1 momentissa mainitusta, päästettäköön vapaaksi, jos eduskunta niin päättää.

Edustajan vangitsemisesta on heti tieto annettava puhemiehelle."

Valtiopäiväjärjestyksen esitöistä käy selvästi ilmi, että tällä säännöksellä kansanedustajalle on haluttu taata tietty rikosoikeudellinen koskemattomuus, jotta hän voisi mahdollisimman esteettömästi suorittaa työtään. Oikeustieteen tutkijat ovat korostaneet, että säännöksillä pyritään erityisesti estämään kansanedustajan poliittinen vaihtaminen kriisiaikoina turvautumalla valtiollisia rikoksia koskeviin säännöksiin.

Pakkokeinolakiehdotuksen mukaan vangitsemisesta päättää tuomioistuin. Kun tuomioistuin saa valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n 1 momentin mukaan määrätä kansanedustajan vangittavaksi ilman eduskunnan suostumusta, näyttäisi, että pykälän 1 ja 2 momentti voitaisiin kumota. On kuitenkin ilmeistä, että vangitsemisella tarkoitetaan valtiopäiväjärjestyksen 14 §:ssä paitsi vangitsemista sanan nykyisessä merkityksessä myös pidättämistä. Pykälä otettiin nykyiseen vuoden 1928 valtiopäiväjärjestykseen lähes sellaisenaan vuoden 1906 valtiopäiväjärjestyksestä. Viimeksi mainittua säädettäessä pakkokeinolainsäädännöstämme puuttui kokonaan käsite "pidättäminen", kuten edellä yleisperusteluissa olevasta historiallisesta katsauksesta käy ilmi. Eräiden poliittisina kriisiaikoina tapahtuneiden kansanedustajien pidättämisten ja vangitsemisten yhteydessä hallitus on omaksunut kannan, että vangitsemisella tarkoitetaan valtiopäiväjärjestyksen 14 §:ssä ainoastaan vangitsemista sanan nykyisessä merkityksessä. Tämä tulkinta on aiheuttanut sittemmin eduskunnassa ankaraa arvostelua, vaikkei se olekaan johtanut hallitukselle annettuun epäluottamuslauseeseen taikka eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta annetun lain (274/22) mukaisiin toimenpiteisiin.

Tulkintaa, jonka mukaan myös pidättämiseen vaadittaisiin eduskunnan suostumus voidaan perustellusti pitää säännöksen alkuperäisen sanamuodon ja myös tarkoituksen mukaisena. Tämän vuoksi ehdotetaan, että valtiopäivien aikana vaadittaisiin eduskunnan suostumus sekä kansanedustajan pidättämiseen että vangitsemiseen en-

nen syytteen käsittelyn alkua, paitsi milloin hänet tavataan verekseltä rikoksesta, josta säädetty lievin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

Tuomioistuimien saa siis nykyisin vangita kansanedustajan ilman eduskunnan suostumusta. On kuitenkin muistettava, että tuomioistuimien saa päättää vangitsemisesta nykyisin vasta syytteen käsittelyn alettua. Kansanedustajan vangitseminen syytteen käsittelyn alettua olisi uuden lain voimaan tultuakin edelleen sallittua ilman eduskunnan suostumusta. Syytteen käsittelyn alkaessa asia on kuitenkin jo esitutkinnan avulla perusteellisesti selvitetty ja asianomaisen syyllisyydestä on vahva todennäköisyysnäyttö. Kaiken kaikkiaan valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n soveltamisala jäisi ennalleen ja sellaiseksi, miksi se ilmeisesti alun perin on tarkoitettu.

Nykyisin voidaan pitää vakiintuneena sitä oikeuskirjallisuudessa esitettyä tutkintaa, että ilmaisulla "valtiopäivien aikana" tarkoitetaan valtiopäivien avajaisten ja päättäjien välistä aikaa — ei siis yksinomaan eduskunnan istuntokausia.

Pykälän 2 momentissa kielletään kansanedustajan vangitseminen hänen ollessaan matkalla valtiopäiville samassa laajuudessa kuin 1 momentissakin. Nyt momentti ehdotetaan saatettavaksi yhdenmukaiseksi 1 momentin kanssa niin, että siinä kiellettäisiin pidättäminen ja vangitseminen ennen syytteen käsittelyn alkua. Ilmaisulla "matkalla valtiopäiville" tarkoitetaan matkaa valtiopäivien avajaisiin.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että eduskunnan puhemiehelle olisi ilmoitettava paitsi kansanedustajan vangitsemisesta myös hänen pidättämisestään. Pykälän kieliasua on vähäisessä määrin nykyaikaistettu.

Koska valtiopäiväjärjestys on perustuslaki, ehdotus on käsiteltävä sen 67 §:ssä säädetyllä tavalla.

1.10. Laki eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain muuttamisesta

Eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain (jäljempänä valtuusrikoslaki) 13—15 §:ssä on jo nykyisin säännökset omaisuuden panemisesta takavarikkoon taikka myymis- ja hukkaamiskieltoon menetettäväksi tuomittavan hyödyn tai omaisuuden arvon maksamisen vakuudeksi. Tällaisista vakuustoimenpiteistä päättää kuitenkin ulosotonhaltija ja niistä on soveltuvin osin voimassa, mitä ulosotto-

laissa on vastaavista toimenpiteistä säädetty. Nyt ehdotetaan, että myös valtuusrikoslakiin perustuvista vakuustoimenpiteistä päättäisi tuomioistuimien. Valtuusrikoslain 13 §:ssä ehdotetaan käytettäväksi vastaisuudessa samoja pakkokeinojen nimiä kuin pakkokeinolain 3 luvussa. Hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko, joka myönnetään valtuusrikoslain 13 §:n nojalla, voisi kuitenkin kohdistua myös sen omaisuuteen, joka on rikoksesta hyötynyt tai jonka puolesta tai hyväksi rikoksentehtyjä on toiminut. Samassa 13 §:ssä ehdotetaan ulosottolain sijasta viitattavaksi pakkokeinolakiin.

Valtuusrikoslain 14 ja 15 § voidaan tarpeettomina kumota.

1.11. Laki alkoholilain muuttamisesta

Alkoholilain 96 §:n mukaan vangitsemiseen oikeutettu viranomainen saa lainkohdassa lähemmin selostetuissa tapauksissa hävittää tai hävittää menetetyksi tuomittavan alkoholipitoisen aineen, raaka-aineen, astian, päällyksen, kojeen tai kojeen osan. Ilmaisulla "vangitsemiseen oikeutettu viranomainen" ehdotetaan muutettavaksi muotoon "pidättämiseen oikeutettu virkamies". Säännös menetetyksi tuomittavan esineen tai aineen hävittämisestä ei koske alkoholilain 91 a §:ssä ja 95 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuja painotuotteita ja kirjallisia esityksiä. Niiden takavarikoimisessa on siis edelleen noudatettava painovapauslain säännöksiä.

Alkoholilakiin lisättiin alkoholilain muuttamisesta annetulla lailla (92/83) säännökset takavarikosta ja hukkaamiskiellosta menettämis seurauksen maksamisen vakuudeksi (87 a—87 c §). Kuten hallituksen esityksen (n:o 208/1982 vp.) perusteluissa todettiin, säännökset oli tarkoitettu väliaikaisiksi ja olemaan voimassa vain, kunnes pakkokeinolaki tulisi voimaan. Nyt mainitut pykälät ehdotetaan kumottaviksi.

1.12. Laki huumausainelain 8 §:n muuttamisesta

Huumausainelain (41/72) 8 §:ään olisi tehtävä samanlainen muutos kuin alkoholilain 96 §:ään.

1.13. Laki teräselain 10 §:n muuttamisesta

Myös teräselain 10 §:ään olisi tehtävä vastaava muutos kuin alkoholilain 96 §:ään. Samalla pykälään ehdotetaan tehtäväksi vähäinen kielellinen tarkistus, jotta se olisi yhteneväinen alkoholilain ja huumausainelain vastaavien pykälien kanssa.

1.14. Laki säteilysuojuslain 11 §:n muuttamisesta

Säteilysuojuslain (174/57) 11 §:n 2 ja 3 momentissa ovat erityissäännökset säteilysuojuslain tai sen nojalla annettujen määräysten rikkomisen kohteina olleiden radioaktiivisten aineiden ja tuotteiden takavarikoimisesta. Tällaisten aineiden valmistus, käyttö, kuljetus, tuonti ja vienti, hallussapito ja kauppa sekä säteilyä aiheuttavien koneiden ja laitteiden käyttö on sallittu vain erityisen turvallisuusluvan nojalla.

Lain takavarikkosäännökset on annettu ennen takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annetun lain voimaantuloa. Kun pakkokeinolain 4 luvun säännöksiä on pidettävä riittävinä säteilysuojuslain rikkomisen vuoksi tarvittavia takavarikkoja varten, 11 §:n 2 momentti voidaan tarpeettomana kumota.

Mainitun 11 §:n 2 momentin kumoamisen vuoksi olisi 3 momentin alun sanamuotoa tarkistettava. Momentti on kuitenkin asiallisesti jätettävä voimaan, koska vastuu takavarikoidun omaisuuden säilyttämisestä aiheutuvista kustannuksista on siinä järjestetty yleisestä laista poikkeavalla tavalla. Momentissa edellytetään, että takavarikoitu omaisuus säilytetään viranomaisen sinetöimänä. Samalla perusteella kuin pakkokeinolakiehdotuksen 4 luvussa ehdotetaan kuitenkin luovuttavaksi ehdottomasta sinetöimisvelvollisuudesta. Takavarikoitu radioaktiivinen aine tai tuote voitaisiin merkitä takavarikoiduksi myös muulla sopivalla tavalla edellyttäen, että menettelyä voidaan pitää säteilyturvallisuuden kannalta riittävänä.

1.15. Laki räjähdysvaarallisista aineista annetun lain 10 §:n 2 ja 3 momentin kumoamisesta

Samasta syystä kuin edellä on ehdotettu säteilysuojuslain 11 §:n 2 momentin kumoamista, ehdotetaan myös räjähdysvaarallisista aineista annetun lain 10 §:n 2 momentti kumottavaksi.

Viimeksi mainitun lain 10 §:n 3 momentti voidaan myös tarpeettomana kumota, koska takavarikoidun esineen säilyttämisestä on säännökset pakkokeinolaissa.

1.16. Laki paineastialain 8 §:n 2—4 momentin kumoamisesta

Paineastialain (98/73) 8 §:n 2—4 momentissa on vastaavanlaiset erityissäännökset takavarikosta kuin säteilysuojuslaissa ja räjähdysvaarallisista aineista annetussa laissa. Nekin voidaan tarpeettomina kumota.

1.17. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain muuttamisesta

Pakkokeinolain säätämisen vuoksi on tehtävä eräitä muutoksia myös rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annettuun lakiin, joka koskee rikoksenteikijäin luovuttamista Suomen ja muiden kuin pohjoismaiden välillä (niin sanottu yleinen luovuttamislaki).

15 §. 1 mom. Kun pyyntö luovuttamisesta on tullut Suomeen, keskuserikospoliisi toimittaa asiassa tutkinnan, jossa on momentin nykyisen sanamuodon mukaan noudatettava, mitä rikoksesta epäillyn kuulustelusta on säädetty. Ilmaisuihin "rikoksesta epäillyn kuulustelusta" ehdotetaan muutettavaksi muotoon "rikoksen esitutunnus".

19 §. 1 mom. sekä 31 §. 1 ja 3 mom. Lain 19 ja 31 §:n mukaan vangitsemiseen oikeutettu viranomainen päättää luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilöön ottamisesta tai pyytää toisen valtion viranomaiselta luovutettavaksi pyydettyä henkilön säilöön ottamista. Lainkohtia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säilöön ottamisesta päättäisi tai sitä pyytäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies.

20 §. 1 mom. Pykälän muutettavaksi ehdotetun 1 momentin mukaan säilöön ottamista koskeva asia käsiteltäisiin raastuvanoikeudessa siinä järjestyksessä kuin vangitsemisvaatimuksen käsitteystä on säädetty.

28 ja 29 §. Eräät valtiot edellyttävät, että luovuttamista pyytävä valtio osoittaa oman tuomioistuimensa antamalla vangitsemismääräyksellä tai muulla päätöksellä, että luovutettavaa henkilöä todennäköisin perustein epäillään ilmoitetusta rikoksesta. Kun vangitsemisesta päättäminen ennen syytteen käsittelyn alkamista on tähän

asti kuulunut Suomessa hallinnollisille viranomaisille, säädettiin yleisen luovuttamislain 28 ja 29 §:ssä aikaisemmin erityisestä menettelystä, jossa tuomioistuimien totesi luovutettavaksi pyydettyä voitavan todennäköisin syin epäillä luovutuspyynnössä ilmoitetusta rikoksesta. Yleistä luovuttamislakia muutettiin kuitenkin vuonna 1979 annetulla lailla (114/79) niin, että vangitsemispäätöksen tekee myös ennen syytteen käsittelyn alkamista tuomioistuin, milloin se on tarpeen syylliseksi epäillyn luovuttamiseksi Suomeen. Koska pakkokeinolain mukaan vangitsemisesta päättää aina tuomioistuin, yleisen luovuttamislain 28 ja 29 § voidaan tarpeettomina kumota. Uuden lainsäädännön voimaan tultua meneteltäisiin Suomeen luovutettavaa rikoksentehtäjä koskevassa asiassa siten, että tuomioistuin päättäisi hänen vangitsemisestaan. Pakkokeinolain 1 luvun 15 §:n nojalla asia voidaan käsitellä asianomaisen poissaolosta huolimatta ja varaamatta hänelle tilaisuutta tulla kuulluksi. Tämän jälkeen vangitsemispäätös todennäköisen syyllisyyden olemassaoloa koskevine toteamuksineen liitetään luovuttamispyyntöön.

1.18. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetussa laissa säädetään luovuttamisesta Suomesta toiseen pohjoismaahan ja toisesta pohjoismaasta Suomeen. Myös tähän niin sanottuun pohjoismaiseen luovuttamislakiin olisi tehtävä eräitä, pääasiallisesti pakkokeinolain säätämisestä johtuvia muutoksia.

2 §. 1 mom. Suomessa, samoin kuin monessa muussakin valtiossa oman kansalaisen luovuttaminen on yleensä kielletty. Eri pohjoismaissa vallitsevien samankaltaisten yhteiskunnallisten olojen vuoksi on tätä sääntöä kuitenkin tuntuvasi lievennetty näiden maiden välillä tapahtuvassa luovuttamisessa. Siten on Suomen kansalaisen luovuttaminen muuhun pohjoismaahan ehdottomasti kielletty vain valtiollisesta rikoksesta ja rikoksesta, joka on tehty Suomessa taikka suomalaisessa laivassa sen ollessa aavalla merellä tai suomalaisessa ilma-aluksessa.

Momentissa nykyisin käytetty ilmaisu "valtiollinen rikos" ehdotetaan muutettavaksi yleisessä luovuttamislaissa (6 §) käytettyyn muotoon "poliittinen rikos".

2 mom. Suomen kansalaista ei 2 momentin nojalla voida luovuttaa, ellei hän rikoksen tehdessään ole vähintään kaksi vuotta pysyvästi oleskellut luovuttamista pyytävässä valtiossa tai ellei hänen tekonsa ole sellainen rikos tai ellei sitä ole pidettävä sellaisena rikoksena, josta Suomen lain mukaan saattaa seurata ankarampi rangaistus kuin neljä vuotta vankeutta. Samalla kun rikoslain 28 luvun varkausrikossäännöstö uudistettiin 1 päivänä syyskuuta 1972 voimaan tulleella lailla (498/72), törkeän varkauden enimmäisrangaistus alennettiin kuudesta vuodesta neljään vuoteen kuritushuonetta. Sen jälkeen kun Suomessa on siirrytty yksilajiseen vapausrangaistukseen, neljän vuoden kuritushuonerangaistusta on vastannut saman pituinen vankeusrangaistus. Mainitun vuonna 1972 tapahtuneen rikoslain muutoksen jälkeen ei Suomen kansalaista ole voitu luovuttaa toiseen pohjoismaahan törkeästä varkaudesta. Monet syyt puoltavat sitä, että luovuttaminen olisi mahdollista myös törkeästä varkaudesta, esimerkiksi se, että tutkinta ja oikeuskäsittely rikollisten muodostamien liigojen toiminnasta voitaisiin kokonaisuudessaan toimittaa rikoksen tekomaassa. Muutoksen tarkoituksena ei ollut tiukentaa Suomen kansalaisen luovuttamisen edellytyksiä. Törkeään varkauteen voidaan perustellusti rinnastaa myös muut rikokset, joista saattaa seurata neljän vuoden vankeusrangaistus, esimerkiksi törkeä kavallus ja erittäin raskauttavien asiahaarojen vallitessa tehty petos. Nyt ehdotetaan, että Suomen kansalainen voitaisiin luovuttaa toiseen pohjoismaahan, vaikka hän ei ole rikoksen tehdessään oleskellut vastaanottajamaassa pysyvästi vähintään kahta vuotta, jos rikoksesta Suomen laissa säädetty kovin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai jos sitä Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi pidettävä sellaisena rikoksena.

3, 7 ja 21 §. Myös 3 §:ssä ja 7 §:n 1 momentin 3 kohdassa käytetty ilmaisu "valtiollinen rikos" ehdotetaan muutettavaksi muotoon "poliittinen rikos". Lisäksi 21 §:n 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaus 7 §:ään.

8 §. 1 mom. Momentissa käytetty ilmaisu "poliisipäällikkö" ehdotetaan muutettavaksi nykyaikaiseen muotoon "poliisipiirin päällikkö".

11 §. 2 mom. Luovutettavaksi pyydetyllä on luovuttamispyynnön vuoksi toimitettavassa tutkinnassa 11 §:n 2 momentin mukaan oikeus käyttää avustajaa. Jollei hän voi sellaista itse hankkia, asianomaisen poliisipäällikön tulee pyynnöstä järjestää hänelle sellainen. Kun asia saattaa olla paitsi poliisin myös tuomioistuimen

käsiteltävänä, ehdotetaan momentin sanamuoto muutettavaksi siten, että asian käsittelevän viranomaisen tulee hankkia luovutettavaksi pyydetylle avustaja, jos hän sitä pyytää. Viranomaisen on hankittava avustaja omasta aloitteestaan, jos luovutettavan oikeuden valvominen asiassa sitä vaatii. Yhdenmukaisesti yleisen luovuttamislain vastaavan säännöksen (24 §) kanssa säädettäisiin vielä, että avustajalle suoritetaan kohtuullinen korvaus valtion varoista.

12 ja 14 §. Lain 12 §:ssä tarkoitettuun toimenpiteeseen voi sanamuodon mukaan ryhtyä vain "poliisiviranomainen, jolla on vangitsemisoikeus". Yhdenmukaisesti uuden pakkokeinolainsäädännön kanssa 12 §:ssä käytettäisiin ilmaisua "pidättämiseen oikeutettu poliisimies". Lain 14 §:ään ehdotetaan tehtäväksi vastaava muutos.

Lain 12 §:ään otettaisiin lisäksi 2 momentti, jonka mukaan säilössä pitämisestä olisi soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavankeudesta on säädetty. Säilöön otettu voitaisiin esimerkiksi siirtää yleiseen vankilaan silloin, kun se harkitaan asianmukaiseksi huomioon ottaen säilössä pitämisen todennäköinen kesto aika, kuljetusmatkojen pituus ja säilöön otetun henkilökohtaiset olosuhteet.

12 a—12 d §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 12 a—12 d §, joissa säädettäisiin säilöön ottamista koskevan asian tuomioistuinkäsittelystä. Tämä uusi säännöstö eroaisi yleisen luovuttamislain vastaavasta siinä, ettei muuta selvitystä luovutettavaksi pyydetyn syyllisyydestä, kuin asiakirjat sisältävät, tarvitse esittää. Syynä tähän on pohjoismaiden viranomaisten toisiaan kohtaan tuntema luottamus ja yhteiskunnallisten ja oikeudellisten olojen samanlaisuus.

Nykyisen 12 §:n 1 momenttiin sisältyvästä takavarikkoa ja etsintää koskevasta säännöksestä muodostettaisiin uusi 12 d §.

16 ja 17 §. Kun pohjoismaiden kesken aikoi-
naan sovittiin yhdenmukaisen luovuttamismenettelyn käyttöön ottamisesta pohjoismaiden välillä, päätettiin, että luovuttava valtio ei tarkemmin

tutkisi luovuttamispyynnön tueksi esitetyn ratkaisun, tavallisesti vangitsemispäätöksen oikeellisuutta. Tällöin edellytettiin, että päätös oli tuomioistuimen antama. Koska Suomessa vangitsemismääräyksen on tähän asti yleensä antanut, toisin kuin muissa pohjoismaissa, hallintoviranomainen eikä tuomioistuin, otettiin 16 ja 17 §:ään säännökset erityisestä menettelystä, jossa muista pohjoismaista Suomeen tapahtuvaa luovuttamista varten Suomen tuomioistuimen päätöksellä todetaan luovutettavan todennäköisesti syyllistyneen kysymyksessä olevaan rikokseen. Koska pakkokeinolain mukaan vangitsemisesta päättää aina tuomioistuin, ehdotetaan 16 ja 17 § tarpeettomina kumottaviksi.

19 §. Ehdotuksen mukaan väliaikaiseen säilöönottamiseen voidaan ryhtyä, paitsi etsintäkuulutuksen, myös vieraan valtion esittämän pyynnön perusteella. Saattaa nimittäin esiintyä tapauksia, joissa luovutettavan ja säilöön otettavan henkilön osoite on tunnettu, minkä vuoksi häntä ei ole tarpeen etsintäkuuluttaa. Ehdotus vastaisi yleisen luovuttamislain 31 §:ää.

Koska hallitusmuodon 7 §:n 1 momentin säännöksen on katsottava sisältävän esteen Suomen kansalaisen luovuttamiselle ja 2 §:n 2 momentin muutos laajentaisi edelleen mahdollisuutta luovuttaa Suomen kansalainen, olisi nyt käsiteltävänä oleva laki säädettävä perustuslain säätämisjärjestyksessä.

2. Voimaantulo

Ehdotetut lait voidaan saattaa voimaan kahden vuoden kuluttua siitä, kun eduskunta on ne hyväksynyt. Poliisin sekä syyttäjä-, tuomioistuin- ja vankeinhoitolaitoksen toiminta- ja taloussuunnittelussa on asetettu lähtökohdaksi, että lait tulevat voimaan vuoden 1989 alussa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Esitutkintalaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Lain soveltamisala

1 §

Esitutkinta rikoksen johdosta toimitetaan tämän lain mukaisesti, jollei muussa laissa ole toisin säädetty.

Pakkokeinoista säädetään erikseen.

Esitutkinna toimittamisvelvollisuus

2 §

Esitutkinta on toimitettava, kun poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.

3 §

Jos syyttäjä saa nostaa syytteen rikoksesta ainoastaan asianomistajan vaatimuksesta (*asianomistajarikos*), esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Jos asianomistaja peruuttaa rangaistusvaatimuksensa, tutkinta on lopetettava.

Asianomistajarikoksen esitutkinta saadaan aloittaa, vaikkei rangaistusvaatimusta olekaan tehty, jos asianomistaja ei ilmeisesti vielä tiedä rikoksesta eikä tutkintaa voida siirtää rikoksen selvittämistä vaarantamatta. Tutkinnan aloittamisesta on tällöin viipymättä ilmoitettava asianomistajalle. Tutkinta on lopetettava, jos asianomistaja tiedon rikoksesta saatuaan ei ilmoita vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta.

Jos syyttäjä saa lain mukaan yleisen edun sitä vaatiessa nostaa syytteen asianomistajarikoksesta, vaikkei asianomistaja vaatisikaan rikokseen syyllistyneelle rangaistusta, esitutkinta on syyttäjän pyynnöstä toimitettava.

listyneelle rangaistusta, esitutkinta on syyttäjän pyynnöstä toimitettava.

Jos sen osoittaminen, että rikos on tapahtunut, on lain mukaan edellytys johonkin toimenpiteeseen ryhtymiseen tai jonkin etuuden säilyttämiseen, asianomistajarikoksen esitutkinta on toimitettava tarpeellisessa laajuudessa asianomistajan pyynnöstä, vaikkei hän ilmoitakaan vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta.

4 §

Milloin viranomainen sen perusteella, mitä erikseen on säädetty, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteen, esitutkinta toimitetaan vain erityisestä syystä.

5 §

Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:ssä tarkoitetusta rikkomuksesta toimitetaan esitutkinta vain, jos tuomioistuimien katsoo sen tarpeelliseksi.

Yleiset periaatteet

6 §

Esitutkinnassa selvitetään rikos, sen teko-olosuhteet, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä ja rikosasian oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat. Tutkinta on toimitettava niin, että koko todistusaineisto on, milloin se on mahdollista, tuomioistuimen käytettävissä sen ryhtyessä käsittelemään syytettä.

7 §

Esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä.

8 §

Esitutkinassa on otettava huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet.

9 §

Esitutkinta on toimitettava siten, ettei ketään aiheettomasti saateta epäluulon alaiseksi ja ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa tai haittaa.

10 §

Kun jotakuta kohtaan ryhdytään toimenpiteisiin esitutkinassa, hänelle on ilmoitettava hänen asemansa siinä niin pian kuin se on mahdollista. Jos hänen asemansa esitutkinassa muuttuu, on siitäkin hänelle ilmoitettava.

11 §

Asianosaisella on oikeus saada tietoonsa, mitä esitutkinassa on käynyt ilmi, niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

12 §

Asianosaisen pyytämät kuulustelut ja muut tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan suoritettava, jos asianosainen osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jolle niistä aiheutu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia.

Esitutkintaviranomaiset

13 §

Esitutkinan toimittaa poliisi, jollei erikseen ole toisin säädetty tai määrätty. Siitä, mille yksikölle poliisissa esitutkinta kuuluu, on säädetty ja määrätty erikseen.

14 §

Esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja. Tutkinnanjohtajana on pakkokeinolain (/) 1 luvun 6 §:ssä mainittu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Erityisestä syystä saa tutkinnanjohtajana olla poliisin toimittamassa esitutkinassa rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli ja muun viranomaisen toimittamassa esitutkinassa virkamies, jolle tämä oikeus on lailla erikseen annettu.

Kun sisäasiainministeriö antaa määrättylle virkamiehelle poliisilain 3 §:n 2 momentin nojalla valtuudet esitutkinan toimittamiseen, se saa

samalla oikeuttaa hänet toimimaan tutkinnanjohtajana.

15 §

Poliisin on ilmoitettava sille tutkittavaksi tulleesta rikosasiasta syyttäjälle sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Poliisin on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta taikka lisätutkimuksia asiassa, jossa esitutkinta on jo vireillä tai toimitettu.

Esteellisyys

16 §

Tutkinnanjohtaja tai tutkija on esteellinen:

- 1) jos hän tai hänen lähisukulaisensa on asianosainen;
- 2) jos asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle tai hänen lähisukulaiselleen;
- 3) jos hän tai hänen lähisukulaisensa avustaa tai edustaa asianosaista tai sitä, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa;
- 4) jos hän on palvelussuhteessa tai käsiteltävään asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai siihen, jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa;
- 5) jos hän kuuluu sellaisen yhteisön, säätiön tai julkisoikeudellisen laitoksen hallitukseen, hallintoneuvostoon tai niihin rinnastettavaan toimielimeen, joka on asianosainen taikka jolle asiassa on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; tai

- 6) jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu.

Tutkinnanjohtajan tai tutkijan lähisukulaisilla tarkoitetaan niitä henkilöitä, jotka hallintoneuvellylain (598/82) 10 §:n 2 momentin mukaan ovat virkamiehen lähisukulaisia.

Tutkinnanjohtaja tai tutkija saa esteellisenäkin ryhtyä toimenpiteeseen, jota rikoksen selvittämistä vaarantamatta ei voida viivyttää.

Saapuvillaolo esitutkinassa

17 §

Jokainen, jolta otaksutaan voitavan saada selvitystä rikoksesta, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan siinä poliisipiirissä, jossa hän oleskelee, taikka jos poliisipiirin virkahuone on toisen piirin alueella tai piirin poliisitoimi hoidetaan yhteistoiminnassa toisen piirin kanssa, myös tämän poliisipiirin alueella.

Edellä 1 momentissa tarkoitettussa kutsussa on ilmoitettava sen aihe, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämislle.

18 §

Jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan noutaa sinne. Epäilty voidaan kutsuttakin noutaa esitutkintaan, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on todennäköistä, ettei hän noudata kutsua tai että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa.

Noudosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Noudosta on annettava kirjallinen määräys.

Poliisimies saa ottaa noudettavaksi määrätyn kiinni.

Vangin lähettämisestä esitutkintaan säädetään erikseen.

19 §

Rikos- tai onnettomuuspaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi muuhun 17 §:ssä tarkoitettulla alueella olevaan paikkaan kuultavaksi, jos asian selvittäminen sitä vaatii. Jos kehotuksen saanut ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy sitä noudattamasta tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi.

20 §

Tutkintatoimenpiteet, joiden vuoksi joku on saapunut tai noudettu esitutkintaan taikka on 19 §:n nojalla määrätty jäämään paikalle tai viety kuultavaksi, on aloitettava viipymättä.

21 §

Muu kuin rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa enintään 6 tuntia kerrallaan. Epäilty, jota ei ole pidätetty tai vangittu, on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa kerrallaan enintään 12 tuntia ja, milloin pidättämiseen on pakkokeinoina 1 luvun 3 §:n mukaan edellytykset, enintään 24 tuntia. Toimenpiteistä, joihin saadaan ryhtyä esitutkinnassa läsnä olemaan velvollisen epäillyn poistumisen estämiseksi, säädetään pakkokeinoina 6 luvun 1 §:ssä.

Ketään ei saa pitää tutkinnassa kauempaa kuin on välttämätöntä. Tutkinnassa ollutta ei saa ilman erityistä syytä uudelleen velvoittaa saapumaan tai noutaa sinne seuraavien 12 tunnin aikana.

Kuulustelut

22 §

Kuulusteltavan on oltava itse läsnä kuulustelussa. Asianomistaja ja merkitykseltään vähäisissä asioissa epäilty, joka ei kiistä rikosilmoituksen oikeellisuutta, saa kuitenkin antaa lausumansa asiamiehen välityksellä tai puhelimitse, jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Samoin edellytysin todistajaa saadaan tutkijan harkinnan mukaan kuulustella puhelimitse. Kuulustelupöytäkirjasta on käytävä ilmi, miltä osin lausuma tai kertomus on annettu asiamiehen välityksellä tai puhelimitse.

Asianosaiselta voidaan ottaa vastaan kirjallisia selvityksiä, jos se on tutkinnan kannalta tarkoituksenmukaista. Erityisistä syistä tällaisia selvityksiä voidaan ottaa vastaan myös todistajalta häntä kuulusteltaessa.

23 §

Asianomistaja, jolla ilmeisesti ei ole tutkittavaa asiaa selvittäviä tietoja, voidaan jättää esitutkinnassa kuulustelematta, jos hän on rikosilmoituksen tehdessään tai muussa yhteydessä ilmoittanut syytteen päättämistä ja oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat.

24 §

Kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan käyvän lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa käyttää tietoisesti vääriä ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyn vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja.

Kuulustelua ei saa ilman erityistä syytä pitää kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Kuulusteltavalle on annettava tilaisuus säännölliseen ateriointiin ja riittävään lepoon.

25 §

Asianomistajan ja hänen asiamiehensä on pyytävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin.

26 §

Todistajana esitutkinnassa ei saa kuulustella sitä, joka ei saisi todistaa tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 21 §:ssä tarkoitetun henkilön kuulustelemisesta todistajana esitutkinnassa päättää tutkinnanjohtaja.

27 §

Todistajan on totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaistava, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Jos hän kuitenkin olisi oikeudenkäynnissä oikeutettu tai velvollinen kieltäytymään todistamasta, ilmaisemasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen, jos tutkittavana olevasta rikoksesta nostettaisiin syyte, hän on oikeutettu tai velvollinen siihen myös esitutkinnassa.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 3 momentin nojalla voidaan velvoittaa todistamaan salassa pidettävästä asiasta, on oikeutettu todistamaan tästä esitutkinnassa, jos tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 4 momentin nojalla voidaan velvoittaa vastaamaan pykälän 2 momentissa tarkoitettuun kysymykseen, on velvollinen vastaamaan tällaiseen kysymykseen myös esitutkinnassa, jos tutkittavana on edellä tässä momentissa tarkoitettu rikos tai asia koskee tietoa, joka on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus.

28 §

Jos todistajalla ilmeisesti on tiedossaan seikka, joka on tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi, ja hän kieltäytyy sitä ilmaisemasta, vaikka hän olisi siihen velvollinen tai 27 §:n 2 momentin mukaan oikeutettu, tuomioistuimien saa tutkinnanjohtajan pyynnöstä velvoittaa hänet ilmaisemaan sen. Todistajankuulustelu voidaan näissä tapauksissa pitää kokonaan tai osittain tuomioistuimissa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu pyyntö tehdään sille alioikeudelle, jossa sen käsittely käy sopivasti päinsä. Asianosaisen sekä hänen avustajansa ja asiamiehensä oikeudesta olla läsnä pyyn-

töä käsiteltäessä ja todistajaa kuulusteltaessa on voimassa, mitä tämän lain 32 ja 35 §:ssä on säädetty. Läsnäolo-oikeudesta päättää tuomioistuimien tutkinnanjohtajaa kuultuaan. Todistajalla on oikeus saada korvausta taloudellisesta menetyksestä sekä matka- ja toimeentulokustannuksista niiden perusteiden mukaan, joista säädetään valtion varoista maksettavista todistelukulusta-
nuksista annetussa laissa (666/72). Oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan ole, jos tuomioistuimien katsoo, että todistajan kieltäytyminen on ollut ilmeisen aiheeton. Todistajan kuulustelussa noudatetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa on säädetty.

29 §

Ennen kuulustelua epäillylle on ilmoitettava, mistä teosta häntä epäillään, sekä tehtävä selkoa oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa.

Ennen kuulustelua asianomistajalle, tämän asiamiehelle ja todistajalle on tehtävä selkoa totuusvelvollisuudesta sekä perättömyydestä lausumasta säädetystä rangaistushuosta. Todistajalta on tiedusteltava sellaisia seikkoja, jotka lain mukaan oikeuttavat tai velvoittavat hänet kieltäytymään todistamasta. Milloin aihetta on, todistajalle on ilmoitettava, mitä 27 ja 28 §:ssä on säädetty.

30 §

Kuulusteltavan pyynnöstä on kuulustelussa oltava läsnä luotettava ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 43 §:n mukaan esteetön todistaja. Tutkija voi myös omasta aloitteestaan kutsua todistajan saapuville. Jollei kuulustelua voida tutkintaa vaarantamatta viivytellä, se saadaan kuulusteltavan pyynnöstä huolimatta pitää ilman todistajaa.

Ennen kuulustelua kuulusteltavalle on ilmoitettava hänen oikeudestaan pyytää kuulustelutodistaja paikalle.

31 §

Asianosaisen avustajalla on oikeus olla läsnä päämiestänsä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja painavista rikostutkinnallisista syistä sitä kiellä.

32 §

Tutkija voi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä olla läsnä toista asianosaista tai todistajaa kuulusteltaessa, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

Syyttäjällä on oikeus olla läsnä kuulustelussa.

Eräiden virkamiesten läsnäolosta kuulustelussa on säädetty erikseen.

33 §

Jos kuulusteltava ei ole täyttänyt viittätoista vuotta, hänen huoltajalleen, holhoojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa.

Jos asianomistajana tai epäiltynä kuulusteltava on viisitoista vuotta täyttänyt vajaanvaltainen, holhoojalle, huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 tai 2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa vajaanvaltaisen sijasta tai ohella.

Vajaanvaltaisen 1 ja 2 momentissa tarkoitetulle edustajalle ei kuitenkaan tarvitse varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa, jos tutkinta voi tämän johdosta kohtuuttomasti viivästyä tai vaikeutua. Kuulustelusta on tällöin mahdollisimman pian ilmoitettava kuulustellun edustajalle.

34 §

Asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voi kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Samanlainen oikeus on syyttäjällä. Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään. Asianosaisella, hänen avustajallaan ja asiamiehellään sekä syyttäjällä on muulloinkin oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja.

35 §

Tutkija saa poistaa kuulustelutilaisuudesta sen, joka käytöksellään häiritsee kuulustelua tai jonka läsnäolo muuten vaikeuttaa asian selvittämistä.

36 §

Asianosaiselle ja hänen avustajalleen tai asiamiehelleen, joka ei pyynnöstään huolimatta ole saanut olla läsnä kuulustelussa tai on sieltä poistettu, on varattava tilaisuus saada tietoonsa, mitä kuulustelussa on käynyt ilmi, ja tehdä tarvittavat kysymykset niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

37 §

Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava tulkitsemisesta, jos kuulusteltava ei osaa viranomaisessa kielilain (148/22) mukaan käytettävää kieltä

taikka ei aisti- tai puhevian takia voi tulla ymmärretyksi.

38 §

Mitä 24 §:n 1 momentissa ja 27 §:ssä on säädetty, koskee myös alustavia puhutteluja rikoksen selvittämiseksi.

Aineiston tallentaminen

39 §

Kuulustelusta on laadittava kuulustelupöytäkirja. Muistakin esitutkintatoimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.

Kuulustelun päätyttyä pöytäkirjattu kertomus on heti luettava tai annettava kuulustellulle tarkastettavaksi. Kuulustellulta on tiedusteltava, onko hänen kertomuksensa oikein kirjattu. Kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä myös sellainen kirjaamista koskeva korjaus- tai lisäyspyyntö, jonka vuoksi pöytäkirjaa ei ole muutettu. Pöytäkirjaa ei saa muuttaa sen jälkeen, kun kuulusteltu on sen tarkastanut ja pyydytetyt korjaukset ja lisäykset on tehty.

Kuulusteltavan kertomus saadaan tallentaa myös äänittämällä. Kuulustellun on saatava tarkastaa äänitetty kertomus siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

40 §

Esitutkinnan päätyttyä on siitä kertyneestä aineistosta laadittava pöytäkirja (*esitutkintapöytäkirja*), jos se on asian jatkokäsittelyä varten tarpeellista. Siihen on otettava kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tutkintatoimenpiteistä sekä liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat ja tallenteet, mikäli niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa.

41 §

Esitutkinta-asiakirjojen julkisuudesta on säädetty erikseen.

Esitutkinnan päättäminen

42 §

Ennen esitutkinnan päättämistä asianosaisille voidaan varata tilaisuus esittää esitutkintaviranomaiselle lausuntonsa esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jos se on omiaan jouduttamaan tai

helpottamaan asian käsittelyä tuomioistuimessa. Lausunto on liitettävä esitutkintapöytäkirjaan.

43 §

Tutkinnan päätyttyä tutkinnanjohtajan on saatettava asia syyttäjän harkittavaksi, paitsi jos:

1) tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida panna syytteeseen; tai

2) esitutkintaviranomainen on, sen mukaan kuin siitä on laissa erikseen säädetty, jättänyt ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen.

Kun tutkinnanjohtaja on päättänyt olla saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, hänen on viipymättä ilmoitettava päätöksestään tutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana.

Suppea esitutkinta

44 §

Yksinkertaisissa ja selvissä asioissa saadaan toimittaa *suppea esitutkinta*, jos teosta ei ole säädetty muuta rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Suppeassa esitutkinnassa ei ole tutkinnanjohtajaa. Kuulustelukertomukseen merkitään vain kuulusteltavan lausuman pääsisältö, joka voidaan kirjata kuulustelupöytäkirjan sijasta muuhun asiakirjaan.

Suppea esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta 29 §:n 1 momentin sekä 30 ja 33 §:n säännöksiä.

Erinäisiä säännöksiä

45 §

Asianosaisen avustajana esitutkinnassa saa toimia se, joka on kelpoinen toisen oikeudenkäyntiasiamieheksi ja harjoittaa asianajajan tai oikeudenkäyntiasiamiehen ammattia taikka toimii yleisenä oikeusavustajana. Oikeustieteellisen tutkinnon suorittanut saa kuitenkin avustaa oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua lähiomaistaan, vaikkei hän harjoitakaan edellä mainittua ammattia.

Avustajana esitutkinnassa ei saa toimia se, joka:

1) on toiminut syylliseksi epäillyn oikeudellisena neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa;

2) on epäiltynä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luottavuuttaan avustajan tehtävässä; tai

3) on erotettu yleisen asianajajayhdistyksen jäsenyydestä.

Avustajan kelpoisuuden ratkaisee tutkinnanjohtaja. Jos joltakulta on evätty oikeus toimia avustajana esitutkinnassa, asianosaiselle on varattava tilaisuus hankkia kelpoisuusvaatimukset täyttävä avustaja. Tutkintaa ei kuitenkaan tarvitse tämän vuoksi viivyttää.

46 §

Tutkinnanjohtajalla on oikeus hankkia tarvittaessa asiantuntijalausuntoja. Asiantuntijana ei saa olla se, joka on asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen puolueettomuutensa vaarantuu.

47 §

Tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan, syyttäjän tai asianosaisen pyynnöstä ottaa vastaan vireille pantavassa oikeudenkäynnissä esitettäviksi tarkoitettuja todisteita, jos on olemassa ilmeinen vaara, että todisteet turmeltuvat tai häviävät taikka todistaja tai asiantuntija jää saapumatta oikeudenkäyntiin.

Todisteiden vastaanotto edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa toimitetaan siinä alioikeudessa, jossa se sopivasti käy päinsä. Siitä on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa on säädetty.

48 §

Tutkinnanjohtajalla ja tutkijalla on oikeus määrätä, sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään, ettei tutkinnassa ilmi tulleita seikkoja saa ilmaista sivullisille.

Joka ilman laillista syytä ilmaisee, mitä 1 momentin nojalla on määrätty pidettäväksi salassa, on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, *esitutkintatietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

49 §

Esitutkintaa koskevien tietojen antamisesta tiedotusvälineille säädetään asetuksella.

50 §

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

51 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

2.

Pakkokeinolaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

Kiinniottaminen

1 §

Jokamiehen kiinniotto-oikeus

Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakemasta tavatun rikosentekijän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai jos rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä petos tai omavaltainen käyttöönotto.

Jokainen saa ottaa kiinni myös sen, joka viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan on pidätettävä tai vangittava.

Kiinni otettu on viipymättä luovutettava poliisimiehelle.

2 §

Poliisimiehen kiinniotto-oikeus

Poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi.

Jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiin-

ni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä. Kiinni otetulle on heti ilmoitettava kiinniottamisen syy.

Pidättäminen

3 §

Pidättämisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

1) jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;

2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa;

3) jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; taikka

4) jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla

maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai raangaistuksen täytäntöönpanoa.

Jos rikoksesta epäillyn säilöön ottaminen on rikostutkinnallisista syistä erittäin tärkeää, hänet saadaan pidättää, vaikkei ole vielä täysin selvitetty, onko pidättämiseen 1 momentin mukaan edellytykset.

Ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta.

4 §

Pidätetyn vapaaksi päästäminen

Pidätetty on päästettävä vapaaksi heti, kun edellytyksiä pidättämiseen ei enää ole ja, jolle häntä vaadita vangittavaksi, viimeistään vangitsemisvaatimuksen tekemistä varten 13 §:ssä säädetyn ajan kuluttua.

Pidätetyn päästämisestä vapaaksi päättää tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä siitä päättää kuitenkin tuomioistuin.

5 §

Uudelleen pidättäminen

Rikoksesta pidätettyä tai vangittua, joka on päästetty vapaaksi, ei saa uudelleen pidättää samasta rikoksesta sellaisen seikan nojalla, joka on ollut viranomaisen tiedossa sen päättäessä pidättämisestä tai vangitsemisesta.

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää *pidättämiseen oikeutettu virkamies*. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

- 1) poliisiasetuksen 3 §:ssä tarkoitettu poliisipäällystään kuuluva poliisimies;
- 2) virallinen syyttäjä;
- 3) tullihallituksen valvontaosaston osastopäällikkö, apulaisosastopäällikkö, toimistopäällikkö ja esitutkintatehtävissä toimiva ylitarkastaja ja tullisihteeri sekä tullipiirin tullijohtaja, valvontatoimiston päällikkö ja esitutkintatehtävissä toimiva tulliylitarkastaja; sekä

4) rajavartiolaitoksen päällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan hallinnollisen osaston osastopäällikkö ja toimistopäällikkö sekä raja- ja merivartioston komentaja.

7 §

Ilmoitukset ja kirjaaminen

Pidätetylle on ilmoitettava pidättämisen syy heti, kun hänet on julistettu pidätetyksi tai otettu pidättämismääräyksen perusteella kiinni. Pidättäminen on kirjattava asetuksella tarkemmin säädettyllä tavalla.

Pidättämisestä on ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen omaiselleen tai muulle läheiselleen niin pian kuin siitä ei voi aiheutua erityistä haittaa rikoksen selvittämislle. Ilmoitusta ei kuitenkaan saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa.

Vangitseminen

8 §

Vangitsemisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan 3 §:n 1 momentissa säädettyin edellytyksin vangita, jos se on tarpeen esitutkinnan tai oikeudenkäynnin taikka rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi.

Ketään ei saa vangita, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta.

9 §

Vangitsemisesta päättävä viranomainen

Vangitsemisesta päättää se tuomioistuin, joka on syyteasiassa toimivaltainen. Ennen syytteen käsittelyn alkua pidätetyn vangitsemisesta saa päättää myös kiinniottamispaikkakunnan tai pidätetyn säilyttämispaikkakunnan yleinen alioikeus.

Vangitsemista koskeva asia voidaan käsitellä kihlakunnanoikeudessa ilman lautakuntaa ja raastuvanoikeudessa yhden lainoppineen jäsenen ollessa saapuvilla. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta on säädetty.

10 §

Vangitsemisvaatimuksen tekijä

Vangitsemisvaatimuksen voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies ja syytteen käsittelyn alettua myös asianomistaja.

11 §

Ilmoitus vangitsemisvaatimuksesta pidätetylle

Vangitsemisvaatimuksen tekijän on ilmoitettava vaatimuksesta viipymättä pidätetylle.

12 §

Vangitsemisvaatimuksen muoto

Vangitsemisvaatimus on tehtävä kirjallisesti. Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta saadaan tehdä myös suullisesti tai puhelimitse. Näin tehty vaatimus on viipymättä vahvistettava kirjallisesti.

Syytteen käsittelyn yhteydessä vangitsemisvaatimus saadaan tehdä suullisesti.

13 §

Pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen tekoaika

Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle niin pian kuin se on mahdollista ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen virka-ajan päättymistä. Jos vangitsemisasian käsittelemiseksi tarvitaan vielä lisäselvitystä ja epäillyn säilössä pitäminen sen hankkimisen aikana on erittäin tärkeää, vaatimus saadaan tehdä viimeistään seitsemäntenä päivänä kiinniottamispäivästä. Jos joku on pidätetty hänen saavuttuaan esitutkintaan, edellä tarkoitettu aika lasketaan saapumispäivästä.

Milloin pidätetty kuljetetaan esitutkintaa varten kiinniottamispaikkakunnalta toiselle paikkakunnalle ja kuljetus kestää kauemmin kuin 12 tuntia, vangitsemisvaatimus saadaan tehdä yhtä päivää ja, jos kuljetus kestää kauemmin kuin 24 tuntia, kahta päivää myöhemmin kuin 1 momentissa on säädetty.

14 §

Vangitsemisvaatimuksen ottaminen käsiteltäväksi

Vangitsemisvaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä. Pidätettyä koskeva vaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään kolmantena päivänä siitä päivästä, jona vaatimus on tehty.

Jos syyte pidätettyä vastaan vangitsemisvaatimuksen aiheuttaneesta rikoksesta otetaan käsiteltäväksi 1 momentissa sanottua myöhemmin mutta viimeistään seitsemäntenä päivänä vangitsemisvaatimuksen tekemisestä, vangitsemisvaati-

mus saadaan ottaa käsiteltäväksi vasta syytteen yhteydessä.

Jos syytetty pidätetään syytteen ollessa tuomioistuimessa vireillä, hänen vangitsemistaan koskeva asia käsitellään pidätetyn vangitsemisesta säädettyssä järjestyksessä.

15 §

Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä

Vangitsemisvaatimuksen tekijän tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä. Vangitsemisvaatimuksen tehneen asianomistajan poissaolo ei estä asian ratkaisemista.

Vangittavaksi vaadittu, joka on pidätetty, on tuotava tuomioistuimeen ja häntä on kuultava siellä vaatimuksesta. Jos pidätetyllä on avustaja, on tälle varattava tilaisuus olla läsnä vaatimusta käsiteltäessä, milloin se on mahdollista.

Vangittavaksi vaaditulle, jota ei ole pidätetty, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vaatimukselta paitsi, jos hän ei ole Suomessa, on tietymättömissä taikka välttelee esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä. Vangitsemisvaatimuksen tai syytteen käsittelystä ilman laillista estettä pois jäänyt vastaja saadaan määrätä vangittavaksi poissaolostaan huolimatta.

16 §

Vangitsemisasiassa esitettävä selvitys

Vangitsemisasian käsittelyssä tuomioistuimelle on esitettävä selvitys siitä, että vangitsemiseen on edellytykset. Tutkittavana olevasta rikoksesta ei saa esittää tämän lisäksi muuta selvitystä, ellei tuomioistuin katso olevan siihen erityistä syytä.

17 §

Lykkäys pidätetyn vangitsemista koskevassa asiassa

Pidätetyn vangitsemista koskevan asian käsittely saadaan lykätä vain erityisestä syystä. Kolmea päivää pidemmäksi se saadaan lykätä ainoastaan pidätetyn pyynnöstä.

Pidättäminen jatkuu vangitsemisasian seuraavaan käsittelyyn, jollei tuomioistuin toisin määrää.

18 §

Päätös vangitsemisasiassa

Vangitsemispäätöksessä on lyhyesti mainittava tiedot rikoksesta, josta vangittua epäillään, sekä vangitsemisen peruste. Päätös on julistettava heti käsittelyn päätyttyä.

Jos vaatimus pidätetyn vangitsemisesta hylätään, pidätetty on määrättävä päästettäväksi heti vapaaksi.

19 §

Ilmoitus vangitsemismääräyksen täytäntöönpanosta

Kun tuomioistuin on määrännyt vangittavaksi epäillyn, joka ei ole ollut läsnä asiaa käsiteltäessä, määräyksen täytäntöönpanosta on viipymättä ilmoitettava tälle tuomioistuimelle.

20 §

Vangitseminen muussa kuin syyteen käsittelevässä tuomioistuimessa

Jos vangitsemisvaatimus ja syyte käsitellään eri tuomioistuimissa, on vangitsemisvaatimuksen tekijän ilmoitettava vangitsemisasian käsittelevälle tuomioistuimelle, missä tuomioistuimessa syyte tullaan käsittelemään. Vangitsemisvaatimuksen käsitelleen tuomioistuimen on heti ilmoitettava vangitsemispäätöksestään syyteen käsittelevälle tuomioistuimelle.

21 §

Syyteen käsittelypäivän määrääminen

Kun tuomioistuin, joka tulee käsittelemään syyteen, päättää läsnä olevan epäillyn vangitsemisesta, sen on, jollei syytetä ole jo otettu käsiteltäväksi, määrättävä sen käsittelypäivä. Kun 19 tai 20 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on saapunut tuomioistuimeen, sen on määrättävä syyteen käsittelypäivä viimeistään ilmoituksen saapumista seuraavana päivänä. Käsittelypäivää ei saa määrätä myöhemmäksi kuin on välttämätöntä esitutinnan päättämiseksi ja syyteen valmistelemiseksi. Käsittelypäivä on ilmoitettava vangitulle ja hänen avustajalleen.

Jos esitutkintaa ei ehditä päättää tai syytetä valmistella määrättyyn käsittelypäivään mennessä, tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan tai syyttäjän viimeistään sinä päivänä tekemästä pyynnöstä määrätä uuden käsittelypäivän. Vangittua ja hä-

nen avustajaansa ei tarvitse kutsua asian käsitte-lyyn, mutta heille on ilmoitettava syyteen uusi käsittelypäivä.

22 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Jos joku on vangitsemisasian käsittelyn jälkeen mutta ennen syyteen käsittelyä ollut yhtäjaksoisesti kaksi viikkoa vangittuna, on hänellä oikeus saada pyynnöstään vangitsemisasiansa uudelleen tutkittavaksi.

Asia on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa pyynnön saapumisesta tuomioistuimeen.

23 §

Vangittuna pitäminen syyteen käsittelyn lykkäytyessä

Kun tuomioistuin lykkää vangittua vastaajaa koskevan syyteen käsittelyn, sen on samalla tutkittava, onko syytä pitää vastaaja edelleen vangittuna.

24 §

Vangitun päästäminen vapaaksi

Tuomioistuimen on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä tai omasta aloitteestaan määrättävä vangittu päästettäväksi vapaaksi heti, kun edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, jos syytetä ei ole esitetty sen käsittelyä varten määrättyinä päivinä eikä uuden käsittelypäivän määräämistä ole ajoissa pyydetty. Vangittua ja hänen avustajaansa ei tarvitse kutsua asian käsittelyyn.

25 §

Vangitseminen muutoksenhakutuomioistuimessa

Jos muutoksenhakuteitse ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi saatetussa asiassa vaaditaan vastaajan vangitsemista, tälle on varattava tilaisuus vastata vaatimukseen, jollei vaatimusta heti jätetä tutkimatta tai hylätä. Tilaisuutta vastauksen antamiseen ei tarvitse varata, jos vastaaja ei ole Suomessa tai on tietymättömissä. Ilmoitus oikeudesta vastauksen antamiseen saadaan lähettää muulle kuin pidätetylle postitse hänen viimeksi ilmoittamallaan osoitteella. Ratkaisu pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen johdosta

on annettava kahden viikon kuluessa vaatimuksen saapumisesta tuomioistuimelle.

26 §

Tuomitun vangitseminen

Kun vangittu vastaaja tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimen on 8 §:ssä säädetyin perustein päätettävä, onko hänet pidettävä edelleen vangittuna, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai asiasta toisin määrätään. Vastaavin edellytyksin tuomioistuin voi määrätä vapaana olevan vastaajan vangittavaksi.

Täydentäviä säännöksiä

27 §

Muutoksenhaku

Vangitsemisasiassa annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Vangittu saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaikaa.

28 §

Vangitun ja pidätetyn käsittely

Vangitun ja pidätetyn käsittelemisestä vankilassa tai muussa laitoksessa säädetään erikseen.

29 §

Viittaussäännös

Kiinniottamisesta, pidättämisestä ja vangitsemisesta on tämän luvun säännösten lisäksi voimassa, mitä niistä on erikseen säädetty.

2 luku

Matkustuskielto

1 §

Matkustuskiellon edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta on säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai

2) jatkaa rikollista toimintaa.

2 §

Matkustuskiellon sisältö

Matkustuskieltoon määrätty ei saa poistua päätöksessä mainitulta paikkakunnalta tai alueelta. Päätöksessä voidaan kuitenkin antaa lupa poistua tältä paikkakunnalta tai alueelta työssäkäyntiä varten tai muusta siihen rinnastettavasta syystä. Matkustuskiellosta päättävä viranomaislainen saa antaa tärkeästä syystä tilapäisen poistumisluvan.

Matkustuskieltoon määrätty voidaan myös velvoittaa:

1) olemaan tiettyinä aikoina tavattavissa asunnossaan tai työpaikallaan;

2) ilmoittautumaan tiettyinä aikoina poliisille; tai

3) oleskelemaan laitoksessa tai sairaalassa, jossa hän ennestään on tai johon hänet otetaan.

Matkustuskieltoon määrättylle ei saa myöntää passia. Jos hänelle on myönnetty passi, hänen on luovutettava se kiellon voimassaoloajaksi poliisin haltuun.

3 §

Matkustuskiellosta päättävä viranomaislainen

Ennen syytteen käsittelyn alkua matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä sekä 6 §:n 2 momentissa mainitussa tapauksessa siitä päättää tuomioistuin. Jos tuomioistuin on vangitsemisvaatimusta käsitellessään määrännyt epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, se päättää tätä matkustuskieltoa koskevasta asiasta myös ennen syytteen käsittelyn alkua.

Syytteen käsittelyn alettua matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin.

4 §

Päätös matkustuskiellosta

Päätöksestä, jolla matkustuskielto on määrätty, on käytävä ilmi:

1) rikos, jonka vuoksi kielto on määrätty;

2) kiellon peruste;

3) kiellon sisältö;

4) seuraamukset kiellon rikkomisesta; sekä

5) kiellon voimassaoloaika.

Päätöksestä on annettava kieltoon määrätylle jäljennös. Jos matkustuskieltoon määrätty ei ole ollut läsnä päätöstä annettaessa, jäljennös voidaan toimittaa hänelle postitse hänen ilmoittamallaan osoitteella.

5 §

Matkustuskieltoa koskevan päätöksen muuttaminen

Matkustuskieltoa tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräystä saadaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai tärkeästä syystä muuttaa.

6 §

Matkustuskiellon kumoaminen

Matkustuskielto on kumottava heti, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen ei enää ole.

Milloin matkustuskiellon on määrännyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, tuomioistuimien saa jo ennen syytteen käsittelyn alkua matkustuskieltoon määrätyn vaatimuksesta kumota kiellon tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun määräyksen kokonaan tai osittain.

Ennen syytteen käsittelyn alkua määrätty matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä ole nostettu 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuimien saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

7 §

Matkustuskiellon voimassaolo

Ennen syytteen käsittelyn alkua määrätty matkustuskielto on voimassa siihen oikeudenkäyntilaisuuteen asti, jossa syytettä ensi kerran käsitellään, jollei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota.

Kun tuomioistuimien lykkää matkustuskieltoon määrättyä vastaajaa koskevan syytteen käsittelyn, sen on määrättävä, onko matkustuskielto pidettävä voimassa. Lykkäyspäätöksen yhteydessä määrätty tai voimassa pysytetty taikka lykkäysaikana määrätty matkustuskielto on voimassa syytteen seuraavaan käsittelytilaisuuteen asti, jollei sitä aikaisemmin erikseen kumota.

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuimien saa määrätä vastaajan matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan

vankeusrangaistukseen. Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

8 §

Seuraamukset matkustuskiellon rikkomisesta

Jos matkustuskieltoon määrätty rikkoo kieltoa tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja määräyksiä taikka pakenee, ryhtyy valmistelevaan pakoa tai jatkaa rikollista toimintaa, hänet saadaan pidättää ja vangita. Jos hänelle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, se saadaan panna heti täytäntöön.

9 §

Täydentäviä säännöksiä

Matkustuskieltoa koskevan asian käsittelystä tuomioistuimessa on soveltuvin kohdin voimassa, mitä vangitsemisasian käsittelystä on 1 luvun 9, 12, 14, 15 ja 25 §:ssä säädetty. Asianosaisen poissaolo ei estä asian ratkaisemista.

Edellä 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun tilapäisen poistumisluvan saa antaa tuomioistuimen puolesta sen puheenjohtaja ja kihlakunnanoikeuden puolesta myös kihlakunnantuomari tai kärjätuomari. Ennen luvan antamista on kuultava syyttäjää ja esitutkinnan ollessa kesken myös tutkinnanjohtajaa.

Matkustuskieltoon määrättyä koskeva asia on käsiteltävä tuomioistuimessa kiireellisesti.

10 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen päätökseen matkustuskieltoa koskevassa asiassa ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Matkustuskieltoon määrätty saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaikaa.

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §

Hukkaamiskielion ja vakuustakavarikon edellytykset

Jos on syytä epäillä, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty pyrkii välttämään sakon, korvauk-

sen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon, kuitenkin enintään määrä, joka otaksuttavasti vastaa tuomittavaa sakkoa, korvausta ja menettämis seuraamusta.

Jos hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä 1 momentissa tarkoitetun saamisen turvaamiseksi, voidaan vastaava määrä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn irtainta omaisuutta panna maksamisen vakuudeksi takavarikkoon (*vakuustakavarikko*).

2 §

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää tuomioistuin.

Ennen syytteen käsittelyn alkua vaatimuksen omaisuuden panemisesta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon voi tehdä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Syytteen käsittelyn alettua tällaisen vaatimuksen voi tehdä sakon, valtiolle tulevan korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen turvaamiseksi syyttäjä ja asianomistajalle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi asianomistaja.

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta on soveltuvin kohdin voimassa, mitä 1 luvun 9, 12, 14, 15 ja 25 §:ssä on vangitsemisvaatimuksen tekemisestä ja käsittelystä säädetty.

3 §

Väliaikaistoimenpiteet

Jos asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saa ottaa irtainta omaisuutta säilöön tai panna kiinteää omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskieltoon, kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Tämä toimenpide peräytyy, jos vaatimusta hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle viikon kuluessa omaisuuden säilöön ottamisesta tai väliaikaisen määräksen antamisesta.

Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on heti ilmoitettava kiinteän omaisuuden väliaikaisesta hukkaamiskiellosta omaisuuden sijaintipaikkakunnan tuomioistuimelle merkinnän tekemiseksi kiinnitysrekisteriin.

4 §

Hukkaamiskielion ja vakuustakavarikon kumoaminen

Tuomioistuimen on kumottava hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko, kun sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi asetetaan riittävä pantti tai takaus taikka muuten ei ole enää syytä pitää sitä voimassa.

Tuomioistuimen on kumottava hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko myös, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekevästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

5 §

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko erotettaessa korvausasiasta erilliseksi asiaksi

Jos tuomioistuin erottaa korvausta koskevan vaatimuksen erilliseksi asiaksi, sen on siitä päättäessään lausuttava, onko hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko pidettävä voimassa.

6 §

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen pääasiasa ratkaistaessa

Tuomitessaan sakon, korvauksen tai menettämis seuraamuksen, jonka maksamisen vakuudeksi on määrätty hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko, tuomioistuimen on päätettävä, onko hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko pidettävä voimassa kunnes sakko, korvaus tai menetetyksi tuomittu rahamäärä on maksettu, sen perimiseksi on laillisessa järjestyksessä toimitettu ulosmittaus taikka asiasta toisin määrätään. Kun tuomioistuin päättää, että korvauksen maksamisen turvaamiseksi määrätty hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on pidettävä voimassa, se voi asettaa päätöksen täytäntöönpanokelpoiseksi tulemisesta laskettavan määräajan, jonka kuluessa täytäntöönpanoa on haettava uhall, että hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko muuten peräytyy.

7 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevasta päätöksestä saa valittaa

erikseen. Valitus ei estä päätöksen täytäntöönpanoa, ellei valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

8 §

Viittaussäännös

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta on muuten soveltuvin kohdin voimassa, mitä ulosottoaissa ja ulosottoasetuksessa on säädetty hukkaamiskiellosta ja takavarikosta. Panttia tai takauksia ei kuitenkaan tarvitse asettaa siitä vahingosta, mikä tässä luvussa tarkoitettua toimenpiteestä saattaa aiheutua epäillylle, ellei tuomioistuin erityisestä syystä velvoita asianomistajaa asettamaan vakuutta määrätessään hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon tälle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi.

4 luku

Takavarikko

1 §

Takavarikon edellytykset

Esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi.

2 §

Asiakirjan takavarikko

Rikoksesta epäillyn tai häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettua suhteessa olevan henkilön hallusta ei saa takavarikoida todisteena käytettäväksi asiakirjaa, joka sisältää epäillyn ja sanotun henkilön taikka mainitussa suhteessa epäiltyyn olevien henkilöiden välisen tiedonannon. Tällaisen asiakirjan saa kuitenkin takavarikoida, jos tutkittavana olevasta rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Asiakirjaa ei saa takavarikoida todisteena käytettäväksi, jos sen voidaan olettaa sisältävän selalaista, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai saman luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta, ja asiakirja on edellä tarkoitettun henkilön tai sen hallussa, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty. Asiakirja saadaan kui-

tenkin takavarikoida, jos edellä tarkoitettu henkilö olisi esitutkinnaissa oikeutettu tai velvollinen todistamaan asiakirjaan sisältyvästä seikasta esitutkintalain 27 §:n 2 momentin nojalla.

3 §

Postilähetyksen ja sähkösanoman takavarikko

Epäillylle tarkoitettut tai häneltä lähtöisin olevat kirjeet ja muut postilähetykset sekä sähkösanomat, jotka ovat posti- ja telelaitoksen hallussa, saa takavarikoida ainoastaan, milloin rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja ne tämän lain mukaan voitaisiin takavarikoida vastaanottajan hallusta.

Jos takavarikoidun postilähetyksen tai sähkösanoman sisältö voidaan rikoksen selvittämistä haittaamatta kokonaan tai osittain ilmoittaa vastaanottajalle, jäljennös tai ote siitä on lähetettävä hänelle viipymättä.

4 §

Lähetyksen pysäyttäminen takavarikkoa varten

Jos on syytä olettaa, että kirje, muu postilähetyks, sähkösanoma tai tavaralähetyks, joka voidaan takavarikoida, on tulossa posti- ja telelaitoksen toimipaikkaan, rautateiden liikennepaikkaan taikka linjaliikennettä moottoriajoneuvolla, laivaliikennettä, lentorahtiliikennettä tai tällaisessa liikenteessä kuljetettavan tavaran käsittelyä harjoittavan toimipaikkaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa määrätä, että lähetyks on pidettävä toimipaikassa, kunnes takavarikko on ehditty toimittaa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu määräys annetaan tietyksi ajaksi, ei kuitenkaan pidemmäksi kuin yhdeksi kuukaudeksi siitä, kun toimipaikan esimies on saanut määräyksestä tiedon. Lähetyks ei saa ilman tutkinnanjohtajan tai syyttäjän lupaa luovuttaa muulle kuin heille tai heidän määräämälleen henkilölle.

Toimipaikan esimiehen on viipymättä ilmoitettava määräyksen antajalle lähetyksen saapumisesta toimipaikkaan. Tämän on välittömästi päätettävä lähetyksen takavarikoimisesta.

5 §

Takavarikoimisesta päättävä viranomainen

Takavarikoimisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tuomioistuin saa päättää siitä syytettä käsitellessään.

6 §

Takavarikoitavan esineen haltuunottaminen

Kun poliisimies ottaa rikoksesta epäillyn kiinni taikka toimittaa kotietsinnän tai henkilöön kohdistuvan etsinnän, hän saa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystäkin ottaa haltuunsa takavarikoimista varten esineen, joka silloin tavataan. Poliisimies saa muulloinkin, kun asia ei siedä viivytystä, ottaa haltuunsa takavarikoitavan esineen, ei kuitenkaan posti- ja telelaitoksen hallussa olevaa lähetystä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua esineen haltuunottamisesta on viipymättä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on heti päätettävä, onko esine takavarikoitava.

7 §

Ilmoitus takavarikosta ja haltuunottamisesta

Jollei se, jonka luona esine takavarikoidaan tai otetaan haltuun, ole saapuvilla, hänelle on viipymättä ilmoitettava takavarikosta tai haltuunottamisesta. Posti- tai tavaralähetyksen taikka sähkösanoman vastaanottajalle ja lähettäjälle, jos hänen osoitteensa on tiedossa, on ilmoitettava takavarikosta niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

8 §

Eräiden asiakirjojen avaaminen ja tutkiminen

Takavarikoidun suljetun kirjeen tai muun suljetun yksityisen asiakirjan saa avata vain tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuimien. Heidän lisäksi saavat tällaista asiakirjaa tai sähkösanomaa tarkemmin tutkia vain asianomaisen rikoksen tutkijat. Kuitenkin asiantuntija tai muu, jota käytetään apuna rikoksen selvittämisessä tai jota muuten asiassa kuullaan, saa tutkinnanjohtajan, syyttäjän tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tarkastaa sitä.

9 §

Pöytäkirja ja todistus

Takavarikosta on laadittava pöytäkirja. Siinä on mainittava takavarikon tarkoitus ja toimituksen kulku sekä luetteloitava takavarikoidut esineet.

Takavarikon toimittajan on annettava pyynnöstä takavarikosta todistus sille, jonka hallussa esine on ollut.

10 §

Takavarikoidun esineen säilyttäminen

Takavarikon toimittajan on otettava takavarikoitu esine haltuunsa tai pantava se sinetöityyn säilöön. Esine voidaan kuitenkin jättää haltijalleen, jollei sen voida katsoa vaarantavan takavarikon tarkoitusta. Haltijaa on tällöin kiellettävä myymästä esinettä tai muuten luovuttamasta taikka hukkaamasta sitä. Milloin katsotaan tarpeelliseksi, esine on lisäksi merkittävä sinetillä tai muulla tavoin siten, että se selvästi nähdään takavarikoiduksi. Haltijaa saadaan tarvittaessa kieltää käyttämästä esinettä.

Takavarikoitu esine on säilytettävä sellaisenaan. Esinettä on hoidettava niin, ettei sitä käytetä väärin. Kuitenkin voi poliisipiirin päällikkö määrätä takavarikoidun esineen heti myytäväksi, jos se on helposti pilaantuva, pian häviävä, arvoltaan nopeasti aleneva tai erittäin kallishoitoinen. Todisteena käytettäväksi takavarikoidulle esineelle saadaan tehdä kokeita, milloin se on tarpeen rikoksen selvittämiseksi.

11 §

Takavarikon kumoaminen

Takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen.

Takavarikko on kumottava myös, jollei syytettäjän aiheuttaneesta rikoksesta nosteta neljässä kuukaudessa esineen takavarikoimisesta. Tuomioistuimien saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikaan tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

12 §

Takavarikon voimassaolosta päättäminen eräissä tapauksissa

Milloin takavarikko toimitetaan ulkomaan oikeusviranomaisen pyynnöstä ja takavarikoitu esine luovutetaan ulkomaan oikeusviranomaiselle, päättää takavarikon voimassaoloajasta Helsingin raastuvanoikeus.

13 §

Takavarikon saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa. Vaatimus, joka on tehty tuomiois-

tuimelle ennen kuin se on ryhtynyt käsittelemään syytettä, on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Sen käsittelystä on soveltuvin kohdin voimassa, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelystä on 1 luvun 9 ja 12 §:ssä säädetty. Tuomioistuimen on varattava niille, joita asia koskee, tilaisuus tulla kuulluksi, mutta kenenkään poissaolo ei estä asian ratkaisemista.

14 §

Takavarikon kumoamisesta päättävä viranomainen

Takavarikon kumoamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Milloin tuomioistuin on päättänyt takavarikoimisesta tai määrännyt 13 §:ssä tarkoitetusta vaatimuksesta antamallaan päätöksellä takavarikon pidettäväksi voimassa taikka oikeudenkäynnissä on esitetty takavarikoituun esineeseen kohdistuva vaatimus, asiasta päättää kuitenkin tuomioistuin.

15 §

Takavarikon voimassaolosta päättäminen syyte-asiaa ratkaistaessa

Tuomioistuimen on syyteasian ratkaistessaan päätettävä, onko takavarikko pidettävä edelleen voimassa, kunnes asiasta toisin määrätään.

16 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen takavarikkoa koskevasta päätöksestä saa valittaa erikseen. Valitus ei estä esineen takavarikoimista.

Takavarikon voimassaoloajan pidentämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

17 §

Takavarikoidun esineen palauttaminen

Jos takavarikoitu esine olisi takavarikon kumoamisen jälkeen palautettava omistajalleen tai sille, jolla on oikeus esineeseen, ja useimmat ovat vaatineet esinettä itselleen, esine on takavarikon kumoamisesta huolimatta pidettävä edelleen poliisin hallussa, kunnes riita paremmasta oikeudesta siihen on ratkaistu. Jos omistajaa tai muuta, jolla olisi oikeus tällaiseen esineeseen, ei ole tiedossa, poliisin on julkisella kuulutuksella kehoitettava häntä ilmoittautumaan. Jos kukaan

ei vaadi esinettä itselleen kuuden kuukauden kuluessa kuuluttamisesta, se siirtyy valtiolle. Tarkeimmat säännökset kuuluttamisesta annetaan asetuksella.

18 §

Täydentäviä säännöksiä

Mitä tässä luvussa säädetään esineestä, koskee myös ainetta.

Esineen sijasta voidaan takavarikoida todisteenä käytettäväksi esineestä irrotettu osa, jos jotakin tutkintatoimenpidettä ei voida muuten suorittaa ilman suuria vaikeuksia.

19 §

Viittaussäännös

Takavarikosta on tämän luvun säännösten lisäksi noudatettava, mitä siitä on erikseen säädetty.

5 luku

Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §

Kotietsinnän edellytykset

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Muun kuin rikoksesta todennäköisin syin epäillyn luona saadaan kotietsintä toimittaa ainoastaan silloin, kun rikos on tehty hänen luonaan tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikokseen.

Kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan taikka tuomioistuimeen tuotavan tai henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi saadaan toimittaa kotietsintä hänen luonaan tai muussakin 1 momentissa tarkoitettussa paikassa, jossa erittäin pätevin perustein hänen voidaan olettaa olevan.

2 §

Kotietsintä eräissä paikoissa

Huoneistossa, johon yleisöllä on pääsy taikka jossa irtolaisilla tai rikoksentehtäjäillä on tapana oleskella tai sellaista omaisuutta, jota etsitään, on tapana ostaa tai ottaa pantiksi, saadaan rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta pitää kotietsintä 1 §:ssä mainitussa tarkoituksessa.

3 §

Kotietsinnästä päättäminen

Kotietsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ilman määräystä saa kuitenkin poliisimies toimittaa kotietsinnän, milloin sen tarkoituksena on kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan taikka tuomioistuimeen tuotavan tai henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittaminen taikka sellaisen esineen takavarikoiminen, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen teosta verekseltään. Poliisimies voi määräyksettä toimittaa kotietsinnän myös muulloin, jos asia ei siedä viivytystä.

4 §

Läsnäolo kotietsinnässä

Kotietsintää toimitettaessa tulee mahdollisuuksien mukaan olla saapuvilla toimitusmiehen kutsuma todistaja. Toimitusmies saa, jos hän harkitsee tarpeelliseksi, pitää apunaan asiantuntijaa tai muuta henkilöä.

Sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalla paikalla olevalle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla tai kutsua siihen todistaja, jollei se viivytystä toimitusta. Jollei kukaan mainituista eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, on sille, jonka luona etsintä on toimitettu, ilmoitettava etsinnästä niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiselle.

Asianomistajan tai hänen asiamiehensä voidaan sallia olla läsnä toimituksessa antamassa tarpeellisia tietoja. Toimitusmiehen on kuitenkin valvottava, ettei asianomistaja tai asiamies saa etsinnässä ilmenevistä seikoista enempää selkoa kuin on välttämätöntä.

5 §

Kotietsinnän toimittaminen

Kotietsintää aloitettaessa on kirjallinen etsintämääräys esitettävä paikalla olevalle, 4 §:n 2 momentissa tarkoitettulle henkilölle. Jollei kirjallista määräystä ole, etsinnän tarkoitus on suullisesti esitettävä.

Kotietsintä on toimitettava siten, että siitä ei aiheudu haittaa tai vahinkoa enempää kuin on välttämätöntä.

Huone tai säilytyspaikka saadaan, jos se on tarpeellista, avata voimakkeina käyttäen. Toimituksen päätyttyä on sillä tavoin avattu paikka sopivalla tavalla jälleen suljettava.

Kotietsintää ei erityisellä aiheella saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana.

6 §

Asiakirjan tutkiminen kotietsinnässä

Kotietsinnässä tavatun yksityisen asiakirjan avaamisesta ja tarkemmasta tutkimisesta on voimassa, mitä 4 luvun 8 §:ssä säädetään.

7 §

Pöytäkirja ja todistus

Toimitusmiehen on pidettävä kotietsinnästä pöytäkirjaa. Kotietsinnästä on pyynnöstä annettava todistus sille, jonka luona etsintä on toimitettu.

8 §

Paikantarkastus

Edellä 1 §:ssä mainittua tarkoitusta varten saa syyttäjä, tutkinnanjohtaja tai tutkija toimittaa tarkastuksen muussa kuin 1 §:ssä mainitussa paikassa, vaikka yleisöllä ei ole siihen pääsyä.

Henkilöön kohdistuva etsintä

9 §

Käsitteet

Henkilöön kohdistuva etsintä voi olla *henkilöntarkastus* sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään, taikka *henkilönkatsastus*, joka käsittää katsastettavan

ruumiin tarkastamisen, verinäytteen ottamisen tai muun ruumiiseen kohdistuvan tutkimuksen.

10 §

Henkilöntarkastuksen edellytykset

Henkilöntarkastus voidaan toimittaa takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, jos on syytä epäillä, että on tehty 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu rikos taikka lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä petos tai omavaltainen käyttöönnottaminen.

Se, jota ei voida todennäköisin syin epäillä 1 momentissa mainitusta rikoksesta, saadaan tarkastaa ainoastaan, milloin erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että tarkastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikoksesta.

11 §

Henkilönkatsastuksen edellytykset

Henkilönkatsastus saadaan 10 §:ssä mainitussa tarkoituksessa kohdistaa 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu rikoksesta tai rattijuopumuksesta todennäköisin syin epäiltyyn.

12 §

Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen

Henkilöön kohdistuvasta etsinnästä on soveltuvin kohdin voimassa, mitä kotietsinnästä 3, 5, 6 ja 7 §:ssä säädetään. Jos etsintä on perusteellinen, se on toimitettava sitä varten varatussa huoneessa. Milloin etsinnän toimittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, siinä on, mikäli mahdollista, oltava saapuvilla etsinnästä päättäneen virkamiehen kutsuma todistaja.

Henkilönkatsastusta ei saa toimittaa tutkittavan kanssa eri sukupuolta oleva, jollei hän kuulu terveydenhuoltohenkilöstöön. Henkilönkatsastuksessa ei verinäytteen ottamista ja kliinistä humalatilatutkimusta lukuun ottamatta saa olla saapuvilla muita eri sukupuolta olevia kuin alaikäisen tutkittavan huoltaja.

13 §

Viittaussäännös

Etsinnästä on tämän luvun säännösten lisäksi noudatettava, mitä siitä on erikseen säädetty.

6 luku

Muut pakkokeinot

1 §

Poistumisen estäminen

Rikoksesta epäiltyä, joka on esitutkintalain 21 §:n 1 momentin nojalla velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa ja jota ei ole pidätetty tai vangittu, saadaan esitutkinnassa pitää lukitus tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisen estämiseksi. Häntä ei saa kuitenkaan sijoittaa pidätettyjen säilytyshuoneeseen, ellei pidättämiseen ole 1 luvun 3 §:n mukaan edellytyksiä.

2 §

Paikan eristäminen

Rikoksen selvittämisen turvaamiseksi saadaan sulkea rakennus tai huone, kieltää pääsy tietyille paikalle tai antaa kielto jonkin esineen siirtämisestä muualle tai ryhtyä muuhun vastaavaan toimenpiteeseen. Paikan eristämisestä on soveltuvin kohdin voimassa, mitä takavarikosta on 4 luvussa säädetty.

3 §

Koe nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi

Poliisimies voi määrätä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan tai muussa rikoslain 23 luvussa tarkoitettussa tehtävässä toimivan henkilön kokeeseen, joka tehdään tämän mahdollisesti nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi. Kokeesta kieltäytynyt on velvollinen alistumaan 5 luvun 9 §:ssä tarkoitettuun henkilönkatsastukseen.

Tulli- ja rajavartiomiehellä sekä ilmailu-, merenkulku- tai rautatiehallituksen liikennettä valvomaan määräämällä virkamiehellä on tehtäväänsä sama toimivalta kuin poliisimiehellä 1 momentin mukaan.

Edellä tarkoitettu koe on tehtävä siten ja sellaisella menetelmällä, ettei siitä aiheudu tarpeetonta tai kohtuutonta haittaa tutkittavalle.

Sisäasiainministeriö antaa tarkemmat ohjeet kokeen tekemisestä.

4 §

Henkilötuntomerkkien ottaminen

Poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillystä henkilöstä tunnistamista, rikoksen selvittämistä ja rikoksentekijäin rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala- ja ääninäytteen, valokuvan sekä tuntomerkkitiedot (*henkilötuntomerkki*).

Painavista rikostutkinnallisista syistä poliisimies saa ottaa henkilötuntomerkit myös muusta kuin rikoksesta epäillystä, milloin on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

Vankeinhoitoviranomainen saa ottaa henkilötuntomerkit rangaistuslaitoksessa olevasta.

7 luku

Erinäisiä säännöksiä

1 §

Eräiden virkamiesten oikeus käyttää pakkokeinoja

Kun sisäasiainministeriö antaa määrätylle virkamiehelle poliisilain 3 §:n 2 momentin nojalla valtuudet esitutinnan toimittamiseen, se saa samalla antaa hänelle oikeuden käyttää pakkokeinoja tämän lain mukaisesti määräyksessä mainitussa laajuudessa.

2 §

Vahingonkorvaus

Syyttömästi pidätetyille tai vangitulle maksettavasta korvauksesta samoin kuin muiden pakkokeinojen käyttämisestä aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta säädetään erikseen.

3 §

Asetuksenantovaltuus

Tarkemmat säännökset pakkokeinoista annetaan asetuksella.

4 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

5 §

Kumottavat säännökset

Tällä lailla kumotaan:

1) rikoslain voimaannapenemisesta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 20, 22, 23, 23 a, 24, 26—30, 30 a ja 31 § sekä 41 a §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 20 § muutettuna 1 päivänä heinäkuuta 1948 annetulla lailla (515/48) ja 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetulla lailla (614/74), 22 § muutettuna mainitulla 1 päivänä heinäkuuta 1948 annetulla lailla, 5 päivänä kesäkuuta 1981 annetulla lailla (387/81), 5 päivänä elokuuta 1983 annetulla lailla (690/83) ja 15 päivänä kesäkuuta 1984 annetulla lailla (460/84), 23 § muutettuna mainitulla 1 päivänä heinäkuuta 1948 annetulla lailla, 15 päivänä kesäkuuta 1956 annetulla lailla (353/56) ja 18 päivänä helmikuuta 1966 annetulla lailla (85/66), 23 a § mainitussa 18 päivänä helmikuuta 1966 annetussa laissa, 26 § ja 41 a §:n 1 momentti mainitussa 1 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa, 30 § 20 päivänä helmikuuta 1960 annetussa laissa (110/60), 30 a § 9 päivänä helmikuuta 1979 annetussa laissa (163/79) ja 31 § 17 päivänä tammikuuta 1936 annetussa laissa (58/36);

2) takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa 12 päivänä kesäkuuta 1959 annettu laki (260/59) siihen myöhemmin tehtyne muutoksineen; sekä

3) henkilötuntomerkkien ottamisesta 19 päivänä kesäkuuta 1936 annettu asetus (245/36).

3.

Laki

rikoslain 3, 16 ja 17 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rikoslain 3 luvun 8 §:n 4 momentti, 16 luvun 17 §:n 2 momentti ja 17 luvun 4 §,

sellaisina kuin ne ovat 3 luvun 8 §:n 4 momentti 29 päivänä joulukuuta 1967 annetussa laissa (621/67), 16 luvun 17 §:n 2 momentti 12 päivänä kesäkuuta 1959 annetussa laissa (261/59) ja 17 luvun 4 § 16 päivänä joulukuuta 1949 annetussa laissa (774/49), näin kuuluviksi:

3 luku

Perusteista, jotka poistavat teon rangaistavuuden tai sitä vähentävät

8 §

Edellä mainittu oikeus voimakeinojen käyttämiseen on niin ikään sillä, joka pakkokeinolain (/) 1 luvun 1 §:n tai poliisilain (84/66) 20 §:n 4 momentin nojalla on ottanut toisen kiinni, jos tämä tekee hänelle vastarintaa.

16 luku

Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan

17 §

Samoin on rangaistava sitä, joka tahallaan ryhtyy takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tahi sellaiseen tavaraan, jota on kielletty siirtämästä muualle, taikka hankkii itselleen pääsyn viranomaisen sulkemaan

rakennukseen tai huoneeseen tahi muutoin rikoo rikoksen selvittämisen turvaamiseksi pakkokeinolain (/) 6 luvun 2 §:n nojalla annetun kiellon.

17 luku

Perättömästä lausumasta

4 §

Jos joku muu kuin rikoksesta epäilty esitutkinnaa hänen henkilökohtaisesti läsnä ollessaan toimitetussa kuulustelussa tahallaan on antanut perättömän lausuman tai ilman laillista syytä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi valaisut asiaa, hänet on tuomittava *perättömästä lausumasta esitutkinnassa* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Jos perätön lausuma tai salaaminen on vaikuttanut siihen, että syytön on pantu syytteeseen tai vangittu, on hänet tuomittava vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi taikka, asianhaarojen ollessa erittäin lieventävät, sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 19 .

4.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 10 ja 16 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 4 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 12 päivänä elokuuta 1960 annetussa laissa (362/60), sekä
lisätään 10 lukuun uusi 25 a §, seuraavasti:

10 luku

Laillisesta tuomioistuimesta

25 a §

Tuomioistuimesta, joka päättää pakkokeinojen käyttämisestä rikosasiassa, säädetään pakkokeino-laissa (/).

16 luku

Oikeudenkäyntiväitteistä ja lykkäyksestä

4 §

Milloin asianosainen pyytää asian lykkäämistä

esittääkseen lisänäyttöä tai muusta syystä, lykätäköön asia, jos tuomioistuin katsoo siihen olevan syytä, ja määrättäköön samalla asian uusi käsittelyaika. Omasta aloitteestaan älköön tuomioistuin lykätä asiaa, elleivät erityiset asianhaarat sitä vaadi. Jos rikosasian vastaaja on vangittuna, asiaa ei saa lykätä kahta viikkoa pidemmäksi ajaksi, ellei se ole tarpeen vastaajan mielentilan tutkimista varten.

— — — — —

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta

19 .

5.

Laki**poliisilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 18 päivänä helmikuuta 1966 annetun poliisilain (84/66) 22 §,
muutetaan 3 §:n 2 momentti, 13 §:n 2 momentti ja 15 §, sekä
lisätään 19 §:ään uusi 3 momentti ja 21 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, sekä lakiin uusi 21 a ja 21 b § seuraavasti:

3 §

Erityisiä poliisitehtäviä varten voi sisäasiainministeriö tai lääninhallitus antaa määrätyle henkilöille poliisivaltuuksia sen mukaan kuin asetuksella säädetään. Esitutinnan toimittamiseen valtuudet voi kuitenkin antaa vain sisäasiainministeriö. Ne voidaan antaa vain virkamiehelle määräyksessä mainittujen, hänen omaan hallinnonalaansa liittyvien rikosten tutkintaa varten.

henkilöllisyytensä selvittämiseksi tarpeellisia tietoja, kun poliisimies niitä häneltä virkatehtäväänsään tiedustelee. Poliisimiehellä on tällöin oikeus tunnistamista varten ottaa kiinni henkilö, joka on tuntematon ja kieltäytyy antamasta sanottuja tietoja taikka antaa henkilöllisyydestään tiedon, joka voidaan olettaa valheelliseksi. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun hänet on tunnistettu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta.

13 §

Jokainen on velvollinen antamaan poliisille

15 §

Jos on tarpeen kuulustella jotakuta poliisin toimialaan kuuluvan tehtävän suorittamiseksi,

tämä on velvollinen poliisimiehen kutsusta saapumaan kuulusteluun siinä poliisipiirissä, jossa hän oleskelee. Jos poliisipiirin virkahuone on toisen piirin alueella tai piirin poliisitoimi hoidaan yhteistoiminnassa toisen piirin kanssa, kutsutun on saavuttava kuulusteluun myös tämän poliisipiirin alueelle.

Jos kuulusteluun kutsuttu jättää hyväksyttävää syytä ilmoittamatta kutsun noudattamatta, hänet voidaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta määräyksestä noutaa sinne. Poliisimies saa ottaa noudettavaksi määrätyn kiinni.

Kuulusteluun kutsuttu tai noudettu saadaan määrätä olemaan läsnä enintään kuusi tuntia kerrallaan. Häntä ei saa pitää kuulustelussa kauempaa kuin on välttämätöntä. Kuulustelussa olutta ei saa ilman erityistä syytä uudelleen velvoittaa saapumaan tai noutaa kuulusteluun seuraavien 12 tunnin aikana.

Velvollisuudesta saapua rikoksen esitutkintaan säädetään esitutkintalaissa (/).

19 §

Tämän pykälän 1 tai 2 momentin nojalla kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin on tarjona vaara, että hän vaarantaa järjestystä tai turvallisuutta, tai hänen voidaan päätellä todennäköisesti syyllistyvän rikokseen, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

21 §

Tämän pykälän 1 tai 2 momentin nojalla kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin on tarjona vaara, että hän häiritsee rauhaa

tai vaarantaa turvallisuutta, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

21 a §

Poliisimies saa ottaa kiinni etsintäkuulutetun, joka kuulutuksen mukaan on pidätettävä, vangittava tai otettava säilöön.

Muun kuin 1 momentissa tarkoitetun etsintäkuulutetun on kehotuksesta seurattava poliisimiestä välittömästi poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksessa mainitut toimenpiteet voidaan suorittaa. Jollei hän noudata kehotusta, poliisimies saa ottaa hänet kiinni. Etsintäkuulutettu on velvollinen olemaan saapuvilla vain niin kauan, että etsintäkuulutuksen edellyttämät toimenpiteet ehditään suorittaa ja enintään kuusi tuntia poliisiasemalle tai muuhun edellä tarkoitettuun paikkaan saapumisestaan.

21 b §

Poliisimies saa kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja henkilön vapautteen kohdistuvan virka-aputoimen yhteydessä tarkastaa henkilön sen varmistamiseksi, ettei tällä ole mukanaan esineitä, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille, taikka hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut esineet on otettava tarkastettavalta pois. Ne on palautettava hänelle vapaaksi päästämisen yhteydessä, jollei siihen ole lain mukaan estettä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

6.

Laki

rajavartiolaitoksesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rajavartiolaitoksesta 10 päivänä tammikuuta 1975 annetun lain (5/75) 12 § näin kuuluvaksi:

12 §

Rajavartiolaitos voi toimittaa virkatehtäviensä alalla tapahtuneen rikoksen esitutkinnan, jollei tutkinta rikoksen laadun vuoksi kuulu poliisille tai muulle viranomaiselle. Rajavartiolaitoksen

toimittamaan esitutkintaan sovelletaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista erikseen annettujen säännösten lisäksi tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä.

Rajavartiomiehellä on rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa sama oikeus ryhtyä tutkintatoimenpiteisiin ja käyttää pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisin toimittamassa esitutkinnassa.

Tutkinnanjohtajana rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa on pidättämisen oikeutettu rajavartiomies, joita ovat rajavartiolaitoksen

päällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan hallinnollisen osaston osastopäällikkö ja toimistopäällikkö sekä raja- ja merivartioston komentaja. Erityisestä syystä saa tutkinnanjohtajana olla vähintään yliluutnantin arvoinen upseeri.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

7.

Laki

tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (615/74) 1 §, 6 §:n 1 ja 2 momentti sekä 13 §:n 3 momentti,
näistä 1 § sellaisena kuin se on 30 päivänä maaliskuuta 1978 annetussa laissa (231/78), sekä *lisätään* lakiin uusi 13 a § seuraavasti:

1 §

Rikoksen johdosta vangittu on heti vietävä yleiseen vankilaan tai aikaisemmin kaupunginvankilana toimineeseen, oikeusministeriön tutkintavankien säilyttämistä varten hyväksymään laitokseen. Milloin rikoksen selvittämiseksi on välttämätöntä, voi vangitsemisesta päättänyt tuomioistuimien kuitenkin määrätä hänet pidettäväksi muussa pitempiaikaista säilytystä varten sopivassa paikassa enintään siihen asti, kunnes syyte otetaan tuomioistuimessa käsiteltäväksi.

Milloin vangittu on kutsuttu kuultavaksi esitutkintaan muusta rikoksesta, hänet voidaan vartioituna päästää esitutkintaa varten yleisen vankilan ulkopuolelle oikeusministeriön ja muun säilytyspaikan ulkopuolelle sen toiminnasta vastaavan virkamiehen luvalla.

6 §

Tutkintavanki on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yksinäishuoneessa, eikä häntä saa ilman suostumustaan sijoittaa asumaan yhteen muun kuin toisen tutkintavangin kanssa. Miehet ja naiset on sijoitettava asumaan erilleen toisistaan. Tutkintavankia ei saa sijoittaa asumaan yhteen toisen vangin kanssa, jos siitä voi aiheutua vaaraa säilytysvarmuudelle, vankilan järjestykselle tai rikoksen selvittämiseksi.

Tutkintavanki saa osallistua jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilai-

suksiin samoin kuin muuhun vapaa-ajan viettoon yhdessä muiden vankien kanssa, jollei vangitsemisen tarkoitus siitä vaarannu. Tutkintavankien välinen yhteydenpito, joka voi vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estettävä.

13 §

Vanki saa ottaa vastaan vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena. Esitutkinnan ollessa kesken voidaan kieltää sellaiset tapaamiset, joiden voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen. Läheisten omaisten ja, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

13 a §

Tutkintavanki saa olla puhelimitse yhteydessä laitoksen ulkopuolelle sellaisten tärkeiden asioidensa hoitamiseksi, joita ei voida hoitaa kirjeitse tai tapaamisella. Puhelu voidaan kieltää, jos se voi vaarantaa säilytysvarmuutta, laitoksen järjestystä tai rikoksen selvittämistä. Vangin puheluja voidaan kuunnella.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

8.

Laki**leimaverolain 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 6 päivänä elokuuta 1943 annetun leimaverolain 12 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on 14 päivänä tammikuuta 1972 annetussa laissa (22/72), näin kuuluvaksi:

12 §

Leimaverosta ovat vapaat toimituskirjat:

1) rikosasioissa sekä rikokseen perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta koskevissa asioissa, ei kuitenkaan korkeimmassa oikeudessa ja hovioikeudessa 8 §:ssä säädetystä lisäleimasta, paitsi milloin toimituskirja on annettava sen asian johdosta vangittuna olevalle tai sille, joka asevelvollisena palvelee vakinaisessa väessä tai reservin harjoituksissa taikka aseettomana tai siviilipalve-

lusmiehenä; niin myös sellaiset toimituskirjat korkeimmassa oikeudessa, jotka rikokseen perustuvaa vaatimusta koskevassa asiassa annetaan vastaajalle, kun tämän tekemä valitus on johtanut hovioikeuden päätöksen kumoamiseen tai muuttamiseen hänen edukseen;

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

9.

Laki**valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan valtiopäiväjärjestyksen 14 § näin kuuluvaksi:

14 §

Valtiopäivien aikana ei edustajaa saa eduskunnan suostumuksetta pidättää eikä vangita ennen kuin syytettä on alettu käsitellä, ellei häntä tavata verekseltä rikoksesta, josta säädetty lievin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

Jos edustaja on pidätetty tai vangittu ennen

kuin syytettä on alettu käsitellä hänen ollessaan matkalla valtiopäiville, hänet on päästettävä vapaaksi, jos eduskunta niin päättää.

Edustajan pidättämisestä ja vangitsemisesta on heti annettava tieto puhemiehelle.

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

10.

Laki

eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta 28 päivänä kesäkuuta 1958 annetun lain (305/58) 14 ja 15 § sekä

muutetaan 13 § näin kuuluvaksi:

13 §

Milloin on syytä epäillä, että se, jolta rikoksen tuottama hyöty tai omaisuuden arvo 4—8 §:n mukaisesti voidaan tuomita valtiolle menetetyksi, kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla koettaa välttää menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa, saadaan hänen omaisuuttaan

panna hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon niin paljon, että sen arvo otaksuttavasti vastaa menetettäväksi tuomittavaa rahamäärää. Tällöin on noudatettava, mitä pakkokeinolain (/) 3 luvussa on säädetty.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

11.

Laki

alkoholilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 26 päivänä heinäkuuta 1968 annetun alkoholilain 87 a — 87 c §, sellaisina kuin ne ovat 21 päivänä tammikuuta 1983 annetussa laissa (92/83), ja

muutetaan 96 §, sellaisena kuin se on 2 päivänä maaliskuuta 1979 annetussa laissa (251/79), näin kuuluvaksi:

96 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa todistettavasti hävittää tai hävityttää sellaisen 95 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitetun alkoholipitoisen aineen, raaka-aineen, muun aineen, tuotteen, valmisteiden, astian, päällyksen, kojeen tai kojeen osan, joka voidaan takavarikoida, jos on

todennäköistä, että tuo omaisuus tultaisiin tuomitsemaan valtiolle menetetyksi, eikä sillä ole sanottavaa myynti- tai käyttöarvoa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

12.

Laki

huumausainelain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 21 päivänä tammikuuta 1972 annetun huumausainelain (41/72) 8 § näin kuuluvaksi:

8 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa todistettavasti hävittää tai hävityttää sellaisen 7 §:ssä tarkoitetun huumausaineen, esineen tai muun omaisuuden, joka voidaan takavarikoida, jos on todennäköistä, että tuo huumausaine tai muu

omaisuus tultaisiin tuomitsemaan valtiolle menetetyksi, eikä sillä ole huomattavaa arvoa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

13.

Laki**teräselain 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 28 päivänä tammikuuta 1977 annetun teräselain (108/77) 10 § näin kuuluvaksi:

10 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa todistettavasti hävittää tai hävityttää 9 §:ssä tarkoitettun, arvoltaan vähäisen teräseen, joka voidaan

takavarikoida, jos on todennäköistä, että se tul-taisiin tuomitsemaan valtiolle menetetyksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

14.

Laki**säteilysuojauslain 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 26 päivänä huhtikuuta 1957 annetun säteilysuojauslain (174/57) 11 §:n 2 momentti
sekä

muutetaan 11 §:n 3 momentti näin kuuluvaksi:

11 §

Radioaktiivinen aine tai tuote, joka on takava-rikoitu sen vuoksi, että on ollut perusteita otak-sua tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä rikotun, on säilytettävä omistajan tai haltijan kustannuksella viranomaisten sinetöimänä tai muuten merkitsemänä varmassa paikassa. Jos aine tai tuote on 4 §:n 2 momentissa säädetys-

järjestyksessä toimitetussa arvioimisessa todettu käyttöarvoa vailla olevaksi, voi valvontaviran-omainen määrätä, että aine tai tuote on sen omistajan tai haltijan kustannuksella sopivalla tavalla tehtävä vaarattomaksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 .

15.

Laki**räjähdysvaarallisista aineista annetun lain 10 §:n 2 ja 3 momentin kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Täten kumotaan räjähdysvaarallisista aineista 19 päivänä kesäkuuta 1953 annetun lain 10 §:n 2 ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat 21 päivänä tammikuuta 1983 annetussa laissa (89/83).

2 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
19 .

16.

Laki

paineastialain 8 §:n 2—4 momentin kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Täten kumotaan 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun paineastialain (98/73) 8 §:n 2—4 momentti.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

17.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta 7 päivänä heinäkuuta 1970 annetun lain (456/70) 28 ja 29 §, sellaisina kuin ne ovat osittain muutettuina 2 päivänä helmikuuta 1979 annetulla lailla (114/79), sekä

muutetaan 15 §:n 1 momentti, 19 §:n 1 momentti, 20 §:n 1 momentti sekä 31 §:n 1 ja 3 momentti näin kuuluviksi:

15 §

Jollei pyyntöä heti hylätä, on asiakirjat lähetettävä keskusrikospoliisille, jonka on kiireellisesti suoritettava asiassa tutkinta. Tutkinnassa on tämän lain säännösten ohella soveltuvilta osin noudatettava, mitä rikoksen esitutkinnasta on säädetty.

19 §

Tutkinnan edistämiseksi ja luovuttamisen varmistamiseksi voi pidättämiseen oikeutettu poliisimies ottaa luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilöön. Säilöön ottamisesta on viipymättä ilmoitettava sen paikkakunnan raastuvanoikeudelle, jossa säilössä pitäminen tapahtuu tai, jollei siellä ole raastuvanoikeutta, lähimmälle raastuvanoikeudelle sekä asianomaiselle syyttäjälle ja oikeusministeriölle.

20 §

Saatuaan ilmoituksen säilöön ottamisesta raastuvanoikeuden on kiireellisesti otettava asia käsiteltäväkseen siinä järjestyksessä kuin vangitsemisvaatimuksen käsittelystä on säädetty ja päätettävä, onko toimenpide pysytettävä voimassa. Päätöksestään tuomioistuimen on heti ilmoitettava oikeusministeriölle.

31 §

Rikoksesta, josta tämän lain mukaan voidaan luovuttaa, saadaan henkilö, vaikka pyyntöä hänen luovuttamisestaan ei olisi vielä tullut, ottaa säilöön, jos vieras valtio on sitä pyytänyt taikka jos hänet on siellä etsintäkuulutettu sellaisesta rikoksesta. Säilöön ottamisessa on vastaavasti noudatettava, mitä 19—22 §:ssä on säädetty. Mainitun pyynnön, jonka tulee perustua vangitsemismääräykseen tai täytäntöönpanokelpoiseen tuomioon, voi vieraan valtion asianomainen viranomainen tehdä suoraan pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle Suomessa. Näissä tapauksissa voidaan toimittaa myös takavarikko ja etsintä. Pakkokeinojen käyttämisestä on viipymättä ilmoitettava oikeusministeriölle.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi pyytää suoraan sen vieraan valtion poliisilta tai muulta toimivaltaiselta viranomaiselta, jossa Suomeen luovutettavaksi pyydetty henkilö oleskelee, hänen säilöön ottamistaan sekä takavarikon ja etsinnän toimittamista, jos se on vieraassa valtiossa sopimuksen perusteella tai muuten sallittua. Pyyntöä on välittömästi ilmoitettava oikeusministeriölle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

18.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, *kumotaan* rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä 3 päivänä kesäkuuta 1960 annetun lain (270/60) 13 §:n 2 momentti sekä 16 ja 17 §, *muutetaan* 2 ja 3 §, 7 §:n 1 momentin 3 kohdan suomenkielinen sanamuoto, 8 §:n 1 momentti, 11 §:n 2 momentti, 12, 14 ja 19 § ja 21 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 2 § osittain muutettuna 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetulla lailla (617/74) ja 7 §:n 1 momentin 3 kohta 2 päivänä helmikuuta 1979 annetussa laissa (115/79), sekä *lisätään* lakiin 12 a—12 d § seuraavasti:

2 §

Suomen kansalaista ei saa luovuttaa poliittisesta rikoksesta eikä rikoksesta, joka on tehty Suomessa tai suomalaisessa laivassa, sen ollessa aaval-la merellä, taikka suomalaisessa ilma-aluksessa.

Suomen kansalaista ei saa muulloinkaan luovuttaa, ellei hän rikoksen tehdessään ole pysyvästi vähintään kaksi vuotta oleskellut siinä maassa, johon luovuttamista pyydetään, tai ellei teko ole sellainen rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on Suomen lain mukaan vähintään neljä vuotta vankeutta tai jota Suomessa vastaavissa olosuh-teissa tehtynä olisi pidettävä sellaisena rikoksena.

3 §

Henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen, voidaan luovuttaa poliittisesta rikoksesta vain, jos se tai vastaavanlainen teko on Suomen oikeuden mukaan rangaistava.

7 §

Luovuttamispyyntöön suostuttaessa on asetet-tava seuraavat ehdot:

3) luovutettavaa, joka ei ole Suomen kansalai-nen, ei saa muuten kuin 2 kohdassa mainituilla edellytyksillä asettaa syytteeseen tai rangaista sel-laisesta ennen luovuttamista tehdystä poliittisesta rikoksesta, josta häntä ei ole luovutettu; sekä

8 §

Luovuttamispyynnön voi esittää luovuttamista pyytävän valtion poliisi- tai syyttävaviranomainen ja on se osoitettava sisäasiainministeriölle tai, milloin luovutettavaksi pyydetyn henkilön Suo-messa oleva oleskelupaikka tunnetaan, vaihtoeh-toisesti asianomaisen poliisipiirin päällikölle.

11 §

Luovutettavaksi pyydettyä henkilöllä on oi-keus tutkinnassa käyttää avustajaa. Jollei hän itse voi hankkia avustajaa, tulee sen viranomaisen, jonka käsiteltävänä asia on, hankkia hänelle avus-taja, jos hän sitä pyytää tai hänen oikeutensa valvominen asiassa sitä vaatii. Avustajalle suoritetaan valtion varoista kohtuullinen korvaus.

12 §

Tutkinnan edistämiseksi ja luovuttamisen var-mistamiseksi voi pidättämiseen oikeutettu poliisi-mies ottaa luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilöön. Säilöön ottamisesta on viipymättä ilmoi-tettava sen paikkakunnan raastuvanoikeudelle, jossa säilössä pitäminen tapahtuu tai, jollei siellä ole raastuvanoikeutta, lähimmälle raastuvanoi-keudelle sekä asianomaiselle syyttäjälle ja sisäasi-ainministeriölle.

Säilössä pitämisestä on soveltuvalta kohdin voi-massa, mitä tutkintavankeudesta on säädetty.

12 a §

Saatuaan ilmoituksen säilöön ottamisesta raas-tuvanoikeuden on kiireellisesti otettava asia käsi-teltäväkseen siinä järjestyksessä kuin vangitsemis-vaatimuksen käsittelystä on säädetty ja päätettä-vä, onko toimenpide pysytettävä voimassa. Säi-löön ottamista varten ei luovutettavaksi pyydetyn syyllisyydestä tarvitse esittää muuta selvitystä kuin asiakirjat sisältävät. Päätöksestään tuomiois-tuimen on heti ilmoitettava sisäasiainministeriöl-le.

Säilöön otetulla henkilöllä on aina oikeus pyynnöstä saada asia uudelleen käsiteltäväksi tuo-mioistuimessa kahden viikon kuluessa pyynnön esittämisestä.

12 b §

Jos sisäasiainministeriö hylkää luovuttamispyynnön taikka korkein oikeus katsoo, että luovuttamiselle on olemassa este, sen on määrättävä säilöön otettu heti päästettäväksi vapaaksi.

12 c §

Luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilössä pitämistä koskevasta alioikeuden päätöksestä saadaan kannella. Kantelulle ei ole määräaikaa.

12 d §

Poliisimies voi toimittaa, niin kuin siitä on erikseen säädetty, takavarikon ja etsinnän myös silloin, kun luovuttamispyynnössä tarkoitetunlaista tekoa, sen olematta Suomen lain mukaan rangaistava, Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi täällä pidettävä rikoksena.

Luovuttamispäätöksessään sisäasiainministeriöllä on valta määrätä, että takavarikoitu esine on annettava luovuttamista pyytäneen viranomaisen haltuun.

14 §

Pyynnön muussa pohjoismaassa oleskelevan henkilön luovuttamisesta Suomeen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies.

19 §

Rikoksesta, josta tämän lain mukaan voidaan luovuttaa, saadaan henkilö, vaikka pyyntöä hä-

nen luovuttamisestaan ei olisi vielä tullut, ottaa säilöön, jos vieras valtio on sitä pyytänyt tai jos hänet on siellä etsintäkuulutettu sellaisesta rikoksesta. Säilöön ottamisesta on vastaavasti noudatettava, mitä 12—12 c §:ssä on säädetty. Säilöön ottamista koskevan pyynnön, jonka tulee perustua vangitsemismääräykseen tai täytäntöönpanokelpoiseen tuomioon, voi vieraan valtion asianomainen viranomainen tehdä suoraan pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle Suomessa.

Säilöön ottamisesta on viipymättä ilmoitettava etsintäkuulutuksen julkaisseen valtion poliisi- tai syyttäväviranomaiselle taikka säilöön ottamista tarkoittavan pyynnön esittäneelle viranomaiselle. Jollei luovuttamispyyntöä ole esitetty kahden viikon kuluessa ilmoituksen lähettämisestä, säilöön otettu on päästettävä vapaaksi.

21 §

Sisäasiainministeriö voi 7 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa pyynnöstä antaa luvan siihen, että tämän lain mukaan Suomesta luovutettu henkilö saadaan panna syytteeseen tai häntä rangaista muusta ennen luovuttamista tehdystä rikoksesta kuin siitä, jonka perusteella luovuttaminen on tapahtunut, taikka luovuttaa sellaisesta rikoksesta edelleen muulle 1 §:ssä mainitulle valtiolle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Helsingissä 15 päivänä helmikuuta 1985

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*

Liite 1

Rinnakkaisteksti, jossa pakkokeinolakiehdotuksen (lakiehdotus 2) 4 ja 5 lukua vertaillaan takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annettuun lakiin (260/59)

Voimassa oleva laki

Laki
takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa

1 luku
Takavarikko

1 §

Esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuimien julistaa sen menetetyksi.

Asiakirjaa, jolla voidaan olettaa olevan sellainen sisältö, josta virkamiestä tai muuta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä mainittua henkilöä ei saa todistajana kuulustella, ei saa ottaa takavarikkoon, jos asiakirja on edellä tarkoitetun henkilön tai sen huostassa, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty. Rikoksesta epäillyn ja epäiltyyn oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön hallusta ei myöskään saa takavarikoida rikoksesta epäillyn ja sanotun henkilön tai mainitussa suhteessa epäiltyyn olevien henkilöiden välistä kirjallista tiedonantoa, jollei rikoksesta saata seurata

Ehdotus

Pakkokeinolaki

— — — — —

4 luku
Takavarikko

1 §

Takavarikon edellytykset

Esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi.

2 §

Asiakirjan takavarikko

Rikoksesta epäillyn tai häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön hallusta ei saa takavarikoida todisteena käytettäväksi asiakirjaa, joka sisältää epäillyn ja sanotun henkilön taikka mainitussa suhteessa epäiltyyn olevien henkilöiden välisen tiedonannon. Tällaisen asiakirjan saa kuitenkin takavarikoida, jos tutkittavana olevasta rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Asiakirjaa ei saa takavarikoida todisteena käytettäväksi, jos sen voidaan olettaa sisältävän sel- laista, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun

Voimassa oleva laki

kuusi vuotta vankeutta tai sitä ankarampi rangaistus.

2 §

Rikoksesta epäillylle tarkoitettut tai epäillyltä lähtöisin olevat kirjeet ja muut postilähetykset sekä sähkösanomat, jotka ovat posti- ja lennätinlaitoksen huostassa, saa takavarikoida ainoastaan milloin rikoksesta saattaa seurata vuosi vankeutta tai sitä ankarampi rangaistus ja lähetykset tämän lain mukaan voitaisiin takavarikoida vastaanottajan hallusta.

Ehdotus

23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai saman luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta, ja asiakirja on edellä tarkoitettun henkilön tai sen hallussa, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty. Asiakirja saadaan kuitenkin takavarikoida, jos edellä tarkoitettu henkilö olisi esitutkinnassa oikeutettu tai velvollinen todistamaan asiakirjaan sisältyvästä seikasta esitutkintalain 27 §:n 2 momentin nojalla.

3 §

Postilähetyksen ja sähkösanoman takavarikko

Epäillylle tarkoitettut tai häneltä lähtöisin olevat kirjeet ja muut postilähetykset sekä sähkösanomat, jotka ovat posti- ja telelaitoksen hallussa, saa takavarikoida ainoastaan, milloin rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja ne tämän lain mukaan voitaisiin takavarikoida vastaanottajan hallusta.

Jos takavarikoidun postilähetyksen tai sähkösanoman sisältö voidaan rikoksen selvittämistä haittaamatta kokonaan tai osittain ilmoittaa vastaanottajalle, jäljennös tai ote siitä on lähetettävä hänelle viipymättä.

4 §

Lähetyksen pysäyttäminen takavarikkoa varten

Jos on syytä olettaa, että kirje, muu postilähetyks, sähkösanoma tai tavaralähetyks, joka voidaan takavarikoida, on tulossa posti- ja telelaitoksen toimipaikkaan, rautateiden liikennepaikkaan taikka linjaliikennettä moottoriajoneuvolla, laivaliikennettä, lentorahtiliikennettä tai tällaisessa liikenteessä kuljetettavan tavarahan käsittelyä harjoittavan toimipaikkaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa määrätä, että lähetyks on pidettävä toimipaikassa, kunnes takavarikko on ehditty toimittaa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu määräys annetaan tietyksi ajaksi, ei kuitenkaan pidemmäksi kuin yhdeksi kuukaudeksi siitä, kun toimipaikan esimies on saanut määräyksestä tiedon. Lähetyks ei saa ilman tutkinnanjohtajan tai syyttäjän lupaa luovuttaa muulle kuin heille tai heidän määrämälleen henkilölle.

Toimipaikan esimiehen on viipymättä ilmoitettava määräyksen antajalle lähetyksen saapumisesta toimipaikkaan. Tämän on välittömästi päätettävä lähetyksen takavarikoimisesta.

Voimassa oleva laki

3 §

Takavarikkoon panosta päättää viranomainen, jolla lain mukaan on valta antaa vangitsemismääräys, tuomioistuimien kuitenkin vain sen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa.

4 §

Joka laillisin oikeuksin ottaa kiinni rikoksesta epäillyn taikka toimittaa pidättämisen, vangitsemisen, kotietsinnän tai henkilöön käyvän tarkastuksen tai katsastuksen, saa ilman määräystäkin takavarikoida esineen, joka silloin tavataan. Poliisimiehellä on muulloinkin, kun olosuhteet vaativat kiireellistä tointa eikä määräystä voida heti saada, oikeus takavarikoida sellainen esine, ei kuitenkaan posti- ja lennätinlaitoksen huostassa olevaa lähetystä.

Edellä tarkoitetusta takavarikosta on, milloin sen on toimittanut muu kuin 3 §:ssä tarkoitettu viranomainen, viipymättä ilmoitettava tälle, jonka on heti päätettävä, onko takavarikko jäävä voimaan.

5 §

Jollei se, jonka luona takavarikoiminen tapahtuu, ole saapuvilla, on hänelle siitä viipymättä ilmoitettava. Milloin posti- ja lennätinlaitoksen taikka rautatie- tai muun kuljetuslaitoksen huostassa oleva lähetys on takavarikoitu, on siitä ilmoitettava lähetysten vastaanottajalle ja, jos lähettäjän osoite on tunnettu, myös tälle, niin pian kuin se voi tapahtua haittaamatta rikoksen selvittämistä.

6 §

Postilähetystä, sähkösanomaa, kaupanpitokirjaa tai muuta yksityistä asiakirjaa, joka otetaan takavarikkoon, ei saa tarkemmin tutkia tahi, jos se on suljettu, avata muu kuin 3 §:ssä mainittu viranomainen. Kuitenkin saakoon asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna rikoksen selvittämisessä tahi jota muuten siinä kuullaan, mainitun viranomaisen osoitusten mukaan tar-

Ehdotus

5 §

Takavarikoimisesta päättävä viranomainen

Takavarikoimisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tuomioistuimien saa päättää siitä syytettyä käsitellessään.

6 §

Takavarikoitavan esineen haltuunottaminen

Kun poliisimies ottaa rikoksesta epäillyn kiinni taikka toimittaa kotietsinnän tai henkilöön kohdistuvan etsinnän, hän saa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystäkin ottaa haltuunsa takavarikoimista varten esineen, joka silloin tavataan. Poliisimies saa muulloinkin, kun asia ei siedä viivytystä, ottaa haltuunsa takavarikoitavan esineen, ei kuitenkaan posti- ja telelaitoksen hallussa olevaa lähetystä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua esineen haltuunottamisesta on viipymättä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on heti päätettävä, onko esine takavarikoitava.

7 §

Ilmoitus takavarikosta ja haltuunottamisesta

Jollei se, jonka luona esine takavarikoidaan tai otetaan haltuun, ole saapuvilla, hänelle on viipymättä ilmoitettava takavarikosta tai haltuunottamisesta. Posti- tai tavaralähetyksen taikka sähkösanoman vastaanottajalle ja lähettäjälle, jos hänen osoitteensa on tiedossa, on ilmoitettava takavarikosta niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

8 §

Eräiden asiakirjojen avaaminen ja tutkiminen

Takavarikoidun suljetun kirjeen tai muun suljetun yksityisen asiakirjan saa avata vain tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai tuomioistuimien. Heidän lisäksi saavat tällaista asiakirjaa tai sähkösanoman tarkemmin tutkia vain asianomaisen rikoksen tutkijat. Kuitenkin asiantuntija tai muu, jota käytetään apuna rikoksen selvittämisessä tai jota muuten asiassa kuullaan, saa tutkinnanjohtajan,

Voimassa oleva laki

kastaa kirjoitusta. Jollei se, joka toimittaa takavarikon, saa kirjoitusta tarkemmin tutkia, on hänen suljettava se sinetillä.

Edellä tarkoitettu tutkiminen ja tarkastaminen on mahdollisimman pian suoritettava. Jos postilähetyksen tai sähkösanoman sisältö voidaan tutkia haittaamatta kokonaan tai osittain ilmoittaa vastaanottajalle, on jäljennös tai ote siitä hänelle viipymättä lähetettävä.

7 §

Takavarikosta on laadittava pöytäkirja, jossa on mainittava takavarikon tarkoitus ja mitä siinä on tapahtunut sekä luetteloitava takavarikoidut esineet.

Takavarikon toimittaja antakoon pyynnöstä takavarikosta todistuksen sille, jonka hallussa esine on ollut.

8 §

Takavarikon toimittajan tulee ottaa huostaansa takavarikoitavaksi määrätty esine tai panna se sinetöityyn säilöön. Esine voidaan kuitenkin jättää sen haltijan huostaan, milloin niin takavarikon tarkoitusta vaarantamatta taikka muutoin katsotaan sopivaksi.

Jos esine jätetään sen haltijan huostaan, kiellättäköön häntä myymästä tai hukkaamasta sitä ja, jos katsotaan tarpeelliseksi, merkittäköön esine sinetillä tai muulla tavoin siten, että se selvästi nähdään takavarikoiduksi. Esinettä saa haltija käyttää, jollei pidetä tarpeellisena sen kieltämistä.

Takavarikoitua esinettä hoidettakoon huolellisesti ja säilytettäköön sellaisenaan sekä pidettäköön tarkka huoli siitä, että esinettä ei vaihdeta toiseen eikä muuta väärinkäyttöä sen suhteen tapahdu. Kuitenkin voi poliisipäällikkö määrätä takavarikoidun esineen *viranomaisen toimesta* heti myytäväksi, jos se on helposti pilaantuvaa, pian häviävää, arvoltaan nopeasti alenevaa tai erittäin kallishoitoista.

9 §

Takavarikko on kumottava niin pian kuin se tarkoitus on saavutettu, jota varten toimenpiteeseen on ryhdytty.

Ehdotus

syöttäjän tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tarkastaa sitä.

ks. 3 § 2 mom.

9 §

Pöytäkirja ja todistus

Takavarikosta on laadittava pöytäkirja. *Siinä on mainittava takavarikon tarkoitus ja toimituksen kulku sekä luetteloitava takavarikoidut esineet.*

Takavarikon *toimittajan on annettava* pyynnöstä takavarikosta *todistus* sille, jonka hallussa esine on ollut.

10 §

Takavarikoidun esineen säilyttäminen

Takavarikon toimittajan *on otettava takavarikoitu esine haltuunsa tai pantava se sinetöityyn säilöön. Esine voidaan kuitenkin jättää haltijalleen, jollei sen voida katsoa vaarantavan takavarikon tarkoitusta. Haltijaa on tällöin kiellettävä myymästä esinettä tai muuten luovuttamasta taikka hukkaamasta sitä. Milloin katsotaan tarpeelliseksi, esine on lisäksi merkittävä sinetillä tai muulla tavoin siten, että se selvästi nähdään takavarikoiduksi. Haltijaa saadaan tarvittaessa kieltää käyttämästä esinettä.*

Takavarikoitu esine on säilytettävä sellaisenaan. Esinettä on hoidettava huolellisesti ja niin, ettei sitä käytetä väärin. Kuitenkin voi poliisipäällikkö määrätä takavarikoidun esineen heti myytäväksi, jos se on helposti pilaantuva, pian häviävä, arvoltaan nopeasti aleneva tai erittäin kallishoitoinen. Todisteena käytettäväksi takavarikoidulle esineelle saadaan tehdä kokeita, milloin se on tarpeen rikoksen selvittämiseksi.

11 §

Takavarikon kumoaminen

Takavarikko on kumottava niin pian kuin se *ei ole enää tarpeen.*

Voimassa oleva laki

Jos syytetty rikoksesta, joka on aiheuttanut takavarikon, ei panna vireille kuudessa viikossa siitä, kun takavarikoiminen tapahtui, rautkoon toimenpide, jollei lääninhallitus harkitse olevan syytä enintään kahdella viikolla pitentää takavarikon voimassaoloaikaa.

Milloin takavarikko toimitetaan ulkomaan oikeusviranomaisen pyynnöstä ja takavarikoitu esine luovutetaan ulkomaan oikeusviranomaiselle, päättää takavarikon voimassaoloajasta Helsingin raastuvanoikeus.

Ehdotus

Takavarikko on kumottava myös, jollei syytetty sen aiheuttaneesta rikoksesta nosteta neljässä kuukaudessa esineen takavarikoimisesta. Tuomioistuimien saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

12 §

Takavarikon voimassaolosta päättäminen eräissä tapauksissa

Milloin takavarikko toimitetaan ulkomaan oikeusviranomaisen pyynnöstä ja takavarikoitu esine luovutetaan ulkomaan oikeusviranomaiselle, päättää takavarikon voimassaoloajasta Helsingin raastuvanoikeus.

13 §

Takavarikon saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa. Vaatimus, joka on tehty tuomioistuimelle ennen kuin se on ryhtynyt käsittelemään syytettyä, on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Sen käsittelystä on soveltuvin kohdin voimassa, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelystä on 1 luvun 9 ja 12 §:ssä säädetty. Tuomioistuimen on varattava niille, joita asia koskee, tilaisuus tulla kuulluksi, mutta kenenkään poissaolo ei estä asian ratkaisemista.

14 §

Takavarikon kumoamisesta päättävä viranomainen

Takavarikon kumoamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Milloin tuomioistuin on päättänyt takavarikoimisesta tai määrännyt 13 §:ssä tarkoitettua vaatimuksesta antamallaan päätöksellä takavarikon pidettäväksi voimassa taikka oikeudenkäynnissä on esitetty takavarikoituun esineeseen kohdistuva vaatimus, asiasta päättää kuitenkin tuomioistuin.

Voimassa oleva laki

10 §

Käsitellessään syytettä rikoksesta, joka on aiheuttanut takavarikon, tuomioistuimen on sen vaatimuksesta, jota asia koskee, harkittava, onko takavarikko edelleen pysytettävä voimassa. Lopullisessa päätöksessään on tuomioistuimen myös, jollei takavarikkoa ole aikaisemmin kumottu, määrättävä siitä.

Tuomioistuimen päätöksestä, joka koskee takavarikkoa, saadaan erikseen valittaa. Kuitenkin voidaan päätös, jollei tuomioistuin toisin määrää, heti panna täytäntöön.

Ehdotus

15 §

Takavarikon voimassaolosta päättäminen syyte-asiaa ratkaistaessa

Tuomioistuimen on syyteasian ratkaistessaan päätettävä, onko takavarikko pidettävä edelleen voimassa, kunnes asiasta toisin määrätään.

16 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen takavarikkoa koskevasta päätöksestä saa valittaa erikseen. Valitus ei estä esineen takavarikoimista.

Takavarikon voimassaoloajan pidentämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

17 §

Takavarikoidun esineen palauttaminen

Jos takavarikoitu esine olisi takavarikon kumoamisen jälkeen palautettava omistajalleen tai sille, jolla on oikeus esineeseen, ja useammat ovat vaatineet esinettä itselleen, esine on takavarikon kumoamisesta huolimatta pidettävä edelleen poliisin hallussa, kunnes riita paremmasta oikeudesta siihen on ratkaistu. Jos omistajaa tai muuta, jolla olisi oikeus tällaiseen esineeseen, ei ole tiedossa, poliisin on julkisella kuulutuksella kehotettava häntä ilmoittautumaan. Jos kukaan ei vaadi esinettä itselleen kuuden kuukauden kuluessa kuuluttamisesta, se siirtyy valtiolle. Tarkeimmat säännökset kuuluttamisesta annetaan asetuksella.

18 §

Täydentäviä säännöksiä

Mitä tässä luvussa säädetään esineestä, koskee myös ainetta.

Esineen sijasta voidaan takavarikoida todisteenä käytettäväksi esineestä irrotettu osa, jos jokin tutkintatoimenpidettä ei muuten voida suorittaa ilman suuria vaikeuksia.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(ks. 24 §)

11 §

Rikoksen selvittämisen turvaamiseksi saadaan sulkea rakennus tai huone, kieltää pääsy tietyllä paikalle tai antaa kielto jonkin esineen siirtämisestä muualle tahi ryhtyä muuhun sellaiseen toimenpiteeseen.

Toimenpiteestä, josta edellä on mainittu, on soveltuvin osin voimassa, mitä tässä laissa on takavarikosta säädetty.

2 luku

Kotietsintä sekä henkilöön käyvä tarkastus ja katsastus

12 §

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta saattaa seurata kovempi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tahi muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Toisen luona kuin sen, jota todennäköisin perustein epäillään 1 momentissa mainitusta rikoksesta, saadaan kotietsintä toimittaa ainoastaan silloin, kun rikos on tehty hänen luonaan tai epäilty on siellä otettu kiinni tahi muuten erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saatetaan löytää takavarikoitava esine tahi muutoin saada selvitystä rikoksesta.

13 §

Kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan taikka kuulusteluun tai oikeuteen tuotavan henkilön tavoittamiseksi voidaan toimittaa kotietsintä hänen luonaan, niin myös muualla, milloin erittäin pätevin perustein voidaan olettaa hänen olevan siellä.

19 §

Viittaussäännös

Takavarikosta on tämän luvun säännösten lisäksi noudatettava, mitä siitä on erikseen säädetty.

(ks. 6 luvun 2 §)

5 luku

Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §

Kotietsinnän edellytykset

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta *säädetty ankarin* rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Muun kuin rikoksesta todennäköisin syin epäillyn luona saadaan kotietsintä toimittaa ainoastaan silloin, kun rikos on tehty hänen luonaan tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikokseen.

Kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan taikka tuomioistuimeen tuotavan tai henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi saadaan toimittaa kotietsintä hänen luonaan tai muussakin 1 momentissa tarkoitetussa paikassa, jossa erittäin pätevin perustein hänen voidaan olettaa olevan.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 §

Huoneistossa, johon yleisöllä on pääsy tahi jossa irtolaisilla tai rikoksentehtijöillä on tapana oleskella taikka jossa sellaista omaisuutta, jota haetaan, on tapana ostaa tai ottaa pantiksi, saadaan rikoksen laatuun katsomatta pitää kotietsintä 12 ja 13 §:ssä mainittua tarkoitusta varten.

15 §

Kotietsinnän pitämisestä päättää 3 §:ssä mainittu viranomainen. Ilman määräystä saa kuitenkin poliisimies toimittaa kotietsinnän, milloin sen tarkoituksena on kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan tahi kuulusteluun tai oikeuteen tuotavan henkilön tavoittaminen taikka sellaisen esineen takavarikoiminen, jota on voitu seurata rikoksen teosta verekseltään tai jonka jäljille silloin on päästy, niin myös muuten, jos asia ei siedä viivytystä.

Sisäasiainministeriöllä ja valtioneuvoston oikeuskanslerilla on oikeus erityisiä rikostutkimuksia suorittamaan määräämälleen henkilölle antaa samanlainen kotietsintäoikeus kuin 3 §:ssä mainitulla viranomaisella tämän lain mukaan on.

16 §

Kotietsintää toimitettaessa tulee, mikäli mahdollista, olla saapuvilla toimitusmiehen kutsuma todistaja. Toimitusmies saa, jos harkitsee tarpeelliseksi, pitää apunaan asiantuntijaa tai muuta henkilöä.

Sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen kotona olevalle talonväkeensä kuuluvalla henkilölle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja, jos se voi tapahtua toimitusta viivytämättä. Jollei kukaan mainituista henkilöistä eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, on sille, jonka luona etsintä on toimitettu, ilmoitettava etsinnästä, niin pian kuin se voi tapahtua rikoksen selvittämistä haittaamatta.

Asianomistajan tai hänen asiamiehensä voidaan sallia olla läsnä toimituksessa antamassa tarpeellisia tietoja. Toimitusmiehen on kuitenkin

2 §

Kotietsintä eräissä paikoissa

Huoneistossa, johon yleisöllä on pääsy taikka jossa irtolaisilla tai rikoksentehtijöillä on tapana oleskella tai sellaista omaisuutta, jota etsitään, on tapana ostaa tai ottaa pantiksi, saadaan rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta pitää kotietsintä 1 §:ssä mainitussa tarkoituksessa.

3 §

Kotietsinnästä päättäminen

Kotietsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ilman määräystä saa kuitenkin poliisimies toimittaa kotietsinnän, milloin sen tarkoituksena on kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan taikka tuomioistuimeen tuotavan tai henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittaminen taikka sellaisen esineen takavarikoiminen, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen teosta verekseltään. Poliisimies voi määräyksettä toimittaa kotietsinnän myös muulloin, jos asia ei siedä viivytystä.

(ks. 7 luvun 1 §)

4 §

Läsnäolo kotietsinnässä

Kotietsintää toimitettaessa tulee mahdollisuuksien mukaan olla saapuvilla toimitusmiehen kutsuma todistaja. Toimitusmies saa, jos hän harkitsee tarpeelliseksi, pitää apunaan asiantuntijaa tai muuta henkilöä.

Sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalla paikalla olevalla on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla tai kutsua siihen todistaja, jollei se viivytä toimitusta. Jollei kukaan mainituista eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, on sille, jonka luona etsintä on toimitettu, ilmoitettava etsinnästä niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

Asianomistajan tai hänen asiamiehensä voidaan sallia olla läsnä toimituksessa antamassa tarpeellisia tietoja. Toimitusmiehen on kuitenkin

Voimassa oleva laki

valvottava, ettei asianomistaja tai asiamies saa etsinnässä ilmenevistä seikoista enempää selkoa kuin on välttämätöntä.

17 §

(ks. 19 § 1 mom.)

Kotietsinnässä ei saa aiheuttaa haittaa tai vahinkoa enempää kuin on välttämättömän tarpeellista.

Huone tai säilytyspaikka saadaan, jos on tarpeellista, avata väkivaltaa käyttäen. Milloin niin on tapahtunut, se on toimituksen päätyttyä sopivalla tavalla jälleen suljettava.

Kotietsintää ei erityisettä aiheetta saa toimittaa kello kahdenkymmenen yhden ja kuuden välisenä aikana.

18 §

Kotietsinnässä tavatun yksityisen asiakirjan avaamisesta ja tarkemmasta tutkimisesta olkoon voimassa, mitä 6 §:n 1 momentissa säädetään.

19 §

Toimitusmies on velvollinen pitämään pöytäkirjaa kotietsinnästä sekä toimitusta aloitettaessa sille, jonka luona etsintä pidetään, lukemaan etsintämääräyksen tahi, jos sellaista ei ole, suullisesti selittämään toimituksen tarkoituksen.

Sille, jonka luona kotietsintä on toimitettu, on siitä pyynnöstä annettava todistus.

20 §

Sitä tarkoitusta varten, josta puhutaan 12 ja 13 §:ssä, saa virallinen syyttäjä tahi muu viranomainen, joka rikoksen johdosta toimittaa valmistavaa tutkintaa, niin myös poliisimies suorittaa tarkastuksen muussa kuin 12 §:ssä mainitussa paikassa, vaikkakaan yleisöllä ei ole siihen pääsyä.

Ehdotus

valvottava, ettei asianomistaja tai asiamies saa etsinnässä ilmenevistä seikoista enempää selkoa kuin on välttämätöntä.

5 §

Kotietsinnän toimittaminen

Kotietsintää aloitettaessa on kirjallinen etsintämääräys esitettävä paikalla olevalle, 4 §:n 2 momentissa tarkoitettulle henkilölle. Jollei kirjallista määräystä ole, etsinnän tarkoitus on suullisesti esitettävä.

Kotietsintä on toimitettava siten, että siitä ei aiheudu haittaa tai vahinkoa enempää kuin on välttämätöntä.

Huone tai säilytyspaikka saadaan, jos se on tarpeellista, avata voimakeinoja käyttäen. Toimituksen päätyttyä on sillä tavoin avattu paikka sopivalla tavalla jälleen suljettava.

Kotietsintää ei erityisettä aiheetta saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana.

6 §

Asiakirjan tutkiminen kotietsinnässä

Kotietsinnässä tavatun yksityisen asiakirjan avaamisesta ja tarkemmasta tutkimisesta on voimassa, mitä 4 luvun 8 §:ssä säädetään.

7 §

Pöytäkirja ja todistus

Toimitusmiehen on pidettävä kotietsinnästä pöytäkirjaa. Kotietsinnästä on pyynnöstä annettava todistus sille, jonka luona etsintä on toimitettu.

8 §

Paikantarkastus

Edellä 1 §:ssä mainittua tarkoitusta varten saa syyttäjä, tutkinnanjohtaja tai tutkija toimittaa tarkastuksen muussa kuin 1 §:ssä mainitussa paikassa, vaikka yleisöllä ei ole siihen pääsyä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Henkilöön kohdistuva etsintä

9 §

Käsitteet

Henkilöön kohdistuva etsintä voi olla henkilöntarkastus sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään, taikka

henkilönkatsastus, joka käsittää katsastettavan ruumiin tarkastamisen, verinäytteen ottamisen tai muun ruumiiseen kohdistuvan tutkimuksen.

21 §

Jos on syytä epäillä, että on tehty 12 §:ssä tarkoitettu rikos, saadaan toimittaa henkilöön käyvä tarkastus takavarikoitavan esineen löytämiseksi tahi muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Toiseen kuin siihen, jota todennäköisin perustein epäillään 1 momentissa mainitusta rikoksesta, saadaan henkilöön käyvä tarkastus kohdistaa ainoastaan silloin, kun erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että siten saatetaan löytää takavarikoitava esine tahi muutoin saada selvitystä rikoksesta.

22 §

Se, jota todennäköisin perustein epäillään 12 §:ssä tarkoitettua rikoksesta tai rattijuopumuksesta, on velvollinen 21 §:ssä mainittua tarkoitusta varten alistumaan henkilöön käyvään katsastukseen.

Tällaisessa katsastuksessa voidaan tarpeen vaatiessa ottaa verinäyte ja suorittaa muu tutkimus, joka voi tapahtua ilman sanottavaa haittaa.

22 a §

Poliisimies voi määrätä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan tai muussa rikoslain 23 luvussa tarkoitettussa tehtävässä toimivan henkilön koekseen, joka tehdään tämän mahdollisesti nauttiman alkoholin tai muun huumausaineen aineen toteamiseksi. Kokeesta kieltäynyt on velvollinen

10 §

Henkilöntarkastuksen edellytykset

Henkilöntarkastus voidaan toimittaa takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, jos on syytä epäillä, että on tehty 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu rikos taikka lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä petos tai omavaltainen käyttöönotto.

Se, jota ei voida todennäköisin syin epäillä 1 momentissa mainitusta rikoksesta, saadaan tarkastaa ainoastaan, milloin erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että tarkastuksessa saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikoksesta.

11 §

Henkilönkatsastuksen edellytykset

Henkilönkatsastus saadaan 10 §:ssä mainitussa tarkoituksessa kohdistaa 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua rikoksesta tai rattijuopumuksesta todennäköisin syin epäiltyyn.

(ks. 6 luvun 3 §)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

alistumaan 22 §:ssä tarkoitettuun henkilöön käyvään katsastukseen.

Ilmailu-, merenkulku- tai rautatiehallituksen liikennettä valvomaan määräämällä virkamiehellä on tehtävässään sama toimivalta kuin poliisimiehellä 1 momentin mukaan.

Edellä tarkoitettu koe on tehtävä siten ja sellaisella menetelmällä, ettei siitä aiheudu tarpeetonta tai kohtuutonta haittaa tutkittavalle. Sisäasiainministeriö antaa tarkemmat ohjeet kokeen tekemisestä.

23 §

Henkilöön käyvästä tarkastuksesta ja katsastuksesta olkoon soveltuvin kohdin voimassa, mitä kotietsinnästä 15, 17, 18 ja 19 §:ssä säädetään. Sellainen toimitus, milloin se on perusteellinen, suoritettakoon erillisessä huoneessa. Toimituksessa tulee, mikäli mahdollista, olla saapuvilla toimitusmiehen kutsuma todistaja, ei kuitenkaan milloin sen suorittaa lääkäri. Verinäytettä ei saa ottaa eikä muuta lääketieteellistä asiantuntemusta vaativaa tutkimusta suorittaa muu kuin lääkäri.

Henkilöön käyvä tarkastus tai katsastus on ainoastaan toimenpiteen alaisen sukupuoleen kuuluvan tai lääkärin toimitettava, alköönkä siinä, paitsi lääkäriä, olko toista sukupuolta olevia saapuvilla.

24 §

Tämä laki, jolla kumotaan rikoslain voimaantamisesta joulukuun 19 päivänä 1889 annetun asetuksen 13 ja 14 §, viimeksi mainittu sellaisena kuin se on joulukuun 16 päivänä 1949 annetussa laissa (775/49), tulee voimaan elokuun 1 päivänä 1959. Mikäli muualla laissa tai asetuksessa on tämän lain säännöksistä poikkeavia määräyksiä takavarikosta, kotietsinnästä tahi henkilöön käyvästä tarkastuksesta tai katsastuksesta, on niitä edelleenkin noudatettava.

12 §

Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen

Henkilöön kohdistuvasta etsinnästä on soveltuvin kohdin voimassa, mitä kotietsinnästä 3, 5, 6 ja 7 §:ssä säädetään. Jos etsintä on perusteellinen, se on toimitettava sitä varten varatussa huoneessa. Milloin etsinnän toimittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, siinä on, mikäli mahdollista, oltava saapuvilla etsinnästä päättäneen virkamiehen kutsuma todistaja.

Henkilönkatsastusta ei saa toimittaa tutkittavan kanssa eri sukupuolta oleva, jollei hän kuulu terveydenhuoltohenkilöstöön. Henkilönkatsastuksessa ei verinäytteen ottamista ja kliinistä humalatilatutkimusta lukuun ottamatta saa olla saapuvilla muita eri sukupuolta olevia kuin alaikäisen tutkittavan huoltaja.

13 §

Viittaussäännös

Etsinnästä on tämän luvun säännösten lisäksi noudatettava, mitä siitä on erikseen säädetty.

Liite 2

Rinnakkaistekstit lakiehdotuksista 3—14 ja 17—18

3.

Laki

rikoslain 3, 16 ja 17 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rikoslain 3 luvun 8 §:n 4 momentti, 16 luvun 17 §:n 2 momentti ja 17 luvun 4 §,

sellaisina kuin ne ovat 3 luvun 8 §:n 4 momentti 29 päivänä joulukuuta 1967 annetussa laissa (621/67), 16 luvun 17 §:n 2 momentti 12 päivänä kesäkuuta 1959 annetussa laissa (261/59) ja 17 luvun 4 § 16 päivänä joulukuuta 1949 annetussa laissa (774/49), näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

Perusteista, jotka poistavat teon rangaistavuuden
tai sitä vähentävät

8 §

Edellä mainittu oikeus voimakeinojen käyttämiseen on niin ikään sillä, joka rikoslain voimaannemisesta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 23 §:n 1 momentin tai 18 päivänä helmikuuta 1966 annetun poliisilain 20 §:n 4 momentin nojalla on ottanut toisen kiinni, jos tämä tekee hänelle vastarintaa.

Edellä mainittu oikeus voimakeinojen käyttämiseen on niin ikään sillä, joka *pakkokeinolain* (/) 1 luvun 1 §:n tai poliisilain (84/66) 20 §:n 4 momentin nojalla on ottanut toisen kiinni, jos tämä tekee hänelle vastarintaa.

16 luku

Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan

17 §

Sama olkoon laki, jos joku tahallansa ryhtyy takavarikkoon otettuun, ulosotonalaiseen tahi sellaiseen tavaraan, jota on kielletty siirtämästä muualle, taikka hankkii itselleen pääsyn rakennukseen tai huoneeseen, joka viranomaisen toimesta on suljettu, tahi muutoin rikkoo viranomaisen rikoksen tutkinnassa lain perusteella antamaa kieltoa.

Samoin on rangaistava sitä, joka tahallaan ryhtyy takavarikkoon tai vakuustakavarikkoon otettuun, ulosmitattuun tahi sellaiseen tavaraan, jota on kielletty siirtämästä muualle, taikka hankkii itselleen pääsyn viranomaisen sulkemaan rakennukseen tai huoneeseen tahi muutoin rikoo rikoksen selvittämisen turvaamiseksi pakkokeinolain (/) 6 luvun 2 §:n nojalla annetun kiellon.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

17 luku

Perättömästä lausumasta

4 §

Jos joku muu kuin rikoksesta epäilty on asianomaisen poliisiviranomaisen tai virallisen syyttäjän toimittamassa esitutkinna tahallansa antanut perättömän lausuman tahi laillisetta syyttä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi valaissut, rangaistakoon sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella taikka, milloin perätön lausuma tai salaaminen *osaltaan* on vaikuttanut siihen, että syytön on pantu syytteeseen tai vangittu, enintään kahden vuoden [kuritushuoneella] tai kolmen vuoden vankeudella taikka, asianhaarojen ollessa erittäin lieventävät, sakolla.

4 §

Jos joku muu kuin rikoksesta epäilty *esitutkinna* hänen henkilökohtaisesti läsnä ollessaan toimitetussa kuulustelussa tahallaan on antanut perättömän lausuman tai ilman laillista syytä salannut jotakin, joka hänen tietensä olisi valaissut asiaa, hänet on tuomittava perättömästä lausumasta esitutkinna sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Jos perätön lausuma tai salaaminen on vaikuttanut siihen, että syytön on pantu syytteeseen tai vangittu, on hänet tuomittava vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi taikka, asianhaarojen ollessa erittäin lieventävät, sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____.

4.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 10 ja 16 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 4 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 12 päivänä elokuuta 1960 annetussa laissa (362/60), sekä
lisätään 10 lukuun uusi 25 a §, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

10 luku

Laillisesta tuomioistuimesta

25 a §

Tuomioistuimesta, joka päättää pakkokeinojen käyttämisestä rikosasiassa, säädetään pakkokeino-laissa (/).

16 luku

Oikeudenkäyntiväitteistä ja lykkäyksestä

4 §

Milloin asianosainen pyytää asian lykkäämistä esittääkseen lisänäyttöä tahi muusta syystä, lykät-

4 §

Milloin asianosainen pyytää asian lykkäämistä esittääkseen lisänäyttöä tai muusta syystä, lykät-

Voimassa oleva laki

täköön asia, jos oikeus katsoo siihen olevan syytä, ja määrättäköön samalla asian uusi käsittelyaika. Omasta aloitteestaan alkoon oikeus lykätö asiaa, elleivät erityiset asianhaarat sitä vaadi.

Ehdotus

täköön asia, jos *tuomioistu*n katsoo siihen olevan syytä, ja määrättäköön samalla asian uusi käsittelyaika. Omasta aloitteestaan alkoon *tuomioistu*n lykätö asiaa, elleivät erityiset asianhaarat sitä vaadi. *Jos rikosasian vastaaja on vangittuna, asiaa ei saa lykätö kahta viikkoa pidemmäksi ajaksi, ellei se ole tarpeen vastaajan mielentilan tutkimista varten.*

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____

5.

Laki**poliisilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 18 päivänä helmikuuta 1966 annetun poliisilain (84/66) 22 §,
muutetaan 3 §:n 2 momentti, 13 §:n 2 momentti ja 15 §, sekä
lisätään 19 §:ään uusi 3 momentti ja 21 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, sekä lakiin uusi 21 a ja 21 b § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

3 §

Erityisiä poliisitehtäviä varten voi sisäasiainministeriö tai lääninhallitus antaa määrätyle henkilölle poliisivaltuuksia sen mukaan kuin asetuksella säädetään.

Erityisiä poliisitehtäviä varten voi sisäasiainministeriö tai lääninhallitus antaa määrätyle henkilölle poliisivaltuuksia sen mukaan kuin asetuksella säädetään. *Esitutkin*n toimittamiseen valtuudet voi kuitenkin antaa vain sisäasiainministeriö. Ne voidaan antaa vain virkamiehelle määräyksessä mainittujen, hänen omaan hallinnonalaansa liittyvien rikosten tutkintaa varten.

13 §

Jokainen on velvollinen antamaan poliisille henkilöllisyytensä selvittämiseksi tarpeellisia tietoja, kun poliisimies niitä häneltä virkatehtävänsään tiedustelee. Poliisimiehellä on tällöin oikeus kuulustelua varten ottaa kiinni henkilö, joka on tuntematon ja kieltäytyy antamasta sanottuja tietoja tai antaa henkilöllisyydestään tiedon, joka voidaan olettaa valheelliseksi.

Jokainen on velvollinen antamaan poliisille henkilöllisyytensä selvittämiseksi tarpeellisia tietoja, kun poliisimies niitä häneltä virkatehtävänsään tiedustelee. Poliisimiehellä on tällöin oikeus *tunnistamista* varten ottaa kiinni henkilö, joka on tuntematon ja kieltäytyy antamasta sanottuja tietoja taikka antaa henkilöllisyydestään tiedon, joka voidaan olettaa valheelliseksi. *Kiinni otettu*

Voimassa oleva laki

15 §

Milloin poliisin toimialaan kuuluvan tehtävän suorittamiseksi jonkun henkilön kuulustelu on tarpeen, tämä on velvollinen poliisimiehen kutsusta saapumaan kuulusteluun siinä poliisipiirissä, missä hän oleskelee, tai mainitun poliisipiirin poliisiviranomaisen virkahuoneeseen, vaikka se sijaitsisikin poliisipiirin ulkopuolella naapuripoliisipiirin alueella. Jos hän hyväksyttävää syytä ilmoittamatta jättää kutsun noudattamatta, voidaan hänet vangitsemiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta määräyksestä noutaa kuulusteluun.

Ehdotus

on päästettävä vapaaksi heti, kun hänet on tunnistettu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta.

15 §

Jos on tarpeen kuulustella jotakuta poliisin toimialaan kuuluvan tehtävän suorittamiseksi, tämä on velvollinen poliisimiehen kutsusta saapumaan kuulusteluun siinä poliisipiirissä, jossa hän oleskelee. Jos poliisipiirin virkahuone on toisen piirin alueella tai piirin poliisitoimi hoidetaan yhteistoiminnassa toisen piirin kanssa, kutsutun on saavuttava kuulusteluun myös tämän poliisipiirin alueelle.

Jos kuulusteluun kutsuttu jättää hyväksyttävää syytä ilmoittamatta kutsun noudattamatta, hänet voidaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta määräyksestä noutaa sinne. Poliisimies saa ottaa noudettavaksi määrätyn kiinni.

Kuulusteluun kutsuttu tai noudettu saadaan määrätä olemaan läsnä enintään kuusi tuntia kerrallaan. Häntä ei saa pitää kuulustelussa kauempaa kuin on välttämätöntä. Kuulustelussa olutta ei saa ilman erityistä syytä uudelleen velvoittaa saapumaan tai noutaa kuulusteluun seuraavien 12 tunnin aikana.

Velvollisuudesta saapua rikoksen esitutkintaan säädetään esitutkintalaissa (/).

19 §

Tämän pykälän 1 tai 2 momentin nojalla kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin on tarjona vaara, että hän vaarantaa järjestystä tai turvallisuutta, tai hänen voidaan päätellä todennäköisesti syyllistyneen rikokseen, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

21 §

Tämän pykälän 1 tai 2 momentin nojalla kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin on tarjona vaara, että hän häiritsee rauhaa tai vaarantaa turvallisuutta, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

21 a §

Poliisimies saa ottaa kiinni etsintäkuulutetun, joka kuulutuksen mukaan on pidätettävä, vangittava tai otettava säilöön.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Muun kuin 1 momentissa tarkoitetun etsintäkuulutetun on kehotuksesta seurattava poliisimiestä välittömästi poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksessa mainitut toimenpiteet voidaan suorittaa. Jollei hän noudata kehotusta, poliisimies saa ottaa hänet kiinni. Etsintäkuulutettu on velvollinen olemaan saapuvilla vain niin kauan, että etsintäkuulutuksen edellyttämät toimenpiteet ehditään suorittaa ja enintään kuusi tuntia poliisiasemalle tai muuhun edellä tarkoitettuun paikkaan saapumisestaan.

21 b §

Poliisimies saa kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja henkilön vapautteen kohdistuvan virka-aputoimen yhteydessä tarkastaa henkilön sen varmistamiseksi, ettei tällä ole mukanaan esineitä, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille, taikka hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut esineet on otettava tarkastettavalta pois. Ne on palautettava hänelle vapaaksi päästämisen yhteydessä, jollei siihen ole lain mukaan estettä.

22 §

Tämän lain 13 tai 18 §:n nojalla kuulustelua varten kiinniotettu sekä 15 §:n mukaan kuulusteluun noudettu on kuulustelun päätyttyä päästettävä vapaaksi.

(Kumotaan)

Tämän lain 19 ja 21 §:n nojalla kiinniotettu on viivytyksettä toimitettava kuulusteltavaksi. Häntä saa pitää säilössä vain niin kauan kuin on tarjona vaara, että hän vielä ryhtyy häiritsemään järjestystä tai rauhaa taikka vaarantamaan turvallisuutta, kuitenkin enintään yhden vuorokauden ajan.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____

6.

Laki

rajavartiolaitoksesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rajavartiolaitoksesta 10 päivänä tammikuuta 1975 annetun lain (5/75) 12 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 §

Rajavartiomiehellä on, sen mukaan kuin siitä on erikseen säädetty, sama oikeus kuin poliisi- ja

12 §

Rajavartiolaitos voi toimittaa virkatehtäviensä alalla tapahtuneen rikoksen esitutkinnan, jollei

Voimassa oleva laki

tullimiehellä suorittaa rikosasiassa esitutkinta ja käyttää pakkokeinoja.

Ehdotus

tutkinta rikoksen laadun vuoksi kuulu poliisille tai muulle viranomaiselle. Rajavartiolaitoksen toimittamaan esitutkintaan sovelletaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista erikseen annettujen säännösten lisäksi tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä.

Rajavartiomiehellä on rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa sama oikeus ryhtyä tutkintatoimenpiteisiin ja käyttää pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisin toimittamassa esitutkinnassa.

Tutkinnanjohtajana rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa on pidättämisen oikeutettu rajavartiomies, joita ovat rajavartiolaitoksen päällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan hallinnollisen osaston osastopäällikkö ja toimistopäällikkö sekä raja- ja merivartioston komentaja. Erityisestä syystä saa tutkinnanjohtajana olla vähintään ylikuutnantin arvoinen upseeri.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

7.

Laki**tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (615/74) 1 §, 6 §:n 1 ja 2 momentti sekä 13 §:n 3 momentti, näistä 1 § sellaisena kuin se on 30 päivänä maaliskuuta 1978 annetussa laissa (231/78), sekä lisätään lakiin uusi 13 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 §

Rikoksen johdosta vangituksi julistettu on heti vietävä yleiseen vankilaan tai aikaisemmin kaupunginvankilana toimineeseen, oikeusministeriön tutkintavankien säilyttämistä varten hyväksymään laitokseen. Milloin rikoksen selvittämiseksi on välttämätöntä, voi vangitsemisesta päättänyt viranomainen kuitenkin määrätä hänet pidettäväksi muussa pitempiaikaista säilytystä varten sopivassa paikassa enintään siihen asti, kunnes tuomioistuimien ottaa asian tutkittavakseen.

Ehdotus

1 §

Rikoksen johdosta vangittu on heti vietävä yleiseen vankilaan tai aikaisemmin kaupunginvankilana toimineeseen, oikeusministeriön tutkintavankien säilyttämistä varten hyväksymään laitokseen. Milloin rikoksen selvittämiseksi on välttämätöntä, voi vangitsemisesta päättänyt tuomioistuimien kuitenkin määrätä hänet pidettäväksi muussa pitempiaikaista säilytystä varten sopivassa paikassa enintään siihen asti, kunnes syyte otetaan tuomioistuimessa käsiteltäväksi.

Milloin vangittu on kutsuttu kuultavaksi esitutkintaan muusta rikoksesta, hänet voidaan vartioituna päästää esitutkintaa varten yleisen vankilan ulkopuolelle oikeusministeriön ja muun säilytyspaikan ulkopuolelle sen toiminnasta vastaavan virkamiehen luvalla.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

Tutkintavanki on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yksinäishuoneessa eikä häntä saa ilman suostumustaan sijoittaa asumaan yhteen muun kuin toisen tutkintavangin kanssa. Miehet ja naiset on sijoitettava asumaan erilleen toisistaan.

Tutkintavanki saa osallistua jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin samoin kuin muuhun vapaa-ajan viettoon yhdessä muiden vankien kanssa, ellei vangitsemisen tarkoitus siitä vaarannu.

6 §

Tutkintavanki on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yksinäishuoneessa, eikä häntä saa ilman suostumustaan sijoittaa asumaan yhteen muun kuin toisen tutkintavangin kanssa. Miehet ja naiset on sijoitettava asumaan erilleen toisistaan. *Tutkintavankia ei saa sijoittaa asumaan yhteen toisen vangin kanssa, jos siitä voi aiheutua vaaraa säilytysvarmuudelle, vankilan järjestykselle tai rikoksen selvittämiseksi.*

Tutkintavanki saa osallistua jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin samoin kuin muuhun vapaa-ajan viettoon yhdessä muiden vankien kanssa, ellei vangitsemisen tarkoitus siitä vaarannu. *Tutkintavankien välinen yhteydenpito, joka voi vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estettävä.*

13 §

Vanki saa vastaanottaa vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena. Läheisten omaisten ja, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

Vanki saa ottaa vastaan vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena. *Esitutinnan ollessa kesken voidaan kieltää sellaiset tapaamiset, joiden voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen.* Läheisten omaisten ja, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

13 a §

Tutkintavanki saa olla puhelimitse yhteydessä laitoksen ulkopuolelle sellaisten tärkeiden asioidensa hoitamiseksi, joita ei voida hoitaa kirjeitse tai tapaamisella. Puhelu voidaan kieltää, jos se voi vaarantaa säilytysvarmuutta, laitoksen järjestystä tai rikoksen selvittämistä. Vangin puheluja voidaan kuunnella.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____.

8.

Laki

leimaverolain 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 6 päivänä elokuuta 1943 annetun leimaverolain 12 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on 14 päivänä tammikuuta 1972 annetussa laissa (22/72), näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 §

Leimaverosta ovat vapaat toimituskirjat:

1) rikosasioissa, kun virallinen syyttäjä on niissä tehnyt rangaistus- tai muun vaatimuksen tai sellaista asiaa on hänen aloitteestaan oikeudessa käsitelty, sekä asioissa, joissa asianomistaja on vaatinut suoritettavaksi rikokseen perustuvaa vahingonkorvausta tai muuta virallisen syyttäjän jätettyä ajamatta syytettä rikoksesta nuorista rikoksentehtäjästä annetun lain nojalla tahi rikoksen tai rikkomuksen vähäpätöisyyden tai vähäisyyden vuoksi taikka ajettua syytteen rangaistumääräysmenettelyssä tahi tuomioistuimen erotettua asianomistajan rikosasiassa, jossa toimituskirjat edellä sanotun mukaisesti ovat vapaat leimaverosta, esittämän yksityisoikeudellisen vaatimuksen erilliseksi asiaksi, ei kuitenkaan korkeimmassa oikeudessa eikä hovioikeudessa 8 §:ssä säädetystä lisäleimasta, paitsi milloin toimituskirja on annettava sen asian johdosta vangittuna olevalle tahi asevelvollisuuslain nojalla sotapalvelukseen kutsutulle henkilölle; niin myös sellaiset toimituskirjat korkeimmassa oikeudessa, jotka rikokseen perustuvaa vaatimusta koskevassa asiassa annetaan vastaajalle, kun tämän tekemä valitus on johtanut hovioikeuden päätöksen kumoamiseen tai muuttamiseen hänen edukseen;

1) rikosasioissa sekä rikokseen perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta koskevissa asioissa, ei kuitenkaan korkeimmassa oikeudessa ja hovioikeudessa 8 §:ssä säädetystä lisäleimasta, paitsi milloin toimituskirja on annettava sen asian johdosta vangittuna olevalle tai sille, joka asevelvollisena palvelee vakinaisessa väessä tai reservin harjoituksissa taikka aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä; niin myös sellaiset toimituskirjat korkeimmassa oikeudessa, jotka rikokseen perustuvaa vaatimusta koskevassa asiassa annetaan vastaajalle, kun tämän tekemä valitus on johtanut hovioikeuden päätöksen kumoamiseen tai muuttamiseen hänen edukseen;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____

9.

Laki

valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan valtiopäiväjärjestyksen 14 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 §

Valtiopäiväin aikana alkoon edustajaa eduskunnan suostumuksetta vangittako rikoksesta, ellei tuomioistuim ole määrännyt häntä vangittavaksi taikka häntä tavata verekseltä rikoksesta, josta ei voi tulla vähempää rangaistusta kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Jos edustaja ollessaan matkalla valtiopäiville on vangittu muusta syystä kuin 1 momentissa mainitusta, päästettäköön vapaaksi, jos eduskunta niin päättää.

Edustajan vangitsemisesta on heti tieto annettava puhemiehelle.

14 §

Valtiopäivien aikana ei edustajaa saa eduskunnan suostumuksetta *pidättää eikä vangita ennen kuin syytetty on alettu käsitellä, ellei* häntä tavata verekseltä rikoksesta, josta *säädetty lievin rangaistus on vähintään* kuusi kuukautta vankeutta.

Jos edustaja on *pidätetty tai* vangittu *ennen kuin syytetty on alettu käsitellä* hänen ollessaan matkalla valtiopäiville, *hänet on päästettävä* vapaaksi, jos eduskunta niin päättää.

Edustajan *pidättämisestä ja* vangitsemisesta on heti annettava tieto puhemiehelle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19

10.

Laki

eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta 28 päivänä kesäkuuta 1958 annetun lain (305/58) 14 ja 15 § sekä
muutetaan 13 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

13 §

Jos on varottava, että se, jolta rikoksen tuottama hyöty tai omaisuuden arvo 4—8 §:n mukaisesti voidaan tuomita valtiolle menetetyksi, pakenemalla taikka kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan tahi muulla tavoin koettaa päästä suorituksesta sitä määrää, minkä hän saattaa joutua valtiolle menettämään, määrättäköön hänen omaisuuttaan pantavaksi takavarikkoon tai myymis- ja hukkaamiskiellon alaiseksi niin paljon, että sen voidaan katsoa arvoltaan vastaavan menetetyksi tuomittavaa määrää. Tällaisen takavari-

13 §

Milloin on syytä epäillä, että se, jolta rikoksen tuottama hyöty tai omaisuuden arvo 4—8 §:n mukaisesti voidaan tuomita valtiolle menetetyksi, kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla koettaa välttää menettämis seuraamuksen täytäntöönpanoa, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon niin paljon, että sen arvo otaksuttavasti vastaa *menetettäväksi* tuomittavaa rahamäärää. Tällöin on noudatettava, mitä pakkokeinolain (/) 3 luvussa on säädetty.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

kon sekä myymis- ja hukkaamiskiellon osalta on, mikäli 14 ja 15 §:n määräyksistä ei muuta johdu, soveltuvin kohdin voimassa, mitä ulosottolaissa on sellaisista toimenpiteistä säädetty.

14 §

Takavarikon tai myymis- ja hukkaamiskiellon, jota 13 §:ssä tarkoitetaan, myöntää poliisipäällikön tai syyttäjän esityksestä sen paikkakunnan ulosotonhaltija, missä se, jonka omaisuuteen toimenpide kohdistuu, asuu tai oleskelee tai missä hänellä on irtainta omaisuutta tai missä se rikos, joka on esityksen aiheuttanut, on tehty, taikka, milloin myymis- ja hukkaamiskiellon alaiseksi haetaan kiinteätä omaisuutta, sen paikkakunnan ulosotonhaltija, missä omaisuus on. Sitten kun kannne hyödyn tai arvon menettämisestä on pantu vireille, myös oikeus tätä asiaa käsitellessään voi määrätä sellaisesta toimenpiteestä.

(Kumotaan)

Ulosotonhaltijan myöntämä takavarikko tai myymis- ja hukkaamiskielto on voimassa, kunnes oikeus, jossa rikoksen tuottamaa hyötyä tai omaisuuden arvoa vaaditaan menetettäväksi, siitä määrää. Jollei kannetta hyödyn tai arvon menettämisestä ole nostettu kuuden viikon kuluessa siitä, kun ulosotonhaltija on myöntänyt takavarikon tai myymis- ja hukkaamiskiellon, rauetkoon kuitenkin takavarikko tai kielto, jollei maalla tuomari tai kaupungissa oikeus poliisipäällikön tai syyttäjän sitä ennen tekemästä esityksestä pidennä sanottua määräaikaa.

Milloin rikoksen tuottama hyöty tai omaisuuden arvo on tuomittu menetetyksi, on oikeuden samalla määrättävä, että sen vakuudeksi myönnetty takavarikko tai myymis- ja hukkaamiskielto pysyy voimassa, kunnes suoritusvelvollisuus on täytetty tai ulosmittaus tuomion nojalla on toimitettu. Jos oikeus hylkää hyödyn tai arvon menettämistä koskevan vaatimuksen, määrätköön samalla takavarikon tai kiellon pysytettäväksi voimassa, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu, taikka toimenpiteen kumottavaksi.

15 §

Myönnettyään 13 §:ssä tarkoitetun takavarikon tai myymis- ja hukkaamiskiellon tai kumottuaan tällaisen toimenpiteen ulosotonhaltijan on viivytyksettä ilmoitettava siitä asianomaiselle oikeudelle sekä, milloin myöntäminen tai kumoaminen on tapahtunut muun kuin syyttäjän esityksestä, myös tälle.

(Kumotaan)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Takavarikkoa tai myymis- ja hukkaamiskieltoa koskevasta oikeuden tai tuomarin päätöksestä voidaan erikseen valittaa, mutta valituksesta huolimatta pannaan päätös täytäntöön. Valitus voidaan tehdä määräajasta riippumatta. Ulosotonhaltijan päätöksestä saadaan tehdä muistutuksia vain asianomaiselle oikeudelle.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____

11.

Laki**alkoholilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 26 päivänä heinäkuuta 1968 annetun alkoholilain 87 a — 87 c §, sellaisina kuin ne ovat 21 päivänä tammikuuta 1983 annetussa laissa (92/83), ja
muutetaan 96 §, sellaisena kuin se on 2 päivänä maaliskuuta 1979 annetussa laissa (251/79), näin kuuluvaksi:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

87 a §

(Kumotaan)

Milloin on perusteltua aihetta otaksua, että 81—87 §:ssä tarkoitetuista rikoksista todennäköisin syin epäilty kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan koettaa välttää rikoksen perusteella otaksuttavasti tuomittavan menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa, voi ulosotonhaltija vangitsemiseen oikeutetun virkamiehen valtion puolesta tekemästä hakemuksesta määrätä pantavaksi takavarikkoon tai hukkaamiskieltoon hänen omaisuuttaan menettämisseuraamusta vastaavan määrän.

Asian käsittelystä, muutoksen hakemisesta ulosotonhaltijan päätökseen sekä takavarikon ja hukkaamiskielлон toimeenpanosta on soveltuvin osin voimassa, mitä ulosottolaissa on säädetty takavarikosta ja hukkaamiskiellosta.

87 b §

(Kumotaan)

Jos asia ei siedä viivytystä, vangitsemiseen oikeutettu virkamies saa ottaa irtainta omaisuutta

Voimassa oleva laki

Ehdotus

säilöön tai panna kiinteää omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskieltoon siihen asti, kun ulosotonhaltija on päättänyt takavarikosta tai hukkaamiskiellostä. Heti väliaikaisen toimenpiteen tapahduttua on siihen ryhtyneen virkamiehen haettava ulosotonhaltijalta takavarikkoa tai hukkaamiskieltoa. Hänen on myös viipymättä ilmoitettava kiinteän omaisuuden väliaikaisesta hukkaamiskiellostä omaisuuden sijaintipaikkakunnan tuomioistuimelle merkinnän tekemiseksi kiinnitysrekisteriin.

87 c §

Jos syytetty takavarikon tai hukkaamiskiellon aiheuttaneesta rikoksesta ei nosteta kuuden viikon kuluessa siitä päivästä, jona 87 a §:n 1 momentissa tai 87 b §:ssä tarkoitettuun turvaamistoimenpiteeseen ryhdyttiin, toimenpide peräytyy. Ulosotonhaltija voi eri hakemuksesta pidentää turvaamistoimenpiteen voimassaoloaikaa.

Edellä 87 b §:ssä tarkoitettu väliaikainen turvaamistoimenpide peräytyy, jos hakemusta ulosotonhaltijalle ei toimiteta perille viikon kuluessa toimenpiteeseen ryhtymisestä.

Jos syytetty ei nosteta tai syytä takavarikon tai hukkaamiskiellon voimassapitämiseen ei muuten ole, turvaamistoimenpiteen hakijan on ilmoitettava viipymättä asiasta ulosottomiehelle toimenpiteen peruuttamista varten.

96 §

Vangitsemiseen oikeutettu viranomainen saa todistettavasti hävittää tai hävityttää sellaisen 95 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitetun alkoholipitoisen aineen, raaka-aineen, muun aineen, tuotteen, valmisteiden, astian, kojeen tai kojeen osan, joka voidaan takavarikoida, mikäli on todennäköistä, että tuo omaisuus tultaisiin tuomitsemaan valtiolle menetetyksi, eikä sillä ole sanottavaa myynti- tai käyttöarvoa.

96 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa todistettavasti hävittää tai hävityttää sellaisen 95 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitetun alkoholipitoisen aineen, raaka-aineen, muun aineen, tuotteen, valmisteiden, astian, *päällyksen*, kojeen tai kojeen osan, joka voidaan takavarikoida, jos on todennäköistä, että tuo omaisuus tultaisiin tuomitsemaan valtiolle menetetyksi, eikä sillä ole sanottavaa myynti- tai käyttöarvoa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 _____.

12.

Laki

huumausainelain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 21 päivänä tammikuuta 1972 annetun huumausainelain (41/72) 8 § näin kuuluvaksi:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

8 §

Vangitsemiseen oikeutettu poliisimies saa todistettavasti hävittää tai hävityttää sellaisen *edellä* 7 §:ssä tarkoitetun huumausaineen, esineen tai muun omaisuuden, joka voidaan takavarikoida, mikäli on todennäköistä, että tuo huumausaine tai muu omaisuus tultaisiin tuomitsemaan valtiolle menetetyksi, eikä sillä ole huomattavaa arvoa.

8 §

Pidättämiseen oikeutettu *virkamies* saa todistettavasti hävittää tai hävityttää sellaisen 7 §:ssä tarkoitetun huumausaineen, esineen tai muun omaisuuden, joka voidaan takavarikoida, *jos* on todennäköistä, että tuo huumausaine tai muu omaisuus tultaisiin tuomitsemaan valtiolle menetetyksi, eikä sillä ole huomattavaa arvoa.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .*

13.

Laki

teräselain 10 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 28 päivänä tammikuuta 1977 annetun teräselain (108/77) 10 § näin kuuluvaksi:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

10 §

Vangitsemiseen oikeutettu virkamies saa todistettavasti hävittää tai hävityttää 9 §:ssä tarkoitettua, arvoltaan vähäisen teräseen, joka voidaan takavarikoida, jos on todennäköistä, että se tullaan tuomitsemaan valtiolle menetetyksi.

10 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa todistettavasti hävittää tai hävityttää 9 §:ssä tarkoitettua, arvoltaan vähäisen teräseen, joka voidaan takavarikoida, jos on todennäköistä, että se *tul-
taisiin* tuomitsemaan valtiolle menetetyksi.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .*

14.

Laki

säteilysuojauslain 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 26 päivänä huhtikuuta 1957 annetun säteilysuojauslain (174/57) 11 §:n 2 momentti
 sekä
muutetaan 11 §:n 3 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

*Poliisipäälliköllä on valta valvontaviranomaisen pyynnöstä määrätä takavarikkoon pantavaksi lu-
vattomasti tai vastoin annettua kieltoa maassa
valmistettu, kuljetettu, hallussa tai myytävänä
pidetty taikka maahan tuotu tämän lain tarkoit-
tama radioaktiivinen aine tai tuote. Takavarikko
on voimassa, kunnes 14 §:n nojalla vireille pantu
aineen tai tuotteen menettämistä koskeva asia on
lainvoimaisesti ratkaistu tai oikeus taikka virka-
apua pyytäneen valvontaviranomaisen esityksestä
poliisipäällikkö toisin määrää.*

Takavarikkoon otetut aineet ja tuotteet on
säilytettävä omistajan tai haltijan kustannuksella
viranomaisten sinetöiminä varmassa paikassa. Jos
aine tai tuote on 4 §:n 2 momentissa säädettyssä
järjestyksessä toimitetussa arvioimisessa todettu
käyttöarvoa vailla olevaksi, voi valvontaviran-
omainen määrätä, että aine tai tuote on sen
omistajan tai haltijan kustannuksella sopivalla
tavalla tehtävä vaarattomaksi.

(Kumotaan)

*Radioaktiivinen aine tai tuote, joka on takava-
rikoitu sen vuoksi, että on ollut perusteita otak-
sua tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä
rikoitun, on säilytettävä omistajan tai haltijan
kustannuksella viranomaisten sinetöimänä tai
muuten merkitsemänä varmassa paikassa. Jos
aine tai tuote on 4 §:n 2 momentissa säädettyssä
järjestyksessä toimitetussa arvioimisessa todettu
käyttöarvoa vailla olevaksi, voi valvontaviran-
omainen määrätä, että aine tai tuote on sen
omistajan tai haltijan kustannuksella sopivalla
tavalla tehtävä vaarattomaksi.*

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .*

17.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta 7 päivänä heinäkuuta 1970 annetun lain (456/70) 28 ja 29 §, sellaisina kuin ne ovat osittain muutettuina 2 päivänä helmikuuta 1979 annetulla lailla (114/79), sekä

muutetaan 15 §:n 1 momentti 19 §:n 1 momentti, 20 §:n 1 momentti sekä 31 §:n 1 ja 3 momentti näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

15 §

Jollei pyyntöä heti hylätä, on asiakirjat lähetettävä keskusrikospoliisille, jonka on kiireellisesti suoritettava asiassa tutkinta. Tutkinnassa on tämän lain säännösten ohella soveltuvilta osin noudatettava, mitä rikoksesta epäillyn kuulustelusta on säädetty.

15 §

Jollei pyyntöä heti hylätä, on asiakirjat lähetettävä keskusrikospoliisille, jonka on kiireellisesti suoritettava asiassa tutkinta. Tutkinnassa on tämän lain säännösten ohella soveltuvilta osin noudatettava, mitä rikoksen esitutkinnasta on säädetty.

19 §

Tutkinnan edistämiseksi ja luovuttamisen varmistamiseksi poliisimies, jolla on vangitsemisoikeus, voi ottaa luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilöön. Säilöön ottamisesta on viipymättä ilmoitettava sen paikkakunnan raastuvanoikeudelle, jossa säilössä pitäminen tapahtuu tahi, jollei siellä ole raastuvanoikeutta, lähimmälle raastuvanoikeudelle sekä asianomaiselle syyttäjälle ja oikeusministeriölle.

19 §

Tutkinnan edistämiseksi ja luovuttamisen varmistamiseksi *voi pidättämiseen oikeutettu poliisimies* ottaa luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilöön. Säilöön ottamisesta on viipymättä ilmoitettava sen paikkakunnan raastuvanoikeudelle, jossa säilössä pitäminen tapahtuu *tai*, jollei siellä ole raastuvanoikeutta, lähimmälle raastuvanoikeudelle sekä asianomaiselle syyttäjälle ja oikeusministeriölle.

20 §

Saatuaan ilmoituksen säilöön ottamisesta raastuvanoikeuden on kiireellisesti otettava asia käsiteltäväkseen siinä järjestyksessä kuin rikosasiain käsittelystä on säädetty ja päätettävä, onko toimenpide pysytettävä voimassa. Päätöksestään tuomioistuimen on heti ilmoitettava oikeusministeriölle.

20 §

Saatuaan ilmoituksen säilöön ottamisesta raastuvanoikeuden on kiireellisesti otettava asia käsiteltäväkseen siinä järjestyksessä kuin *vangitsemisvaatimuksen* käsittelystä on säädetty ja päätettävä, onko toimenpide pysytettävä voimassa. Päätöksestään tuomioistuimen on heti ilmoitettava oikeusministeriölle.

28 §

Jos vieraan valtion viranomaiselle on luovuttamista varten esitettävä Suomen tuomioistuimen antama, luovutettavaksi pyydettyä henkilöä koskeva vangitsemismääräys, on oikeusministeriön tai esityksen tehneen viranomaisen ministeriön kehotuksesta saatettava kysymys siitä tuomioistuimen tutkittavaksi.

(Kumotaan)

Asian tutkii rikoksen tekopaikan yleinen alioikeus taikka se raastuvanoikeus, jossa edellä mai-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

nittu viranomainen, huomioon ottaen toimipaikkakuntansa, todisteiden laadun sekä sen missä tutkinta on suoritettu, katsoo sen joutuisasti voivan tapahtua. Jos oikeudenkäynti luovuttamispyynnön tarkoittaman rikoksen johdosta on vireillä asiaa ensimmäisenä oikeusasteena käsittelevässä tuomioistuimessa, tutkii asian sanottu tuomioistuin.

29 §

Tuomioistuimen tulee ottaa luovutettavaksi pyydetävän henkilön vangitsemista koskeva asia ilmoituksesta viipymättä käsiteltäväkseen sekä esitetyn todistusaineiston perusteella samassa oikeudenkäyntitilaisuudessa julistaa siinä päätöksensä. Asian tuomioistuimen tutkittavaksi saattaneelle viranomaiselle on kiireellisesti annettava toimituskirja, josta päätös ilmenee.

Tuomioistuin voi aikaisemman päätöksensä esittämättä ottaa asian uudelleen käsiteltäväkseen, jos siinä on esitetty uutta selvitystä.

Tuomioistuimen päätökseen ei saa hakea muutosta.

31 §

Rikoksesta, josta tämän lain mukaan voidaan luovuttaa, saadaan henkilö, vaikka pyyntöä hänen luovuttamisestaan ei olisi vielä tullut, ottaa säilöön, jos vieras valtio on sitä pyytänyt taikka jos hänet on siellä etsintäkuulutettu sellaisesta rikoksesta. Säilöön ottamisessa on vastaavasti noudatettava mitä 19—22 §§:ssä on säädetty. Mainitun pyynnön, jonka tulee perustua vangitsemismääräykseen tai täytäntöönpanokelpoiseen tuomioon, voi vieraan valtion asianomainen viranomainen tehdä suoraan vangitsemiseen oikeutetulle Suomen viranomaiselle. Näissä tapauksissa voidaan suorittaa myös takavarikko ja etsintä. Pakkokeinojen käyttämisestä on viipymättä ilmoitettava oikeusministeriölle.

Suomen viranomainen, jolla on vangitsemisoikeus, voi pyytää suoraan sen vieraan valtion poliisilta tai muulta toimivaltaiselta viranomaiselta, jossa Suomeen luovutettavaksi pyydetävä henkilö oleskelee, hänen säilöön ottamistaan sekä takavarikon ja etsinnän suorittamista, jos se on vieraassa valtiossa sopimuksen perusteella tai muuten sallittua. Pyyntöä on välittömästi ilmoitettava oikeusministeriölle.

(Kumotaan)

31 §

Rikoksesta, josta tämän lain mukaan voidaan luovuttaa, saadaan henkilö, vaikka pyyntöä hänen luovuttamisestaan ei olisi vielä tullut, ottaa säilöön, jos vieras valtio on sitä pyytänyt taikka jos hänet on siellä etsintäkuulutettu sellaisesta rikoksesta. Säilöön ottamisessa on vastaavasti noudatettava, mitä 19—22 §:ssä on säädetty. Mainitun pyynnön, jonka tulee perustua vangitsemismääräykseen tai täytäntöönpanokelpoiseen tuomioon, voi vieraan valtion asianomainen viranomainen tehdä suoraan *pidättämiseen* oikeutetulle *virkamiehelle Suomessa*. Näissä tapauksissa voidaan *toimittaa* myös takavarikko ja etsintä. Pakkokeinojen käyttämisestä on viipymättä ilmoitettava oikeusministeriölle.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi pyytää suoraan sen vieraan valtion poliisilta tai muulta toimivaltaiselta viranomaiselta, jossa Suomeen luovutettavaksi pyydetävä henkilö oleskelee, hänen säilöön ottamistaan sekä takavarikon ja etsinnän *toimittamista*, jos se on vieraassa valtiossa sopimuksen perusteella tai muuten sallittua. Pyyntöä on välittömästi ilmoitettava oikeusministeriölle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

18.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, *kumotaan* rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä 3 päivänä kesäkuuta 1960 annetun lain (270/60) 13 §:n 2 momentti sekä 16 ja 17 §, *muutetaan* 2 ja 3 §, 7 §:n 1 momentin 3 kohdan suomenkielinen sanamuoto, 8 §:n 1 momentti, 11 §:n 2 momentti, 12, 14 ja 19 § ja 21 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 2 § osittain muutettuna 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetulla lailla (617/74) ja 7 §:n 1 momentin 3 kohta 2 päivänä helmikuuta 1979 annetussa laissa (115/79), sekä *lisätään* lakiin 12 a—12 d § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Suomen kansalaista alkoon luovutettako valtiollisesta rikoksesta alkoonkä rikoksesta, joka on tehty Suomessa tai suomalaisessa laivassa, sen ollessa aavalla merellä, tahi suomalaisessa ilma-aluksessa.

Suomen kansalaista ei saa muulloinkaan luovuttaa, ellei hän rikoksen tehdessään ole pysyvästi vähintään kaksi vuotta oleskellut siinä maassa, johon luovuttamista pyydetään, tai ellei hänen tekonsa ole sellainen rikos tai ellei sitä Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi pidettävä sellaisena rikoksena, josta Suomen lain mukaan saattaa seurata ankarampi rangaistus kuin neljä vuotta vankeutta.

3 §

Henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen, voidaan luovuttaa valtiollisesta rikoksesta vain, jos se tai vastaavanlainen teko on Suomen oikeuden mukaan rangaistava.

7 §

Luovuttamispyyntöön suostuttaessa on asetettava seuraavat ehdot:

3) luovutettavaa, joka ei ole Suomen kansalainen, ei saa muuten kuin 2 kohdassa mainituilla edellytyksillä asettaa syyteeseen tai rangaista sellaisesta ennen luovuttamista tehdystä valtiollisesta rikoksesta, josta häntä ei ole luovutettu; sekä

8 §

Luovuttamispyynnön voi esittää luovuttamista pyytävän valtion poliisi- tai syyttäväviranomainen ja on se osoitettava sisäasiainministeriölle tai,

Ehdotus

2 §

Suomen kansalaista *ei saa luovuttaa poliittisesta* rikoksesta *eikä* rikoksesta, joka on tehty Suomessa tai suomalaisessa laivassa, sen ollessa aavalla merellä, *taikka* suomalaisessa ilma-aluksessa.

Suomen kansalaista ei saa muulloinkaan luovuttaa, ellei hän rikoksen tehdessään ole pysyvästi vähintään kaksi vuotta oleskellut siinä maassa, johon luovuttamista pyydetään, tai ellei *teko* ole sellainen rikos, *josta säädetty ankarin rangaistus on Suomen lain mukaan vähintään neljä vuotta vankeutta tai jota Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi pidettävä sellaisena rikoksena.*

3 §

Henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen, voidaan luovuttaa *poliittisesta* rikoksesta vain, jos se tai vastaavanlainen teko on Suomen oikeuden mukaan rangaistava.

8 §

Luovuttamispyynnön voi esittää luovuttamista pyytävän valtion poliisi- tai syyttäväviranomainen ja on se osoitettava sisäasiainministeriölle tai,

Voimassa oleva laki

milloin luovutettavaksi pyydetyn henkilön Suomessa oleva oleskelupaikka tunnetaan, vaihtoehdoisesti asianomaiselle poliisipäällikölle.

Ehdotus

milloin luovutettavaksi pyydetyn henkilön Suomessa oleva oleskelupaikka tunnetaan, vaihtoehdoisesti *asianomaisen poliisipiirin* päällikölle.

11 §

Luovutettavaksi pyydetyllä henkilöllä on oikeus tutkinnassa käyttää avustajaa. Jollei hän itse voi sellaista hankkia, asianomaisen poliisipäällikön on pyynnöstä järjestettävä sopiva henkilö häntä avustamaan. Avustajalle voidaan maksaa korvaus valtion varoista.

Luovutettavaksi pyydetyllä henkilöllä on oikeus tutkinnassa käyttää avustajaa. Jollei hän itse voi *hankkia avustajaa, tulee sen viranomaisen, jonka käsiteltävänä asia on, hankkia hänelle avustaja, jos hän sitä pyytää tai hänen oikeutensa valvominen asiassa sitä vaatii*. Avustajalle *suoritetaan* valtion varoista *kohtuullinen* korvaus.

12 §

Tutkinnan edistämiseksi ja luovuttamisen varmistamiseksi poliisiviranomainen, jolla on vangitsemisoikeus, voi ottaa luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilöön, kunnes sisäasiainministeriö on ratkaissut luovuttamisasian, kuitenkin enintään kahden viikon ajaksi, sekä suorittaa, niin kuin siitä on erikseen säädetty, takavarikon ja etsinnän siinäkin tapauksessa, että luovuttamispyynnössä tarkoitettunlaista tekoa, itse teon olematta Suomen lain mukaan rangaistava, Suomessa tehtynä olisi täällä pidettävä rikoksena.

Jos ministeriö on pyytänyt korkeimmalta oikeudelta 10 §:n 3 momentissa tarkoitettun lausunnon tai muut erityiset syyt sitä vaativat, ylipoliisipäällikkö voi enintään 30 vuorokaudella pitentää 1 momentissa sanottua vapaudenriistoai-
kaa.

Luovuttamispäätöksessä ministeriö voi määrätä, että takavarikoitu esine on annettava luovuttamista pyytäneen viranomaisen haltuun.

12 §

Tutkinnan edistämiseksi ja luovuttamisen varmistamiseksi *voi pidättämiseen oikeutettu poliisimies* ottaa luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilöön. *Säilöön ottamisesta on viipymättä ilmoitettava sen paikkakunnan raastuvanoikeudelle, jossa säilössä pitäminen tapahtuu tai, jollei siellä ole raastuvanoikeutta, lähimmälle raastuvanoikeudelle sekä asianomaiselle syyttäjälle ja sisäasiainministeriölle.*

Säilössä pitämisestä on soveltuvilta kohdin voimassa, mitä tutkintavankeudesta on säädetty.

12 a §

Saatuaan ilmoituksen säilöön ottamisesta raastuvanoikeuden on kiireellisesti otettava asia käsiteltäväkseen siinä järjestyksessä kuin vangitsemisvaatimuksen käsittelystä on säädetty ja päätettävä, onko toimenpide pysytettävä voimassa. Säilöön ottamista varten ei luovutettavaksi pyydetyn syyllisyydestä tarvitse esittää muuta selvitystä kuin asiakirjat sisältävät. Päätöksestään tuomioistuimen on heti ilmoitettava sisäasiainministeriölle.

Säilöön otetulla henkilöllä on aina oikeus pyynnöstä saada asia uudelleen käsiteltäväksi tuomioistuimessa kahden viikon kuluessa pyynnön esittämisestä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 b §

Jos sisäasiainministeriö hylkää luovuttamispyynnön taikka korkein oikeus katsoo, että luovuttamiselle on olemassa este, sen on määrättävä säilöön otettu heti päästettäväksi vapaaksi.

12 c §

Luovutettavaksi pyydetyn henkilön säilössä pitämistä koskevasta alioikeuden päätöksestä saadaan kannella. Kantelulle ei ole määräaika.

12 d §

Poliisimies voi toimittaa, niin kuin siitä on erikseen säädetty, takavarikon ja etsinnän myös silloin, kun luovuttamispyynnössä tarkoitettua tekoa, sen olematta Suomen lain mukaan rangaistava, Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi täällä pidettävä rikoksena.

Luovuttamispäätöksessään sisäasiainministeriöllä on valta määrätä, että takavarikoitu esine on annettava luovuttamista pyytäneen viranomaisen haltuun.

13 §

(Kumotaan)

Sisäasiainministeriö voi määrätä, että henkilö, jota päätös koskee, on pidettävä säilössä, kunnes luovuttaminen tapahtuu.

14 §

Pyynnön muussa pohjoismaassa oleskelevan henkilön luovuttamisesta Suomeen tehköön poliisi- tai syyttäväviranomainen, jolla on vangitsemisoikeus.

14 §

Pyynnön muussa pohjoismaassa oleskelevan henkilön luovuttamisesta Suomeen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies.

16 §

Kysymys luovutettavaksi pyydettyä henkilöä todennäköisestä syyllisyydestä on luovuttamista pyytävän viranomaisen saatettava tuomioistuimen tutkittavaksi.

Asian tutkii rikoksen tekopaikan yleinen alioikeus taikka se raastuvanoikeus, jossa luovuttamista pyytävä viranomainen, huomioon ottaen todisteiden laadun sekä tutkinta- tai toimipaikkakuntansa, katsoo sen joutuisasti voivan tapahtua. Jos oikeudenkäynti luovuttamispyynnön tarkoittaman rikoksen johdosta on vireillä asiaa ensimmäisenä oikeusasteena käsittelevässä tuomioistuimessa, tutkii asian kuitenkin sanottu tuomioistuin.

(Kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 §

Tuomioistuimen tulee ottaa luovutettavaksi pyydettyä henkilöä todennäköistä syyllisyyttä koskeva kysymys ilmoituksesta viipymättä käsiteltäväkseen sekä esitetyn todistusaineiston perusteella samassa oikeudenkäyntitilaisuudessa julistaa päätöksensä. Hakijalle on kiireellisesti annettava toimituskirja, josta päätös ilmenee.

Tuomioistuin voi aikaisemman päätöksensä esittämättä ottaa asian uudelleen käsiteltäväkseen, jos asiassa on esitetty uutta selvitystä.

Tuomioistuimen päätökseen ei saa hakea muutosta.

19 §

Henkilö, joka muussa pohjoismaassa on etsintäkuulutettu rikoksesta, josta hänet tämän lain mukaan voidaan luovuttaa, voidaan ottaa säilöön, vaikka pyyntöä hänen luovuttamisestaan ei olisi tullut.

Säilöön ottamisesta on viipymättä ilmoitettava etsintäkuulutuksen julkaisseen valtion poliisi- tai syyttäväviranomaiselle. Jollei luovuttamispyyntöä ole esitetty kahden viikon kuluessa ilmoituksen lähettämisestä, säilöön otettu on päästettävä vapaaksi.

21 §

Sisäasiainministeriö voi pyynnöstä antaa luvan siihen, että tämän lain mukaan Suomesta luovutettu henkilö saadaan panna syytteeseen tai häntä rangaista muusta ennen luovuttamista tehdystä rikoksesta kuin siitä, jonka perusteella luovuttaminen on tapahtunut, taikka luovuttaa sellaisesta rikoksesta edelleen muulle 1 §:ssä mainitulle valtiolle.

(Kumotaan)

19 §

Rikoksesta, josta tämän lain mukaan voidaan luovuttaa, saadaan henkilö, vaikka pyyntöä hänen luovuttamisestaan ei olisi vielä tullut, ottaa säilöön, jos vieras valtio on sitä pyytänyt tai jos hänet on siellä etsintäkuulutettu sellaisesta rikoksesta. Säilöön ottamisesta on vastaavasti noudatettava, mitä 12—12 c §:ssä on säädetty. Säilöön ottamista koskevan pyynnön, jonka tulee perustua vangitsemismääräykseen tai täytäntöönpanokelpoiseen tuomioon, voi vieraan valtion asianomainen viranomainen tehdä suoraan pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle Suomessa.

Säilöön ottamisesta on viipymättä ilmoitettava etsintäkuulutuksen julkaisseen valtion poliisi- tai syyttäväviranomaiselle taikka säilöönottamista tarkoittavan pyynnön esittäneelle viranomaiselle. Jollei luovuttamispyyntöä ole esitetty kahden viikon kuluessa ilmoituksen lähettämisestä, säilöön otettu on päästettävä vapaaksi.

21 §

Sisäasiainministeriö voi 7 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa pyynnöstä antaa luvan siihen, että tämän lain mukaan Suomesta luovutettu henkilö saadaan panna syytteeseen tai häntä rangaista muusta ennen luovuttamista tehdystä rikoksesta kuin siitä, jonka perusteella luovuttaminen on tapahtunut, taikka luovuttaa sellaisesta rikoksesta edelleen muulle 1 §:ssä mainitulle valtiolle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 19 .

